کۆمەڵگا بەبێ ژن.. مەحمود عەبدوڵا

لەگەڵ هەرشی تیرۆریستان بۆ گەڕانەوەکانی شێخ مەقسود و ئاشتەوایی جەدەلێک کۆمەڵگای کوردی ، لەباشور کرد بەدوو بەشەوە. بەشێکی لەگەڵ ئەو گوتارە نەرسالارییەی هەندێک مەلا بوون کە پێیان وایە شوێنی ژن ماڵەوەیە، بەشێکیش لەدژی ئەم گوتارە وەستانەوە بەگوتارێکی دژە ژن و دواکەوتو ودونیابینی تیرۆریستانی دەزانن. لەم نێوەندەدا گوتارێکی خەڵکمەشیش هەیە کە لەنێوان هەردوو گوتاری لایەنگرو دژە ئازادی ژن یاریدەکات .

ئێوانەی لایەنگری زهنیەتی نەرسالارین پێیان وایە ئازادی ژن پێچەوانەی شەریعەتە و ئاستیشن چونکە لەگەڵ استیدا ئازادی ژن بەرهەمی مەدەرنەو گوتاری ڕۆشنگەریین نەک ئاین.ئێوانەشی کە لایەنگری ئازادی ژنن ،پێیانوایە ژن پێویستی بەوەنییە بگەڕێتەوە بۆ گوتاری دینی دەربارەی بون و پێگەی لەکۆمەڵگادا، ئەو ژن خایەتی بیاردەدات چی بێت و چی نەبێت. هەرچی گروپی سەهمەڵ دەیهەوێت جوانکاری بۆ دەقەکان بکات و ئاین لەگەڵ گەڕانکاریەکانی دونیا دا بگونجێنێت و لەوێگەیەوە خەڵی لە دونیابینی تیرۆریستانن جودابکاتەوە. بەخوێندنەوەو تەفسیری نوێ. لەگەڵ استیدا پێویستە ئەمە چیتر نکۆڵی لەوە نەکەین کە دەقە دینیەکان گیرۆدەی کات و شوێنن ،بۆیە ئەمە یان دەبێ دونیا بگۆڕێنەوە بەدواوە بۆئەوەی لەگەڵ دەقەکان بگونجێت وەک ئەوەی تاڵیبان لەئەفغانستان ئەنامیاندا.یان دەبێ ددانی پێدابنێین کە دەقەدینیەکان دژە ئازادین و لەگەڵ دونیابینی و هۆشیاری و پێداویستی ئەم سەردەمەی ژندا ناکۆکن.

یەکەمین بەرێککەوتنی دەقە ئاینیەکان ،دژایەتییە لەگەڵ جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ ،چونکە بگۆڕەی جاڕنامەی مافەکان ژن و پیاو یەکسانن،بەڵام دەقە دینیەکان بەووونی دژی ئازادی و یەکسانین لەنێوان ژن و پیاودا. ئەگەر بگۆڕەی دەقە ئاینیەکان بێت نەک هەرژن ئازاد نییە،بەڵکو پیاویش ئازاد نییە،وەک بونکی ڕۆسن بیربکاتەوەو بژیت. دوەمین بەرێککەوتن و دژایەتی دەقەکان دەربارەی ژن ،ناکۆکی و پارادکسە لەگەڵ فەلسەفە،چونکە بیرکردنەوەی فەلسەفی پێمان دەڵێت:

بونی ڕۆسن بونکە کە خەڵی بیار لە چارنوسی خەی دەدات،سێیەم بڕیارکەوتن و دژیەکی دین بەرێککەوتنە لەگەڵ گوتاری ڕۆشنگەری ،چونکە ڕۆشنگەری بڕیتییە لەتوانای تێگەیشتن و بیرکردنەوە بە

گەلانەوە بۆ ئەویتر. بەڵام ئاین کەمەک بکە و مەکە، چاکەو خراپەی دیاریکردووە و هەرکەس پێچەوانە بجووڵێتەوە ئەوە بەرپرسیارێتی دادەنێت. دواجار بەرکەوتنی ئاشکرای ئاین بەرکەوتنە لەگەڵ واقیع ،ئەمە لەواقیعێکدا دژین کە زەر جووداید لەگەڵ ئەو واقیع و ژینگەیەی دەقکانی بەرهەم هێناون و لەژیکی ئاین ناتوانێت کەس ئیقناع بکات چونکە هێزی لەدەستداوە، تەنیا لەناگەی لەژیکی هێزەوە مومکینە ژنان بگۆڕەی خواست و ئارەزوی پیاو بژین. وەک جۆن ستیوارت میل دەڵێت:" تەنیا یاسای قەزەونی هێزە،کە ئازادی ژن زەوت دەکات نەک لەژیک" دەبێ ئەمە ئەواستیە بزانین ئەو زهنیەتەی بەکەیلەکردنی ژنان سەرچاوەکەی یاسای قەزەونی هێزە!نەک خواوەند . ئەوانەی دژە ئازادی ژنن دەبێ ئەواستیە بزانن کە دژی خودی ئازادی کەمەگەشن،چونکە ئەو سەلمێندراوە کە لەهەموکات و شوێنێک ئازادی کەمەگە و ئارادی ژن پێکەوە دێنە بوون و هاتونە بوون ،هەروەها پێشکەوتن و ئازادی ژن دوووی دراوەکن ،کەس ناتوانێت لەسەر گەی زەوی سیستەم و حوکمەانی و شارستانیەتکمان پیشان بدات،کە پێشکەوتو و دژە ژن،ئازاد و دژە ژن بێت!بۆیە ئەوانەی دژی ئازادی ژنن لەبنەتدا دژی ئازادی و پێشکەوتنن بەخودی کەمەگە ،کاتێک ئەمە بانگەشە بە ئازادی ژن دەکەین،لەوانگەیەوەیە کە کەمەگە بۆبە ئازادی ژن کەمەگەیەکی دواکەوتووە لەلایەک،لەلایەکیتر دەکەوێتە ژێر حوکمی ئیستیبداد،ئەویە کەمەگە بۆبە ژن! ئازادی ژن ئازادی و پێشکەوتنی خودی پیاوانیشە. بۆیە دروشمی ژن ژیان ئازادی ،لەخەا نەوتراوە، بەگەی مەژویی و فەلسەفی و ئەقانی لەپشتە. بۆیە ئەوانەی دژی ئازادی ژنن،لەگەڵ تیرەریستان یەک دونیا بینیان هەیە لەبنەتدا مرەقگەلکن ئارەزوی ستەمکاری و کۆیلایەتی و جەگیری دونیا دەکەن، لەترسی گەانی جیهان و لاوازی توانای خەگونجاندن پێنا بە سەرکوتکردنی ژنان دەبەن.

مەحمود عەبدوەا

تارماییەکانی ۳۱ ی ئاب..

مەحمود عەبدوڵا

٣١ ی ئاب تەنیا ڕابردوویەک نییە، کە ئەمە یادی بکەینەوە؛ بەڵکو داهاتوشە دەبێت ببێ لێبگرین،ئەستایە دەبێت لەگەڵی بجەنگین. ٣١ی ئاب تەنیا هەمایەک نییە بۆ ناسینەوەی هێزێکی سیاسی "پارتی" بەڵکو تارمایەکیشە بەسەر هەرەمی کوردستانەوە.
ئەم خیانەتە نیشتیمانییە، چرکەساتێک نییە تێپەڕی بێت، بەڵکو لەگەڵمان دەژیت و لە پێشمانووییە،نەک بە گوتەی ئەمە، بەڵکو پارتی خۆی پێمان دەڵێت "هەر کات فشارمان لەسەر بێت پەنا بۆ خیانەتێکی نیشتیمانی دەبەین"
بۆیە هەر هەوڵێک بۆ چەسپاندنی بنەماکانی دیموکراتی ،هەرقسەیەک ،نوسینێک ،چالاکییەک ،داواکارییەک بۆ چاکسازی و گۆڕینی سیستەمی حوکمڕانی، جارێکە لەفشار بۆ سەر پارتی،یاخود پارتی بەفشاری دەزانێت لەسەرخۆی لە بەر ئەوە پارتی دژە کردەوە نیشان دەدات، بەرامبەر هەر چالاکییەک و هەر هەوڵێک بۆ گۆڕینی ئەو واقیعەی ٣١ی ئاب دروستی کردووە. پارتی تائێستا هەزی خۆی لە و خیانەتە وەردەگرێت . جوگرافیای پارتی جوگرافیای سی و یەکی ئابە.
بۆ هەر مرۆڤێک کە پارتی بناسێت دەزانێت ئەم مژووە ڕابردوو نییە ئێستاو داهاتووە،لەدوامانەوە نییە،لەگەڵمانە و لەپێشمانە هەموو چرکەساتێکە.
چونکە پارتی بەردەوام بەرژەوەندی وەتانی تر دەپارێزێت لەسەر حیسابی بەرژەوەندی نیشتیمانی و نەتەوەیی خۆی قوربانی دەکات. بۆیە سی و یەکی ئاب تەنیا هەنانی سوپای داگیرکەر نییە، بۆ سەر خاکی کوردستان،بەڵکو پاراستنی بەرژەوەندی دوژمنانی داگیرکەر ە لەسەر حیسابی بەرژەوەندییە نیشتیمانییەکان، تاڵانی ئابوورییە، ڕێگە نەدانە بۆ دامەزراندنی حکومەتێکی نیشتیمانی و ناحیزبی و قەرخکردنی سەرچاوەکانی ئابوری ، پێک خستنی پەرلەمان، ڕیفراندەمی حیزبی ،چونکە دواجار هەموو ڕەفتارەکانی پارتی دەبنە هۆی لاوازی هەرەمی کوردستان لە ئاستی ناوخۆیی و دەرەکی. کاتێک هێزێک بەخیانەتی نیشتیمانی ببڕێتە هێزی یەکەم،ئەوا هەربەخیانەتیش وەک هێزی یەکەم ودەمێنێتەوە
ئەمە ناتوانین بڵێین ئەم خیانەتەمان تێپەڕکردووە،تا ئەو کاتەی ترسمان لە شێوەی ناوخۆ و دیکتاتۆریەتی پارتی هەبێت ،تائێستاش پارتی دەستی لەم عەقلیەتە هەڵنەگرتووە، بەڵکو ئەوە تۆزێکی نەگۆڕە کە پارتی هەرکات فشاری لەسەربێت خیانەت دەکات.ئیتر ئەمە وەک یاسایەکی فیزیایی سادە ی لێهاتووە و گومان هەڵناگرێت.

ئەم چەن دەزانین کە ئاسن بەگەرم بوون دەکشێت،ئاواش دەزانین کە پارتی فشاری لەسەربەت خیانەتی نیشتیمانی ئەنجامدەدات بەشەویەک لەشەوکان.

بۆیە ئێم بەروارە سەر چاوەی بە هیوایەکی گەورەی هەزە دیموکراتیەکان و سەرجەم هاوڕاتیانە .بەچونی هاوڕاتیەکی سادە ئەویە" هیچ ناکرێت،گەلانکاری ڕونادات دەست بە هەر شتێک بکریت پارتی کۆتنێک دەکات ،پشت بە داگیرکەران دەبەستێت،شەڕی ناوخۆ هەڵدەگیرسێنێت و ..."

پارتی بەهەی ئێم خیانەتەوە گەورە بوو لە بەرئەوە لای پارتی پیرۆز و بکرگری لەدەکات و دەست و پەنجەی لەگەڵ نەرم دەکات دەیژیەنێت، چونکە ئێم هەزە مەرگی خەی لەناو ئاوەنەی دیموکراتی دەبینێتەوە ،ئیتر نەک لەی ڕاناکات ،بەکو بەڕەو پیری دەچێت و خەڵک و هەزە دیموکرات خوازەکانی پێ دەترسێنێت ،بەجۆرێک پارتی وەک بەمبەکی تەوقیتکراوی لەهاتووە کەس ناوێرێت دەستی بە بکرێت نەک بتەقێتەوە و کارەساتێکی ترمان بەسەر بێنێت!ئەمەیە ئەو هەزەی بانگەشەیفراندەم و سەربەخۆیی و دەوڵەت دەکات،لەکاتێکدا تارماییەکانی سیویەکی ئاب بەسەر هەڕەمی کوردستانەوە .

ئیتر پارتی ناچار نییە فەزیلەتی سیاسی هەبێت،مادام بەهەی خیانەتێکی نیشتیمانییەوە گەیشتبێتە لوتکە .ئێم هەزە بەردەوام هەوەی جوانکردنی ئێم خیانەتە ئەدات بەجۆرێک باوەڕی بەلا یەنگرانی خەی هەناوە کە پەویستییەکی نیشتیمانی بووا! کەواتا کارەساتەکە ئەویە ئێم هەزە کادیرانێک پەروەردە دەکات کە خیانەتی نیشتیمانی بە فەزیلەتی سیاسی بزانن.ئەمەیە تارماییەکانی سی و یەکی ئاب ،کە پارتی کردویەتی بەوانیەک لەپەروەردەی سیاسی دا .ئیتر چەن ئێم ڕەواوە کۆتایی دێت و تارماییەکانی دەڕەوێتەوە. ئەمە ئەمە لەواقیعەکدا دەژین بەرهەمی ۳۱ی ئاب. لەبەر ئەوە بە ئێم هەزە سیویەکی ئاب دەبێت بردەوام بێت،بەشەوازی دیکە، بەئەوەی نائومێدی و بێ ئینتیمایی بەرهەم بێنێت،چونکە گەلێک نائومێد و بێ ئینتیما نکرێت،قبوڵناکات هەزێک بەخیانەت خەی بەسەردا بسەپێنێت. کاتێک دەڕەین ئەستا مەژوی پارتیە،و مەژووی پارتی ئەستایە،واتای ئەویە ئەوهەزە بەردەوام دەبێت لە خیانەتی نیشتیمانی،دەبێت هەستی نیشتیمان پەروەری سوک بکات، بە ئەوەی بتوانێت پاساو بەخیانەت بهەنێتەوە. سووککردنی هەستی نیشتیمانیش بەسیایەتی برسیکردن و ترساندن و ڕفاندن و کوشتن،جەنگی دەرونی و... پشت بەستن بەداگیرکەران دەبێت.

مەحمود عەبدوڵا

کوردایەتی و گازلایتەرکانی.. محمود عەبدوللا

گازلایت ،یان بەکوردی چرای گازی، چەمکێکی دەروناسییە،لە فیلمی (gaslight)، وەرگیراوە. بەناوی ئەم چەمکە ئەمڕۆ لە بواری دەروناسی و شیکاری سیاسی و فەلسەفەدا بەکاردێت.
فیلمەکە باس لە کەسێک دەکات کە، بەکەمەک تەکنیکی دەروونی، هەوڵدەدات دەستبەسەر ئەقڵی خەزانەکەیدا بگرێت . پیاوەکە ژنەکەی دەگەیەنێتە سنووری شێتی.بەنمونە بەدزییەوە، چراگازیەکە خەف(کز)دەکات.کاتێک ژنەکە دەڵێت :ژورەکە تاریکە . پیاوەکە دەڵێت:وناکیەکان وەکخەیانن هیچ تاریک نییە ،و لەخۆتەوە وەڵنادەکەیت،ئەوەش وادەکات ژنەکە گومان لە هەستەکانی خۆی بکات،لەگەڵ چەندین تەکنیکی دیکە کە پیاوەکە بەکاری دەهێنێت.
گاسلایت، بە خراپبەکارهێنانی دەروونی دەوترێت ،کە دەکخراوێک، یان کەسێک ،لەبری گروپێک، بەرامبەر ئەوانیتر دەیکات. بەمەبەستی کۆنترۆڵکردنی دەفتاریان. گازلایتەر گومان دەخاتە سەر تەندروستی دەروونی بەرامبەر؛ بەدەستگرتن بەسەر دەفتاریدا،بەجۆرێک کەسی بەرامبەر گومان لە ڕاستی و دروستی بەچونەکانی خۆی بکات. یان گومان لەیادەوەری خۆی بکات.بەواتایەکیتر گومان لە توانای خۆی بکات، بە دڕکەکردنی واقیع. وە دژی میدیای دەسەڵات، لە شێواندنی واقیع و ساختەکردنی دەچێتە خانەی ئەودیاردەیە.واتا گازلایتینگ.
گاسلایتەرکان، کەسانێکن ،بەردەوام نکۆڵی لەکارە پیسەکانی خۆیان دەکەن"بەرپرس و ڕاوێژکارو نوسەرە فاسدەکان بێنە بەرچاو سەبارەت بەقەیرانەکان و نکۆڵیکردن لە کەموکوڕیەکان "، بەردەوام نکۆڵی لەقەیران و کێشەی کارەبا، موچە …، بەنمونە کاتێک خەڵک کێشەی دارایی هەیە، ئەوان دەڵێن خەڵک ئەتەمبەڵی هەیە ،ئەگەر خەڵک کێشەی هەیە ئەی بە ملیۆنێک ئەتەمبەڵ هەیە. لەڕادەدەیەوەت پەمان بڕێت:مامۆستایان،ڕێشنبیران، خەڵک بەگشتی هەڕەن،کێشەکە لە خودی خۆیانداید،ئەوان نازانن. قەیران چییە. هەبونی ئەتەمبەڵێک پاساوە بە دزینی چوار ئەتەمبەڵی خەڵک!
ئەو بەناو سەرۆک حکومەتە دەیەوەت خەڵکی ئەتەمبەڵکانیش بفرۆشن ئینجا بەگودرژ ئەو شارو ئەم شار بکەین .ئەوسا جەنابیان بڵێت:

وەتا باوکم ڕاستەخۆ قەیرانەکە. ئاستی ژیان، بەگوێرەی سەردەمی دیاری دەکرێت، ئەگەر بتوانین ژیان بگەڕێنینەوە دواوە،خەڵک گوندەژی هەبوو، یەک ملیۆن گوندەژ بەس بوو بۆئەوەی سەرکی حکومەت بونی گوندەژ بکاتە پاساوی نکۆڵیکردنەکانی چەتەییەکانی بەماڵەکەی.
کێشەیەک نییە،کارەبای بیست و چوار سەعاتی هەیە،یان دەڵێن: خەڵک بەهیچ ڕازیی نییە، زەرەکیش بۆوادەکەن کە ئێوە خەریانن خراپ بیردەکەنەوە، ئەگینا واش نییە!ئەمانە قوربانی ئەودیاردەیەن بەناوی گازلایتینگ. هەندەکجار هەوەدەن ئەرە بەراوردبکەن بەهەژارترەن وەاتی دنیا،ئینجا پەمان بڵێن:سوپاسی خوابکەن، هەموو دەربەدەرکان خەدزینەوەن لەبەرپرسیاریەتی.وەک ئێوەی ئیشی حکومەتێک ئێوەبێت وەامی قسەی خەڵک بداتەوە،لەکاتێکدا حکومەت دەبێت وەامی داخوازی خەڵک بەکردار بداتەوە. دەی گەمژەترین کەس بکە سەرۆک وەزیران کە هەموو پلانی ئێوەبێت مەشکی بگوشێت تاقسەیەک فەبداتە ناو خەڵک ،دەتوانێت تەنانەت گەمژەترین کەس باشتر لەدوان دەدات . وەک دەڵێن کەس دەمی نەبەستراوە. بەڕام وادیارە ئەمان بەزنجیری تورکی دەستیان بەستراوە.
گازلایتەر والەکەسێک دەکات کە نەتوانێ خەی بیرکاتەوەو بە بەیاردان پێویستی بەکەسیتر بێت،لەبواری ژیانی کەمەایەتی،کاتێک کەسێک دەیەوێت دەستبگرێت بەسەر بیروبۆچون و هەڵفتاری کەسێک.زەرجار لە بواری کار و ژیانی تایبەتیش کەسانێک دەست وەردانەکەن و بەناوی دەسەزی پێش کەسەکە دەکەون،یان کەسەکە بەیارێک دەدات،گازلایتەر دەڵێت:چۆن وادەکەیت؟چۆن ووابیردەکەیتەوە تە دەبێت ئاوابکەیت،ئاوات باشترە؟ بەکورتی قوربانی وای لەدەت گومان لە توانای بەیاردانی خەی بکات،وگومان لە بۆچونەکانی خەی بکات،گەرچی وەک هەژی هەون شتەکان دیاربن. گازلایتەر ،کە سادیست و نەرجسیە،دەشە ژن بێت یان پیاو، بەئاشکرا دەدەکات،بەرامبەر کەسی قوربانیو،هەڵفتاری بەوشێوەیە:
یەکەم: تەنگپەهەڵچنینی قوربانیەکە، گاسلایتەر وانیشاندەدات کە بایەخ بەکەسی بەرامبەرنادات و لەمبەستی تەناگات،دەستەواژەی "دوبارە دەستیپەکردەوە...سەدجار پەم نەوتی کە... لە بواری سیاسیدا گازلایتەر بە بایەخی خەی بەم شێوەیە نیشاندەدات، بەنمونە مسرور دەڵێت:سوپاس!
دووەم:گازلایتەر گومان دەخاتە سەر زاکیرەی قوربانیەکە سەبارەت بەڕابردوو،کاتێک باسی ڕوداوی چەندساە پێش دەکرێت دەڵێت: نانا بیرت چەتەوە، ئای! تە کێشەی بیرچونەوەت هەیە ڕوداوەکە ئاوانەبوو، بەو شێوەیە من بێت دەگەڕەوە.لە بواری سیاسیدا گازلایتەرکان خیانەت دەکەنە نیشتیمان پەروەری بەنمونە ۳۱ی ئاب. دیارە بەهەی دیان

کەسی بەکرێگیراو و میدیای زبڵاح پەوپاگەندەی لەم شەوێە دەکەن.
بەڵام مرۆڤێک قوربانی گازلایتەر نەبێت،دەزانێک ئەو لەواقیعەکدا دژی دەرەنجامی ئەم خیانەتەیە…
سێیەم :لادان لەبابەت ،گازلایتەکە بابەت دەگۆڕێت، بەنمونە دەڵێت :تۆ لەخەتەوە شت دەڵێیت و شت دەدەزیتەوە تا دژی من بەکاری بهێنیت ،یان لەکەسێکیتر ئەوەت بیستوەو …واتا جەلاد خۆی وەک قوربانی و غەدر لەکراو نیشاندەدات "نمونە لەحیزبەکانیش هەیە کاتێک حیزبێک سەرکەوتەی بەدژی هاوناک هەرچی کاری پیسە دەیکات هەشتا دەڵێت:کەسانێک هەن دژی پارتیمانن دەیانشێن و لەخەوە هەقیان لەپارتییە. یاخی بونی مەدەنی وناڕازایی ناودەنێن ئیرهابی فیکری! لەکاتێکدا ئەوان لەبەرگەی ئیهابی فیکری درێژ بەهەبونی خەیان دەدەن.
چوارەم:گرنگی نەدان بەقوربانیەکە مەسەلەن نیگەرانیەکانی کەسی بەرامبەر بە بایەخ دەکات و دەڵێت :لەسەر ئەم شتە بەمانایانە لەمن نیگەرانی!لەکاتێکدا بە ئەنقەست کەسەکە نیگەران دەکات!مەسەلەن کاتێک تۆ لەدواکەوتونی مەوعید یان وەامنەدانەوەی تەلەفۆن نیگەران دەبیت لەکاتێکدا ئەوبە ئەنقەست وادەکات دەڵێت:ئای ئەمانە کەی مەوزوعن تۆ خەت وایت ، هەستیاریت،گرنگی بەوشتانە ئەدەیت دەنا من هەر بەم گرنگ نییە ،تۆ زەر بە ئارامیت.کەسی گازلایتەر سادیستە،چێژ لەئازاردانە دەرونی دەبینێت. وانیشاندەدات کە هەستکانی تۆ خراپن. یان خەگیلدەکات لە هەندە بابەتی پەیوەست بەهاوەڵیەتی و پەیوەندی هاوسەری و …لەبەواری سیاسیدا کەس یان حیزب دەڵێت :موچە چییە،توسەری من باسی مەکەن، بابەتەکەتان زەر گەورەکردوە. یان ئەڵێن موچە هەموشتێک نییە.لەکاتێکدا سەدان هەزاریان بە موچە بەدەنگ کردووە.موچەی بندیواری.
پێنجەم :نکۆڵیکردن لە قەول و قەراری پێشتر، ئەمەش پەم وتبوی کەناتوانم بەم بەدواتدا ،شک و گومان دروستکردن لەیادەوەری.لەکاتێکدا وای نەگوتووە. بەئەوەی چاوەڕوانی کەسی بەرامبەر بەبایەخ بکات.گازلایتەر نەرجسیە و هەرگیز داوای لەبوردن ناکات.
نیشانەکانی کەسی قوربانی دیاردەی گەس لایتینگ
١-هەستدەکات لەجاران زیاتر بەگومانە لەخەی.
٢-هەست بەسەر لەشەواوی دەکات و پێیوایە تەندروستی دەرونی تەواونیە.
-پێیوایە بەردەوام دەبە داوای لەبوردن بکات لەهاوەڵکەی یان ئەوکەسەی کە هەویداوە کەنتڕۆڵی بکات.
-سەرەڕای هەکاری زەری خەشحاڵی، بەڵام هەست بە خەشحاڵبون ناکات.

-هەستەکات دەبێ تاکتاکی ڕەفتاری هاوسەر یان هاوڕێکەی بۆ ئاوانیتر ڕونبکاتەوە. لەبواری سیاسی،تاک هەوڵدەدات بەحکومەت ڕونیبکاتەوە کە ئەوتا جزدانەکەم ، سوێند دەخوات پارێی پێنییە! بەجۆرێک دەپاڵێتەوە،کە بیسڵمێنێت ئەو وەتەکەی خۆشدەوێت،بەڵام زۆری بەهاتوە. چونکە دەترسێت و گومانی لە هەوەستی خۆی هەیە،ئەترسێ گازلایتەرکان تاوانباری بکەن،بە یاخیبون و شتی …
-دەزانێت کێشەیەک هەیە،بەڵام بەدیاریکراوی نازانێت کێشەکە چییە.
-بەردەوام هەستەکات لیاقەتی هاوڕێیان هاوسەرەکەی نییە.
-هەستەکات لیاقەتی هاوڕێیان هاوسەرەکەی نییە.
تائێرە زیاتر باسکی گشتییە. بەڵام با لەمەودوا تەنها گازلایتەری سیاسی وەربگرین،کە چەن هەوەدات ئەقڵی میللەت لاقە بکات. دەسەڵات بەنرخی قوتی خەڵک، خەڵکی بەناو ڕەشنبیرو ئەکادیمی بکرگرتووە،بەنکەیکردن لەبونی پارێی تەرخانکراو بۆ موچە.تا بەنە سەرشاشوتەکەمایەتیکان و پاساو بهێننەوەو والەخەڵک بکەن ،گومان لەهەستی خیان بکەن سبارەت بە حکومەت. ڕەشنبیرێک تا دوێنێ ڕەخنەی دەگرت، لەناکاو دەگەڕێتەوە لای دەسەڵات. لەبەر دا ئەوی حوکم دەکات پارەی نەک لەجیک.ئەم هاتن و چونی ڕەشنبیری حیزبی ،وادەکات کەسانێک هەبن،گومان لەهەوەستی پشتری خیان بکەن.
کەسی گازلایتەر ،نەرجسییە. ئەو پێی وایە هەڕەکردن واتای ناتەواویە، بەیە هەرگیز دانبەهەڕەکانی خۆی دانانێت. بەکو لەجیاتی ئەوە، گومان دەخاتە سەر دروستی بیرکردنەوەی بەرامبەرکان. بەڵام گازلایتەر دوژمنێکی ترسناکە،چونکە ئەو دوژمنایەتی ئاناگایانێت ،بەکو بەپێچەوانەوە، لەژێر ناوی خۆشویستی و دەسزی کارکانی دەکات.لەگەڵ هەرلەدانێکی سادیستی، نەرجسیانە شدا بەمبارانی سزداری قوربانی،یان قوربانیکان دەکات.
هەرۆک ئەو سیاسیانەی لەژێرناوی خۆشویستنی کوردوکوردستاندا، دەستیان بەسەر چارنوسی میللەتێک داگرت، لەژێرناوی کوردپەروەری و نیشتیمانپەروەریدا کارکانیان ئەنجامدەدن. جاکاتێک گاسلایت ڕەکخراوێک بە ملیاران دەلار بخاتە خزمەت تەکنیکەکانی کەنتەڕکردن دەبە چ ئەنجامکی هەبێت!
نائومێدی، گومانکردن لەیادەوەری، بەوابەخەنبون و … هتد .
کێشەی موچە: نزیک دەساڵە ،هەرچی قەڕەمفرێش و زوناژەنی کورداێتییە ،تادەگاتە تیکتکچی و کچەمەدەل ،هەنایانە سەرساشە تا بە خەڵک بڵێن دەخەکە بەوشەویانییە خەڵک خی خەتابارە لەوەی پارەی نییە. بەنمونە لە قسەکانی ئەو قەڕەمفرێش و بەکرگیراوانە :
-خەڵک تەمبەڵە و کارناکات.

-خەڵکی ئەم دەعوەت زۆرئەکات.
-گەنج کارکردنی پێ عەیبە.
-خەڵک هەرچاوی لێ دامەزراندنە.
-سەیرانگاکان جەمیان دێت.
-باحکومەت ئەوەندەی هەیەتی دابەشی بکات. "لەڕدا جەنابی ڕەشنبیر وادەکات خەڵکێک گومان بکەن لەوەی حکومەت پارەی هەبێت کابرای بەکرێگیراو خەی دەکاتە دەسەزی خەڵک، ئەڵێ هەرچەندەک بێت نیوموچەی دابەشبکەن. ئەم دەیووت پەمانبێت ڕازیبەن بێ نیوموچەش، بەڵام جەنابی لەبەر زۆرخواردن هەناسە بەکەیەتی، وەک ئەڵێن لەبەر ورگی بەساڵ قاچەکانی خەی نابێنێت"
-شەڕشمان بێ موچە نەکردوە.
-کەڕامەت هەبێت پارە شەدبێت...ئیتر ئاوا لیستی قسە و دەربڕینەکان درێژ دەبێتەوە، وەک گوتیان...
بەڵام لەهەمووبان بەشەرمانتر ئەوەیە :کە بەناو سەرکی حکومەت دەڵێت :سوپاس!وەک ئەوەی لەگوێی گادا نوستبێت و گوێی لەم هەموو سوکایەتیە نەبووبێت کە پێیکرا.نە ئەوسەدان و هەزاران لەدوان و نوسینانە. لەکاتێکدا شەقیان لەماڵستا هەڵدا،سوکایەتیان بە سەدان کەس کرد، گازی فرمێسک ڕژێان بەکارهێنا، مانگرتن،بایکۆتکردن لە دادگای فیدراڵی و،کۆچی بەڵشاو... بەڵام ئەو دەڵێت:سوپاسی خەڵاگری خەڵک دەکەین. گاسلایتەر دێت پەماندەڵێت: من ئاگاداری هیچ شتێک نیم ،ئەوەندەی ئاگادارم خەڵک خەڵاگربو. خەڵک حکومەتی خەی خەشدەوێت.
ئەو چاک دەزانێت کارگەری وئەوخەڵاگریە درێژانەیە چیبوە،لەسەر کەمەڵگا. ئەودەزانێت گەنجەکان نیشتیمان بەجەدەڵن بەڵشاو،دەزانێت ڕەژەی جیابونەوە دەهێندە زیادیکردوە، کوشتن و کۆشە کەمەڵایەتیەکان،کۆشەدرونیەکان چەند زیادبوون،چەن کەمەڵگە لەداهاتودا کارگەری پەکخستنی پڕوردەی لەدەردەکەوێت ، نەمانی ئینتیما و... بەڵام هەشتا سوپاسی خەڵک دەکات. ئەبێت ئەم سوپاس نییە جنێوە،ئیهانەیە و بێ شعوریە. بەڵام بەشعوری دەرمانی نییە.

مەحموود عەبدوڵا

سەردەمی پۆپوچی.. مەحمود عەبدوڵا

سەردەمی پۆپوچی "میدیاکراسی"
ناونیشانی کتێبێکی ئالان دۆنۆیە، ئەم کتێبە وێنەیەکی پوختی ئەو دنیایە پێشکەش دەکات کە لەسایەی نیولیبەرالیزم پێکهاتوە. دنیایەک کە لەڕێگەی سیاسی و هۆشنبیری و هونەردا ،گەیشتۆتە ئاستی داوخان،سیاسەت مردووە ،لەجیاتی سیاسەت حکومداری جێگەی گرتۆتەوە،کە تەکنیکێکی ودی کارگێڕیە.
مەبەست لە حکومداری نیولیبەرال ، نەهێشتنی پەیوەندیکان،بەهاکان ، هزری فەلسفییە ، بە پێیوانیمان بە جیهانەوە.داماڵران لەمانا،و بە بایەخکردنی بە هاکان لەلایەن چینێک لەکەسانی پۆپوچ کە دەستیان بەسەر دەسەڵات داگرتووە،ئەم چینە کە ئاستی ناوەندێک دەبینن لەنەوان تاکەکان و بەرژەوەندی سەرمایەدارەکان،هەوڵدەدن یەک جەربیرکردنەوە بەسەر کۆمەڵگە دا بسەپێنن. نکۆڵی لەهەرچێشنە بیرکردنەوەو و ئایدیایەکی باڵا دەکەن، بەناو ئەمە لەڕاستیدا بە ڕێگریکردنە لە هەرچێشنە مەزنییەک کەمرۆڤەکان بتوانن لەخەیانی نیشان بدەن. هەوڵدەدرێت لەڕێگەی ئاکادیمیە کۆیلەکان ،زمانێکی نەرم و هەمنن بسەپێنن بەسەر بیرکردنەوەی گشتیدا، بەجۆرێک هەرزبریەکی زمان، لەبارەی بەهاکان وەک گەلەتی دەبیندرێت. بەخێت بژی، حەقی هیچت نەبێت، هەموشتێک گۆڕاوە، ئەمە نابێت وەک ئابردوو ،جدیبین،کتێبە ئاڕەزەکانت بخوێنەوە، پراگماتیبە، چونکە لەوانیە هەڕەبین،ئەم دونیا بینیە هەوڵێکە بە داستبەردار بونی ئینسانەکان لە بیرکردنەوەو خەدانە دەست چەژپەرستی و دورکەوتنەوە لەدانایی.
لەکاتێکدا زۆر بەڕۆژ میللەتان دەچەوسێندرێنەوە ،بازرگانی چەک و شەڕو شۆڕی پەرەی پێدەدرێت ،لەلایەن ئەم چینە دەسەڵاتدارە کە بوکەڵەی کەمپانیا فرەگەزەکانن.حکومەتداری نیولیبەرال هەوڵێکە بگونجاندنی سیاسەتی دەوڵەت لەگەڵ بەرژەوەندی کەمپانیاکان و ملیاردەرەکان. ئەم چینە ناوەندێکن بە نێکخستنی پێوەندی تاک لەگەڵ پیشەسازیەکان، بازرگانی و کەمپانیاکان.
حکومەتکان داوای سک هەڵگوشین دەکەن،بەخنەی خەرجکردنی زۆری کۆمەڵگە دەکەن،لەکاتێکدا سەرمایەداران لەڕێگەی شارەزایانی میکانیکی کە هەوڵەدەن بەهێشتێک بە دەوڵەمەندان دروستبکەن، بەجۆرێک بەنمونە دروستکردنی فڕۆکەی تایبەت بە ملیاردەرەکان ، بەکارهێنانی هەموشارەزایی ئاکادیمیەکان و پسپۆرانی میکانیکی

بەخزمەتی ئەوانە بەکاردێت، ئەم کێبڵەکردنە لەڕگەی زانکۆکان دەکرێت، بەجۆرێک زانکۆکان پەیمانگاکانی تەکنیکی و گەندەڵترین دامودەزگان، کە بەرژەوەندییان لەگەڵ بازاڕ گرێدراوە، پڕۆفیسۆرەکان وەک مافیاکانی دەرمان وان، کە براندەکانی زانکۆ دەفرۆشن، تەکنیکی و کانیان ئەی فەتوا دەبینن، لە شەرعی بونی هەموو ئەو چاوچنۆکی و تەکەدانەی کەمپانیاکان دەیکەن لە ژینگەدا، لەلایەکیتر پارە لەو سیستەمەدا، بۆتە بەهایەکی هاو ناوەندی بەهاکان، ئەوش بەبەرئەوەیە پەپوچەکان جگە لە ئابوری لەهیچ مەجالێکیردا ناتوانن سەرکردایەتی ببینن. پەپوچەکان لەڕگەی حوکمداریەوە هەوڵدەدەن ئەو بەهایی و پەپوچیە لە هەموئاستەکان، بکەنە بەهایەکی گشتی کەمگە، سرجەمی لایەنەکانی ژیان توشی داوخان هاتون، هونەرو وەرزش و سیاست و هەشنبیری، هەمویان گەڕاون بە پیشەسازی و قازانج.
زانکۆ وەک ناوەندێک بەکاردێت بۆ نەرمکردنی مرۆڤ و هامکردنی وکوشتنی کەسێتی شەخسگە، ئەبەت زمانی توژەرە گەورەکان ئەکدیمیست و پڕۆفیسۆرەکان ،زمانەکە کە وەک دەنگ دەڵێت: زمانەکە لەسر بنمانا وەستاوە، نوسینی ئاڕاز و توژینەوە زۆرەکان کە کەمەکی وایان نییە تایبەتمەندی ناوەندە ئەکادیمیایەکانە، بەبەوای ئالان دەنگ، توژەرەکان ،خەبیرەکان لەبیرکردنەوە دابڕاون، ئەوان بۆ خزمەتی بیرناکەنەوە، بەڵکو بیرکردنەوەکانیان ،مەعریفەکانیان دەفرۆشن، لەژێرکاریگەری قازانج و سەرمایە و باربەکردنی کەپانیاکاندان. ئەمەش واتا ونبونی ئەقڵ و تراژیدیای هەشنبیری.
ئالان دەنگ، بە پشت بەستن بە بۆچونەکانی جۆرج سیمیل، باس لە دەخی تراجیدی هەشنبیری و پەپوچی بیرکردنەوە دەکات و دەڵێت: بیرکردنەوە پەپوچ دەبێت کاتێک توژەر بایەخ نادات بەگونجاندنی گیانی بە توژینەوە پشنیارکراوەکان. توژەر بەخزمەتی ئابوری دادەمەزرێت، ئەوکاتەش بیرکردنەوە خەوشدار دەبێت، دەچێتە ژێرباری ویستی دامەزراوەکەوە، نەک ویستی تاکەکەسی . ئەقڵانیەتی ئامڕی ئەقڵانیەتێکە هەوڵی هازیکردنی توانای بەرهەم هێنانی دامەزراوەکە و سیستەم دەکات، نەک هازیکرنی خودی. ئەمە یە کە سیمیل ناوی دەنێت تراژیدیای هەشنبیری.
هەکاری ئەمەش بەای دەنێ: بریتیە لە زۆری توخمە بابەتیەکان وەک هاپەتەکان ،کتێبەکان، زانیاری هەژو چەمکەکان و زانیاری و کارە پشتیوان بەتیۆریەکان، کە هەیان هەیە وەک نەوەندی گوزانەوە بەهەزر. لەڕدا ئەقڵ وندەبێت، تەنانەت ئەقڵ هەست دەکات لەنێو دەریایەک زانیاری دا نقومبوە ،لەترسەکدایە کە ئەوەی بەرهەمی دێنێت کارەساتی سەربار بە دیاردەکە. ویستەکی مەعریفی هاستەقینە

و کەسی لەپشت بڕەڕم هەنانی ڕاشنبیریەوە نیە، ئاوەی هەیە ویستی دامەزراوەکان و هەکارە ئابورەکانە. ئەمەش دورکەوتنەوەیە لە پرسەی مەعریفە، کە پشت بە پەداویستی وئاوەزو توانا دەبەستەت، کە کەسی داهێنەر ئاسودە دەبەت بەکارەکەی، لەڕەدا کاری ئاقڵیش ،وەک کاری دەستی کارەکی بەگیانە، کارەکە لەپێناو دەستکەوتی ئابوری و هیچیتر. بڕەڕم هەنانی مە عریفە لەژێر کاریگەری پاڵنەڕ ئاوریکانەو هیچیتر.

پەوپوچی زاڵبوە، بەجۆرێک زۆرترین داخوازی لەسەر پروپوچییە، پەوپوچیش هەڵکە بەسەرکەوتنی تاکەکەسی، بەجۆرێک کە ئەمە لەسەردەمکدا دەژین ناتوانین بیر لەئابوری بکەینەوە بەشەوەی دەستە جەمعی، بیرکردنەوە لەقازانج حیکمەت و ئاوەز وندەکات. پارە بەدەنگی دەکەەت، هەموشتێک لەژێر دەسەاتی پارەدا دەجوڵێتەوە، ئەمەش واتا ئیفلاسی ئابوری گیانی لەبڕامبەر ئابوری مادیدا. وەک دەنە دەەت: پارە لە ئاستە سایکۆلۆجیەکەیدا کاریگەری شوێنەری هەیە، پارەتیشکەی چالاکی لەسەر ئامرازێک کەدەکاتەوە، کەهەموو ئاوەزی ئاقڵانی وندەکات، لەەەنگاو ەەنگکردنی جیهاندا. ئەم بەچونەی دەنە ڕاستیەکی حاشا هەەنگرە، ئەمەە جیهان لەسایەی سیستەمێک دادەزیت کە نکەەی لە هەمەەنگی دەکات، هەوەدەدرەت تەواوی مرۆڤکان بکەونە ناو پەوپوچی، من ناوی دەنەم فاشیزمی پارە، چونکە لەم لایەنەوە پارە بکوژی دیالەگ و حیکمەتە ،کە گەمژەیی و نائاقڵانی و دەمارگیری توخمی ناو ئایدیۆلەژیا فاشیستیەکانن بڕەڕم دەنەت . بەباوەەی من هیچ شتێک هەندی پارە بکوژی دیالەگ نیە، چونکە پارە وەک بەهایەکی ەەها سەپەندراوە و دانایش لەبیرکردنەوە جیادەکاتەوە.
دەنە پەی وایە لە سەردەمی پەوپوچیدا، پیشەکان گەەاون بە ئیش، ئیشی ەوت، بەو واتایەی لەم سستەمەدا هیچ ئیشێک تایبەتمەندی زاتی نیە، دڕەهێنڕەکان سورن لەسەر بینینی ەەە بەکەسێک پەیوەندی بەهونڕەوە نیە، ئەمە لەبواری هونردا، ،ئەمەش واتا ئیشی وەهمی ئاوەیدەکرەت هیچ نیە، هونڕەمەندی بەناوبانگ خاوەن خەەات، بەەام هیچی نەکردووە، تەنهەا لاسایکردنەوەی ئیشە. بەیە هونڕی خراپ، ئاستەکراو بڕەمەدەت، مرۆڤ دابڕاوە لەئیشی درۆژخایەن، بەبەوای دەنە سیستەمی پەوپوچی گونجاوە لەگەە گەشەی سەرمایەدا گواستنەوە لەئیشێک بە ئیشکیتر و ئیشکردن تەنهەا لەپێناو قازانج وایکردوە ئیش بەگیان بەت، و ئیشکریش وەک ەەبەت بەقازانجی سەرمەیدارو کەمپانیاکان ئیشبکات. واتا هیچ پاڵنڕەکی زاتی نیە بە ئیش. تەنانەت کاری هزری و مەعریفیش، تینوەتی نیە بە مەعریفە، بەەکو بە دەستکەوتنی قازانج و گونادرەت بە کاریگەری

ئەو مەعریفەیەی بەرهەم دێت لەسەر کەمەڵگا. ئابووری بەپلان، بە بەهایی ، بەبازاڕکردنی هونە ر ڕەشنبیری،دەرکەوتنی ڕەشنبیرە بچوکەکان،بوکڕەی میکانیکی تایبەتمەندی سیستەمی پۆپوچین.
ئەم یارییەکە ،کە پۆپوچەکان دەیکەن،یاریەکە بکە دەستواژەیەکی ڕانگەیەنراو ،یاساکانی فەرمی و نوسراونین،بەڵام چی دەگەیەنێت.یاریەکە بکە
ئەم دەستواژەیە،گوزارشتە لەو یاریەی دەکرێت لەجیهاندا،یاریەکە بکورتی ئەویە کە پۆپوچەکان ،سەرەڕای بەتاڵیان لەبوارێکدا بەڵام وەک پاڵەوان دەردەکەون.لەبوارەکانی هونەر ،سیاسەت ڕەشنبیریدا،یاریەکە قەزەونە،توندوتیژە بە بەزەییانەیە. ئەویاریە بەرلەهەرشت جەخت لە پارە دەکاتەوە وەک ناوەندە بەهاکان،چونکە پۆپوچەکان جگە لەبواری ئابور لەهیچ بوارێکیتردا مەجالی سەرکردایەتیان نیە.لەبەر ئەوەی جگە لەپارە هیچ شتێکیتریان نییە.یاریەکە جیهانیە،چینکی پۆپوچ بەڕەوەی دەبەن،لەهەرکوشش مەبەستیان بیت پۆپوچێک قوت دەکەنەوە،بەمەرجێ یاریەکە بکات،یاریەکە لەبنەڕەتدا لەسەر ئەوە وەستاوە تە یاری بکەیت بە دەستە نادیارەکان پۆپوچ بیت،بەڵام خەت لە ببە بەشت. لەهەموشی گرنگتر وەهمی دەوەمەندکردنی هەموانە،.خەیاڵی سوپەرمانبون لە چیڕۆکەکەی مارشاڵ ماکلهاندا دەڕێت مرۆڤی نیاز پیس و بچوک لەهەموکەس زیاتر خەیاڵی سوپەرمان بون دەکات.لەم یاریەدا کەهەموبوارەکاندەگرێتەوە پیشە واتای لەدەستداوە،ئەوەی دەکرێت ئیشی وەهمیە.تەنها لەئاستی زماندا شت دەکرێت،پۆپوچەکان هەوەدەن یان دەتوانن لەهەربوارێکدا ببنە یاریکەر،بەمەرجێک ملکەچی یاساکانی یاریەکەبن. چینکی پۆپوچ کە خەیان لە دەبە بەشت ئوکەش و بە پۆوری تایبەتمەندییانە.کەسانێک دەبنەیاریکەر وەک دەوترێت:کە هیچ شۆنخونی و ماندوزونیان پێوە دیارنیە،هیچ نازانن،وەڵە وەک زانا و بلیمەت دەردەکەون،لەکاتێکدا تەنها کەمەڕێک قسە دەجونەوە، خاوەنی مەعریفەیەکی پوختن،زانین لەبارەی هەموشتێک ،بەڵام ئوکەشانە. خەبیر،یان پڕۆفیشناڵ تایبەتمەندی کەسێکە کەڕەبەتیانە ئیش دەکات بە ئەڕەبابەکانی سیستەمی هیچوپوچی.
ئەودونیایەی تێیدا دەژین ، دنیایەکە بەگوترەی بەرژەوەندی دەوەمەندکان،سیاسیە پۆپوچەکان ڕەکخراوە،بەیە لەبواری سیاسی هیچ داهێنانێک نابینین ،هەموشتێک لەسەرمەزی گفتوگۆ دەکەدرێت و دەفرۆشرێت،هیچ شتێکیش جگیر نیە،بەربەریزمەکی ئابووری داهاتوی مرۆڤی نا ڕەشنکردووە. پۆپوچەکان تەواوی کەمەڵگاکان بە بەرژەوەندی کەمینەیەک دەکەنە قوربانی. بە بەزەییانە شێ هەڵدەگیرسێنن،خەڵک ئاوارەدەکرێت،کەمەکوژ دەکرێت،بەڵام یاریەکە بکە کەدەکە بە ئەوەی

پەیوەندیکان هەموشتێک پێردەپش بکەن. نیولیبەرالیزم بۆتە دەستی نادیار، ئەمە مرۆڤایەتی بەهەی دەستە نادیارەکان ئادەوشێندرێت. بە هەی هێزی پارەو کاریگەری وروژێنەرەکانی نیولیبەرالی مرۆڤکان شوێن ئارەزوە کەسیەکان کەوتون، لە هیچ شوێنێک بەرژەوەندی گشتی نەماوە. سەرکەوتای تاکەکەسی، خەیالی سوپەرمانبون، مرۆڤکانی دابەراندووە بە هەوبەوبونەوەی سیستەمی پەیوەندی.

بەکورتی پەیوەندی سیستەمێکە کە پەیوەندیکان بەرهەوەی دەبەن. مەبەست لە پەیوەندیکان کەسانێکن کە لە دەرەوەی پەیوەر و بەهاکان ڕەفتاردەکەن، بە گوێدانە بنەما ئایدیالەجیەکان. دەکرێت وەک کەسانێک دەستنیشانبکرێن کە دابڕاون لەمەعنەویات. پەیوەندی هەبونی توانایەکە بۆ لاسایکردنەوەی کار، نێک توانای ڕاستقینە ، زمان لوسی و زۆربەیی دەکرێت وەک توانایەک بۆ پەیوەندیکان دەرفەتی سەرکەوتنیان بداتێ، لەسیستەمێکی پەیوەندیدا. کاری سیاسی ،هونەر و تا بوار ی ئەکادیمی و ڕۆشنبیریش کەوتونەتە ناو سیستەمی پەیوەندی. بەبەوای ئالان دونە جاران پەیوەندیکان کەمینەیەک بون بەهەندە مەسەلە سودیان لەوردەگیرا، بەڵام ئەمە خواستێکی تەواو هەیە بۆ پەیوەندی، پەیوەندیکان زەرینەن و داستیان بۆ سەردەساتدا گرتوە. زیرەکی ئەوان بریتیە لە توانای ناسینی پەیوەندیکیتر و یەکتر هەدەنەن. وەنەبۆ کەسانی بۆتوانا بن، بۆپێچەوانەوە ئەوانە دەبێت کەسانێک بن، کە ئاستێک لەتوانا پیشانبدەن، کە نەبۆتە هەی گومانکردن لەسیستەمەکە. بەبەوای ئالان دونە پەیوەندی لەجیاتی دورکەوتنەوە لە گەمژەیی، گەمژەیی لەفەرامی دەساتدا نمایش دەکەن، ئەوانە کەسانێکن دەتوانن مەیلی چاکسازی بەردەوام ، پێشکەوتن وەک هەوکاری دەرەوەی گەمژەیی نمایش بکەن، بەبۆ ئەوەی کارێک بکەن. سیستەمی پەیوەندی گوزارشتە لە مردنی سیاسەت و بەها باڵاکان، کە حوکمداری شوێنی گرتەتەوە ، بەجۆرێک هەوەدەرێت تەواوی کەمەگاکان بەرەو جۆرێک بیرکردنەوە ئاستە بکرێن کە خواستی پەیوەندیکانە ،لەبەگەی حوکمداریەوە، لەبەگەی سەپاندنی کەمەیەتیدا، ئەبەت پەیوەندی نەریتێک بۆ گواستنەوە لە پەیژەی کەمەیەتیدا، ئەبەت پەیوەندی واتای ئەوەنیە کەسەکە سەرکەوتونەبێت لەکارێکی دیاریکراو بەکو مەبەست لە وەیە کە بۆتە ڕەفتارێکی گشتی وباو کە پەیوەندیکان دەتوانن لە داگیرکردنی پگەی کەمەیەتیشدا سەرکەوتوبن. دەکرێت پەیوەندی وەک مەیلێک ببیندرێ بۆ سەرکەوتنی کەمەیەتی ، بەشوەیەکی سیستاماتیکی لەلایەن ناوەندەکانی دەسەڵات و سەرمایە ڕەگەخشدەکرێت.

مەحمود عەبدوڵا

هەراری نەویی کاپیتالیزم... مەحمود عەبدوللا

مرۆڤی بەرەبەرەکتراو ،وەک بەدوای چۆژو ، بەختەوەری "گا ئاسا"وەک نیچە دەیگوت:مرۆڤی مەدەرن دەیەوێت بەختەوەربێت وەک گایەک. ژیان کورت دەکرێتەوە لەوەی تەنها بخۆیت و بخەویت،هیچ پەیوەست ناکات مەراقی کەمەکوژی ملیۆنان مرۆڤ بیت ،پەیوەست ناکات خەمی ئەوانیترت بێت،لەگەڵ با خەمێک لەنەهامەتیدا بژین،ئەگەر تەنها شوێنکەت ئارامبو ئەوا کەشێی تەنیا خەمکیتر بەهێی جەنگەکانی کاپیتالیزمەوە ئاوارەن،لەگەڵ گرنگ تەکارو ئابوریەکی باشت هەیە،سوپای بەکاران بەتەچی. نیچە لەرەدا دژی فەلسەفەی تاکگەرایی مەدەرنەیە کە مرۆڤکە بیریش ناکاتەوە بۆئەوەی گەدەی تەک نەچێت.

نوح هەراری بە پشت بەستن بەفەلسەفەی ئەبیکەڵ و بەنتهام و میل ،مەیلەکی وانیشاندەدات،ئەلبەت هەردەبە پەنا بەزانستیش ببات ،چونکە ئەمە هەندەک خوافە بە پاپشتی زانست مومکین نین.

زیرەکی هەراری لەوەدایە بەشێوازێکی گریمانەیی ،مەژوی ئایندەمان بە دەخوێنێتەوە،وەک فاگرۆیەکی سیستەم گریمانەی ئایندەیەکی زەیین دەکات ،لەلایەکیش وا نیشاندەدات کە ئەوە هەر خەیاڵێک بێت،گریمانەیەکی دور بێت،وەڵە دەستبەرداری ئەوە ناکات کە پەمانبێت:ئەوگریمانانە پەویستین بە سیستەمی سەرمایەداری . چ گریمانەیەک ؟ قسە لەسەر دوگریمانە و پێشبینی بەئایندە دەکات ،نەمری و بەختەوەری.

سەیر ئەوەیە هەراری ئەوانە وەک پەویستی کاپیتالیزم دەبینێت،واتا سەرمایەداری ئەو دو ئارەزوە دەکاتە پەژڕای خەی، بەڵام دەڵێت: نەک لەبەر خودی مرۆڤ بەڵکو لەپێناو قازانج،ئە دیارە دەبە وابێت چونکە سەرمایەداری بەچاوی قازانج سەیری هەموشت دەکات تەنانەت ئەخلاق و مرۆڤ و خودی ژیانیش . ئەو پێیوایە کە مرۆڤ لەسەدەی ٢١ دا،پشکەکی گەورەی دارایی دەخەنە گەڵ، بە درەژکردنەوەی تەمەن، هەروەها جەنگ لەدژی مەرگ و پیری لەسەدەی بیست و یەک درەژکراوەی کلتوی مەدەرنە بەبەوای ئەو.

کەشکە ئەوەنیە کەمرۆڤ خەیاڵێکی وای لەسەرداهەیە،بەڵکو ئەم خەونە شتەکە لەدیدی ئەودا کە بە ژیانی کاپیتالیزم پەویستە. باسی ئەم

هەوڵانش دەکات کە لە ئێستاوە خراونەتگەڕ، وەک تەرخانکردنی لەسەدا سی وشەشی دارایی گەورە بەدروستکردنی
کۆمپانیای کالیکۆ، بە بڕیاری کۆشکی مەرگ ... کالیکۆ کۆمپانیایەکی تایبەت لە لایەن گەورە دامەزراوە.
پێشبینیکانی، ئەبرای گرای و ئیی کەرزوێل بەنمونە دەنێتەوە، کە دەیان هەزار کەس دوهەزار و پێنجا خاوەن لەشکی تەندروست و هێزمارکی بانکی پێ بێت دەتوانێ دەساڵ دەساڵ تەمەنی درێژبکاتەوە، دەساڵ دەساڵ تەمەنی درێژ دەکاتەوە. ئەمە لە ئاستیدا قوربانیدان بۆ ئێستایە لە پێناو داهاتوو، وەک ئایدیۆلۆژیا کانیتر، ئەنگەڵ وەهمکی خۆشی نیولیبەراڵەکان بێت، بۆ ئەوەی ئیدی مرۆڤ لە ئێستا و چاوی لەسەر ساڵی ٢٠٥٠ بێت. زۆر خۆشخیاڵانە دەبێت: پیتەر تیێل دامەزرێنەرانێر پێی پاڵ کۆمپانیای بواری ئاوگەروگواستنەوەی دراو بۆشەوەی ئەلیکترۆنی لەسەردیواری کۆمپانیاکەی نوسراوە:
ماڵئاوا یەکسانی بەخەربیت نەمری! ئەمە چ جۆرە خەیاڵ پاوەکی کاپیتاڵانەیە، ئەم سەرمایەدارە لەسەردیواری کۆمپانیاکەی نوسیوە هێزاری و نایەکسانی فشیە، جا قوبەسەری ئەویە هێزاران تاهەتایە هێزاربن! ئەنگەڵ مردن بەهێزاران باشتربێت. بەڵام ئەم سەرمایەدار بەگومان دەزانێت تا ئەوکاتە ئەسقانیشی نامێنێت، بۆیە پێی ئاسایە ئەسقانی هێزاران ببینێت. نوح هەراری دەڵێت:
جەنگڵەدژی مەرگ لە لوتکەی پەڕەکانی سەدەی بیست و یەک دا دەبێت. بەڵام لە ئێستاوە ئەمە دەبینین چ ڕووداوێک، ئەم ڕەهەندە زیرەکە لەجەنگی ئەکرانیاش دەیەوێت یەخەی پۆتین بگرێت، نەک خودی سیستەم.. لەوانەیە ئەویش پێی وابێت شەڕخوازی پۆتین خەتای ئەویە زۆر لیبراڵ نییە! وەک چۆن نیولیبراڵەکان هەمیشە کۆشکان دەگێڕنەوە بە کەمی لیبراڵبوون، ئەم بانگەشەیش وەک هی مۆلاکانە کە دەڵێن: چارەسەر لە ئیسلامدایە! نوح هەراری دەڵێت:
گرباوەی خەمان بۆ پیرەزی ژیانی مرۆڤ و پشکۆتنی زانستی بردەوام وپایدار" پشکۆتن لە دیدی نیچەوە هەڵەیەکی مەدرنیتەیە" لە بەرچاوبگرێن کە لەسەرەوەی هەرەمی پەداویستی ئابوری سیستەمی سەرمایەداری دێن.
لە بەرئەوە جەنگ دژی مەرگ ناچاریە. مرۆڤکان بەهەرهەکارێک بمرن بۆئەمە بەسانایی قبوڵناکرێت، ئەم خەباتە دژی مەرگ بە پایەداری زانست و سیستەمی سەرمایەداری حاشا هەڵنەگرێ.
بەبەوای حەراری خەمی سەرمایەداری بەختەوەری و نەمری مرۆڤ، وەلوتکەی داخوازی سیستمدایە زانایان و دەوڵەتانی بانک ئەویان بەگرنگ تا دەستیان بەداهێنان و قازانجی نوێ بگات، ئایا زانست و

زانایی لەم زیرە کانتر هەیە. بەڵام ئاستی بە قازانج شتێکی وا پێویست نییە بەسەرمایەداری بازرگانی چەک و مرۆڤ کوژی و شێ قازانجی زیاترە. هەروەها دەڵێت:
ئەگەر ماهیەتی پێویستیە ئابوریەکانی ی سیستم بەس نەبێت ترس لەمردن ئەوهەستە دەوروژێنێت. بەڵای هەراریەوە پێش هەرشت ئەم پێژانە پێژەی سەرمایەدارین، ئەوسستەمەی زانستیشی قەرغکردوە بە مەبەستی خۆی. سەیرە سیستەم بەم هەموو توانایە خۆی لە هەژاری و بەدبەختی و جەنگ و نەخۆشیە کەمایەتیەکان گلۆبکات، بەڵام لەخیاڵی ئەودابن لەداهاتودا مرۆڤ نمرێت، پرسیار ئەویە ئەوکات لەشکری بەکار دەمێنێت ، کە پێویستی حەتمی ماناوی سیستەمی کاپیتاڵی قازانج پەرستە. پاشانحەراری دەڵێت:
بەشکی گەورە لەداهێنانە هونەری وپەرنسیپە سیاسی و خەباتزیەکان، ئاینی سەرچاویان بەترس لەمردگە. ئەمەش بە هیچ شێوەیەک ڕاست نیە، ئەوداهێنانە بەباشترکردنی هەل و مەرجی کەمایەتین!
ودی ئالن: وتویەتی من نامەوە لە ڕۆی هونەر نەمربم. دەمەوە بمێنە مریبگەم..
هەراری دەڵێت کاتێک خەڵکی بیر لەدەرفەتی ڕاستقینەی نەمری بکەنەوە ویستی ژیان لەواندا هەموو بیانویەک بە هەڵگرتنی باری قورسی ئایدیاڵیزما", وهونرو ئاین پوچەدەکاتەوە.
بەکورتی دەمەوێت بڵێم :سستەمی سەرمایەداری کە ئایدیاڵیزمای زیرەکانەی لیبەرالیزم تێبینی دەکات بەردەوام نکۆی لەئایدیاڵیزما دەکات،لەرەدایە کە ڕۆیبونی حەراری دەردەکەوێت "باری قورسی ئایدیاڵیزما"نوح پێماندەڵێت :واز لەبیروباوەڕ بێنن،چونکە بەختەوەر نابن، بەڵام لەڕاستیدا مرۆڤی بەئایدیاڵیزما بەختەوەر نییە،ڕاستە ئایدیاڵیزمکان کەشش دەخولقێنن، بەڵام ئەوەی واش دەکات مرۆڤ نەبێتە ڕەبەت و پێوەندیەکی ڕوت"ئاژەیانە"ی بەجیهانەوە نەهێت بیروباوەڕو ئایدیاڵیزمایە. دەشێت شانبەشانی زانست و تەکنەلۆژیا ، بیروباوەڕو بۆهای نوێ بخولقێت . بەڵام زانایانی تەکنیک و زانستی تەکنەلۆژی کە دیانەوێت زانست عەرشی فەلسەفە داگیربکات، نکۆی لەتوانای فەلسەفە دەکەن بە کەشکانی مرۆڤایەتی، مرۆڤ دەکەن بەڕەبەت.وەک نیچە دەڵێت: بۆهای نکۆیی لەفەلسەفە یان داگیرکرانی لەلایەن زانست تەنانەت لەئەوروپا لەڕەکخستنی سیاسیدا گەیشتونە ئاستی داوخان. نەخشی مەدەرنیتە دابەزانە لەمەعنەویات و تاکگەرایی ڕۆها و لەهەمانکاتدا تاکگەرایی ئەمۆ لەسەر حیسابی ئەخلاق . نکۆیکردن لەهەرجەرە بابەتکی مەعنەوی وەک سەرچاوەی بەختەوەری، لەوانەیە تەنیا لەلەوازی تیەریدا بسەلمێندرێت،واقیع شتێکیترە. بەدیدی ئەو ، بەپشتبەستن بە

بەنتهام و میل ،لەدەرەوەی چۆو ئازار هیچ شتێک مایەی خۆشنودی نییە، یەکان بەدبەختی،وەلێ ئەمە تەنیا بەڵکو بەتکردنی ئینسانە.داماڵینیەتی لەهەستی مرۆڤانەو کەمرۆڤ.بەدابەینی تاکەکان و چەککردنیانە ،چەکی فیکر،کە تەنیا چەکە دەتوانێت بەرامبەر وەرانکاری و بە ئەخلاقی سەرمایەداری بوەستێت و مرۆڤایەتی ڕزگاربکات،لەمەترسی وەرانبونی ژینگە،ودیکتاتۆریەتی تەکنەلۆژی ئایندە، بەگومان لەناوبردنی مرۆڤ و کەمەکوژی لەوانەیە پڕۆژەی شاراوەی سیستەم بێت.نەک گەیشتن بەنەمری.ئەمە شایەتی ئەو حەقیقەتەین کە مرۆڤکان هەندجار لەپەناو ئامانجەکدا تەدەکشن گیانی خەیان دەبەخشن هەشتا هەستبەبەختەوەری زیاتر دەکەن،لەوانەی کە لەبانیە خەیان دەشن و فەکەی تایبەیان هەیە ،ئەمەکە وەاتانی پەشکەوتوی سەرمایەداری چیتر لەگەڵی چەکەو پەویستیان بە مرۆڤ نیە بەسنورەکانی خەیان ،سەرمایەداری لەسەردەمی فەتحکاریدا بەیە گاتەکردن بە نیشتیمانپەروەری و بەرژەوەندی گشتی لەوەاتانی جەتەماحی حکومەتە نیولیبەاڵەکان فەلسەفەیەکی پەویستە. نابێت مرۆڤ بیر لەئازادی بکاتەوە، با کەمپانیاکان ئازادبن لە تاڵانی وەاتانی جیهانی سێیەم! خەمی گشتی، بەرژەوەندی گشتی ئەمانە لە فەلسەفەی نیولیبەالدا گەلەتین،بخە و بنو بەختەوەربە وەک گا یەک .لەژێر سایەی ئەم تاکگرایە بە هەستە دەسەاتی دیسپلینکەر هەموو دەستدرێژیەک دەکاتە سەر ژیان و ژینگەو کەمەگە و مرۆڤیش دەکاتە بەبەتکی بە هەست و ەوح،دەبێت خەریکی پەکردنی هەژماری بانکی بێت،نەک مەشکی،چونکە لەوانیە لەداهاتودا بتوانێت تەمانی درێژبکاتەوە بە و پارێە. ئەگەر پەویستبکات چەژی سەکسی بە درێژ دەکرێتەوە،ئەمانە گریمان و خەمی زانستی کەنتەکراوی سەرمایەدارین.

مەحمود عەبدوەا

خورافیاتی ئاشتی ەاستەقینە ی

نـــوح هـاری لـ هـمـدیـســدا... مـحمود عـبدوـــا

جـنگ بـشـکـ لـسروشتی مـرـف ، بـگـورـی تـیـری جـینـکانی داوکـینز بـت، ئـمـ بـرهـمی جـینـکانین،وـ جـنگ لـبـناغـی نـخشـی خـیلـقـت دا هـیـ. ئـمـ وادروســتکراوین خـپـرســت بـیـن،- جـینـــی خـپـرســت- لـوبـاریـوـ زانـیاری سـرنج ـاکـشی تـدا و زـر خـوـافـیاتی- سروشت - لـبـاریـ مـرـقـوـ پـوچـ دـکـاتـوـ. ئـوـش هـوـاـکـی نـاخـشی زانستی جـینـکانـ، بـام هـوـاـی خـشیش ئـوـیـ کـ لـبـرامبـر جـینـکاندا - مـم هـیـ، تـیـری مـمی داوکـینز واقـیعیـ، واتـا کـولـتـور دـتـوانـت کـاریگـری لـسـر جـینـکان دابـنـت، ئـمـ لـگـی کـولـتـورـکی بـاـوـ دـتـوانـین بـسـر سروشتدا زـبـین.

هـرچی سـرمایـداری و نـیـولـیـبـالـیـزمـ نـکـی لـ کـولـتـورـکی بـاـ دـکـات، بـتـکـردنـوـی هـر جـرـ ئـایـدـلـژیـاـک و بـ یـکـچـاو سـیـرکـردنی تـواوی دـونـیـابـیـنـیـکـان،گـوایـ مـرـف لـ قـنـاغـی بـان ئـایـدـلـژیـدا نـاـکـکـی نـامـنـت رـبـام ئـوـ خـوـافـیـاتـکـ وـهـیـچـیـتـر،مـرـقـی نـائـایـدـلـژیـش دـواجـار بـ ئـامـانـج لـژـیـانـدا کـ نـیـچـ مـرـقـی بـ ئـامـانـج نـاوـدـنـت دـواـین مـرـف سـوـکـتـرین مـرـف. لـ ـوـی سـایـکـلـژـیـشـوـ بـ گـورـی دـرـونـشـیـکـاری فـرـیـدـی کـتـایـی جـنگ مـحـاـ وـ هـرـدـو غـرـیـزـی مـرـگ و ژـیـان مـلـمـلـانـ دـکـن دـیـدـکـی تـاـدـیـاـک قـدـر گـرـایـانـیـ. پـوخـتـی بـابـتـکـ ،قـسـکـرـدنـ لـسـر گـریـمـانـی بـرـقـراـربـونـی ئـاشـتـی لـسـر بـنـمـای گـاـنـکـاری لـ ئـابـوـریـدا، بـگـورـی بـچـونـکـی هـراـری ،لـدـوـای گـاـنـی بـنـمـای ئـابـوـری لـئـابـوـری مـادـی پـتـیـوـ بـ ئـابـوـری زـانـسـتـی،جـنگ ـونـادـات،مـگـر لـوـاـتـانـی دـوـاکـوـتـو لـاـوـی ئـابـوـریـوـ،چـونـکـ بـپـیـ ئـم گـریـمـانـیـ ئـابـوـری پـشـتـبـسـتـو بـزـانـسـت پـوـیـسـتـی بـداـگـیـرـکـرـدـن نـیـ،زـانـسـت داـگـیـر نـاـکـرـتـ وـک کـانـ سـروـشـتـیـکـان، بـیـ جـنگ لـنـوـان چـیـن و وـاـتـانـی تـر زـحـمـتـ، بـنـمـونـ چـیـن لـاـگـی کـیـنـی بـرـنـامـکـانـی کـمـپـیـوـتـر قـازـانـجـی زـیـاـتـری دـسـتـدـکـوـتـ،لـوـی پـلـامـاـری کـالـیـفـاـنـیـا بـدـاـتـ .

بـبـاـوـی هـراـری زـانـسـتـ بـنـمـای ئـابـوـریـ، بـیـ بـوـاـتـکـی وـک چـیـن نـاـواـقـیـعـی و شـتـایـاـ پـلـامـاـری کـالـیـفـاـنـیـا بـدـاـتـ،چـونـکـ گـرـ سـرـیـشـبـکـون لـ سـلـیـکـن قـلـی کـانـی سـلـیـکـنـی لـنـیـ، ئـوـی هـیـ زـانـسـتـی داـتـاـو زـانـیـاـریـ ئـلـیـکـتـرـیـکـیـ مـجـازـیـکـانـ ئـم زـانـسـتـش بـجـنگ کـنـتـاـ نـاـکـرـتـ، بـیـ لـاـگـی هـاـریـکـاـری لـگـاـ زـلـهـزـو زـبـلـاـکـانـی تـکـنـلـژـی بـنـمـونـ ئـپـ مـایـکـرـسـفـتـ لـاـگـی کـیـنـی سـفـتـوـرـکـانـیـان

ملیۆنان دۆلاریان دەستبکەوێت. بۆ ئەوەی پشتیوانی بەرژەوەندی جەنگ بکات. ئەوەی لە ماوەیەکی داگیرکاری هیواندا دەستی دەکەوێت لەکۆنگرێسەکدا ئەوا چین بەشێک دەستی دەکەوێت لە ماوەیەکی مامناوەندیدا ئەپێدا.

بەگوێرەی ئەو خوێندنەوانەی فەرەنسا و ئەمانیا هۆنراوەکانیان چونکە لەماوەیەکی پێویستدا بازرگانی و بەرژەوەندی ئابووری دەتوانن ئاشتی درێژ پێبدەن، ئەمەش خوێندنەوەیەکی لیبڕالیزمە کە قەدەری مرۆڤ دەخاتە دەست بازاڕ، کە کاهینەکانی بازاڕی ئازاد بانگەشەی بەدەکەن، جەڕ ئاینەکە، ئاینی بازاڕ، ئەگەر نەڵێم ئاینی بازاڕی. ئەم قوتابخانە یەش هەموشتێک دەبەستێتەوە بە بازاڕەوە. هاستە لەناوبردودا جەنگەکان وەک برنارد لویس دەڵێت جەنگی ئیمان و تەماح بون، بەڵام ئیمان و تەماح هەردەمێنن، بازاڕ ی ئازاد ئەگەر نەبوبێتە ئاینەکی شەڕخواز، ئەوا نەشبێتە جەگرەوەیان.
ئاشتی پشتبەستو بە ئابوری بازاڕ ،یان ئاشتی مۆدێرن، کە نوح هەراری ناوی دەنێت لەاستیدا خوێندنەوەیەکی مۆدێرنیتە ی سەرمایەداری فەتحکارو داگیرکارە ،جەنگ و جینۆساید لەبناغەی مۆدێرنیتەداهەیە ،بەیە خەیاڵی ئاشتیەکی هاستەقینە ئەفسانەیەک یان حیکایەتێکی گەورەی ترە دوای کۆتای ی هاتنی حیکایەتەکانی ئیمان بە ئەقڵ و پێشکەوتن ...و
جارە بەرلەهەرشت دەوڵەتی مۆدێرن زانستی بەڕەی قەرغکردوەو ئەگەری نەک جەنگ ی کلاسیک بەڵکو خەکوژی شێتانەشی زیاد کردوە. دەوڵەت وەک کەمەگەی سەرو خودی زانستی کردەتە ئامرازێک بە ئەنجامدانی دەندەیی مۆدێرن نەک ئاشتی مۆدێرن. تەنانەت دامەزراوە زانستیەکانیشی بەلاڕێدا بردوەو بەگوێرەی ئامانجی بیدەسەڵات هاقڵی دیاردەکان و خودی مرۆڤیش دەکات. ئیتر لەسایەی مۆدێرنیتەدا نەک وەتانی خەرهەسات بگرە ئاشتی لە ئەوروپاش پایەدارنیە. حەزی داگیرکردن، داگیرکاری و فەتح لەگەڵ هەزی دەوڵەت پێیدادەبەت. هیچ شتێک هەندەی هەز و فیزی هەز پاساوی جەنگ و داگیرکری نادات. دەوڵەت خودی زانست داگیردەکات و کەمەگەی لەبەبەش دەکات، مەبەستم بەبەشکردن لە دیاریکردنی ئامانجی بەکارهێنانی زانستە. بەرهەم هێنانی چەک ،بازرگانی چەک مەترسیەکی بەردەوامە .ئاشتی بەدینایەت تا بنچینەی یان بنەمای ئەوشارستانیەتە نەگەڕێت، لەسەگەی شەشی گەلان و سنوردارکردنی دەوڵەت وەک ئامڕی قەکردن. پێشکەوتنی زانست و تەکنیک نابەتە گرەنتی ئاشتی ،تەنانەت هێندەی پەڕەکەی کانتیش. هاستە حەراری پێشبینی جەنگی نوێ دەکات ،بەڵام وەک شتێکی لاوەکی، بەڵام لەاستیدا گریمانی ئاشتیەکی پایەدار لەوهەم و

حیکایەتکی پڕوپوچ زیاتر نییە. ئەو حکومەتانەی ئێستا کە لەدەست نیولیبەراڵەکاندان لەڕاستیدا بریتین لە حکومەتی ئەلیگاریشی دارایی .تەواوی چارەنوسی مرۆڤ خراوەتە ژێر چنگی تەماح و دیکتاتۆریەتی بورجوازی ،تەنانەت جەنگ و قڕکردن وەک یارییەکی شێتانی وسەرگەرمکردن دەبینن. جەنگی ئەفغانیا پەیمان دەدات :بە شێوەی گەلان و سنوردارکردنی دەوڵەت گیانەوەرە ئەفسانەییەکەی ناو تەوەات مرۆڤایەتی ئایندەی نییە. دەوڵەت ئامرازی شەڕە تەنیا گەلان دەتوانن بەئاشتی بژین.شێوەی گەلان وەک هەوا بەسیەکان بە ئاشتی و مرۆڤایەتی پەیوستە. لەکاتێکدا گەلان ئیمانیان بەدەوڵەت لەدەستدا و لە پەست مەدەرنەدا دژێن ،ئاشتی لەسایەی شارستانیەتی سەرمایەداریدا،خوافیاتێکی کۆنی مەدەرنە زیندو دەکرێتەوە.

مەحمود عەبدوڵا

خوێندنەوەی گەمژانەی مارکسیزم... مەحمود عەبدوڵا

ئەبو بەکر کاروانی بەنمونە

دەبێت سەرەتائەوە بڵێم لەبنەڕەتدا سیاسەتی اخوانەکان گەمژانەیە.چونکە وەک باربارا تەکمان دەڵێت:هەموسەردەمێک داب و نەریتێکی خۆی هەیەوسیاسەت بەگوێرەی ئەوداب و،نەریتە دادەڕێژرێت. بەڵام ئەوان بۆ موسەمانەکان بە ئاوەزو گەمژانە لەوسەردەمەی ئێستادا، بەگوێرەی سەردەمی سوڵتان سەلیم و مەلا ئیدریس سیاسەتی خۆیان داڕشتووە، بە لەژیکی نەکرایەتی سوڵتان ئیش دەکەن! بەرلەوەی بزانین ئابردوچۆن بووە،دەکرێت لەئێستای ئەوەو بزانین، براموسەمانەکان،ئابڕادیەکان تەنهەا وەک نەکەر ئەرکدارکراون بە خەلیفە و سوڵتانەکان.ئەوەی ئەو دەیکەن لەخیانەت وجاشایەتی فیکری،وقیستیڤالی بە تورککردن ونکۆڵی لەکولتوری خۆمان ،درەژکراوە ی نەکرایەتی سەعید نورسی و مەلا ئیدریسە، ئەو پاشماوەی ئەو دەربارو نەکرانەن،.لەناو کوردا ئیسلامەتیتان کردە چەکی جاشایەتی.

خەریکی بە هەشکردنی تاکیکوردن.ئەگەر ئەو لەابردو ئەستادا نەکەرەتیتان نەکردو،خەرە وەها بچەی ئیش لەسەر پەروەردەکردنی کچانی کورد دەکەن لەسەر شەوازی ئیسلامی تورکی .ستایلی ژنەکەی ئەردەغان دەکەنە واجبی دینی کیژە کوردە کان.
ئەمە بخوایە یان بخەلیفە؟سەیرکەن چۆن،لەابردودا نورسی دەگما خوداو خورما تەکەت دەکات.دەەت ئەگەر سەیری مانگ بکەیت وەنەی خورمایەک دەبینیت!ئەو اخوانەکان کتەب لەسەر کتەبی خالید ئەرتوغرول دەکەنە کوردی کە ناسیەنالیستەکی تورکە هەدەفتان خواناسیە یان خالید ناسی و تورکناسی؟ئەزانن ئەوخالیدە چ ژەهرەکی ناسیەنالیستیتورکی دەەژەت،چەنباسی نورسی دەکات ئەوانەی دژی دەوەتی تورکن بە یاخییان دادەنەت،ودەەت نورسی لەوانە نەبوو.خوەنەر بەدرەژەی ئەوباسە دەتوانەت سەیری؟وتارەکم بکات لە کورستان پەست. ئەم لینکە ی خوارەوە،خوەنەرە حەپەلەکانی خالید ئەرتوغرول.
https://www.kurdistanpost.nu/?mod=news&id=89537
بەەە ئەو ئیسلامی سیاسی سیاسەتی خەتان لەسەربنەمای نەکەرایەتی و گەەانەوی خەلافەتی ئیسلامی تورکی داشتووە،واز لەابردو بەنن،خە ئەستا هەموو،کەس دەزانەت ئەوی دیکەن بە پەوەری ئەمە جاشەتیفیکریە و نەکەرایەتییە بەعوسمانیە نوکەان.چونکە تەنهالەوەگەیەوە دەتوانن لەناوکورد پەگەیەکتان هەبەت،بە پاپشتی دارایی وەاتانیتر گەنج،ولاوی کورد پەروەردە دەکەن ،ئەوەگەشتی نەکەرەتیتان داهەنا بەتورکیا لەسەرزاری عەلی قەرەداغی مەلا ئیبلیسی سەردەم ەاتان گەیاند کە نەکەری سوەتانن.

دەوەتی عوسمانی ،لەمەژودا بەپیاوەنەخشەکە ناسراوە،ئەوە تەنها ئەقڵی نەخشە دەتوانە بەرگری لەبکات.دەوەتی عوسمانی هەموو خەروبەرەکەی بەکورد سەپاندن باج،کەکردنەوەی سەربازو سەرانە بو،لەگەە دابەشکردنی موی پەیامبەر!جەنگی بەردەوامی سوەتانە خوەنەژەکان،تەنهە بە ئەقڵ نەخەش وفاشیستەکان جەگای ەەز، بەئەومرەڤانەی لەمەژودا دەژین و لەواقیع نامەکراون.سوەتان محمد فاتیح چۆن قوستەنتینیەی گرت؟فەرمانیدا سە ەەژ سەربازەکان ئازادبن لەابواردن لەگەە ژنە ەەمیەکان!ئەم ئەقڵ نەخشانە مەشکە کیرانە ئەم فاتیحە داگیرکارو بەەەوشتە پیرەز دەکەن.هەربەەاستی ئەمانە ویژدانیان بیمارە، نەخشن

بەر لەوەی بپرسین کور د کێیە و چی بوو دەبەت بپرسین فەتح چییە؟
کەشەی ئیسلامی سیاسی ئەویە مەژوو بەئیسلام دەستپەدەکەن،ئەوان

گربەیان بکرێت نکۆی لێ مژووی مرۆڤایەتی دەکەن، و هەموشتێک دەگۆڕنەوە بەسەردەمی پێدابونی ئیسلام.مرۆڤ حیزبی سیاسینگی بیردێتەوە لەدوای نەمانی ١٩٨٤ کە چەن دەیەوێت هەموشتێکی بەر لە شکست بسڕێتەوە،دونیا دابەشبکات بە پێش شکست و دوای شکست ،دونیای پێش شکست هەمووی نەزانی و چەوساندنەوەیە و دوای شکست هەموشتێک باشە.ئەمە فەرمی حیزبێکی تۆتالیتارە کە دەیەوێت هەموشتێک بگەڕێتەوە زمان،مژوو ،غەریزە،دیارە ئەوەش دەکرێت بەماوەیەک لەدوای پڕوردەیەکی ئایدیۆلۆژی و خیانەت لەهۆشیاری!ئیسلامیەکات بەهەمان تەکنیک سیری دونیا دەکەن،لای ئەوان چرکەساتی مژوو ئەو چرکە ساتەیە کە گروپەکەی محمد هەدەکوتنە سەر کاروانێکی بازرگانی ئەو گروپە کە بەفەرماندەیی محمد ئەو کاردەکەن بە سریە نێخلە بناوکراوە.ئیسلامیەکان بەوشەوەیە مامەڵە لەگەڵ مژودەکەن،سرینەوەی هەموشتێک پێش ئیسلام و دابەشکردنی دونیا بە پێش ئیسلام و دوای ئیسلام.سەردەمی ئیسلام و نکۆی لێ هەرشتێکی پێش ئیسلام دەکەن.دەیانەوێت هەموشتێک بگەڕێنن ،جگە لەخوێندنەوەی ئایدیۆلۆجی ئیسلامی هەموو خوێندنەوەو تەفسیرێکیتر بە دونیا ڕەتدەکەنەوە.

لەکاتێکدا بەشکی زۆری شەریعەتی ئیسلام لە سەردەمی جاهیلی وەرگیراوە،ئەبەت بگۆڕی دونیابینی ئیسلامیەکان سەردەمی جاهیلیە،ئەگەرنا وەک وتم ڕەگ و ڕیشەی ئیسلام لەسەردەمی جاهیلیدایە هەربۆنمونە حەج، قەدەغەکردنی چوارمانگی جەنگ لە کولتوری سەردەمی جاهیلییە. بەڵام ئیسلام لەگەڵ ئەوسەردەمە سەنتەز دروستدەکات و فەرمکی پێشکەوتوتر پێشکەش دەکات. خوێندنەوەی دیالێکتیکانە بە مژوو ئەوەیە هەموو سەردەمێک لە جیاوازی و ناکۆکیەکانەوە بڕوانێ سەردەمێکیتر دەچێت،کە تێک هەڵکشێ. نەوەک خوێندنەوەی ئیسلامیەکان کە هەوەدەدەن لە سەرتاوە دەستپێبکەنەوە،و نکۆی لەهەوڵەکانی پێشتربکەن .وەک ئەوەی مژوی بیرکردنەوە بەئیسلام دەستپێبکات،بە ئاگا لەوەی ڕەگو ڕیشەی قورئان دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی سەمەریەکان و بابلیەکان عەرەب کە ئەوانیش سامین شەریعەتەکەیان،شەریعەتی ئیسلام بەشکی لەیاساکانی عامورابی ئاودەخواتەوە. سەیرنییە ئیسلامیەکان ئەوەندە جەخت لە ڕاست دەکەنەوە و فەزڵی ڕاست دەدەن بەسەر چەپدا،واتا لای ڕاستی لاشەی مرۆڤ.لە ئاینی کۆنی کوردستان فەزڵی چەپ لەپێش ڕاستە!پەیکەرەکان ئەوە نیشان دەدەن، حاشا لەم بابەتە ناکرێت لە زەرەک لەو پەیکەرانەی خواوەندەکان خواوەندەکانی کوردستانی دێرین قاچی چەپیان لەپێشە!ئیتر ئاسایی ئەوە دەردەکەوێت پێشخستنی ڕاست جیاوازی و ناکۆکی کولتوریە نەک شتێکیتر،میللەتان و شارستانیەتەکان بەم شێوەیە لەنەو جیاوازی و ناکۆکی کولتوریدا

ژیاون. ئەو سروشتی شارستانیەتکانە کە لە من منتیدا دەژین،هەموو شارستانیەتکان هەوەدەن مژوو بخیان دستپبکەن، بە شارستانیەت ی ئیسلامیش هیچ ییزپێک نییە. هەروک چن خرئاواش هەوی سینەوی شارستانیەتکانیتر ئدات .فتح و داگیرکاری پش ئیسلام و دوای ئیسلامیش هبوو ئستاش شارستانیەتی سرمایداری بناوی رگاری میللتان و دیموکراتی لهەوی فتحکردنی جیهاندای. تادیک ئەو ئنجامدراو، بام دگماتیزمی ئیسلامی مشکی ئم براموسمانانە فتح نبووە و داخراو بەوی گانکاری و نوبونەوە همیشە لە نوستالژیادا دەژین ،دیانوت مژوو بوستنن و ژیان بگننەوە دواوە. دیارە وک برنارد لویس دت :جنگکان جنگی ئیمان و تماح بون.هەموو فتحکان لمژوودا پاساویان هز،لژرناوی خوادا،ئگینا خودا تنها پاساوکە. فتح لپناو داگیرکردنی زوی تر و بردنی سروتی ئوخاکی داگیر دکرت. دیارە هەمو ئیمپراتریە تکانیش پاساویان هەیە و بناوی خوایک هرشدکەنە سر وەاتانیتر لەلایەک لگگی خواکانەوە جنگکیان پیرز کردوە،لەلایکیتر وک جنگکی کولتوری لگە خوای برامبر خودایکیان استکردتوە. بام بە هز هیچ خوایک بیاری فتح نادات.پاشا ئاشوریکان بناوی ئاشوری خواوند،یان ئیسلام بناوی ئا هرش دکە نە سر وەاتی دیکە هر یک شتە لناوکدا، بام فمی داگیرکاریکان جیاواز"فم ناوک دشارتەوە" ،نکی لوناکرت جنگکان ئیمان و تماحبون و ئستاش هەمان شتە.

عرب کاتک لگگی ئیسلامەوە یکتیکیان پک هنا و پلاماری وەاتانیندا، بناوی زگاری وک ئمە باسی دکەن، بام لاستیدا عرب برسی بون، بنان و گان پلاماری وەاتی فارسیندا، ئەوتا وک عبدولحسین زنکوب دت :سسد هزار ژن و منایان بردوە بلای عومر.لگە ساماندهی زری وەاتی فارس تا برا عربکان لناوخیان دابشی بکەن.ئمایە عدالت. ئنوشیروانی ساسانی عادل بو یان عمر ئەوە با ئیسلامیکان بچن مژوی ئم پاشا ساسانیە بخوننەوە کە خواکەی ئاهورامزدایە نک ئا ئوسا دەزانن خواکان برهمی کولتورن. خواکانی بجیاوازی ژینگە لە خستکانیان جیاوازن، نک حقیقتی خیان .تانی ککولتوری خ عربکانە دبتە خستی ئای محمدیش ،چونکە خودایک بتواوی لە نتوایک جیاوازبت و ووت بت لخستکانی کولتورکە جگای نابتەوە. وک وتم تاکە پاساوی فتح هز، فتحکان شرعیت لهز وردگرن نک خواکان. ئو خوندنەوە ئایدیلژیە گمژانەی ئبو بکر کاروانی دبت وک وانگیکی

کەسی سەیربکرێت نەک واقیعی و مێژویی.
وتراوە مێژوو بەسەرهاتی یەکسان دەست پێدەکات، ئەوەسەرهاتیەکانن داهێنەری نوسین و خوێندنن نەک اللە! هەموو سەردەمێک بیرکردنەوەی تایبەت بەخۆی هەیە، یاساو سیستەمی حوکمڕانی بەگوێرەی ئەوسەردەم دادەڕێژرێت.
نکۆڵیکردن لە بوونی هەستی نەتەوەیی، لەڕابردودا، شتێکی ناواقیعیە، وە تەنها لەمشکی ئایدیۆلۆژی جێگای دەبێتەوە. ئەوان کە لەگەڵی پەسەی مشک شردنەوە غەریزەش دەگەڵن ئاسایە پێیان وابێت، کە نەتەوە بوونی نەبووە، لەم ڕوانگەیەوە کولتووری جاشایەتی فیکری بەاودەکانەوە. ئەگەر نەتەوە و هەستی نەتەوەیی نەبوە، ئەگەر عەروبە نەبوە خەڵک بە بێ جەنگ عەرەب خەلافەت نەدادات نەتەوەیەکیتر، بۆچی لە سەردەمی خەلافەت هەر عەرەبە چاوەشکان نوێنەری خوان. بۆچی لەچوار خەلیفەی ڕاشیدین کوردێک نەبو بەخەلیفە. بۆچی محمد قیبلەی گەڵی ئەگەر مەسەلە تەماح نەبوو، ئاخر داهاتی کەعبەی موسەمانان هەردەبێت بچێتەوە لای نەتەوەی عەرەب.
بۆچی ئیسلام ئەگەر مەبەستی ڕزگاری بۆشریەتە لەکوفر بە دانی سەرانە واز لە وانە دەنێت موسەمان نابن، ئەمە منیش نایەم، ئای مەعروف ڕەسافی عەرەبە کە وەک ڕۆشنبیرێک ئەو ستەمە دەبینێت. عەرەب بەناوی خوداوە سەرانەو سەبایاو کەنیزەکی دەوێت. با ئەبوبەکر پەمان بێت کە ئیسلام پەیوەندی بە عروبەوە نیە بۆچی ناوی شارکوردەکان دەگۆڕن، مەگەر ئەمە سەینەوەی زمان و تەعریب نییە پێش بەعس! ئەخەوانیە عەفلەقی دامەزرێنەری بەعس دەڵێت: ئەمە قەرزاری محمدین، ئەوان دەرانن محمد چی بەکردون، بەڵام کوردە بەر نەزانێت چی بەسەر هێناوین. ئەبوبکر کاروانی دەڵێت: لەسایەی ئیسلام سەلاحەدین دەرکەوت، بەڵام ڕاستیەکەی ئەوەیە سەلاحەدین وەک ئەمبرا ئیخوانیانە ئیمانی بەکورد نە بوە، لەژێر کاریگەری کولتووری داگیرکەردا ژیاوە. بەیە پایتەختەکەی کوردستان نییە. ئە ناکرێت چونکە عەرەب دوای کوردناکەوێت هەردەبێت کورد دوای عەرەب بکەوێت. زۆر گەمژانەیە بڵێیت نەتەوەو هەستی نەتەوەیی بونی نەبوە، دەرکەوتنی ناسیۆنالیزم لە ئەوروپا وەک تیۆر شتێکە و هەبونی نەتەوە لەواقیعدا شتێکیترە.
کە پێشتر نەتەوەکان بەناوی نەتەوە خەباتیان نەکردوە، مەسەلە ئەوەیە کە ئەونەتەوانە داگیرکراون لەژێر کاریگەری ئیمپراتۆریەتدا بون و نەیان توان
توانیوە، چونکە سەردەمی ئیمپراتۆریەت بووە، بەڵام نەتەوەکان پارێزگارییان لەهەبونی خۆیان کردوە. ئەم ئیمپراتۆریانەش هەر سەردەمەو لەژێر دەسەڵاتی نەتەوەیەک دابوە، جگە لەکورد لەدوای ئیسلام، تورک، عەرەب، فارس سودیان لە ئاین وەرگرتوە، بەڵام کوردە

موسەمانەکان تەنها سودیان بە ئاین هەبوو.خەلافەت بەخشی نادرێتە تورک یان فارس ،ئەو ئەوکاتەیە کە خەلیفە لەگەندەیدا نقوم دەبێت و دادەزێت .خەلافەت دەکەوێتە دەست تورکەکان، بەنام تورکەکان دیسان هەستی ئاینی بەکاردەنن و لەلایەن مەلا ئیبلیسی بەدلیسی کورد دەکرێنە سوڕی بەر لەشکر وەک چەن ئەستا ئیخوانەکان بونە جاشفیکری ئەردەغانو عوسمانیەتی نو.دیارە ئەبوبەکر کاروانی جیاوازی دەوڵەتی نەتەوەیی و هەستی نەتەوەیە ناکات،ئەوکات سەردەمی دەوڵەتی نەتەوەیی نەبوو، بەنام ئیمپراتۆریەت نەتەوەیی بووە. بە کورد نەبەتە سوڵتان،خە مەلا ئیدریسی نەگریس و نەکەری سوڵتان شەرعزان بو، بەنام ئەو نەکەری سوڵتانی پەخشتربو لەوەی ببێتە سوڵتان.ئەوکولتورە جاشایەتیە ئیسلام بەدیاری بۆی هەناین،کەشێ برا موسەمانەکانمان ئەوەیە کە پێیان وایە حەرامە کورد ببێتە سوڵتان. ئەی بۆچی هەموو میرنشینەکان لەناوبران؟بۆچی تا ئەوخانی عەباسیەکان میرنشینەکان دەرنەکەوت،ئەم میرنشینانە دیاری ئیسلام نین عەبوبەکر، بەڵکو تەنها لە ئەنجامی نەمانی دەسەڵاتی ئیسلامی و لەبەشایی دەسەڵات دەرکەوتن، بەنام دیارە بەهۆی هەستی نەتەوەیی تورک و فارس و پەرش وبڵاوی کورد نەتواندراوە ببنە سوڵتان.لەبەرە ئاینیەکانیش خائین بوون،مەلا ئیدریسەکان ئامادەنین داوای یەکگرتویی بکەن بە ئەوەی کوردەک ببێتە خەلیفە، بەنام بە کردن بەنەکەری خەلیفەی بگانە هەموشتەک دەکەن. باشە بۆچی عەرەبەکان لەوپەڕی دەسەڵاتداری دا بە کوردو فارس دەدەن مەوالی و عەلوج با ابوبکر ئەومان بەون بکاتەوە . ئەگەر هەستی نەتەوەیی نەبوە بۆچی تورکەکان تورک دەنن بەکەرکوک و بولگاریا ئەمە تەتریک نییە.ئەی هەنانی هەزە عەرەبەکان و گەینی ناوی شارکوردیەکان تەعریب نییە؟ یانی چی منالیش دهزانێت عەرەب لەژەرناوی ئایندا تەعریبی کردووە،ئەی بۆچی خەلافەتی ئیسلامی هەزە کوردی نابات بە مەککە و جگیری ناکەن .بۆچی ئەگەر بەزگاری هاتوون هەندە شار ی دەوڵەمەند دوجا ر فەتح دەکەن.بۆچی بەدرەژایی چەندین سەدە عەرەبەکان هەوڵی دامرکاندنەوەی شۆشە کوردیەکانیاندا دژی عەباسیەکان.بۆچی ئەبا عوبەیدەی جەراع لەشکری ناردە سەر کوردستان وەک ئەردەغان؟ئەم درە و دەلەسەو جاشایەتی فیکریە تاکەی. چەواشەکردنی مەژو بە ئەخلاقیە و هەوڵی سینەوەی میللەتەکە،ئەمە دەکەن تا وەک سوڵتان سەلیم کە بە مەلا ئیدریسی دەگوت :نەکەرە خەشویستەکەم ئەردە داعش پێتان بڵێ نەکەرە خەشویستەکانم .سەرەڕای هەموو ئەمانە گریمان هیچ یەک لەم شتانە نەبوو،ئەمە چ کەرەتیەکە بتانەوێت کورد بگەڕێنەوە سەردەمی جەنگە و فەتح و داگیرکاری سوڵتانەکان وببنەوە نەکەری سوڵتانە خوێنەژو دەندەکان.باشە ئابردو هەرچیەک بوبێت،ئەمڕۆ سەردەمی نەتەوەو

گەلانە، ئەوە چەن نکۆیی لەهەستی نەتەوایی دەکەن لەئەمەدا ، ئەی پیرە خائینان ئاگەر وانیە و ئاسیمیلە نەبووین بەچی گەتان تە بەردەبەت بە مورسی بەنام بە داگیرکردنی عەفرین و سەرکانی تاقەی سرتان دەت. بەچی دژی داگیرکردنی بەرزایکانی جولانن بەنام هەموو قەندیل بگیرە باکتان نیە. نەخەر ئەوە مشکتان شەردراوەتەوە و لەژەر کولتوری داگیرکەردا گەورەبووین و لەسەر حیسابی کورد وکنەتەوە درەژە بە پگەی جاشایەتیتان ئەدەن. ئەوە هەر لەبنەتەوە نکەری سوەتانن، ابەرکەنکانیش نکەربون، ئەوە پاشماوەی نکەرەتی مەلا ئیدریسن و هیچیتر.

دیارە مەژوو دەتوانەت ئامرازک بەت بە هشیاری، و بەپچەوانەشەوە. بەنام خوەندنەوەی مژوو بە توخمی ئاقە هەمیشە وەک چیرکی لەدەت. بەای ئیبن خلدون بە بشداری ئاقە لەلکدانەوەی مژودا ، مژوو هیچ واتایکی نابەت و خوەندنەوکان بەمژوو نازانستی دەبن. ئی ئچ.کار لەو باریەوە دەەت: دکرەت کتبکی مژویی بنوسیت بە ئەوەی هیچ ویدابەت. یان دکرەت مژویکی پچەوانە بنوسیت. کەواتا بشداریکردنی ئاقە لە لکدانەوەی مژودا مژو دکات بزانست. هیچ کاتک مژووی فرمی بە درەو چەواشکاری نییە. تاودانە کتبک و خوەندنەوەی وەرگرتنی وەک مژوو خیانەتە لەهشیاری و خخەتاندن. خوەندنەوەی ئایدیلژی بە مژوو، مترسیدار و خیانەتکاریە لەهشیاری گەلک یان لەهشیاری مرقایەتی ئەوەی ئیخوان دکات سبارەت بەمژوو گەانەوەی مژویە وەک چیرکەکی پیرز و حەتمی و ئایدیلژیانە هیچ توخمکی ئاقانی تدانیە. بکورتی سبارەت بە بموسمانبونیکورد ، ودەوەتی عوسمانی ئەبوبکر کاروانی و مەلا ئیخوانیکان خیانەت لەهشیاری کورد دکەن. بەبەوای من بشەەفانترین شت شواندنی مژویە لەو شوەی ئیسلامیکان. کە سنوری مژوو خوافیاتیان نەهشتووە. بنمونە دربارەی بئیسلامکردنیکورد مرق زەر نزان نابەت چەن بوادکات ئیسلام بشمشرو کوشتاربەاوبوبەتەوە لەکاتکدا خودی مککە فەتحکراوە وو بشمشر .خرە کورد وەها تامزربون بدینک کە ئستاش لزمانکەی تناگەن. سبارەت بدەوەتی عوسمانی لە ئیسلامبولی پایتخت سوەتان کنیزکی دفرشت. ئبوبکر عەلی دیارە ئارزوی کنیزک و منابازی و نربازی عوسمانیکانی گرکە. سوەتان ئحمدی عوسمانی تاکە ژنک لەدربارکیدا نبو ،چونکە نرباز بو!خلیفە تورکەکانداگیرکارتانچی و خوەی بون ئەوە بس نییە! باشە بە پوەری ەحی سردەم ئردغان دیکتاترکی لەمپانی خوەی نییە؟وەکیتر جگە لسیاسەتی پرتکو زالبە بکورد چیان هبووە. عوسمانیکان تنانەت لە ئنادەیش داگیرکاربون نک

کوردستان بەرام سودیان لەنکەرە کوردەکان وەرگرتوە بە فەتحی وەهاتان.
سێ تەزی سەقەتی ئیسلامیەکان لەبارەی ئیسلام و خەلافەت پێویستی بە لێسەروەستانە یەکەم تەزی نەتەوەیی نەبونو نەبونی هەستی نەتەوایەتی لەلابردودا
دووەم موسەمانبونی کورد بەئاشتی و دڵخوازانە
سێیەم ئیسلام وەک هێزگارکەرو نەهێشتنی کێلایەتی لەلاستیدا ئەم تەزانە سەقەت و بێبنەمان. لێسەردەمی عەباسیەکان شەشی کێلەکان هێویداو،کوردیش بەشداربون! ئیسلام لە خودی نیمچە دورگە بەشمشێر بەناوبانگ نەک لەناو ناعەرەبەکان،وە ئیسلام ئیمپراتۆریای عەرەب بوو.

مەحمود عەبدوڵا

پەروەردەی بانکی و خوێندنی ئۆقرە و بیرکردنەوە... مەحمود عەبدوڵا

چەمکی پەروەردەی "بانک"ی لای پاوڵۆ فرێری چەمکێکە بۆ جۆرێک لە پەروەردەو فێرکردن کەتێیدا مرۆڤ لەمرۆڤ دەخرێت و دەکرێت بەکاڵا یان میمرێیەک .کە قوتابی تێیدا تەنها وەک ئامانجی خەزنکردن دەبینێت.ئەم جۆرە لەپەروەردە پێیوایە کی ناکۆک دروستدەکان لەنێوان مامۆستاو قوتابیدا،مامۆستا وەک فەرماندە رو دەنمایەکێر دەبینێت، لەم جۆرە پەروەردەو فێرکردنە ستونێدا قوتابی وەک ئامانجی مامەڵەی لەگەڵدەکرێت،لەهەمانکاتدا ئەم جۆرە پەروەردەیە خزمەتی سیستەمی ستەمکاری و ئۆقیانوسی مێگەلی دەکات،مرۆڤی دەستوپێ سپی و بیرنەکراوەو دەگما و دواجار دەمارگیر دروستدەکات.مامۆستاش خزمەتی ئایدیۆلۆژیایەکی دیاریکراو وچینێکی بەهێزمون دەکات لەکەمەگەدا،کەدواجار بەرهەمی ئەو مامۆستایانە تەنها خزمەتی داهاتوی ئەوچینە دەکات نەک داهاتوی قوتابیان.
لەپەروەردەی بانکیدا ،چ لەقوتابخانەو چ لەدەرەوەی

قوتابخانە، پەیوەندی مامۆستاو قوتابی پەیوەندیەکی لەسەر بنەمای ناکۆکی و دژیەکی . واتا لەوسیستەمە فێرکارییدا مامۆستا هەموشتزانە ،قوتابی نەزانێکی وەها،مامۆستا ئاوێنەی خەڵکی فێریبووە،دەیگوازێتەوە بۆقوتابی بە گفتوگۆ و دیالۆگ وگومان و پرسیار ،مامۆستا قسەکەرو قوتابی گوێگر،مامۆستا بیردۆزاتەوو قوتابی بیری پەدەکرێتەوە ،وە مامۆستا دەسەڵاتی پیشەیی و مەعریفی تەکنیکەکات. لەبەرامبەردا پەروەردەکردنی ئاسایی بابەتەکان دەخاتە بەردەست بۆ بیرکردنەوەو تێڕامان و پرسیار کردن و گفتوگۆکردن واتا لەفێرکردنی ئاسایدا مامۆستاو قوتابی دوجەمسەری ناکۆک نین هەردوکیان هاوکاری مامۆستاو هاوڕێ فێرخوازن .
لە پەروەردەی بانکیدا مامۆستا سوبێکت،و قوتابی ئوبێکت،واتا مامۆستابکە رۆو قوتابی کارتێکراو ،مامۆستا حیکایەت خوانەو قوتابی گوێگر ، ناوەندێکی وانە چیرۆک ئاسایە و مامۆستا توشی نەخۆشی گەورانەوە دەبێت.لەلایەکیتر مامۆستا "لەقوتابخانەو دەرەوەی"دا، وا مامۆستا دەکات لەگەڵ واقیع وەک ئاوەڵی نەگەڵو بەجوڵە و یەکپارچەیە ،دەربارەی هەرشتێک بێت،ئەگەربەهایەک بێت،یان بابەتێکی مێژوویی مامۆستا وانیشانی ئەدات کە جێگیرو نەگۆڕە بەشوەی چیرۆکی مرودو بە ڕەح،لەدەرەوەی ویستی مرۆڤ وونەای دەکات،وەک ئاوەڵی مرۆڤ بونیادنەری واقیع نەبێت.مامۆستا وابەسی بارودۆخ دەکات وەک شتێک لەدەرەوەی ژینگەی قوتابی و شتێکی نامۆ،دواجار مرۆڤ و واقیع لەیەکتر نامۆ دەبن.لەم شێوازە دا قوتابی زانیاری وەردەگرێت و لەبارودۆخیتردا توتی ئاسا دەیڵێتەوە ،یان لە ئیمتیحاندا نمرەی پێ بەدەست دێنێ،بەبەواوی فرەری چەندە قوتابی دەرخ بکات و مەشکی پێبکات ،زیاتر ناهۆشیار و بێ ئاگا دەبێت.بەگوێرەی سیستەمی فێرکردنی بانکی قوتابی دەفرەکە چەندە مامۆستا شتی زیاتری تێ بئاخنێ باشترە،قوتابیش چەندە وەرگرێکی باشبێت زیرەکترە.بەم لێڕاستیدا ئەمپڕاتۆرییە لەمرۆڤ خستن و خڕاندنی ئۆقرەو دواجار تاکی بیرنەکراوە ،دەگمەن و دەمارگیر و دەستو پێ سپی دەخاتە کەمەندگاوە.بەڵای فرەری هۆکاری دەست وپێسپیبونی تاکەکان و وەستانی پڕۆژەی بیرکردنەوەیان سەرچاوەکەی ڕەشبینی و نائومێدیە لە هوبوونەوەی جیهانەکەیاندا بێ گومانکاری.
ئەم میتۆدە لەسەرتاوە جیاوازی دەکات لەنێوان ئاوانەی زانیاریبەخشن لەگەڵ ئاوانەی زانیاریین نیە،واتا کەمەگە دابەش دەکات بەئاوانەی دەزانن و ئاوانەی نازانن،قسەکەرو گوێگر.ئەمەی ئەمە دەیبینین هەمانشتە لەکەمەگەدا زەرینە هەموو لەشی بۆتە گوێ،تۆڕکیش بەردەوام قسەدەکەن ،واتا لێرەدا بیرکردنەوە بە تۆڕکە،گوێگرتن بە زەرینە ئەمەش خزمەتی ستەمکاری و ئایدیاڵیزمای

ستەمکاری دەکات، کەمەگە پەکی دەکەوێت و خەڵکی وەک توتی ئاوە دەڕێنێوە کە گوێیان لێبووە، بە ئاوەی بوترن، لەحەقیقەتی شتەکان و پەویستیان بکەنەوە، نەک هەر ئاو و بەکو پرسیارو گومان بە تاوان ولادان دەزانن! ئەمەیە خەساندنی ئەقڵ و بیرکردنەوە. لەم شەوازە بانکیدا متمانە بەماموستا ناکرێت، ماموستا بە ئاوەی بەخەی بزانە دەبێتە خزمەتکاری کۆنەپەرستی و ئایدیۆلۆژیا ستەمکارەکە. بەبەوای پاوڵە فرێری ئەم شەوازە ی فێرکردن و حیکایەت خوانی جگە لە زۆربەی شتەکیتر نییەو توانای داهێنان دەکوژێت . بەشی هەرە گەورەی کەمەگا دەبە بگوگر بچی؟ هەکارەکەی ئەم پەروەردە بانکییە کە ماموستاکان، دایک و باوک مۆلاکان لەمنالیەوە ئەم میتۆدە بەکار دەهێنن، دواجار لەگەورەیشدا سیستەمی بیرکردنەوەی خەڵکەکە بەم شێوەیە دەبێت کە زانیاری ئەداتەوە، نەک بیربکاتەوە! کاتێک ئوبەوی واقیعەک دەبنەوە وەک ئاوەوایە دەست لە دوگمەی تەسجیلێک بدەیت، ئاستەوخۆ کەمەکێک قسە دەبیستی کە خۆزنکراوە! مەجالی دیالۆگ و گفتوگۆ نییە. ئەم سیستەمە دواجار مرۆڤکان بە توانا دەکات لەوبەوبونەوەی واقیع دا دەستو پێ سپی قەدەرگرا دەبن، چونکە پەڕژەی بیرکردنەوەیان نییە توانای بەرهەم هێنانی مەعریفەی نوێیان نییە. ئەم هەکەوتنە ی "تاخت و میتراب" نهێنیەکەی لەوەدایە، کە فێرکاری چ لەقوتابخانەو چ لەدەروەدا مرۆڤی دەگماو دەست وپێ سپی بەرهەم دێنێت کە دواجار هەردولا واتا ئاوانەی دەبنە واعیز و دەسەاتداران بەخەم دادنیشن، چونکە زەرینە هەست بەبە توانایی دەکات لەبەرامبەر سوتە و واسەیری مرۆڤ دەکەن کە ئاوە قەدەریەتی، واقیع شتێکی نگۆڕە وەستاوە ، لەلایەکیتر چونکە مرۆڤکان دەزگای بیرکردنەوەیان لەکاردەخرێت بە واعیزکان ئاسانە ببنە حیکایەتخوان، وەک بەشی ئەقڵی تاکەکان سیستەمی بەرگری نەماوەو نەخشە زو بەوا دەکات و تەسلیم دەبێت، وە باوەیشی بەوجیاوازیە هەیە کە ئاو نەزانەو ئاویتر زانا، بەام لە پەروەردەی ئاسایدا واقیع شتێک نیە پێشبینی بکرێ ، وەستاوبە ، بەکو واقیع دەخرێتە بەردەست و توژینەوەی بەدەکرێت، هەردولا، ماموستاو قوتابی پەکاوە لەگەڵی ئامان و گفتوگۆ وپرسیارو دیالۆگ دەگەنە حەقیقەت. واقیع بەرهەمی مرۆڤ نەوەستاوە نەپیرەز، نەتەکستەکان ئەزەلین، هەموشتێک شایانی لەکەینەوە و شیکاریە. مەژوو بەرهەمی مرۆڤ، مرۆڤیش بەرهەمی مەژوو نییە، بەکو مرۆڤ مەژو دروستدەکات. دەکرا ئوداوەکان بەشێوەیکی دیکە ڕویانداباین.... لەسیستەمی بانکیدا ماموستا جارێک زانایە لەگەڵی خوێندن، خوێندنەوە و ...فەردەبەت لەقەناغیدوەمدا فەردەکات ئاوەی فەریبوە دیگوازتەوە و ، لایەنی بەرامبەر وەریدەگرێت بەهایی.

ئەم شەوازە جگە لەوەی خزمەتی ئایدیۆلۆژیایەکی دیاریکراو دەکات، یان واقیع و بیرکردنەوەی باو دەسپێنێت، بەردەوام دژی ئەو تاکانەیە کەدژی دەوستنەوە، وەک حاڵەتی تاکەکەسی سەیری دەکەن، مەلا دەڵێت: ئەم یان ئەو لادەر، دەبێت تێبگەیەندرێت، هەمو ئایدیۆلۆژیا ستەمکارەکان وا مامەڵە دەکەن کەمرەف خاوەنی هەش نیە، هەشی بەدروستدەکرێت، بۆیە بیرکردنەوەی جیاواز ناتدەکرێتەوە .چونکە لەسەرتاوە واوێنای واقیع دەکرێت کەنەگۆڕێت نابێ بگۆڕێت.
هەرکەس ئاگاربایی ئەوە ش زیرەک نەبێت، دەزانێت ئەمە دەگوزارێت لە پەروەردەدا لەهەرەمی کوردستان فەرکردنی بانکیە و سیستەمێکە لەخزمەت واقیعدایە نەک گۆڕانکاری، بگرە مەیلی کەنەپەرستی لەهەڵکشاندایە، گۆڕانەوە بە خوافیاتو حیکایەت خوانی ئارەزوکراوە. دەمارگیری لەهەڵکشاندایە دەخێک کە هەمومان وەستاوی بیرکردنەوەو و لەمرەفخستن دەبینین. پەروەردەی بانکی هەوڵێکە بە لەمرەف خستن و نەزانکردنی تاکەکان، کە خەراکدەری سیستەمی ستەمکاریە. ئەم سیستەمە وادەکات دواجار خەڵکی نەتوانن بیربکەنەوە بە گۆڕینی واقیع، ئاگارچی ددانی پێدا نانێن، بەڵام لەبنەڕەتدا کەمتوانان لە چاکردنی بارودۆخی خۆیان و پێوەندیا ن بەجیهانەوە کەیلانەو پاسیفە.لەچاوەڕوانی فریادڕەسدان.چاوەڕوانن کەسانی دیکە لەچەشنی سەرکی کاریزما دەرکەون و واقیعیان بۆ بگۆڕێت،کەدواجار ئەو فریادڕەسەش دەبێتەوە ستەمکار.پەروەردەی بانکی مرەفی خەگونجێنەر و ملکەچ وخەوشدار بەرهەم دێنێت،کە بونی خۆی دەداتە دەست کەسانی دیکە، توانای خۆ سەلماندنی نیە لەبیرکردنەوەدا کەمە و دەگۆڕێتەوە بە یادگە ،واتا بیرناکاتەوە، بیری دێتەوە. واقیعی ئەمە جودایە لەدوێنێ،سەبەینش جیاوازە، پەروەردە دەبێت مرەفێک دروستبکات لە کارکردن لەجیهان و بارودۆخی خۆیدا کارابێت، مەعریفەی نوێ بەرهەم بێنێت. بەڵام پەروەردەو فەرکردنی بانکی شتێکی پێچەوانەیە. ئەمە چ دەزانین؟ ئەوە کەسی خۆی هەیە؟ هیچ ناکرێت؟ ئەم دەربەینانە وەردی سەرزاری ئەو کەسانێن کە قوربانی فەرکردنی بانکین،لەڕاستیدا وەک میمەری وان ،ناتوانن بیری نوێ بەرهام بێنن،کەلەئاستی گرفتو پێویستی ئەمەدابن. لەبنەڕەتدا ئەو مرەفانە قەدەرگەران ،واسەیری خۆیان ناکەن کە تەرازوی مرەقبونیان لاسەنگەو هاوسەنگیان لەدەستداوە.خاوەنی بیری ڕەسەنین واتا بیرەک کە لەئەنجامی پرسیارو وگومان و شیکردنەوە هاتبێت، بەکو بیرەکەکان کەنن وەرگیراون گواستراونەوە لەمەشکەکەوە بەمەشکەکیتر…بەبەچونی فرەری مرەقبون تەنها لەگۆڕینەوەو پراکتیکی بەردەوامدا هەیە. بەڵام فەرکردنی بانکی بەردەوام لە مرەفخستن پێشدەخات، مرەقی پاسیف و بێتواناو خۆن و مەرگ دەست بەرهەم دێنێت.کە مەرەقی

مەرگدەست ئارەزودەکات شتەکان نەگۆڕن ، تەنها لەمیانەی کاڵا و خاوەندارێتیدا پەیوەندی بەجیهانەوە دەبێت وەک ئەریک فرۆم دەڵێت:مرۆڤی مەرگدەست کاتێک خاوەنی جیهان نەبێت پەیوەندی بەجیهانەوە دەپچڕێت دەستبەجێ خواز،ژیانی خۆش ناوێت لەچوارچێوەی بون بەخاوەنی شتەکاندا نەبێت،واتا پەیوەندی لەگەڵ مرۆڤیشدا وەک کاڵا یە.

مەحمود عەبدوڵا

ئامانج و بەختەوەری لەژیاندا لەدیدی فرۆیدەوە... مەحمود عەبدوڵا

ئاشکرایە تاقە هەسایەکی مسۆگەر نییە بۆ بەختەوەربون.بۆئەندازەی جیاوازی مرۆڤەکان هەگای بەختەوەریش هەن.هەربۆیە وەک فرۆید دەڵێت :هەسایەکی زۆرین نییە بۆ بەختەوەربون کە بەسەرهەموواندا بچەسپێت. بەدرێژایی مێژوو ،فەلسەفە و ئاینەکان لە لەگەڵیندابون بۆ وەڵامی پرسیاری ئامانج و بەختەوەری لەژیاندا. سەرەتا ئامانج لەژیاندا چییە؟ لەوانەیە ئەوە سەرەکیترین پرسیاربێت لەژیانی مرۆڤدا؟ بەڵام بەدیدی فرۆید سەرچاوەی ئەوپرسیارە لوت بەرزی و خۆ بەزلزانی مرۆڤ،مرۆڤ و ئیگۆی مرۆڤ خۆی دەکاتە سەنتەری ژیان ،ئینجا بەدوای وەڵامی ئەوپرسیە دەگەڕێت،بەڵام کەس ناپرسێت ئامانج لەژیانی ئاژەڵەکان چییە؟ ئەبێت مرۆڤ خوپەرستانە و بگرە منەڵانەش وەڵامی دەداتەوە و دەڵێت :بەخزمەتی مرۆڤ،بەڵام ئاژەڵگەلێکی زۆر هەن مرۆڤ نەشیناسیون و دەستی پێنەگەیشتون کەلەناو چون یان قەیان تێکەوتووە. هەنگۆ ئەم وەڵامە سادەیە منەگەرایی دەرونی بێت کە دینەکان هەویانداوە بیخەنە زیهنی مرۆڤەکانەوە ، سادەکردنەوە یەکی لەوجۆرە فیتاوفیتی ئەقڵی حشامات،هەربۆیە حشامات بەگەرموگوڕیەوە پشوازی لە ولامەکانی دین دەکەن تا زانست و فەلسەفە.

بەڵام بەباوەڕی فرۆید پرسیاری سەرەکی ئەوەیە مرۆڤەکان چییان

دەوڵەت ؟بەدوای چییەوەن لە ژیانی ئەم دنیایەدا؟ بەگومان مرۆڤکان بەدوای بەختەوەرییەوەن ، بەگوێرەی بەرنامەی پرانسیپی چڵز . واتای سەرکی بەختەوەریش هەر ئەوەیە واتا چڵزبینین لەژیان و دورکەوتنەوە لەئازار.بەڵام پرانسیپی چڵز دولایەنی هەیە ،لایەنکی خەلادان لەئازار،لایەنکیشی ئەزمونکردنی چڵز چەپەکان .چالاکی مرۆڤکان لەگەڵ دوانەیی ئامانجکان بەدوئاستە دەبەن. ئەگەرچی پرانسیپی چڵز بەکەمکە و هەسانی دەرون کەنتەڵە دەکات،بەڵام هەرلەبنەڕەتدا پرانسیپی چڵز لەگەڵ گەردونی گچکە "مرۆڤ خەی"وگەردونی گەورە ناکەکە و ئە پرانسیپە هیچ کات جەبەجە ناکرێت نەگەڵە یاساکانی گەردون،نەلەگەڵ هەسای کەمەگەو شارستانی ناگونجەن،وەک بەڵی مەرامی بەختەوەری لە نەخشەی خیلقەتدا نییە. ژیان بریتییە لە بارەکی قوناس کەمەڵەک ئازارو ناخۆشی ،کە بەبە ئامرازە یارمەتیدەرکان بەرگەیان ناگیرێت. لالایەکیتر تەنها ئیمکانی هەڵبژاردەکی مامناوەندی بەختەوەری هەیە.چونکە ئەمە وا دروستکراوین تەنیا لەمیانەی ناکەکی و دژیەکی چڵزکی زەر بەدەست دەنین،کەواتا پرانسیپی چڵز لەگەڵ خودی پەکهاتەی کەئەندامی دەرون ناکەکە. فرەید نمونەی وتەیەکی گەتە دەنەتەوە کە دەڵێت: هیچ شتەک لەوقورستر نییە بەرگەی زنجیرەیەک لەهەڵبژاردەی خەشکان بگریت. بە مرۆڤ خەشیەکی بەردەوام نە ئیمکانی هەیە نەبەرگەی دەگیرێت.

مرۆڤکان سەرەڕای بەکاردەنن بە بەرگەگرتنی واقیع و دورخستنەوەی ئازار و ناخۆشی، یەکەم ئامرازە هەش پەرتکەرو سەرگەرمکەرکان،تەربونە جگرەوکان و مادە سرکەرکان. یەکەمیان زانست و داهێنان دەگرێتەوە،دووەم هونەرکان ،چونکە هونەرکان کەمەڵەک فەن و چاوبەستن بەرامبەر واقیع بەڵام کاریگەریان هەر هەیە بەهەی هەڵەی فەنتازیا لەژیانی دەرونی دا، سەیەمیان مادە سرکەرکان وادەکەن دونیایەکی تایبەت مان هەبێت و لەواقیع دابڕێین.بەبەوای فرەید ئاینیش هەم هەڵەی خەلادان لەواقیع دەبینێت و وەک یەکە لە ئامرازە سوکنایی بەخشە و خە لادان لەواقیع هەڵە دەبینێت . ئای ن جەرەک وەهمەی دەستە جمعییە بە گەڕینی واقیع،تا بەرگەی ژیان بگرین .ئەمەی مرۆڤ لەسەر لاوە وبەڕووی ئازار دەبینەوە لە دونیای دەرەوە،لە جەستەی خەمان و لە پەیوەندی لەگەڵ مرۆڤکان،بەڵام ئەوەی دواییان لەهەمویان کاریگەرترە. بەخە لادان لەم ئازارانە،مرۆڤکان ناچارن ئەوجار واز لە بەرنامەی پرانسیپی چڵز بەنن. بەگوێرەی پرانسیپی واقیع هەڕەس و کەوت بکەن. واتا ناچارن ئامانج و ئارەزوکانیان کەم بکەنەوە ، بەخە لادان لە ئازاری مرۆڤکان گەشگیری هەنگە تاکە هەگای دورکەوتنەوەبێت لە ئازاری

مرۆڤکان. مرۆڤکان چەندین جار بەکاردێنن ،هەندێکجار دورکەوتنەوە لە ئازار زاندبێت و مرۆڤ بەوەندە سوکنایی دێت کە لە ئازار دورکەوێتەوە.هەندێکجاریش خودی چێژ دەبێتە سەرچاوەی ئازار بۆیە مرۆڤ دەبێت ئوبکاتە گەینی پاێنەرکان ،یان باکردنیان. ئەو وزە ی ژیانە کەپاێنەرێکی سەکسی هەیە دەگەڵێت بە شتی ماقوڵتر بەنمونە لەڕگەی هونەرو داهێنان مرۆڤ چێژ دەبینێت و خۆ لەواقیع لادەدات.واتە تەکنیکی گەینی پاێنەرکان . زوهد ،گۆشەگیری ،هونەر ئایین ،ئیشق،کار ،هەریەک بەجۆرێک لە دەبینن لە گەیین و کەنتەڵکردنی پاێنەرکان و دورکەوتنەوە لە ئازارو بەدەستهێنانی چێژ.

بەڵام بەدیدی فرۆید ئاین زامانە تاقە یەک ڕگا دیاری دەکات،لەڕگەی تەقاندنی هەش و پڕەدان بە منالگرایی دەرونی ،جۆرە جیاوازەکان ی خەگونجاندن بچوک دەکاتەوەو یەک یاسا پێشنیاردەکات بە بەختەوەری کە لەگەڵ سروشتی مرۆڤ ناکۆک.هیچ کات مرۆڤکان ناتوانن بە یەک شێواز بەختەوەربن.دین تەکنیکەکی کەمکردنەوەی بەهای ژیان و شێواندنی وێنای ژیانە و لەکۆڵی وەیمەدا،و بەزەری زەرداری سەردەکەوێت لە وەک یەک لەکردنی خاڵک تەکهەڵکشکردنیان لەوێنەیەکی دەستجەمعیدا .ڕگاکانی بەختەوەری زەرن،وەلە پێشنیارکردنی تاقەڕگایەک و سەپاندنی دەبەتمایەی ئازارو بەدبەختی بە زەر خەکی. مرۆڤ لە و پاێنەرانەی کە کەنتەڵکراون ،چێژی کەمتری دەست دەکەوێت،بەبەشبونیش ازاری کەمتر،بە پێچەوانەوە لە وپاێنەرانە ی ئامنکراون چێژکی چەتر دەبینێت ،هەربۆیە بە بەشبونیش لەیان بە ئازارتر.ئەو ناکۆکیە ی نێوان پاێنەر ئامکراو ئامنکراوکان نهێنی ئەوێیە کە مرۆڤکان ئارەزویان بە مادەسەکەرکان و شتە قەدەغەکراوکان زیاترە وەک دەڵێن هەرچی مەمنوعە مەرغوبە.

مەحمود عەبدوڵا
سەرچاوە :شارستانیەت و ناکامیەکانی

بۆچی بەرهەمەکانی مەحمود عەبدوڵا..

دیدی جان جاک ڕۆسۆ لەبارەی بۆچوونی ئەقڵانی بەرهەمان

هەزی ئاوەز دوای هەموو هەزو وزەکانیتر گەشەدەکات، بۆیە ڕۆسۆ پێیوایە گەمژەیی ئەمە بەبۆچوونی ئەقڵانی بمانوێت وزەو هێزەکانیتری مرۆڤ گەشە پێبکەین.. ئەمە ڕێک پێچەوانەی پەروەردەی دروستە ..بەبۆچوونی ڕۆسۆ هەرهانوێی بۆچوون بەرهەم سودی نابێت،چونکە دواجار فێری ئەو وشانە دەبێت کەلێیان تێناگات وشەی وەک ئەرک ،ئەخلاق..واتا چەمکە ئەخلاقیەکان، بۆیە دواتر مرۆڤ بەفشە ئەم وشانە بەکاردێنێ و تێنانێت وانیشاندەدات کە لەمامۆستاکەی بەتواناترە و مشتومڕ دەکات و سەربزەو دەبێ لەجیاتی گوێایەڵی.. چەمکە ئەخلاقیەکان بەرهەمێ واتایان نییە و تێیان ناگات،بۆیە ئەم مرۆڤە فێردەبێت چی لەقازانجیەتی و چی زەرەریەتی،بۆیە ئەو وادەزانن قەناعەتی بەقسەکانتانکردوە، بۆیە لەڕاستیدا گاڵتەتان پێدەکات و فریوتان دەدات،فێری دووڕوویی وخۆپەرستی دەبێت،لەبۆچوونی یاریکردن بە وشەو هەوڵدەدات ئەوشتەی حەقی ئەونییە بەدەستی بهێنێ،هەوڵدەدات بە قسە ڕاستی ڕەواکان بشارێتەوە،ئەم جۆرە پەروەردەیە وادەکات مرۆڤ لەکاتێکدا بزانێت ئەوکارەی دەیکات ئەگەر ئاشکرانابێت، ئەوا هیچ هەست ناکات هەڵەیە،کە ئاشکراش بوو دانی پیادانێت.ئەم پەروەردەیە وادەکات لەگەورەیشدا هیچ کارێک بە ئارەزوو نەکات، بە چاودێری و زەرلێکردن،هەنگە بۆچوون گەورەکانیش سەبارەت بەیاسا وادەکەن، بۆیە ئەمە هەر ئەنجامی بۆچوونی هەرهانوێیە. مرۆڤ نابە بۆچوونی بەبەهێنیتەوە دەبێت ڕۆشنبیری ڕۆفتارێکی لێبکەی بە ئەوەی بۆچوونی بە بەهێنیتەوە.

هەندە پەروەردەکار دەیانوێت مرۆڤ مامۆستایەکی ساوابێت،یان بیرمەند،دەیانوێت مرۆڤێکی دەساڵان بە بۆچوون هەرهانوێ ئیقناعبکەن ،بۆیە لەڕاستیدا ئەمە پێچەوانەی سروشتی مرۆڤە. مرۆڤان بەهەی ئامۆژگاریە ئەخلاقیەکانی پێچەوانەی سروشتیان ڕقیا ن لەمامۆستا دەبێتەوە،ئەمەش وادەکات پەنا بەرنە بەرفەوفێ. پەیوستە یەک شت بکەین ئەویش ئەوەیە کە تەی بگەینین ئەو ئاتاجی بشتانێک هەیە،ئاتاجی سروشتی،نەوەک لەبەر ئەمە گوڕایەبێت.بەبەوای ڕۆسۆ ئەمە ئەو پەیوستیانەی لەلاوازی سروشتمانەوێن قبووڵدەکەین، بۆیە پەیوستیمان بەکەسانیتر لا ناخۆش.چونکە مرۆڤ حەزیان لەئازادیە

،ئازادییان قەرەبووی ئازارەکانیان دەکاتەوە .بەگشتی هەناوەی ئەقڵانی ئەنجامەکەی ناگوماییەی و چەقسڕییە. کەواتا مناڵ دەبێت ئابهەندرێت لەسەر هەندە گەفتار بەشوەیەک کە وابزانێ شتێکی سروشتییە، نەک لەبەرئەوەی ئەگەروانەکات سزا دەدرێ یان ناچارێ گوماییە بێت، یان لەبەرئەوەی ئەوگەفتارە نائەخلاقییە. عەلی وەردی کەمەناس هەمان ئای هەیە، دەڵێت :مامۆستاکان ئامۆژگاری پێچەوانەی سروشتی مرۆڤ دەکەن، هەربۆیە قوتابیان گوێدەگرن ، ئەمە وادەزانین قەناعەتیان کردوە بەڵام هەر کە چاویان لەمامۆستا نەما ،دەگەڕێنەوە سەرسروشتی خۆیان، تەنانەت مۆلاکانیش بۆئامۆژگاریکانیان خۆیک دەخەنە گریان ، ئامۆژگاریی ئەوی قسەی خۆیک نەبێن، بەڵام حاڵی بازاڕ شتێکیتر دەخوازێ ، بۆیە هەرئەوەندە خۆیک لەمزگەوت هاتن دەرەوە دەگەڕێنەوە سەرسروشتەکەی خۆیان.

ئەم دوو حاڵەتەی مۆلاو پیاوانی ئایینی زۆر تراژیدی کەمیدییە. زۆرجار مامۆستایان گلەیی دەکەن کە قوتابیەکانیان ئامۆژگاری وەرناگرن ،دوای قسەکردن و کەچاویان لەمامۆستا نەما،دەستدەکەنەوە بە گەفتاری پێچەوانەی ئامۆژگاریکان.لەڕاستیشدا لەبەر ئەوەیە مامۆستایان دەیانەوێت مناڵ وەک گەورە گەفتاربکەن،لەلایەکیتر بە فەرماندان و ئامۆژگاری وەسیان دەکەن.مناڵا نابێت وابزانێ مامۆستا فەرمانی بەسەردادەدات،دەبێت وابزانێت ئەو کارێدەیکات شتێکی سروشتییە، نەک لەترسی سزاو سەرزەنشت و پاداشت،چونکە دواجار گەفتاری نابەجێ دەکات و لای مامۆستاش پاساوی بۆ دەنێتەوە، یان دانی پیادانێت .

ئاسۆ دەڵێت:چاولێبونی باش و پەروەردەکردنی خوباشکان تا تەمەنی پێنج ساڵی باشترە لەکارو بەرەوبەنی ئەوانەی لەقوتابخانەکاندا چەقدەبەستن لەسەرهەوەدان بۆ پشکشکردنی هزرو بیری ئەوت بۆگەیشتن بۆئاکارو مەبەستی باش .

محمود عەبدوڵا

قوبەساری پەروەردە پەروەردەی قوبەساری.. مەحمود عەبدوڵا

لەم ڕۆژانەدا گوتاری نەرسالاری زاڵ،لەهەموو شوێنێک گومان لەزایەڵەی ئەم دەنگە نەشازە دەبێت لە هەموو لایەکەوە پەلاماری ژن دەدرێت. یەکێک بەناوی پارێزگاری لە ڕەوشتی کەڵەگاو، یەکێک بەناوی بە پاشابونی ژن و کردنی بەشاژنی ماڵەوە ، یەکێکیتر بەناوی لاوازی ئافرەت و..هتد،لەبەرامبەردا ژن هەردەمێکی مەریەمی پاکیزەیە و زمانی بەستراوە ،لەبەرامبەر ئەو گوتارە دژە ژنەدا بەدەنگە.

بەڵام لەهەمووی مەترسیدارتر ئەو دەنگە نەشازە گەیشتە پەروەردە و بەڵووبەری گشتی پەروەردە ئامادەیی ژنی لە کاریی پەروەردەیدا وەک قوبەساری پەروەردە بەناوکرد،دیارە ئەم زهنیەتەش دەرئەنجامی پەروەردەی قوبەساریی نەک ئەو قوبەساری پەروەردەبێت.جیا لەوەی شارەزایانی پەروەردە دەڵێن ژنان سەرکەوتوترو گونجاوترن لە بواری پەروەردەدا بەتایبەت لەسەرەتایی چونکە منداڵ زیاتر هەگری دایکە،ئەمەش ئاسایشی دەرونی بە منداڵ دابیندەکات،لەلایەکیتر ژن بەتەحەمولترن لەگەڵ کەشکانی منداڵان .بەڵام لەوەش گرنگتر ئەوەیە کە لەتەواوی وڵاتانی ئەندامی یەکێتی ئەوروپا ڕێژەی ژن زیاترە لەپیاوان لەبواری پەروەردەدا و بەنزیکەیی ڕێژەی مامۆستایانی ژن لە سەدا حەفتاودوویە. تەنانەت لەئەفغانستان ڕێژەی ژنان لەکاری پەروەردەدا نزیک بوو لەوڕێژەیەی دڵشاد عمر باسیدەکات.بەڵام تاڵیبان ڕێگری دەات لە مامۆستایانی ژن!ئەمە ئەقڵیەتی تاڵیبان و داعش و گروپە هاوشێوەکانیانە،نەک بەڵووبەری پەروەردەی هاوچەرخ.ئەم دەربڕینەی جەنابی بەڵووبەری گشتی پەروەردە مەترسیدارە ،ئەنگێزەیەکی لەپشتە ئەویش ئەنگێزەی دەرکردنی ژنە لەبازاڕی کارو سیاسەت و پەروەردە.درەژکراوەی ئەوگوتارە ئایدیۆلۆژیە دینیە دژە ژنەیە کە لە میدیاو مینبەری ئاینەوە گومان لێدەبێت.هەرش بەسەر کەسێتی ژن ،جگە لە دواکەوتوویی و کەنەپەرستی و نەرسالاری هیچ پاساوێکیتری نیە. ئەوانەی هەرش دەکەنە سەر ژن، بەناڕاستەوخۆ هەرشدەکەنە سەر ژیان و ئازادی کەڵەگە،چونکە کەڵەگایەک نیە ئازاد بێت و ژنیش تێدا گوڵایەڵی پیاو و کێڵە بێت.دەبێت لەڕەوە بەرگری لە ئازادی ژن بکرێت.لەخۆا نیە کەدوترە بە ئازادی ژن کەڵەگا ئازاد نابێت. ئەوە ڕاستیەکی سەلمێنراوە،هەربۆیە لەژێر هەرناوەکدابێت هەرش و فشاری ئایدیۆلۆژی بەسەرکەسێتی ژن ،هەرشە بەسەر ئازادی.کێلایەتی کەڵەگا

گرەدراوی کۆیلایەتی ژنە و بە پێچەوانەشەوە... لە سایی ئابردودا خێڵاتی باشترین مامۆستای جیهان درایە مامۆستایەکی ژن لە وڵاتی ئێران .فنلەند ژێڕی مامۆستای ژن لەبواری پەروەردە لەسەدا حەفتا زیاترە لەکاتکدا باشترین سیستەمی پەروەردەی هەیە.
ئەم گوتارە نەرانیە پەی وایە ئەقڵ ڕەگەزی هەیە،ئەمانە هەشتا لە مانتیقی هەزو ماسولکەوە دەوانن دونیا،لەکاتکدا سەردەمی هەزی مانتیقە. لەتورکیا ئەمجارە قسانە دەبیستین لەبەرپرسکانی ئاکەپە کەخوونی سوڵتانیزم و دیکتاتەرییان هەیەو دەیانەوێت ژن لە کەمەنگە وەدەرنەن،هەروەها لە کەماری سەدارەو تاڵیبانیش ئەو قسانە دەبیستین،بەڵام لەشاری ڕەشنبیریدا ئەم دەربڕینە ئابەوچونە بە خاوەنکەی. لەڕاستیدا ئەم دەربڕینە خزمەتی زهنیەتی عەشیرەتگەری و دیکتاتەری و ئاغاواتی و پیاوسالاری دەکات،نەک کەمەنگایکی مەدەرن و یەکسان و ئازادیخواز.هەزە کلاسیکیە کانی کوردایەتی دەمکە دەرگای هەموو ناوەندکانیان وەاکردووە بە کانە پەرستان تا کەمەنگە لەو کەمە بەرەوپێشچونی بەدەستی هێناوە پاشگەزبکەنەوە. ئەم دەربڕینانەش لەچوار چێوەی ئەم مەسەلەدایە و هاوڕایی عەوامە لەسەر پرسی کەستی ژن و پێگەکەی لەکەمەنگادا.ئەم بۆچوونەبەرە لە قوبەسەری خەی بە ئەم هەمووکێشە جدیانەی پەروەردە هاتووە پێ ئەداتە ژن ،ئەمە جگە لەخشاردنەوە لەکێشکان و بڵادەبردن و خەتاندن هیچیتر نییە.

مەحمود عەبدوڵا

مرۆڤ و جین و مێم لەجینی خۆپەرستدا.. مەحمود عەبدوڵا

جینی خۆپەرست ناونیشانی کتێبکی(ریچارد داوکینز)ە. ناوەڕۆکی ئەم کتێبە باس لە جینکان و کاریگەرییان لە سەر ڕەفتاری مرۆڤ دەکات. هەروەها جەخت لەوەدەکاتەوە کە سروشتی مرۆڤ خۆپەرستانەیە، بەهەی ئەوەی جینکان مرۆڤ بەرنامەدار دەکەن. لە ڕوانگەی جینیتیکیەوە ئەمە مێشینکین جینکان دروستیان کردوین. لەهەمانکاتدا مێشینکی کلتوریشین. هەم جین و هەم مێم هەوڵدەدەن

خەیان دوپاتبکەنەوە،جینەکان لەژگەی سپەرم و هێلکە، مەمەکانیش لەژگەی مشکەوە دەگوازرێنەوە.

مرۆڤ و هەموو زیندەوەرەکانیتر مشینکەن بە مانەوەی جینەکان،جینەکان نەمرن . مرۆڤ یان مشینی جینی، وەک کەمپیوتەرکی بەرنامەدارکراوە ،لایەن جینەکانەوە ،،فتاری مرۆڤیش پەیوەستە بەوەی جینەکان وا مشینکە بەرنامەداردەکەن کە خزمەتی مانەوەی جینەکان بکات.لەبەر ئەم هەکارە هەر مشینکی جینی خۆپارستانە ،،فتاردەکات. هەڵبژاردنی سروشتیش ئەو جینانە هەڵدەبژێرێت کە خۆپارستن، بەواتایەکیتر هەڵبژاردنی سروشتی هەڵبژاردنی تاکە نەک گروپ. بەیە لەدیدی داوکینز وەک پسپۆڕی بایەلۆجی دەستایەتی جیهانی و لەخەبوردویی شتانکی مەحاڵن لەنەوان مرۆڤکاندا لەسەربنەمای یاسای جینەکان. چونکە ئەو جینەکانن بڕیاردەدەن کە مرۆڤ یان مشینی جینی چۆن ،،فتاربکات،جینەکان تەنها فەرمانی گشتی بەمشینەکان دەدەن،هەرچی بەمانەوەی خۆت باشە ئەوەبکە،ئەو فەرمانی جینەکانە. هەربۆیە مرۆڤ لەهەر ئاستکی ،،شنبیریدا بێت سەزو پاریزگاری بەنزیکەکان زیاترە. لەدیدی جینەوە خۆپارستی تایبەتمەندیکی باشە . دیارە جینەکان پێشبینی تەواوی ،ەداوەکانی داهاتو ناکەن،هەروەک چۆن یاری شەترەنج لەکەمپیوتەردا پێشبینی هەموو ئۆگارکی جوڵە ناکات ، چونکە لەکاتی دانانی پرۆگرام بە کەمپیوتەرکە تەنها یاسایکی گشتی دادەنرێت لایەن پڕۆگرامدانەر، بەڵام دواتر جوڵەکان دەکەوێتە سەر بارودۆخ و پرۆگرام دانەر دەستەوەردان ناکات.بەڵام پڕۆگرام دانەری شەترەنج هەموو بارودۆخکی مومکین لە یاری شەترەنجدا پێشبینی ناکات، چونکە ژمارەی بارودۆخە مومکینەکان لەشەترەنجدا بەڕادەیەکە پێش تەواوبونی لیستکە گەردون کۆتایی دیت.بەهەمان شێوە جینەکانیش بەم شێوەیە مشینی جینی جۆرەکانی ئەم بەرنامەدارەکەن و دواتر دەستەوەردان ناکەن.

مرۆڤیش بەم شێوەیە ،جینەکان وا پرۆگرامی دەکەن کە خۆپارستانە ،،فتاربکات، بەڵام نەک لەبەر خودی مشینەکە، بەڵکو لەبەر خودی جینەکان خۆیان. هەربۆیە هەموو جینەکان هەوڵدەدەن نەمربن، ئەم جینانە کە مشین یان جۆرێک دروست دەکەن ،واپرۆگرامی دەکەن کە هەوڵی گواستنەوەی جینەکان بدەن. هەربۆیە دەبینین ،،فتاری مرۆڤ تەنها بەرامبەر خزمە نزیکەکان لەخەبوردوانەیە. مشینکی جینی تەنها کاتک ئامادەی مردنە کە بزانێت ئەوانەی بەرگریان لەدەکات جینەکانی لەگەڵ خۆیدا هاوبەشن،وەک بەرگری باوان لە وەچە و

برالەبرا.

ئەم ڕەفتارە لەخۆبوردوانە بەهەی ئەوەیە کە لەنەوان ئەو خزمانە ژمارەیەکی زۆر جینی هاوبەش هەیە. واتا بەنمونە ژمارەی جینەکانی تە نیوەی کۆپی جینەکانی باوک و نیوەی هی دایکە، بۆپەچەوانەشەوە لەسەر ئەم بنەمایەیە کە لەناو تەواوی بونەوەراندا ڕەفتاری لەخۆبوردوانە پەیوەندی بەخزمایەتی جینییەوە هەیە. بەادەی کەم بونەوەی ڕێژەی جینی هاوبەش ئاستی لەخۆبوردوی کەم دەبێتەوە، بەنمونە لەنەوان تە و ئامزاکەتدا جینی هاوبەش کەمترە هەربۆیە ئاستی لەخۆبوردویی تە بۆ براکەت زیاترە،چونکە بەمانەوەی براکەت نیوەی جینەکانی تە پارێزراو دەبن. بەڵام لەوانەیە ژمارەی جینی هاوبەش لەنەوان تەو ئامزاکەت یەک لەسەر هەشت بێت. بابەتێکیتر کە جەختی لەدەکرێتەوە لە جینی خۆپارستدا پرەنسیپی دەنیایی جینییە، ئەگەر تە پێت وابێت کەسەک جینەکانی لەگەڵ جینەکانی تە هاوبەشن ئەوا تە بەهەمان ئادەی خێت گرنگی بە خۆشگوزەرانی ئەو دەدەیت"لەوانەیە هەندێک جار خۆشویستنی برایەک لەویتر پەیوەندی بەم پرەنسیپی دەنیایی هەبێت"هەربۆیە لەدیدی جینەتیکیەوە دەبێت خاڵ لەمام زیاتر گرنگی بەخوارزاکەی بدات چونکە ئەودەنیایە نیوەی جینەکانی هاوبەشە،چونکە لەسەدا سەد نیوەی جینەکانی تە لەدایکتەوە گواستراونەتەوە، بەڵام بە مام ئەو دەنیاییە نییە. هەروەها داپیری دایک بەمنالی کچەکەی سەزی زیاترە تاکوەکەی! بەهەی پرەنسیپی دەنیایی چونکە دەنیایە کە نیوەی جینەکانی نەوەکەی لەگەڵ خۆی هاوبەشە.

بۆیە داوکینز دەڵێت :لەکەمەڵگایەک کە خیانەتی زەوجی زۆربێت بۆپەی پرەنسیپی جینی دەبێت خاڵ زیاتر گرنگی بە خوارزا بدات،چونکە ئەو دیسان دەنیایە لە بونی هاوبەشی نیوەی جینەکانی خوارزاکەی. پوختەی تیۆری جینی خۆپارست ئەوەیە کە مرۆڤ مەشینکی جینییە،جینەکان بەشەوێک پەیگرامیانکردوە کەهەوەی مانەوەی خۆی بدات، بۆئەوەی جینەکانی بگوازێتەوە بۆداهاتو،جینەکان دەیانەوێت نەمرین،مەشینە جینییەکان دەمرن، بەڵام جینەکان دەمێننەوەو نامرن. بەم شێوەیە جینەکان هەرتایبەتمەندیەک بدەنە مەشینکی جینی بۆ ئەوەیە بتوانێت پارێزگاری لەمانەوەی جینەکان بکرێت. سەبارەت بە ئامانجداری و پێشبینی داهاتو ،جینەکان ئامانجدارن بەڵام ئامانجیان مانەوەیە نەک شتیتر،نەک ئەوئامانجانەی ئەمە دواتر فەریان دەبین لەڕەی کەلتورەوە. بەڵام سەبارەت بە پێشبینی داهاتوو،جینەکان ناتوانن بەتەواوی پێشبینی بکەن،جینەکان لەسەربنەمای بارودۆخکی کە

تێدان،واتا لەسەربنەمای ئەزموونی لەبەردوو مەشینەک دروستدەکەن، بەنمونە جینەکان وا پێشبینی دەکەن کە چەژی سەکسی واتا هەستبون و شیرینی باشە بە مانەوەی جینەکان، بەڵام پێشبینی دەسپێو شکری دەستکرد ناکەن ،کە ئەم هەموو نەخشیە لە شکری دەستکرد دەکەوێتەوە. کەواتا وەک چۆن هەڵفتاری مرۆڤ لەسەربنەمای زانیاری کۆن هەڵدەبێت،ئەوا ئەگەر بارودۆخ زەربگەڕێت مەشینی جینی هەڵدەکات و لەوانەیە بفەوتێت.هەربۆیە جینەکان تایبەتمەندی فێربونیش دەدەن بە مەشینەکان. ئەم مەسەلەیە گرنگە بۆتایبەت لەمڕۆقەدا ئەگەری گەیشتن لەسەر کلتورەوە ئەگەرەکەی کراوەیە،کاریگەری کلتور لەسەر جینەکان هەیە ،واتا دەکرێت هەڵفتاری مرۆڤ بگەڕێت بۆ لەخەبوردویی زیاتر بۆتایبەت ئەگەر ببێتە هۆی پارێزگاریکردن لەجینەکان!

بەڵام مەم چییە؟لەرە دا بە ئاوەی خوێنەر ماندونەکەم،زەر درێژ بەبابەتەکە نادەم. بەکورتی مەم یەکەی گواستنەوەی کلتورە،داوکینز دەڵێت: زەربەی ئاوشتانەی مرۆڤ لەئاژەڵ جیادەکاتەوە دەکرێ ناوی بنێین کلتور.واتا کلتور لەتوانایەدایە هەڵفتاری مرۆڤ کە لەسەربنەمای یاسای جینەکانە و خەڵەرستانەیە بگەڕێت،دیسان کلتوریش دەکرێت خەڵەرستانە بێت! بەهەر حاڵ ئەزمونی مرۆڤایەتیش پەمان دەڵێت هەڵەی ئایدیەلەژیاکان کەم نییە لەسەر گەڕینی هەڵفتار "کاپیتالیزم و مارکسیزم"لەبەرچاو بگرن.مەم لەوانەیە ئایدیایەک بێت ،وەک سۆسیالیزم دارویئیسم.کاتێک یەکێک مەمی داروینی لەمشکی ئەمدا دەچنێت ئاوە ئەم مەمە وەک جینەکانە هاوڕێی خۆدوپاتکردنەوەدەدات. ئاوئایدیایی گۆشبینانەیە ئاوێیە ئەمی مرۆڤ دەتوانین لەدژی دروستکەرەکانمان "جین و مەم"ابپێین. دەکرێت لە هەڵگەی پەروەردەو مرۆڤ والەبکەین لەخەبوردوانە هەڵفتاربکات.ئەگەرچی مەم وەک جین کۆرانە خێی دوپات دەکاتەوە ئامانجی دورمەوداو بە ئاگایانەی نییە ،مەمەکان ململانێی مانەوەدەکەن. لەوانەیە مێی باوەڕی دینی یان خودا کۆرانە بگوازرێتەوە نەوە لەدوای نەوە. بەڵام هەرچۆنێک بێت لەهەڵگەی پەروەردە دەتوانین کاریگەری لەسەر مەمەکان دابنێین،دەرکەوتنی مرۆقی مەدەرن بەهەڵگەیە لەسەر کاریگەری مەم و پەرەسەندنی کلتور.

مەحمود عەبدوڵا

ەی پەروەردە لە چاککردنی خوی خۆشبـاوەی و دەرباوەیـدا.. مەحمود عەبدوڵا

"مرۆڤی پەروەردا نەکراو نامۆنتیقییە." فردریک نیچە

ئاشکرایە کە تەنها پەروەردەیەکی دروست دەتوانێت ڕووی وڵات بگۆڕێت،هەتا بەگۆڕینی جیهانیش ڕێگایەکیتر نییە جگە لەپەروەردە. پەروەردە دروستکردنی مرۆڤ ،ئەگەر سروشت پێکهێنەری بایەلۆژی بێت،ئەوا پەروەردە پێکهێنەری لایەنی سایکۆلۆجییە .ئەگەرچی گریمانی سروشتی باشی مرۆڤ لای هەندێ دەروناس هەیە،کە مرۆڤ بەسروشت باشە ،بەڵکو کۆمەڵگە و شارستانیەت خراپی دەکات،بەڵام گەیشتنی بە تیۆری گۆشبینی سروشتی گریمانەکراو نزیکە لەمەحاڵ ،کەواتا کاری کردنی تەنها گرنگیدانێ بەپەروەردەیەکی دروست ،پەروەردەیەک لەگەڵ ڕێحی سەردەم گونجاو بێت و پاساوکانی لەگەڵ ئاستی پێشکەوتنی زانستی و مادی شارستانیەت و مرۆڤی ئەمڕێ گونجاو بێت. بە ڕزگاربون لە هەڵچونی بەکۆمەڵ و کەف وکوڵی دەروونی وبە بڕیاری و نەفرەت و وەرانکاری وستەمکاری ،لەپێناو کۆمەڵگەیەکی لەبوردەو ئازاد و دیموکرات هیچ ڕێگایەک نییە جگە لەپەروەردەیەکی دروست و سەردەمیانە پەروەردەیەک کە فەلسەفەکەی دژیەک نەبێت لەگەڵ مافەکانی مرۆڤ و مافەکانی منداڵان .ئەمڕۆ کاری پەروەردە قورسترووە لەبەر کەمڵێک هۆکار، بەڵام سەرەکیترینیان تەکنەلۆژیای زانیاریێ کە لەبەردەستی منداڵان و هەرزەکاراندایە،بۆ هەیشوە باس لێوە دەکرێت کە تەمەنی نەوجەوانی نەماوە،بەهۆی بەکارهێنانی ئینتەرنێت ،قوتابیانی قۆناغی بنەڕەتی زیاتر لەتەمەنی خۆیان دەزانن ،ئەمەش وایکردووە کاریگەری مامۆستا کەمتربێتەوە لەسەر دەروونی قوتابیان،بۆیە پێویستی خۆپەروەردەکردن و خوێندنەوە بەمامۆستایان لەجاران زیاتر گرینگە . لەلایەکیتر مامۆستایان بەردەوام گلەییان لە قوتابیان هەیە و ئەزی مامۆستا ناگرن وەک جاران!ئەبێت ڕوونە دوو هۆکار هەیە بۆ ئەم پرسە:
کەکەم منداڵان تارادەیەک بۆ ماڤی خۆیان گەیشتون ئەویش نەمانی توندوتیژییە یان قەدەغەکردنیەتی، دووەم دەرئەنجامی هەمان هۆکاری

گرینی کە بووتە هەی نامانی قناغی نوجوانی . بگومان دبت بەهردوو پرسی ڕز نگرتن و نامانیقناغی نوجوانی بدیل هبت.ئاشکرایە بیکمیان خشویستی و هاوڕێیەتی قوتابیی ،ئوە خشمان نوت و خشی نوین ناتوانت کاریگریمان لسردابنت.

بدووەمیان زیاتر دبت خزان و ئاگیاندن هاوکاری قوتابخانە بکن لگڵ ئوەی کە دبت مامستا ڕێی هبت لهشیارکردنوەی قوتابیان برامبر بکارهنانی ئینترنت و تکنۆلۆژیاکان .بئوەی چیتر لناوەڕۆکی بابت دورنکەوموە باس لە کشیکیتر دکەین ئویش چاککردنی خوی خشباوەڕی ودڕ باوڕیە کە گرفتکە کۆمگاکمان بدستیوە گرتووە، دبت لم سردەمدا پروردە ڕێی خی ببینت لە چارسری ئم گرفتە ،چونکە بەوکە ش گرفتکی سادە وساکار،بەڵام لناوەڕۆکدا گرفتکی قوڵی درون مەعریفیە و شای کشە کانە ،هکاری توندڕەوی و دگماتیزمە ،واتا کشەی خشباوەڕی و دڕباوەڕی.

ئبت منا پروردبکرت،ئینجا لگڵ ئین دواتر مرۆڤ چی دخونتوەو گوە لکە ئگرت.ئگینا دورنیە بەڵکوت کتبکی بکوتە دست و هزری داگیربکات با ئوکتبە خراپیش بت! یان بکوتە بر ڕحمتی کسکی زمانپاراوی دگماو کنەپرست! ئوەی ئمڕۆ لە کۆمگگ ی ئمە دبیندرت ڕێی زمانپاراویبەهای لاوازی ئقڵکان لداوڕیکردن، زمانپاراوک ئتوانت سەت هندەی بیرمندکی ژیر کاریگری هبت ،هرچندە بیروڕاکانی مترسیداربن لناو زماندا دیان شارتەوە،ئینجا کۆمگایک کە ئیش لسەر وکشدکات،لهزروبیریشدا هروایە ئوەندەی سرنجی خڵک لسەر زمانە هندە لسەر تگەیشتنو ژیری نییە،ئاشکراشە کە کسانی تایبت پروردەدکرن تا خڵک هبخەڵتنن و بیانخنەداوی زمانپاراوی نک ژیری و بیرکردنەوە،لەوەو حوکمە ڕەهاکانی خیان ئسەپنن.ئمە جگلەوەی فرکاریە تقینیە بکۆمگاکان، ئو فرکاریە هزریانەی لمنایدا فری خوندکاردکرن،کهشتا لیان تناگات، دواتر قوتابی ئوپێی هوەدەدات لکاریگریە سیحریەکانی ئو فرکاریانە ڕزگاری نبت ،نک بهەی بگگ ی ئم هزرانە بکۆکو بهەی تقینکردن و زمانپاراوی فرکارو تکنۆکردنیان بە سزو کفو کو.یان هاندان بنفرت لشتانکی دیاریکراو ،کوادکات منا لگورێشدا بو ئندشانوە بژی وک ق لبباوەڕ و ئزیدی و مسیحی ئاینکانیتر…لکاتکدا ئوکسانە داوڕیان نکردو و بوهەی تقین و باوەڕی پشینە، وک سردەمی منای بیار ددن و قیان لە ئوانیە هاوڕایان نین. کف و کو

و هەچونی دەستەجەمعی ئەنجامی پەروەردە نەکردنی تاکەکانە، ئەنجامی هەمان خەشباوەیی یان دەرباوەییە، کە ئەنجامیش باوەی کوەرانەو نەفرەت و وەرانی و بە بەزەیی لەدەکەوتەوە. بەیە بەبە ئەو پەروەردەیە دیموکراتی مەحاڵ دەبەت .ئەوەتا لاوکەکی ئەزیدی هەچونی موسەمانانی گرتەتەوە کە تەنانەت دوای ئەم هەموو کارەساتەی بەسەریان هات هەشتا ق و توڕەییان نەنیشتوتەوە، ئەمە هەکاری نەبونی پەروەردەی نادروست و نەبونی توانای دواوەریکردنی تاکەکەسییە کەوادەکات بانگخوازێک ق قی موسەمانان دژی ئەزیدییەکان بجوڵێنەت ، بەهەی دروستکردنی کەمەڵێک ئەفسانە و تەمەت لەدژی ئەزیدییەکان،موسەمانان نەک هەستی بەزەییان نەجوڵا، بەڵکو هەرشیان دەکردە سەر کەلتورو ڕەشنبیی کەمەڵگەی ئەزیدی کە پاراستنی ئەوکلتورە مافی خەیانە..برتراند ڕاسەل: پەی وایە هەچونی دەستەجەمعی ڕەفتاری کوەرانەو، نامرۆقانەی لەدەکەوتەوەو ئەم جەرە خەڵکانە بەهەز نەبەت پەشیان پە ناگیرەت، وەک داعش دونیا وەران دەکەن دەسەڵاتیان ببەت ئەمانە بیرکردنەوەیان نییە بەهەی حوکمە پەشینەکان بیار دەدەن،هەرئەوەندە ئاگاداربکرێنەوە مەترسیان لەسەرە لە لەژیک دەچنە دەرو کەفو کۆ و هەراوزەنایان پەیدادەبەت.

برتاند ڕاسەڵ دەربارەی ئەم خاڵە ،واتا زمانپاراوی و خەپارەزی لەی، پەیوایە بەم شێوەیە دەبەت مناڵ پەروەردە بکرەت و دەڵەت: پەروەردەو فەرکردن ئەبەت بەشێوەیەک بەت،کە خەشباوەیی و دەرباوەییە سروشتیەکانی مرۆڤ لەبەرچاو بگیرەت چاکسازی تێدابکرەت.خوی باوەکردنی قسەیەکی دەنیایی بە بەگە و،خوی باوەنەکردنی قسەیەکی نادەنیاهەرچەندە کە باشترین بەگەی بە بکار بهێندرەت.
بگومان ئەم حاڵەتە کاریگەی هەیە لەسەر هەشتنەوەی کەمەگا بە دواکەوتویی، چونکە زمانپاراوی ڕەگا دەگرەت لە پەشکەوتن و پشکوتنی هزری زانستی و دواجار زیان بە مەعریفە و زانستمان دەگەیەنەت،و پەمان وایە بەهەی لاسایکردنەوەی دەربەنەکانی ڕابەرە سیاسی و ئاینیەکان،دەتوانین،خەمان لەنەزانی بدزینەوە. سەبارەت بەمەژوو وباقی زانستەکان ئەمە توخمەکی ئەفسانەیی بەسەر مەعریفەماندا زاڵە ،وەک ئەرستە لە میتافیزیکادادەڕێت : ئەمە گوە بەقسەیەک دەگرین و یەکەک ڕەتدەکەینەوە ،لەبەر ئەوەی لەگەڵ زهنیەتمان نایەتەوە.ئەمە یەکەکە لەگرفتەکان،نەبونی کەشەی حەقیقەت،شتەک ڕاستە لەبەر ئەوەی من پەم خەش،و بە پێچەوانەشەوە بەڕام نابەت هیچ شتەک بکرێتە قوربانی حەیقەت.
برتراندڕاسەل لەوباریەوە دەڵێت:ئەگەر سەرپشکی پەروەردەو فەرکردن

لەدەستی من بوایە، منا‌‌کانم ئەخستە بەردەم توندترین و پاراوترین قسەکەر وبەرگریکاری بەشەکانی مەسەلەسیاسیەکان،تالە‌‌ادیەی بی بی سی وانیان بۆ باسبکرایە. پاشان دەبوو مامۆستا لەفەرخوازەکانی بویستایە کە بە‌‌گوباسەکان کورتبکەنەوو زۆربەناسکی ئەم خا‌‌یان بۆ فەرخوازەکان تە‌‌قین بکردایە کە هەرچەندە قسەکان پاراوتربن بەهای مەنیقیان کەمترە!بەدەستهێنانی خەپارەزی لەبەردەم پاراوی ‌‌وانبێژی بە هاوڵاتیانی دیموکراتی ئەو پێی نرخ و بەهای هەیە.بەنمونە وانەی مۆزوو ئەبێت هاوڵێی ئەم جۆرە ‌‌وحیەتەبێت. لە‌‌ابردوودا قسەکەر و ‌‌وانبێژ، بۆچیریەکی فراوانەوە باس و بۆرگریان لەبابەتێک دەکرد.وەک ڕاستایەتی جادوو، سودی کەیلەیی …هتد.بە‌‌ام ڕاسڵ دە‌‌ێت:
من ئەم قسانەو مامۆستاکانیان ئەناسێنم بەفەرخوازەکان بەشەویەک هەم ‌‌وانبێژی ڕو هەم -لاربیر-یەکەیان بناسن.
بەنمونە بەوانەیەکی مۆزوو ئەوە بەس نییە کە لەکتێبێکدا نوسراوە، لەوانەیە بەگە‌‌انەوە بە ئەرشیفی ‌‌ۆژنامەکان،یان ئەدەب ڕاستی زیاتر دەربکەوێت.
یان باسی مۆژوی جەنگی جیهانی یەکەم ،ئەگەر بگە‌‌یتەوە بە لاپە‌‌ەی ‌‌ۆژنامەکانی ئەوزەمانە،جیاوازی زۆر هەیە لەگە‌‌ کتێبەکانی مۆژوی فەرمی.کەواتا مۆژو ئەوکاتە سودی دەبێت،کە :بەخوێندکارەکان بوترێت: ئەگەر بڕۆیت و بەوردی زۆر هەوڵنەدەیەن بە داوەریکردن،لەوانەیە لەگە‌‌ دەسە‌‌ات تووشی شڵتایەتی ببین بە خوێنەشتن.بە هاوڵاتی دیموکراتی دەبێت دڵزینەوەی ڕاستی لەلاپە‌‌ەی ‌‌ۆژنامەکاندا لەهەموشتێک بەنرختربێت.“
مەبەستت لەم وتارە بەهانەدەوەرگرتنی ئەو کێشە دێرون مەعریفیەیە،کەبە‌‌واڵێت سادەیە ، بە‌‌ام وەک وتم سەرچاوەی زۆرێک لە کێشە کانمانە. هەم لە‌‌ووی سیاسی وهەم لە‌‌ووی زانستی زیانمان پێدەگەیەنێت. چونکە تاکێک کە خەشباوەیان دەرباوە‌‌ێبێت دەبێتە ئامرازێک بەدەست قە‌‌بە‌‌ سیاسی و ئایینی و دەگماکان،و دواجار کەمە‌‌گەیەکی دواکەوتو و دژ بەماف و ئازادیەکانیشمان دەبێت.

مەحمود عەبدو‌‌ا

لێبوردەیی لەسەر حیسابی حەقیقەت.. مەحمود عەبدوڵا

پێویستە جیاوازی بەرامبەر بگرین. پێویستە لێبوردەبین.دەبێت بەوامان بە ئازادی دەربڕین هەبێت.ئەمانە کەمێک دەربڕینی هەنوکەین لە پانتایی ڕۆشنبیری کوردیدا کە زۆرکەس"بە توانایی و بە جورئەتی"خۆی لێپەنایاندا دەشارێتەوە. سەیر ئەوەیە ئەم بیرکردنەوەیە بەتەدگماو شتی پیرۆز بەجۆرێک کە ناتوانرێت بیریشیان لێبکرێتەوە.ئەبێت ئاسایی بە عەوام کە بەسروشتی خۆی هەڵەتییە و ئەقڵی لێچاو و گوێدایە،ئەوەی دەیبیستێت و دەیبینێ هەر ئەو حەقیقەتە. بەڵام ئەم بانگخوازە ئاسایی نییە،شەرم هەنارە و کارەساتێکی نوخبەی ڕۆشنبیرو عەوام یەک دونیا بینییان هەبێت یەک هەوانگەو بەچونیان هەبێت بە مەسەلە گشتییەکان یان بابەتە ئەبستراکتەکان . تەسامح ئەوەنییە من نەتوانم لەبەر ڕۆژایەتی گشتی ڕۆئی خەم دەربەم. چونکە عەوام قسەکردن لەسەر دین و حیزب ئایدیۆلۆژیا و پیاوی ئایینی بە گوناە دەزانێت منیش بەگوناهی بزانم. وەک جۆن ستیوارت میل دەڵێت "ڕۆژێک دەکەوێ چاودێری فیکری خەم بکەم بە ئەوەی لەگەڵ جەهلی تەدا بگونجێت"

بەگوێرەی ئەم لۆژیکەی ئەمڕۆ لەهەرەمی کوردستان باوە،فەیلەسوفە ڕۆشنگەرەکان ،ئەوانەی کەچرای ئەقڵیان هەڵکرد و بەرچاوی مرۆڤیان ڕۆشنکردەوە ،ئەوانەی تواناییان پەبخەنە هەرەمی لاهوت و دەسەڵاتەکەی ،ئەوانەی کەوتنە بەرغەزەبی جەهلی عەوام و سوڵتەی دینی کەسانی نا لێبوردە بوون چونکە ڕۆژیان لە بەچونی خۆیک نەگرت و دەستیان بە پیرۆزیەکان برد!بەڵام لەڕاستیدا ئەوە گاڵتەجارییە گاڵتەجاریەک کە کەمتەرخەمی و بەکەشە نەبونی پرسی حەقیقەتە لەلای ئەو ئەفەندیانەی خۆیان ناوناوە نوسەرو ڕۆشنبیر. ئەوانە نەسەربەخۆن لێبیرکردنەوەدا ،نە ئەو جورئەت و توانایشیان هەیە سەربەخۆبن. کەمێک ڕۆشنبیری ناڕاستەنمان هەیە کە لە عەوام دوەوتر مرایبکەرترن بە دەسەڵات .لەژێرناوی تەسامح و ڕۆشنبیریدا بونە پارێزەری عەوام و ڕۆژی پێنج جاران بەدەن دوپات دەکەنەوە کە ئەوان قسە لەسەر پیرۆزیەکان ناکەن،کاریان بەسیاسەت و فیکری خێک نییە." . لەڕاستیدا زۆربەی هەرەزەری نوسەرو شاعیرو ڕۆشنبیرەکانمان توانای وەستانیان نییە لەبەرامبەر حەقیقەتکانی عەوامدا،و حیزبین، یانیش خەبەکەم زانن،یانیش هەرلەبنەڕەتدا باوەڕیان بەعەوام فوی تەکردون،ئەترسن پوچ ببنەوە،بۆیە بەردەوام مرایی عەوام دەکەن و نزیکی قەڕەباغین.

ئەم جۆرە نوسەرو ڕەشنبیرو وتاربێژ و کۆگۆڕانە جۆرەکەن لە مامەستای ئاهەنگێری گەشە پێدانی مرۆیی نەک ڕەشنبیر.

هەرکەس ئازادە و ڕەئی خۆیەتی ئەکەی،منیش دەڵێم هەرکەس ئازادە،لە کاتێک تە بەعەوام دەنوشتیتەوە،کاتێک جورئەتت نیە لەبەرامبەر عەوام بوەستی کاتێک وەک ئەوان بیردەکیتەوە کەواتا نازناوی ڕەشنبیرو توژەر و هتد …لەخەت بکەرەوە. ئەمە بەو واتایە نیە کە نوسەر یان ڕەشنبیر دەبێت دونیایەکیتر بەخەی دروستبکات و لوتبەرز بێت لەئاستی خەڵکی ئاسایی،بەڵکوو بەو واتایەی هەموکەس نازانێت ،ناتوانێت دروست بیربکاتەوە لەهەمووی گرنگتر هەموکەس ناتوانێت لەئاستی حەقیقەت بوەستێت ڕەنگە ئەرکی هەموکەسیش نەبێت! کەواتا ڕەشنبیر بیرمەند واتا ئەو کەسەی بیردەکاتەوە،لەسەروی دین و حیزب و ئایدیۆلۆژیا و بیرکردنەوەی لەپێناو باشترکردنی ژیانە لەپێناو حەقیقەتە. بەڵام کایەی فیکر ئەوەندە داوخاوە کە مرۆڤ بە زەحمەت دەتوانێت خەی بگرێت و قاقا پێنەکەنێت بەرامبەر ئەم تێرزە لەبیرکردنەوەیەی ڕەشنبیرو نوسەرانەک کە ڕەخنەو جنێو دان لەک جودا ناکەنەوە. جیاوازی نێوان بەچون و حەقیقەت ناکەن.وەک هانا ئارێنت دەڵێت :خەڵکی ئاسایی پێیان وایە حەقیقەتیش هەربەچونەکە وەک بەچونەکانیتر . هەربۆیە دەبینین ئەمە زۆربەی تاکەکان پێیان وایە هەموو حەقیقەتەکانیان دەرخ کردووە،هەموان لەسەرحەقن هەرکەس دەنوسێ بەخەی دەنوسێت و ڕای خۆیەتی و تەمام!ئیتر جیاوازی دانایەک و گۆمژێەک نیە! ئەوەی فێلەسوفەک دەیڵێت وئەوەی کادرەکی “حیزبی کوردی “دەیڵێت هەر یەک شتە. مرۆڤ وەک چۆن حەزی لەجۆرە سەوەکە ئاواش حەزی لەجۆرە بیرو باوەڕەکە ،وەک چۆن کەس ناتوانێت ڕەخنە لەسەو خواردنەکەمان بگرێت کەسیش بەی نیە ڕەخنە لەبیروباوەڕەکانمان بگرێت. بەم شێوەیە لەناو غروری زانینی ساختەدا نقوم بوین. ئەم دەخە لە بە پرەنسیپی لەبیرکردنەوەدا ،ئەم جۆرە لەژیکە ساختەیە،ئەم سفسەتەیە دونیابینیەکی خراپی دروستکردوە،وای لەهاتووە کە خەڵکێک بەشانازییەوە جاشایەتی فیکری بکات بەتورک، بە عەرەب و … نەمانی جدیەت و پرەنسیپ لە بیرکردنەوەو قسەکردن،لە گۆڕگرتن و گۆڕنگرتن ئەو دونیا خراپ و وێرانەی بە خۆقاندویین …

حەقیقەت و ڕاستیەکان بەژمارە دەپۆرێن، هەرشتێک زێرینە حەزی لێبوو حەقیقەتە!ئەم گۆمژانە لە لایەنگری حەقیقەتیشدا دیموکراسی پەیڕەو دەکەن،هەربۆیە ئەمە حەقیقەتیش بەتە قوربانی پەوپاگەندە و جاوێر کەکردنەوە بەی ئۆگێر بەکەینیش بێت!لەم ناوەندەدا ئەوەی

دەبێتە قوربانی ئاستیەکانن، ئەوانەن کە وەک حەقیقەتن تێنانێت جدیەت لەبیرکردنەوەدا وەک شتێکی نامۆ سەیر دەکرێت و قسەکردنیش بەهایەککی نەماوە، ئەم دەخۆ دەسەڵات و میدیاو دەربارەکانی لەپشتیەوەن.کاتێک بیرکردنەوەو قسەکردن بەهای نامێنێت دەسەڵات ئەرخەیان دەبێت چونکە ئیدی کەس ناتوانێت کارێک بکات ،چونکە وتنی ئاستی لەبەرامبەر درۆکانی دەسەڵاتداران یەکسان دەبێت. کەمێک درێژنی گەورە کەخاوەن توانای نائاسایی درۆکردنن دەتوانن وەک هەموو پرسیارێک بدەنەوە! بەیەک نمونە سەدان مەڵەفی دزی و خیانەت لەبەرامبەر وەتەکی دریندا پوچ دەبێتەوە یان ئەسەن نابێتە کەشە بەهام هەواڵێکی موچە زەرترین خوێنەری هەیە .

ئیتر هەرکەس بتوانێت وەسامی تەمەتەکان بداتەوە بە بڕیە. تاکیکورد لەسەر چاوکراوەییەکی ساختە ئاهاتووە ئەوەی کە دەیخوازێت ئەوەی لەبەرژەوەندیەتی ئەوە حەقیقەتە ! ئیتر سەرکردەیەک کە نیوەی نیشتیمانەکەشی فرۆشتبێت ئەو پشتیوانی دۆکات،دژایەتی ئەوەش دۆکات کە هەموو ژیانی ببەخشێتە نیشتیمانو چاکەی گشتی مادام ئەو حەزی پێناکات . بەم شێوەیە سیاسی بچوک وخائین گەورە دەکرێن و خەڵکانی هەڵپەرست و بە مەشک دەبن بە پشەنگ. .. هیچ گەمژەیەکیش خەی بەسوقات ناگەێتەوە لەکۆتایدا ئەوەی قوبڵەتەوەئەوەی دور بەوانێت و ئەوسەری کەشکان ببینێت،ئەوەی نەی هەوێت لەسەرحیسابی داهاتو ئەستای خەشبکات،ئەوەی جدی و بەپرەنسیپ بێت دیکتاتەرو تونددەوە!هەر خەی پێ ئاستە.بەم شێوەیە جدیەت و تەتەوف و تەخەلوف لەتەرازوی عەوامدا یەک قورساییان هەیە.

فیلەسوفێکی ڕەشنگەرو بیرمەندێکی دینی لەتای یەک تەرازودان ،بەچون هەربەچونە!لەڕدا جیاوازی بیرکردنەوەی ئەقڵانی و نائەقڵانی،فەلسەفی و دینی، بەیەک چاو سەیر دەکرێن.بەڵام هەموشتەکان وەک یەکن کاتێک ئەمە کۆرین. هەموو ئەو قسانە بەواتای ئەوەنیە کە دژی ئەودربینانەی سەرەتابین،بەڵکو بەئەوەیە تێبگەین کە تەساموحی ناپەویست ئەنجامی پچەوانەی لێدەکەوێتەوە و لەسەر حیسابی حەقیقەت دەبێت. لەئەنجامدا جیاوازی زانین ونەزانین کاە دەبێتەوە و نەزانینیش خەشترە، بەیە بەرەو نەزانی زیاتر دەڕین،کە دواجار هەموو کۆرایەتیەکان لەنەزانیەوە سەرچاوە دەگرن.دەمەوێت بەم ئەوەی کە لەبەر ڕەزی ئەوانیتر سازش لەسەر بەچونەکانی دۆکات،ڕەزی خەی نەگرتوە،ئەوەی باوەڕی بە ئازادی ڕەئیی بەخەی نەبێت درێژنەو باوەڕی بەازادی ئەوانیتریش نیەو ئەنگەزەی تری هەیە! ڕەزگرتن لەخەڵک و دینی خەڵک شتێکە و

بیرکردنەوەی لەژیکی و ئەقڵانیەت شتێکیتر . . .

مەحمود عەبدوڵڵا

ئەو ژنەی ئەفسانەی بازاڕی ئازادی تێک شکاند.. ن.زکری کارتر- و. مەحمود عەبدوڵڵا

کەس گومانی نییە کە کتێبی "تیۆری گشتی " جۆن مینارد کینز- لە کاریگەرترین کتێبەکانی سەدەی بیست بوو ،لە گۆڕەپانی سیاسەت و ئابوری. بەڵام خاڵێک کەمتر دەزانرێت کە کینز ئەو کتێبەی بەتەنهایی نەنوسیوە. بەڵکو تەواوی گفتوگۆکانی ناو کتێبەکە، لە ئەنجامی گفتوگۆ لەگەڵ هاوکارانی پێک هاتوە ،لەوانە ئابووری زانی کارامە جۆن ڕابینسون . جۆن رابینسۆن تیۆریسێنێک بوو ،کە کەمتر ناسراوە ، لەچاو هاوکارە پیاوەکانی. بەڵام وەناکردنی کەموکوڕیەکانی تیۆری بازاری ئازاد لەلایەن ئەوەوە، لەدنیای ئەمڕۆدا ئەهمیەتێی پەیداکردوە.

کاتێک جۆن ڕابینسۆن لەساڵی (١٩٢٩) داخڵی زانکۆی کمبریج بوو، کەس چاوەڕوان نەبوو ،کە ببێتە گەورەترین ئابوریزانی سەدەی بیستەم،چ بگات بە سەدەی بیست ویەک.لەوکاتەدا تەمەنی ٢٦ساڵ بوو،سێ ساڵی پێشتر ی لە هیندستان بەسەربردبوو لەگەڵ هاوژینەکەی.بە ئەوەی پیشەو بەرپرسیاریەتێکی هەبێت. هاوسەرەکەی "استین" ئابوریزانێک بوو،شەش ساڵ لە خۆی گەورەتربوو،مامۆستای تایبەتی منداڵێکی (ماهاراجە) بوو،کاتێک استین گەیشتوە بریتانیا تا پێوەست بێت بە زانکۆی کمبیرجەوە،جۆن رابینسون کە پێشتر ئابووری خوێندبوو،هەستی بەرزەفڕی هەبوو،بەڵام چوبووە ناو ژینگەیەکی دژە ژنەوە.زانستی ئابووری لەو زانکۆیەدا چەساڵە بوو لەژێر سێبەرێی" الفرید مارشاڵ"دابوو، مارشاڵ کەسێک بوو کە "هەستی دژە ژنی بەرابەر بوو بە دەستکەوتە فکرییەکانی. مارشاڵ لەگەڵ ماری پیلی هاوسەرگیریکرد، پیلی یەکەم ئوستادی ژن بوو لە بەشی ئابووری ئەو زانکۆیە. ئەلفرەد مارشاڵ بە ڕەگریکردن لە چاپکردنی کتێبەکەی ماری پیلی ،ژیانی

پیشەیی ئەوی نابود کرد. هابینسۆنی تووشی ئاماژەی بەوکرد ،کە مارشاڵ لەگەڵ هاوژینەکەی وەک خزمەتکار یان سکرتێر هەڵدەستا. بەڵام هابینسون لەبەواوانە تێڕوانینی پیلی کردەوە. ئەو دواتر تیۆرێکی نوێی تێرحکردکە میراسی فیکری مارشاڵی سەرەوبنکرد .تێگەیشتنی ئەمەی لەپەیوەندی نێوان هەڵقابەت وهەڵزی کار بەتەواوی گەیی.ئەستا داهێنانە بنیادیەکانی هابینسون لە زیندوکردنەوەی گفتوگۆکان لەبارەی چاکسازی، دژە قەرخکاری گرنگی زۆری هەیە.

ئابووری مارشاڵی مەملەکەتێکی دەنشین بوو،خواست و خستنەڕوو، بەشەوێکی سروشتی بەهاوسەنگی دەگەن،و کرێکاران دەقیق بەئەندازەی هەنج و بەشداریان لەبەرهەم هێنان کرێیان پێدەدرێت.مادام کەمپانیاکان ناچارن لەسەر نرخ وچێنیەتی کاڵاکانیان هەڵبکەن، بەکاربەران دەتوانن بە کەینی کاڵای هەرزانتری مەرغوبتر لە کەمپانیا هکابرەکان ،ناچاریانبکەن بە باشتر کردنی جۆری کاڵاکان.بازار بەپێی نیازو پێویستی بەکاربەران کاردەکات و سەروەتی کەمەگا زیاد دەکات.

ماری فریودەری ئەو باغی عەدەنە قەرخکاریبوو،ئەگەر بەرهەم هێنەرێک پشکێکی گرنگی لەبازار هەبێت دەتوانێت خێی لە هکابەری بپارێزێت،بەکاربەران ناچاردەکات کە هازیبن بە بەرزکردنەوەی نرخ،و کوالێتی نزمتر و هەگری لە داهێنان و…مارشاڵ دانیپیادەنا کە بازار بەتەواوی هەقابەتی نیە، بەڵام دەیگوت ئەو کاتیە، بازاڕەکان بەشەوێکی سروشتی هوو لە هەقابەتن،تەنیا قەرخکاری تەواو دەتوانێت هەگربێت لەو مەیلی گشکردنە. بەڵام هابینسون چوارچێوەی ئەندێشەی مارشاڵی ئاوێژوکردەوە ئەولە ساڵی ۱۹۳۳ لەکتێبی" دەورانی سازش"،واتا ئابووری هەقابەتی ناکامە ،بەگەی دەنایەوە کە مەسەلەی هەقابەت بەتەواوی پەیوەندی نیە بە هەقابەتی تەواو یان قەرخکردنی تەواو،بازاڕی هەقابەتی دەخێکی سروشتی نیە ،بەکو حاڵەتێکی- استثنائی – دەگمەنە،ئە و هاوسەنگیەی کە لەکەتایدا بازاڕەکان پێدەگەن هاوسەنگیەکە کە لەوەدا چاکسازیە پێشکەوتنخوازەکانی مارشاڵ دەوەستن و زەر لەکەموکوڕیەکانی نیزامی قەرخکاری دەردەکەون .

ئەمە دەبینین بەگەکانی رابینسون زیاتر هاوشێوەی کاری فەلسەفین تا ئابووری.لەدەورانی رابینسندا ئامادەکردنی هادەی بەرهەمهێنان و بەرهەمی ناخالصی ناوخۆیی و قازانج و هتد،هەموساڵێک ئەنجامنەدەدرا.ئەو هاوشێوەی ئابوریناسبەرچاوەکانی تری سەردەمی خێی ، نەتیجەکانی خێی بەلەکەینەوەی دەقیقی پیشە سازی تایبەت بەدەست نەهێنا، بەڵکو کەمەگا گریمانەیەکی سەبارەت بەرەفتاری بازرگانی ئامادەکردپاشان بەمەبەستی ژمارێک قانونی گشتی ئەو

گریمانانەی لە شیکردنەوەیەکی بیرکاریانەی زۆر ور د دانا، بەو جۆرە لەدەیەی ۱۹۳۰ هەزی ئەو بۆگانە هەم لەووی سودمەندی وهەم لە ووی کرداریبون پێویستبو بە سەرنجاکێشی زاتیان.
کارگەرترین چەکی رابینسۆن ئایدیایەکی نوێبو،کە ناوی نا "قەرخکردنی کێبار"، تێگەیشتن لەقەرخکاری هەمیشە بەوجۆربووە ،کە یەک فرۆشیار نرخێکی دیاریکراو دەستپێنەت بەسەر کێبارانی بە توانا،وەک پیشەسازی نەوتی ویلایەتە یەکگرتوەکان لە سەرەتای سەدەی بیست. بۆنام بە بۆچونی رابینسۆن دیسان کێباریش دەتوانێت لە میوە قەدەغەکراوەکانی بۆقابەتی ناتەواو ، سود وەرگرن
ئەگەر بەکایەک تەنیا کێبارێک هەبێت ئەوکێبارە دەتوانێت نرخی خوازراوی خۆی بسەپێنێت،ئیتر جیاوازی نییە کەچەند فرۆشیار لەسەر ئەوکێبارە پێشبڕکێ و منافەسەدەکەن،ئەوە قەرغکردنی کێبارە.
لەهەموو ئەوانە گرنگتر،رابینسۆن بۆگەی دەنایەوەکە کرێکار بەناونیشانی کەسانێک کە هەزی کاری خێیان دەفرۆشن، تەقریبەن بەردەوام لە ووبۆونەوەی خاوەنکارەکانداکە کێباری هەزی کارەکێیانن، لەدەخی چە وسادنەوەی قەرغکردنی کێبار دان ئەو مەسەلە هونەریە لایەنی سیاسی هەیە ،لەدیدی رابینسۆن کرێی کرێکار زۆرکەم،تەنانەت بەپێی پێوەرەکانی عەدالەتی کە گۆرە کاهینانی بازاڕ ی ئازاد بەرنامەڕێژیان کردوە
لە مەفهومی کلاسیکی قەرغکاریدا، ئابوریزانان و حقوقناسان زۆربەیان یەکێتیە کرێکاریەکانیان بە بۆگری نا عادلانەی سەر بۆگای بۆقابەت دەزانن،چونکە لەجیاتی ئەوەی کە خاوەنکاران ئازادبن لەوەی کە لەسەر بەکار هەنانی تاک بەتاکی کرێکاران ململانێ بکەن،کرێکاران ئەوان ناچاردەکەن کە بە یەک "کارتێل"بەنە سەر مێزی گفتوگۆ و دانوستانبکەن.
لە دەیەی ۱۹۲۰ ئابوری ناسی کاریگەری ئوتریشی لودڤیک فون میزس، رایگەیاند کە یەکێتیەکرێکاریەکان بۆگرن لەبەرقەراری بۆقابەتی عادلانەلەسەر کرێی کرێکاران.

لەچوارچێوەی بۆچونی رابینسۆن.ئەوە یەکێتیەکان نین کە دەبنە بۆگر لەسەربۆگای بۆقابەت لەبازاڕی کاردا،بەڵکو جگە لە بواری تایبەت و دەگمەن، ماهیەتی بازاڕ دژی بۆقابەتە. رابینسون لەپراکتیکدا سیاسەتی بۆقابەتی وەک مەسەلەی حقوقی کار لەبەرچاودەگرت. ئەوکشانەی ئەو دەیدیتن،بە زیادبۆوی و چەند کەمپانیایەکی گۆرە پێویست نەبون کە بەڵێک هەوشانەوەو ێیان چارەسەربن،ئەو پێیوابوو قەرخکردنی کێبار نەخشیەکی باوی بازاڕی کار،چارەسەرکەی پێویستی بەهەوڵی قەرەبوکردنەوەی بەردەوام

لەسەرانسەری ئابوریدا
بەرلەوەی ئابینسون کتێبی دەورانی سازش بەاوبکاتەوە لەگەڵ نابیغەیەکیتری کمبریج" جۆن مینارد کینز" هاوکار بوو لەنوسینی کتێبەکەیدا "تیۆری گشتی کار قازانج و پول، بەناوی ئەو واتا کینز، بەڵام ئەنجامی کارەکە بەهاوکاری ریچارد کارو ئابینسون بوو.ئەو کتێبە بەبیروبۆچونی نوێ،شۆڕشگێک بو لە ئابوری کورتهێنانی بودجەی دەوڵەت کەمکەردنی توێژە زیانپێگەیشتوەکان و خەرجی خەسانەدنی هەلیکار.کتێبەکەی کینز هاوشێوەی ئابینسون جۆختی دەکردەوەلەسەر ئەوەی کە کاری تەواو یەکێکی ترنیەلە ئایدیاکانی ئابوری کلاسیک و بەرهەمی سروشتی بازاڕهەردوکیان لەو باوەڕەدابون دەبێت دەوڵەت پارە خەرجبکات بۆ کەم وکوێی وکورتهێنانی بودجە، تاهەرکەس کە بیەوێت کاربکات کاری هەبێت.

بەهەمان شێوە کە کتێبەکەی کینز ڕەنمایی سیاسەت داڕێژرانی سەدەی بیستی دەکرد،کتێبەکی ئابینسسنیش هەم خوێنەرانی زۆر بو،بەڵام زۆرتر بەواسیتەی جۆن کنت گالبریایت کە ئایدیاکانی ئابینسنی لەکتێبەکەی خێیدا بەکارهێنان بەڵام بۆ هاتنە مەیدانی میلتون فریدمان لەدەیەی 1970ئابوریزانان جارێکیتر بۆ چارەسەرکردنی کێشە گەورە کەمەایەتیەکان بۆ هەماهەنگی سروشتی بازاڕی ئازاد هاتنە مەیدان، ئابینسون لە ١٩٣٨ مرد کە وەک دەستە نەرینەکانی ناوبانگی نەبوو.

ئەمڕۆ بەچون و تیۆرەکانی ئابینسن جێگای سەرنجن.دوبارە تیۆری گشتی لە گەڕاڕەکردنی کەمڕێک لایەی تەشویقی چەندملیۆن دۆلاری لەماوەی ساڵی ئابردو دیاربو.لالەکردنەوەی دوبارە و بەردەوامی – قەرخکردننی کەیار -دیسان نیشاندەری کاریگەری یە بەهەمان ئەندازە .کەمڕێک لە ئەزمونی هۆلگەشێی ئەدەبی نیشانی دەدەن کە ئایدیاکانی ئابینسن ئاستبوون. زیادبونی سەنترالیزەی کەمپانیاکان بوەهێی ئەوەی کە مەسەلەی کرێکار لە بیست و پێنج ساڵی ئابردو لەبەرچاو نەگیرێ ،ڕەقابەی ناتەواو نێک وجودی هەیە بەڵکو لە حاڵەتی بەهەزبونە ئابوریزانێک بەناوی سیمچا بارکای ڕێژەی کرێی لەدەستچوی کرێکارێک ی ئاسایی لەساڵێکدا بە ١٤ هەزار دۆلار دەخەمێنێت

برت کاوانا – قاضی محافەزەکاری دادگای باڵا لەماوەی دەسڵاتیدا ساڵی ٢٠١٩ لەدژی کەمپانیای ئۆپێ لە چەمکی "قەرخکردنی کەیار"سودی وەرگرت"بەکاری هێنا "لە لالەکەینەوەیەک کە لەم دوایانەدا لەلایەن دیموکراتەکانی ئەنجومەنی نوێنەران ئەنجامدرا ،دەرکەوت کە

کەمپانیای ئامازۆن کە هێزی قۆرخکردنی کەیار بەکاردێنێت کاتێک کە داخڵی بازاڕێکی خۆجێیی دەبێت کرێکاران و پێداویستیکانیان کەمدەکات. لە دەورانێک کەهێزی کاری ڕێکخراو لاواز دەرفەتی کار تەنها لە ژمارەیەک شاری گەورە چڕبووەوە زیاتر بەشەکانی ویلایەتە یەکگرتووکان بەکە بونووەی کریاران پەنگیخواردووە .

لەحاڵی حازردا ئابووری زانان ئاو ئایدیایان وڵاناوەکە کورتهێنانی بودجە استسنائی بێت ،بەڵکو وەک بەشێکی سروشتی ئابووری حیساب دەکرێ،لەگەڵ ئاوەشدا ڕێنمایەکان پێویستن بۆ دڵنیابونەوە لەوەی کەکرێکاران کرێی شایستە وەردەگرن.لەکۆتایدا ڕابینسون دەگاتە ئاوشوێنێی کە شایستەی بوو…

ن.زکری کارتر
و.مەحمود عەبدوڵا

سەرچاوە:
The Woman Who Shattered The Myth Of The Free Market

کورد وشەی مەدەرنیتە.. مەحمود عەبدوڵا

بە تێگەیشتن لەمەدەرنیتە، لەکۆشکانی ڕۆژهەڵاتی ناوین تێناگەین،لەهەرشکانی دەوڵەتی تورکیش هەروەها . کاتێک ئاجالان دەڵێت سەدەی بیست وێک سەرەای ئۆگەری سەرکەوتن بەکوورد ،ئۆگەری جینۆسایدیش لێئارادایە.ئەمە تەنیا پێیوەست نییە بەفاشیزمی دەوڵەت نەتەوەی تورک بەڵکو پێیوەندی بە بناغەی مەدەرنیتەوە هەیە.دەبێت ئەمە لەمەدەرنیتەو بنەماکانی تێبگەین هاوکات لەوداوخان وئاستنزمیەی سیاسەت و مرۆڤیش تێبگەین، کە نیچە وەک گەورەترین مەترسی دەیبینێت بەسەر مرۆڤایەتی،بۆتایبەت داوخانی فەلسەفە و بچوکبونەوەو تایبەتمەندبونی و بون بەپسپۆڕی .یان بەواتایەکیتر مەترسی داگیرکردنی عەرشی فەلسەفە لەلایەن زانستەوە. کە نیچە مەترسیەکەی دەبینی و پێشبینی هزرڤانانی نوێی دەکرد بە ئاوەی بەن مرۆڤ لەوداوخانێ و لەم ماڵیبون و گۆمژایەتیەی زاناکان دەیکەن

دوای ئەوەی لە هەردو سەروەر دین و فەلسەفە ڕزگاریان بوو.
کاتێک دەڵێین جینەساید لەبناغەی مەدەرنیتەدایە لەبەر ئەوەیە کە بیری مەدەرن هەگری ئایدیاو بیرکەی پشکەوتنە، ئەمەش دروشمێک یان بیرکەیەکی بەتەواوی هەڵەیە لەدیدی نیچە وە .چونکە بابەتی پشکەوتن لە کشەدایە لەگەڵ کلتورکانی تر و بەردەوام هەوڵی مارژیناڵیزە و پەراوێزی کلتورکانیتر دەکات، واتا بیری مەدەرن هەرلەسەرەتاوە لەگەڵ هەندێک کەشە دەرگیربووە،کە بەبێ ڕزگاربون لێیان لە جینەسیاید ڕزگاری نابێت ،چونکە بەبێ ڕزگاربون لەدوالیزمی پشکەوتو ودواکەوتو مرۆڤایەتی بەتایبەت کەمەگکانی دەرەوەیی شارستانیەتی ڕۆژئاوا لەمەترسی تواندنەوە ڕزگاریان نابێت. جیالەوەی کەمەگە ئەوروپیەکان ئێستا لەسەردەمی ئینحیلال دەدژین و بونە مەگالی مەدەرن، بە قەولی نیچە لە ڕێکخستنی سیاسیدا گەیشتونەتە ئاستی داوخان،ئەوا سورن لەسەر تواندنەوەی کەمەگا ڕۆژهەڵاتیەکان تەنانەت لەناو خودی خۆیشیدا شارستانیەتی ئەوروپا لەدژایەتیدا یە لەگەڵ هەر تەرزە ژیان و ئەخلاقێکیتر، ئەخلاقی باڵا. بەیە ئەمە ئەو ڕوپا کە بانگەشەی ئەخلاق دەکات و دەڵێت"من ئەخلاقم" وەک سەگ گاز لە هەر فەلسەفەکارێکیتر دەگرن واتا فەلسەفەکاری نوە ،نا مەسیحی و نائەوروپی ودژی فیترەی مەگەل ،ئەو فەلسەفە کارەی زەمینە بە مرۆڤی باڵا خەشدەکات.
ئەوەی شارەزایی هزری نیچەبێت دەزانێت ئەجالان مرۆڤی باڵایە، یان ئەو هەورە قوس و بروسکەیە موژدەی مرۆڤی باڵایە. کە ئەوسەگانەی هەشتا لەدانەکانی ئەوروپا خەریکی وەینن گەلەکەمەکییان لەکرد. ئەوە مەدەرنیتەی سەرمایەداریە کە دژی گەریلایە ،ئەو شارستانیەتی ڕۆژئاواو سەرمایەداری فەتحکارە لەدژی ئاپۆ و پەکەکە …کە هەوەدەدات بە ئایندە،ئەو مرۆڤیە کە زەردەشتی نیچە مژدەی دەدا لەدژی مەگالی ناو مەترە پەڵەکان. ئەومرۆڤەی کە هیچ شتێک ی بەخەی ناوێت هەموو ڕۆحی خەی دەبەخشێت تا خانو بە مرۆڤی باڵا، مرۆڤی ئایندە دروستبکات.بەیە ئەگەر لە مەدەرنیتە تێبگەین لەو ڕۆحە سەرچە و پشکەونخوازەی مەدەرنە تێبگەین ئەوسا دەزانین ئەوەی لەدژی گەریلا پەیەو دەکرێت تەنها لەدژی گەریلا نییە وەک کورد بەکو لەدژی ئایندەیە لەدژی مرۆڤی ئایندەیە ئەو مرۆڤەی کە دەیەوێت لەوقەدەرە ڕزگاری بێت کە بەسەریدا سەپاوە . بەڵام کاهینکانی بازاڕ و ئابوری سەرمایەداری و نیولیبەالیزم وەک ئایدیەلۆژیای سەرمایەداری ڕۆگرن لەبەردەم لەدایکبونی مرۆڤی باڵا .

مەحمود عەبدوڵا

داهێنان.. مەحمود عەبدوڵا

هەموو داهێنانێک باشە ئەگەر وەک ئامراز بەکاربێتەوە و خزمەتی مرۆڤ بکات، بەڵام هەموو داهێنانێک خراپە ئەوکاتەی مرۆڤ دەبێتە ئامراز بۆ بەخۆکردنی و مرۆڤ دەبێتە خزمەتکاری.
هەموو سیستەمێک کەدا ئەمزرێت ،کە دائەهێندرێت دواجار دەگۆڕێت بۆ ئامانج و مرۆڤ دەخرێتە خزمەت هێزسوانیەوە. هەموسیستەمێک لەسەرەتاوە فیکرو بیرکردنەوەیە ،بەڵام دواتر پاراستنی دەبێتە دەگماو دژی بیرکردنەوە!چونکە بەداهێنانی سیستەم پێویستمان بە بیرکردنەوەیەکی قوڵ و فرەلایەنە، بەڵام بە پاراستنی پێویستیمان بە بیرنەکردنەوەیە،هەموو سیستەمێک لەفیکرەوە لەدایک دەبێت و لە لەسەر بە فیکری دژیت.سیستەم بەرهەمی پرسیارو کێشەیە بەڵام کاتێک سیستەم دادەمزرێت پرسیار دەبێتە کێشە بگرە دەبێتە تاوان!هەموو سیستەمەکان لەبنەڕەتدا بە پاراستنی شۆڕشگێرانەک و لەقاڵبدانی مرۆڤ دەنگایەوە، ئەوە سیستەم نییە دەکشێت و فراوان دەبێت بگوترێ باڵابونی مرۆڤ، بەڵکو ئەوە مرۆڤ دێتەوەیەک و بچوکدەکرێتەوە بگوترێ سیستەم...هەموسیستەمێک کە دائەمزرێت بۆئەوەیە بخرێتە خزمەت چەنیەتی کارکردنی مرۆڤ، بەڵام دواتر مرۆڤ دەخرێتە خزمەت کارکردنی سیستەمەوە. لەدەخی پشتویدا سیستەم دێتە کایەوە، بەڵام دواجار پشتوی بە پاراستنی سیستەم دێتەکایەوە. هەموو سیستەمێکی نوخوازی داهێنرانیە بەڵام پاراستنی کۆنەخوازی و جێگیریە.

داهێنانی سیستەم گەڕانە بەڵام پاراستنی جێگیری و نەگەڕانە،ئامانج لەداهێنانی سیستەم گەڕینی دونیایە بەڵام باراستنی ئامانجی نەگەڕان و خولانەوەیە لەبازنەی سیستەمدا. سیستەمە گەورەکان لەپێناو گەورەبونی مرۆڤ دانەهێندراون، بەڵکو لەپێناو بچوکردنەوەو وەک یەک لەکردنی مرۆڤکان داهێنراون.سیستەم بە پاراستنی پێویستی بوونیە هەموانوک یەک بیربکەینەوە و لەخزمەت سیستەمدابین.بەیە مرۆڤ لەجیاتی ئەوەی هەوەدات خۆی گەورەببێت،سیستەمی گەورەی داهێناوە لەپێناو بچوکردنەوەی مرۆڤ و وەستانی لەدەخکدا. هەموسیستەمێک لەقاڵبدانی مرۆڤە، بە سیستەمی بیرردنەوەشەوە،سیستەم دژی گەورەبون وگەڕانلەدژی سروشت و پەرسەندنە،سیستەم دژە زانستە،خودی زانست دەبێتە ئامرازی پاراستنی سیستەم. سیستەم دژی

فەلسەفەو بیرکردنەوەیە،چونکە فەلسەفە پرسیار لەهەموشت دەکات، بەڵام سیستەم پرسیار قبوڵ ناکات،لەبەر ئەوە هەموسیستەمێک دژی فەلسەفەیە. هیچ دەگماتیزمێک نییە شان لەشانی ئەو دەگماتیزمە بدات کە سیستەم دروستی دەکات .

ئەوەی کە مرۆڤ پێی وابووە شتێک هەیە بەناوی قەدەر ئەوە خودی سیستەمە کە لەدژی ویستی مرۆڤەکان ئاوا کراوە و لەناو خەیدا دەیانهاڵێت. تێپەڕکردنی سیستەم شەشێکی گەورەدەبێت لە ژیانی مرۆڤایەتی،دەبێتە سەرەتایەکی نوێ،وەداوێک هەندە گەورەدەبێت کە بە هەزاران ساڵ مرۆڤ وەک جۆزنێک یادی بکاتەوە. تێپەڕکردنی سیستەم بۆئەندازەی دابڕانی مرۆڤ لە ئاژەڵە هاوچەشنەکانی وەداوێکی گەورەدەبێت ،تێپەڕکردنی سیستەم واتا تێپەڕکردنی مرۆڤ بە هەموو نەهامەتیەکانی،واتا ڕزگاربون لەقەدەری سیستەمەکان واتا ژیان بەویستی مرۆڤ نەک سیستەم .لەسەرەتاوە مرۆڤ سیستەم دروست دەکات، بەڵام دواجار سیستەم مرۆڤ دروست دەکات.

مەحمود عەبدوڵا

بسکەی سەڵەی ئیسلامیەکان بەسەرکەوتنی تاڵیبان.. مەحمود عەبدوڵا

تاڵیبان ئەو گروپە تووندڕەوە دواکەوتوە یە کە بە ماوەی پێنج ساڵ حوکمی ئەفغانستانیانکرد،ئەوانە گروپێک بون لەدواکەوتو ترین هەرەمەکانی ئەفغانستان .کاتێک دەستیان بەسەر ئەفغانستاندا گرت تاڵیبان بەخۆکی ئەو وەاتە چەشت،دەزگەکیان بژنان سازکرد،خۆکیان بازار ناچار دەکرد بەنوژی هەینی ،پالیسی ئەمربەچاکەو نەهی لەخراپە بەسەردیواردا و بە ئیزنی دادگا دەچونە ژورەوە. فەرمانبەری حکومەت ئەگەر سەربەتاڵیبان نەبوایە بچێند مانگ جارێک موچەی وەردەگرت، کەسێکی سەربەتاڵیبان بەدامەزراندن ئەوەندە بەس بو ئایەتێکی قورئان بخوێنێ باهیچیش نەزانێ، مەسیقاو تەلەفزیۆن و گۆرانی یاساغ بوو، ئەنگوستیلەو سەعاتیان لەدەسی

پیاوان دەکردەوە و… . بەکورتی شەریعەتیان وەک خۆی جێ بەجێ دەکرد . ئەمە بەشکە لەوانەهاماتیانەی کەوحیدە مژدە دەیگەیەنتەوە لەسەردەستی تالیبان .
ئەو کە خۆی پێنج ساڵ لەوزارەتی دەرەوەی سەردەمی تالیبان کاریکردووە لەهەموکەس زیاتر شایەتی کارو کردەوەکانی ئەو گروپە توندڕەوەیە …

بەڵام دوای گەڕانەوەی تالیبان کە دیارە بۆ ئەکەی ئەمریکا گەڕانەوە. ئەوەی زۆر کەمیدی یە ئیسلامیەکانی کوردستان دەیان بۆ سەرکەوتنی ئەوگروپە خۆشو پیرۆزبایی لێدەکەن. ئیسلامیەکان بسکەی سمێیان دە دەیان خۆشە خۆشە لەهەر کوێیەک ئیسلامی سیاسی سەرکەوت. لە کاتێکدا گروپە ئیسلامیەکان لە پێش هەموو کەسێک لە بریتانیاو ئەمریکا نزیکن. هەموو کەسێک دەزانێت کە لەسەردەمی بەهەزی سەڤیەت ئەمریکا پشتیوانی گروپە توندڕەوە ئیسلامیەکانی دەکرد،لەدژی کەمۆنیزم،بەناوی پێشتنەی سەوز . ئە کەواتا پەویستە خێک بپرسێت ئیسلامیەکانی کوردستان چیان دەوێت ؟ ئایا ئەوان دینداری دەکەن یان دەیانەوێت کوردستان بەشێک بێت لەجیهانی ئیسلامی و کەشکانی ؟بۆچی ئەوان هەمیشە کەشکانی جیهانی ئیسلامی دەنێنە ناوخۆ،بۆچی هەرگیز ناتوانن کەشکانی خۆمان ببەنە ناوجیهانی ئیسلامی؟ بۆواتایەکیتر بۆچی ئەوان کەشی هەموکەسیان هەیە و کەس کەشی ئەمەی نییە لەجیهانی ئیسلامیدا؟ محمد حەکیم دەڵێت: تالیبان گەڕاون! پاشان هیوا خوازە پڕە بەخوەندەواری بدەن و ڕێگە بەژنان بدەن بخوێنن و خۆیان لە وابەستەیی بەوەاتانی دەرەوە بپارێزن.
نازانم ئەم برادەرە چەن دەزانێ کەگەڕاون.ئەگەر مەبەستی ئەو لەدوانەی تالیبانە کە گوایە ڕێگە بەژنان دەدەن بخوێنن ئەوە لەڕاستیدا تەکتیکی هەموو گروپەکی ئیسلامیە هەموو گروپە ئیسلامیەکان لەئەمەدا ناچاران تا بەتەواوی جێ پێیان قایمدەبێت ئاوا بڵێن ، ساڵی نەوەت وشەش حەسەن ئاخوند کە بەرپرسەکی بالای تالیبان بوو بە ڕێکخراوی پزیشکانی بەسنوری وتبوو:ئەمە دژی ژن وخوێندنی ژنان نین،من حەزدەکەم هاوسەری داهاتوم پزیشک بێت!
بەڵام دواتر وابوو! ئیسلامیەکان جارێک لە دوویی پێیەو بکەن،ئەگینا کاتێک بەتەواوی دەست بەسەر وڵاتدا دەگرن دەبنە پاڵیسی ئەخلاق و شەریعەت دەسەپێنن،وەک عەلیبابا پیر دەڵێت:"دەبێت بزانی چەندت بەدڵوەت!ئیتر ڕاستیەکە ئەوەیە بڵوانە چەندە بیان بڵوە ئەوەندە ئەحکام و شەریعەت بەسەر کەمەگا دا دەسەپێنن.
جەنابی محمد حەکیم شەریعەت بە کەمەگایەکی نەخوێندەوار هاتووە!بەیە گروپە ئیسلامیەکان ناچارن کەمەگا نەخوێندەواربکەن

بۆئەوەی بتوانن شەریعەتی بەسەردا بسەپێنن، دەبێت کەمێگا بە ئەقڵ بکەن، تا بتوانێت نەقڵ حوکمی بکات. پاشان تاڵیبان خۆیان لەدواکەوتوترین گروپی ئەفغانستان بوون، ئەوان خۆیان بەرهەمی نەخوێندەواری چەن کەمێگا خوێندەواربکەن، ئەوان تەنها دەتوانن کە قورئان و حەدیس بە خێرخ بکەن، هەر ئەوەی کە ئیسلامیکانی خۆشمان دەیکەن لەدەرەوەی پەروەردەی ڕەسمی. ئینجا خوێندەواری فەرکردنی ئەلیف با نییە، بەڵکو فەرکردنی بیرکردنەوەیە بیرکردنەوەی فەلسەفی، بەڵام ئیسلامیکانی خۆمان، خۆیان نەیان هێشتوە کەمێگای ئەمە خوێندەواربێت بەواتای ئەوەی تاکێکی بیرکەرەوەبێت، هەرکەسێک دەستی ئیسلامیکانی پێ گەیشتبێت بگومان بە بەشێ لە بیرکردنەوەی ئەقڵانی. پاشان دەڵێت گرنگی بەمافی مرۆڤ بدرێت و لە گەڵ ئیسلام کۆشیان نییە. ئەمە خۆ خەڵتاندنە، مافکانی مرۆڤ پیشیان لە ئەقڵانیەتی مەدەرندایە، لەکوێ لەگەڵ ئەمر بەچاکەو نەهی لە خراپە دەگونجێن! وحید مژدە دەڵێت: شکی تێدانیە کە حوکمی ئیسلامی بە ئەمربەچاکە و نەهی لەخراپە نابێت. عەلیبابیر لەوتارێکدا جەخت لەوەدەکاتەوە. مافی مرۆڤ وەک وتم پیشیان لە ئەقڵانیەت و ویستی تاکەکانەدایە، بەڵام دین و ئەحکامکانی واتا ویستی خوا و سەرکوتکردنی ئازادیەکان. ئاخر لەکوێدا مرۆڤ مافی ئازادی ڕەهای هەیە لەئیسلامدا بشوبهێنرێکی گشتی ناچینە ناو وردەکاری بەڵام ئەوە ئەفسانەی پێش دەسەڵاتی ئیسلامیکانە. ئەگینا جانامەی مافی مرۆڤ لە گەڵ ئیسلام بەریەک کەوتنی هەیە ویستی خواو ویستی مرۆڤ دوشتی جیاوازن کاک محمد حەکیم. ئیسلامیکان هیچیان لەوە بەدەرنین" بەویستی خۆیان بگەنە دەسەڵات و بەویستی خوا حوکم بکەن" ئەوە هەموومان ئەزمونمان لەگەڵیان هەیە بەرچاوترین نمونەش ئەردەغانە! وا باشترە لەجیاتی ئامۆژگاری تاڵیبان بەخۆتان دابچنێوە و بەرژەوەندی وڵاتی گەلی خۆتان بەبەرژەوەندی ئێران و سعودیەو قەتەر و پاکستان نەفرۆشن، تاوەکو کوردستان وەک ئەفغانستانی لێنەیەت، مەبەستم هەموو گروپە ئیسلامیکانە، چونکە بەڕاستی ئەگەر کەسێک پەیوستی بە ئامۆژگاری بێت خۆتانن. ئەمە لەم وڵاتەدا دەژین ئەزانین کە گوتاری تووندڕەوی ئاینی بگشتی و سەلەفیکان بونە مایەی چ تەخەلوف و دەگماتیزمێک چەن لەک وکینەتان بەاو کردەتوە لە ژەرناوی ئایندایدا. گوە لە وحید مژدە بگرن کە دەڵێت: لەئەفغانستان هیچ گروپێک نەبووە بە پشتبەستن بەواتانی دەرکی دوای پشتیوانیش بونە هەم وەک نمونە حیزبەکەی حیکمەتیار. پاشان ئامۆژگاری ئەوەیە بە گەلانی ئەفغان کە بەرژەوەندی گشتی وڵات لەسەروی ئایدیەلۆژیاو بیروباوەڕ. ئیتر وەک چەن تاڵیبان بەبەرژەوەندی پاکستانو وڵاتانیتر تاڵاویان بەخێک چشت، ئەوەش بە بەرژەوەندی تاڵیبان و

وەتانیتری ئیسلامی تاوەو بۆ گەلی کوردستان مەچڕن. ئاخر ئەمە تەکنیکی کردنی سیاسەت و ئاین نیشانەی تێکەلو فو دەگمایی نەبەت هیچیتر نییە،ئەنجامەکەشی ماوەرانییە بۆ هەمولایەک .بەداخەوە ئیسلامیەکان ئاستگەی نین لەگەڵ خەڵکی کوردستان لەلایەک خەریان گرێداوە بۆ وەتانیترو بەرژەوەندی وەتانی ئیسلامی دژپارێزن و لەژێرەوە پارەو پول وەردەگرن،وەک چۆن سعودیە پارێی ئەدایە تاڵیبان،تا دواجار عەرەب و ئایدیۆلۆژیاکەیان کردنی بەسینەمایەکی جیهانی.خەڵکی کوردستان ئەوەندەش بۆ زاکیرە نییە،تارە بوو برا ئەنساڵکانتان تاڵویان بەخەڵکی هەوارامان چشت.خۆ ئەو برا دینیانەتان تەنها لەسەر دەسەڵات نەبوو کە ناکۆک بون بەڵکو لەسەر ئەوەبو وەک عەلیبابیر لە کەڵکدا دەڵێت:لەسەر ئەوەبوو ئەوە دەتانزانی بەتان نالوە بەشەوێی جەماعەتی کرێکار توندو تیژی بکەن.لەڵاستیدا نەتاڵیبان گەڵاون نەئەوەش،بەڵام دەبە بەتان بلوە،چونکە ئەگەر وەک تاڵیبانی کەن نەکەن ئەوە لە ئیسلام لاتان داوە.
بسکەی سمەڵتان نایە چونکە دواجار ناچاردەبن بەڵێن تاڵیبان تەمسیلی ئیسلام ناکات.

مەحمود عەبدوەڵا

سیاسەت وەک مومارەسەکردنی درۆ لەدیدی ئارەنت-ەوە.. مەحمود عەبدوەڵا

هەنگاوە بەزەحمەت جارەک سیاسەت بدەزینەوە بەبەری بەت لەدرۆ، ئەوەش وەک هانا ئارەنت دەڵێت :"پێیوەندی بەسروشت و بوارو پگەی سیاسەتەوە هەیە لەلایەک،لەلایەکیترسروشت و بوارو پگەی حەقیقەت.بەیە نەک هەر سیاسیەکی دیماگۆجی، بەڵکو بەسیاسیەکی بەڵێزیش درەکردن پەویستە." ئەمە ناتوانین لەحەقیقەتەوە بەڵین بەسیاسەت بەهەی ئەو جیاوازیەی حەقیقەت و سیاسەت لەپانتایی گشتیدا

و ئەوکاریگەریی هەیانە لەسەر خەڵک، بەڵام دەتوانین لەسیاسەتەوە
بەپێین بە حەقیقەت، ئەوەش لەبەر کاریگەری سیاسەت لە سەر پانتایی
گشتی و توانای سیاسەت، بەڵام حەقیقەت لە پانتایی گشتیدا نەدارو
بەتوانایە، هەربۆیە لەسیاسەتدا هەمیشە جەنگ لەدژو فریودان هەیە
یان درۆی تەقلیدی. بەڵام ئەو بابەتە قسەکردن نییە لەسەر پێوەندی
ونەوان خراپی سیاسەت و حەقیقەت ، بەڵکو قسەکردنە لەسەر درۆ وەک
سیاسەت درۆی ڕەکخراو، بەو مانایەی کە سیاسەت خاڵیدەبێتەوە لەهەموو
شتێک ودەبێتە مومارەسەکردنی درۆ،درۆ لێرەدا ئامراز نیە نیە
بۆئامانجێک بەتەنیا بەڵکو خۆی دەبێتە ئامانج و پرەنسیپ ،واتا
درۆکردن دەبێتە پرەنسیپ و هەموو حەقیقەتەکان دەشوەندرێن، واقیع
تەزویر دەکرێت. لێرەدا جۆرێک درۆکردن جەگای باسە کە ئارەنت ناوی
دەنێت درۆی نوێ،کە بەپێچەوانەی درۆی تەقلیدی مەبەستی شاردنەوەی
حەقیقەتێک نییە،یان مەبەست لەی فریودانی کەسانێکی تایبەت
نییە،بەڵکو مەبەست لەی فریودانی هەموانە و دواجاریش هەموان
درەدەکەن لەبارەی واقیعەوە گەمەبەکەی ڕوداوەکان دەکرێت.
مومارەسەکردنی درۆ وەک سیاسەت گوتنی درۆ نییە لەسەرشتێک کە
لەبەرچاوی هەموان نییە،بەڵکو درۆکردنە لەسەر شتانێک کە هەموان
دەیزانن بەبەرچاوی هەموانەوە درۆلەبارەی شتەکانەوە دەکرێت
کەهەموان حەقیقەتەکەی دەزانن. لێرەدا چەکی هەرەکاریگەری
درۆزنەکان ونکردن و شاردنەوەی هەڵەی جیاکەرەوەی نەوان حەقیقەتی
واقیع و بەچونە. چونکە وەک هانا ئارەنت دەڵێت: دژەکانی حەقیقەتی
واقیع هەڵەو بەچون و وەهم نین، وەک ئەوەی سەبارەت بە حەقیقەتی
عەقڵی و پرسەکان ڕوەدات، بەڵکو لێرەدا ڕوەدانی توانایەکیترە
سەبارەت بەواقیع،ئەویش درۆکردنی بەئەنقەست و بوختانکردن لەبارەی
واقیعەوە.لێرەدا سەزو بەرژەوەندی دەبێتە پێوەر بە ڕاستی نەک
فاکتەکان! واتا کاتێک واقیعێک هەیە و هەموان دەیزانین و
سیاسیەکان درۆ دەکەن لەبارەیەوە دەیانەوێت واقیع تەزویربکەن
وەنەیەکی ساختە دروستبکەن،لەڕێگەی پڕوپاگەندەو و میدیاوە وەنەی
واقیع لەسیاقی خۆی دەبینە دەر،وەنەیەکی تر ی تەواو دروست دەکەن
بەجۆرێک کە ئاسەکەی ونبێت،واقیعە تەزویرەکە جەگای وەنە ئاسەکە
دەگرێتەوە. بەڵام لە درۆی تەقلیدیدا سیاق دەمێنێتەوە،وەنەکە
کوندەبێت، بەڵام واقیع بەتەواوی ناسڕێتەوە. ئەمە کاتێک ڕوەدات کە
گروپێکی تەکدەر دژن دەستدەکەن بەدرۆکردن لەژێرناوی بەچونی
جیاوازدا داوای مافی دەستوریش دەکەن بەخۆیان،واتا ئەوکەسە
کەدرۆدەکات دەزانێت ئەوەی ئەوەیێت بەچون نییە، بەڵکو درۆیەکی
ئاشکرایە،لەڕێگەی زەدەخوازی لەبارەی لەبوردەیی و ئازادی ئەم
گروپە تەکدەرە درۆ دەکەن لەبارەی واقیع و لەژێر ناوی بەچوندا

،یان جیاوازی بەچون ، حەقیقەت دەشوەنن و ئاڵەزی دروستەکەن،لەم دەخەدا جەماوەری پەنەگیشتوی سیاسیش توشی هەڵەی گەورەو زیان بەخش دەبن..شاردنەوەی هەڵەی جیاکارەوەی نەوان واقیع و بەچون شەویەکە کەدرێ تێیدا فەرامۆلەدەبێت وەک ئارەزوت دەکرێت.

خراپ بەکارهێنانی ئازادی لەلایەن گروپێکی تەکدەری درەزن،کە خاوەن توانایەکی شاراوەی درەکردنن دەبەتە هەی ئاڵەزی لەبارەی حەقیقەتی واقیعەوە. ئەودرەزنانە دەن درێ دەکەن واقیع بەگوەرەی خەشی و بەرژوەندی خەیان و هیواو ئامانجی جەماوەرەکەیان دەگونجێنن،ئەمەش وادەکات قسەکانیان زیاتر لەژیکی بێتە بەرچاو،لە قسەکانی ئەو کەسەی حەقیقەت دەکەت ، بەهەی ئەو تایبەتمەندیەی کە درێ هەیەتی واتا توخمی لەناکاوی تێدایە. لەدەخی ئاوادا وتنی ڕاستی دەبێتە خەکوژی،چونکە سیاسەت لەسەر درێ دەژیت.خراپ بەکارهێنانی ئازادی بەچون و بیروڕا لە ئەنجامدا حەقیقەت دەشوەنێت،ئەمەش وادەکات هەموان دەستبەکەن بەدرەکردن لەبارەی ئەوداوەکان بەگوەرەی بەرژوەندی و خەشی خەیان.لەدیدی ئارەزتوەو جیاوازی درێی تەقلیدی لەسیاسەتدا ،لەگەڵ درێی نوێ ئەویە کە مومارەسەکردنی درێ وەک سیاسەت لەپەناوی فریودانی هەموانداینە نەک فریودانی دوژمن،یان کەسانێکی تایبەت،هەروەها درەکردن پەیوەست نابەت بە تەنیا کەسانی دیبلەمات و کارگێڕی دەوڵەت،بەکو هەموان درەدەکەن نەک لەگەڵ خەڵک بەکو لەگەڵ خودی خەشیان لەم شێوازە نوێیەی درەکردندا کە خەڵک ئاگەیەکی مەترسیدار دەگرنەبەر،لەلایەن گروپێکی فریودەری درەزن ئاڵاستە دەکرێن،دواجار کەشێ ئەویە بەهەی ئەم هەمو درەکردنەوە کەس باوەڕ بەهیچ ناکات،حەقیقەت گاڵتەی پێدەکرێ و سوک دەکرێت،لەئەنجامی ئەوەشدا دەڵانی خودی ئەوداوەکان،واتا تاک بە توانا دەبێت لەدەستنیشانکردنی ڕاگە و ئاڵاستەیەکی ڕاست پەیوەست بەبەچونی خەی،چونکە هەموو حەقیقەتی واقیع شێواوە،لەڕگای تەڵکی فریودەری بەتوانا لەدرەکردن،لەڕدا یە کە درەکردن دەبێتە فاکتەری یەکەم لەسیاسەت،ئاستی توانای درەکردن دەبێتە پێوەر بە سەرکەوتن لەکایەی سیاسیدا. مەترسی درێی نوێ،کە گەمەکردنە بەکەی حەقیقەت و ئەوداوەکان ئەویە کە درەزنەکان خەشیان دەخەڵەتێنن،واتا لەڕدا کەسی درەزن دەبێت خەیشی بەوا بەدرەکەی خەی بکات،ئەویە جیاوازی درەزنی نوێ،لەگەڵ تەقلیدی کە ئەو هەشتا حەیقەتی لەون نەبووە و دەزانێت ئەوشتەی دەیڵێت درێیە جیایە لەواقیع،بەڵام لە سیاسەتی مومارەسەکردنی درەدا خود دەخەڵەتێندرێت،دەبێتە هەی دەڵانی خودی لەبەرامبەر واقیعدا و درەکردنی بەردەوام دەبێتە هەی بەردەوامی دەسەڵات .مەترسی ئەم درەکردنە ئەویە کە حەقیقەت بەتەواوی ون دەبێت،بەچون جێگای واقیع دەگرێتەوە،کە وەک وتم لەڕدا بەچون

تێگەیشتنی تایبەت و هەڵەیەک نییە بەڵکو درکردنی ئاشکرایە ،سەرەنجام کاتێک سیاسەت دەبێتە مومارەسەکردنی درۆ ، بەپێچەوانەی ئابردو و درێی تەقلیدی ،لەناوخۆدا کۆشۆ دروست دەکات،دەبێتە هۆی هێنانی کۆشکانی دژوار بەناوخۆ،ئەم جۆرە درکردنە لەسیاسەت دا ململانێی دژەکی دێنێتە ناوخۆ.ئەمە جگەلەوەی فریودان بە گروپە بژێوانەدیخوازەکان لەدژی نیارەکانیان لەناوخۆدا بەکاردەبات.ئەوگروپە کاتێک دەستدەکەن بەدرکردن، بیرلەوەدەکەنەوە ئاخۆ ژمارەی ئەوانە چەندە کەدەتوانن فریویان بدەن بیر لەشتی تر ناکەنەوە،سیاسەت دەبێتە فریودان و هیچیتر.دواجار بە ئەوەی ئەم دۆخە دروستبەبت،کە درزنەکان تێکدەران بتوانن سیاسەت بکەن،ئیسوانەبن" بەشەویەکی کاتی" سود لە جۆرێک فەلسەفە وەردەگرن، فەلسەفەی بەباوەڕی بەهیچ حەقیقەتێک،ئەمەش لەپێناو ونکردنی هەڵەی جیاکارەوەی نێوان درۆ وبەچون!وەک هانا ئارێنت دەڵێت:باشترین ئەنجام لەسەرئاستی دورمەودا بەشوشتنەوەی مەشک و عەقڵی خەڵک، بریتییە لەپەڕەوکردنی جۆرێکلە فەلسەفەی کڵیبیت.واتا هەڵتکردنەوەی هەڵەهای بەواکردن بەحەقیقەتی هەڵەهای هەموشتێک بەبێ هەڵچاوکردنی چەنیەتی سەلماندنی ئەو حەقیقەتە.

هەکار هەرچی بێت ئەمە ئەمە لەودەخداین،دەخێک کە متمانە بەهیچ حەقیقەتێک ناکرێت، تاکەکان لەژێگەی هەندێک تەکنیکی وردی درکردن وایان لێکراوە نەتوانن جیاوازی لەنێوان حەیقەت و بەچون و درۆ بکەن. بەجۆرێک ئەوەی واقیع ساختە دەکات و ئەوەی حەقیقەت دەڵێت لە یەک تەرازودان.هەموو شتێک کورت دەکرێتەوە لەبەچوندا،ئەمەش وایکردووە درکردن ببێتە فاکتەری پلەیەک لەسیاستدا.بەجۆرێک بەبێ درکردن هیچ سیاستێک مومکین نییە.نێک درێی تەقلیدی بەڵکو درێی نوێ.هەر ئەوەندە توانای درکردنت هەبێت،ئیتر هیچ تابەتمەندیەکیتر پێویست نیە بۆ ئەوەی ببیە سیاسیەکی دیار.ئەگەر تۆ بتوانیت بە پێچەوانەی واقیع و ڕەواوە ئاشکراکان درێبکەی ئەوە دەبیتە سیاسی ،ئەگەر بتوانی بەدرۆ لەبارەی ڕەواوێک قسەبکەی کە بەبەرچاوی هەموانەوە ڕەویداوە .

مەحمود عەبدوڵا

بەعیماد عەلی دەبە وەک قیبلە نوما ەووت لە باکوربەت.. مەحمود عەبدوڵا

کاتەک دەڵێن دەبەت کورد وەک قیبلە نوما ەوی لە باکوربەت، کەدەڵێن باکور ەەحی کوردستانە هەر لەخۆا نیە.لەبەر ئەوە نیە کە باکور بەشی هەرگۆرەی داگیرکراوە،لەبەر ئەوەیە کە تورکیا دوژمنەهەرە گۆرەو بەهەزەکەی کوردستانە ،ئەوەی تائستا ئەونەزانەت تورکی نەناسیو! جا هیچ شتەک لەوە مەترسیدارتر نیە دوژمن نەناسیت،ئەگەر دوژمن نەناسیت بەنەزانی دەکەویتە ناو تەڵەو داو و شەڵەی تایبەتی دوژمن، بەتایبەت لەم ساتەدا هەندەک بەچون دە چنە خزمەت شەڵەی تایبەتیدەوەتی تورک.
کاک عیماد تورکەکان دەڵێن :تەنها کوردی مردوو باشە،دەڵێن لەئەفریقیاش نابە کورد هەبەت،دەڵێن خوداش لەگەڵیان بەت ئەمە لەی هەڵەدەگەڵینەوە،داخە ئەمە بەزاکیریی نیە کە تە داوا لەپەکەکە بکەیت بەلەژیکی کوردایەتی، بە عەقڵی میرنشینی و دابەشکراو سیاسەت بکات.
جارەک هونەرمەندەک وتی کەشەی ئەمە دابەشبونی جوگرافیای مەشکمانە نەک خاک تا جوگرافیای مەشکمان یەک نەگرتەوە ئازاد نابین،ەاستتان دەوەت بە ئەقڵی دابەشکراو ناتوانین دروست بیربکەینەوە بەچون و ەەفتارمان دابەش دەبەت ،لەبەر ئەوەی ئەگەر هەزر وبیر پەرت بو گوتەو کرداریش پەرت دەبەت.دەبە ئەوە بیربکەنەوە ئاخە ئەوە نین تەنیا لەەوانگەی باشورەوە شتەکان دەبینن.
بەهانە پەکەکە نیە، بەهانە کوردە کوردە تەبگەن،ئاخر لەسەر ئەم بیرردنەوانەتانە ئەجالان دەڵێت:کوردبون تاەە و ەاکردن لەی نامەردیە. لەەاستیدا زەر جوان بەی چووە کاتەک دەڵێت :ەەشنبیری کورد مردووە، بەەەز عیماد ئەو سەرنجە هی ەەحی ەەشنبیرەکی مردووە.
تە تەماشاکە سەنتەرەکی تورکی دەڵێت: هەوڵەر تورکیایەکی بچوکە ،خە لەهەوڵەر پەکەکە نیە؟!
بەەەزم تورک سیاسەتی پاکتاوی نەژادی و لەناوبردن و تواندنەوەی هەیە بەکورد لەەەگەی ئەو ئەقڵە دابەشکراوە،لەژیکی کوردایەتی و ئەقڵی میرنشینی و ئیخوانیزم ئەوەدەکات.
بەەەز جەنابی ەەشنبیر خە لەناو سەری ئینسانی کورد پەکەکە نیە ،بەەام تورکیا هەوڵی داگیرکردنی زهنیەتی تاکی کورد دەدات لە

□□گ□ی ئاین و میدیا ب□گشتی و پارتی□و ب□تایب□تی. ئ□و□تی سی□ری ئ□ملاو لای خ□ت ناک□یت،ت□نها ب□رچاوی خ□ت د□بینی□ت و□ک ئ□سپی زینکراو، پ□ک□ک□ ت□ماشای ه□رچواردو□وری د□کات ل□□استیدا.
ب□□□ز کاک عیماد تورکیا ل□□□گ□ی ه□ول□ر□و ه□وی داگیرکردنمان د□دات ،ن□ک ل□□□گ□ی ق□ندیل□و. ل□ سالی 1994 و□ تورک باشوری داگیرکردوو□،زانک□ تورکی□کان خ□□کانک ب□کوردی د□چ□ت□ ناویان و ب□تورکی د□ت□ د□ر ،د□ب□ □□شنبیر ئ□و□ ببینی□ت،تا ن□ک□و□ت□ ناو ل□ژیکی مسعود بارزانی و ش□□ی تایب□تی تورک ئ□ی □□شنبیر.
ب□□□زم تورکیا ل□□□گ□ی ئابوری□و ه□وی ل□ناوبردنی ه□ر□م د□دات ن□ک ق□ندیل،د□زانی گ□ل□ک ئابوری□کی ل□ژ□ر د□س□□□اتی داگیرک□ردابی□ت واتای چی،واتای ئاشب□تا□!
ب□□□زم خ□ □□ژئاوا ق□ندیل ن□بو،ک□ پارتی ل□□□ی ئ□ن□ک□س□و□ دژایی□تی کردن،خ□ندق□ی ل□دا،خ□ پ□ک□ک□ ن□بوو،ک□ باوکی مسعود ب□ه□مان ئ□ق□یی□ت و کلتوری جاشایی□تی س□رکرد□کانی باکوری ش□هید کرد دکت□ر شوان و ئ□وانیتر،ه□رو□ه□ا ل□□□ژه□□□ات سل□مان موعینی وئ□وانیتر. ب□□□زم وردترو ب□دیق□ت تربن،دوژمن پ□ک□ک□ د□ناس□ت،ب□ ئ□و□ ناینناسن،پ□ک□ک□ش ن□بوو□ پارتی ش□□ی ب□کوردی ه□رچوارپارچ□ فر□شتو□،ل□ح□دکاو□ ب□ ی□ن□ک□.
پ□ک□ک□ ل□ق□نیل ن□بوو،ک□پارتی ب□ه□اوکاری تورکیا و ئ□م زهنیی□ت س□دان کادرو و پ□شم□رگ□ی ی□ن□ک□ی ش□هیدکرد.
ب□□□زی من ت□ ب□ ئ□و□نابینیت ک□ پارتی ه□میش□ ب□ه□انی داو□ت□ دوژمن تا ب□ن□ ناو خاکی کوردستان ل□پاسدارو ع□سک□ر□و□ تا ج□ندرم□.
ب□□□زم ب□ چی تورک د□ستی ب□س□ر ما□ی بارزانی دانگرتوو□،خ□ ل□و□ پ□ک□ک□ نیی□،ب□ تورکیا پارتی ناچار ن□کرد ک□□□کوژی گ□ریلا بکات ل□ ناو ه□ول□ر.
ک□ت□ پ□□ت وابی□ت ب□ ب□ونی پ□ک□ک□،تورکیا نای□و□ ئ□زمون□ک□ ل□ناوببات واتا ت□ ب□ ئ□زمونیت،ئ□م□ ن□خوندو□اری و ت□ن□گ□یشتن□ ل□ عمقی ستراتیژی تورکیا،ل□میساقی میللی و ل□ خ□ونی بنیاد نان□وی شارستانی□تی ئیسلامی تورکی ب□ه□اوکاری ئیخوان. ب□□□ز ئ□م□ واتای ن□ناسینی ه□ز□ک ب□ناوی ئاک پارتی.
ب□□□زم هون□رو م□سیقات،ئیمانت مزگ□وتت،داگیرکراو□،قوتابخان□کانت ما□ستاکانت داگیرکراون،ئ□ستا ت□ د□□□ی ب□ه□انی م□د□ن□ تورک!
ئ□م ئ□ق□□ □وا□□ی□ چی□،ئ□م ب□چون□ □وا□□ی□تی و ع□وامی□ چی□،ئ□و□ پ□ویست□ س□ر□تا ل□ستراتیژی دوژمن ت□بگ□ن!
بت□و□ و ن□ت□و□ ئی□دی کورد□ک ه□ی□ ل□ پارادیگمای چا□د□ران د□رچوو□،ئ□وی ل□چای چا□د□رانی دوژم□ن ن□ی□ت□ د□ر ل□و□

دەمرێ، دوژمن ئاسمیلاسیۆنکی بەدەنگ هەر ئەنجامدەدات، ئەوەی پێکەوە دەیکات هێنانە دەنگ، زەنگی ئاگادار کردنەوەیە، لەو چاڵە وەرندەر بادوژمن لەوەدا نەتان کوژێت، دوژمن دژی قەندیلە لەبەر پێکەوە نا ، ئەو کوردی ئازاد دەبینێت، لەبەر ئەوەی پشتیوانە بەیە دژی قەندیلە. تکایە وەرنە دەر لە چاڵی چاڵەران .

مەحمود عەبدوڵا

خۆنە منانکە ی عەلی باپیر!.. مەحمود عەبدوڵا

لەم ڕۆژانەدا "شەریف"ی عەلیباپیر ی زانای پێنەکردنی خوافیات دەڵێت بەشانازیەوە باوکم خۆنی بەخواوە بینیوە. سەرتا دەڵێم:خودا لەخۆوندا خۆتی باوکت خۆنی بینیوە ، نەک خوا.
خۆن بەدیهێنانی ئازەویەکە، بەپێی تیۆرەکەی فرەید.هەندجار لەخۆوندا ئاودەخەیتەوە،چونکە جەستەت تینویەتی،دەرون ئەو ئازەوە بەدی دەنێت تا خۆەکەت تەک نەچێت، بەیە ئازەو خۆنی لەدەکەوێتەوە.. بەنام خۆن شانەی نمایشی دەرونە،هزرەکان لەخۆوندا دەبن بەوێنە، بەیە مرۆڤ واهەست دەکات خۆن دەرەکییە،ئەگینا لەواقیعدا خۆن بریتییە لە و هزرو بیرەکانەی پێشتر لەدەروندا هەن،سەرچاوەی خۆنەکان دەرونە نەک دەرەکی. خۆن زمانی وێنەیە ، تەرجومەی دەرونە لە شێوەی وێنەو نامەز. کەتە خۆن بە خواوە دەبینی یان بەکچە دراوسە لەتەمەنی هەرزەکاری لەناستیدا هەکارەکەی ئەوەیە تە ئەو وێنەیەت داوەتە مەشکت . بەیە هیچ جیاوازی نییە لەنێوان خۆبینی هەرزەکارێک بەکچەکەوە و خۆنی بینین بە خودا وە. دیارە پێش فرەید هەروا دەزانرا کە سەرچاوەی خۆن دەرەکییە. پێغەمبەریش وتویەتی خۆن بەشەکە لەچل و شەش بەشی وەحی.
جا لەرەدە من ناەم عەلیباپیر ەاست ناکات!باوادابنێین ەاست دەکات،ئەوکات واتا خۆنەکە منانەیە چونکە فرەید دەڵێت:خۆن لەسەر دوقاچ بێندە ، یەکیان جەخت دەکاتە سەر بنەمای واقیعە نوێیەکە.ئەویدیکەیان جەخت دەکاتە سەر ەوداوەکی گرنگی منانی!خۆن لەسەر ئەو ەوداوە پێک دێت،ەوداوەکی منانی وەوداوەکی نزیک لە

خونەکە کە پێوەندیان پێکەوە هەبێت. بەگومان زۆربەمان لەمناڵیدا حەزمانکردوە خوا ببینین،لەوانەیە لەبیریشمان نەمابێت کە شتێکی وا هەبوبێت.جا بەگوێرەی بەچونەکانی فرۆید خوێن هاوسەدەدات ئەوداوکەی ئێستا بەپێی نمونەی ئابردوو بونیاد بنرێتەوە.
لەم بارەوە فرۆید دەڵێت: ئارەزوو خۆن دەخاتەوە، بەبەردەوامی ئەوداوکانی منانی سەرچاوەی خۆنمبەستی بەردەوامی خۆن دەگەڕێتەوە بەمنانی، پێیم باوە بردوە لەناوەڕۆکی خۆندا بەش هەیە ئاماژە بەئەوداوکی سەردەمی منانیدەکات..
بەیە لێرەدا من دوو ئاگادارنەم، یان م.علی دەرونی گۆشەی نەگردوەو هەر لەجیهانە منانەکەدا دەژیت، یان ئاستگرنیە و دیاریەت خۆی گوڕە نیشانبدات لەپشت خوداوە بوستێت. ئەمش نیشانەی بچوکیە،چونکە مرۆڤی گوڕە ئازادانە دێتە پێش و خۆی لەپشت کەس ناشارێتەوە نیچە وای گوت.
بەهەر حاڵ لەکۆتایدا دەگەم مرۆڤ تا لایەنی ئەقڵانی گۆشەبکات کەمتر خۆن دەبینێت، بە پێچەوانەشەوە ئاستە. هەربۆیە منان و خوافیەکان زیاتر خۆن دەبینن.
جگە لە خۆنگەلێک کە سەرچاوەکەیان زۆر خراپیە، یان هەندە خۆن کە ئاماژەن بەبونی نەخۆشی یەکە لەئێندامەکانی جەستە،وەک زانایان باسی دەکەن. بەڕام پێویستە م. علی وەنەیکی خودامان بە بکەشێت تا ئەمش ببینین.

مەحمود عەبدوڵا

ڕۆژوی ئیسلامی و تەندروستی – دڕیکی گوڕ.. و.مەحمود عەبدوڵا

پیاوانی دینی شوێنکەوتەکانیان دەخەنە وەهمی ئەوەی کەڕۆژووی ئیسلامی ،هەمان ڕۆژو"خۆبرسیکردن"ی تەندروستییە ،کە لەکەینەوە زانستیەکان پشنیاری دەکەن،وە ئەوە دشارنەوە لەشوێنکەوتوەکانیان کە ڕۆژی ئیسلامی پێوەندی هەیە بە خراپبونی تەندروستی

لەش،ژمارەیەک نەخشی، وەک نەخشیە میتابەلیزمیەکان ،ونەخشیەکانی دە ،جۆرە، تەکچەونی گورچیلە،تەنانەت نەخشیەکانی گەدە لەوکەمئەگایانە زیاترن کەژۆی ئیسلامی دەگرن، تا ئەو کەمئەگایانەی کە ژووی شەوازی ئیسلامی ناگرن،بەجیاوازیەکی ترسناک "جیاوازیان ئاسمان و زەسمانە"

مەبەست لەژووگرتن وەک ئەوەی دانەری قورئان ویستویەتی:

دانەری قورئان ،دەستوری ژووگرتنی دانا، وەک نەریتەکی کەهنوتی بە کەم وزیاد، دوای هەلاتنی لەمەککەوە بەمەدینە و دوای ئەوەی لەژگەی یەهودیەکان و سەلمانی فارسی بەژووگرتن ئاشنابو. زەردەشتیەکان مانگەک بەژودەبون،وەک نەریتەکی جادویی ،بەنام پەیوەندی بەتەندروستییەوەنەبوو،هەندەی پەیوەندی بە شکستی بیرکردنەوەبو هەندە پەیوەندی بەخەلادان لەخواردن و خواردنەوە نەبوو. وە لەماوەی پازدەسال پەشتر"پەش کەچ"خودا نەیدەزانی کە ژووو بەتەندروستی باشە و دەبەتە هەی هەستکردن بە دەخی هەژاران،تا ئەوکاتەی محمد لە یەهودیەکانەوە فێربوو و ئەوجا زانی کە ژووو واجبە و بەتەندروستی باشەو دەبەتە هەی هەستکردن بە هەژاران!!! لەناکاو گەیشتە ئەو حەقیقەتە!!!" هەموو ئەو سورەتانەی باسی ژووییان تێدا مەدەنین!"
سوڕەتەکانی "مائدە، بقرە، نساء، توبە، مجادلە"

محمد کەسێتیتکی سایکۆس بووە

کەسی سایکۆس کاریگەردەبێت بە ژینگە ،وە هەندە بیرکە دزە دەکەنە سەریەوە ،لاشعوری وەریان دەگرێت.لەژینگەی هەلوەسەو سەرلەشێواوی و بینینی دیمەنەکانی دەوروبەر ،کاتێک محمد هاتە مەدینە و چاوی بەسەلمانی فارس و جوەکان کەوت، بیرکەی ژووگرتن هاتە سەریەوە. حیکمەتی تەندروستی ژووو لەمانگەکی دیاریکراودا چییە؟ وە حکمەتەکەی چ پەیوەندی بە بینینی مانگەوە هەیە؟وەبۆچی دەبێت مانگ بۆچاو ببیندرێت؟
بینینی مانگ و بەژووبون بۆی،بینینی مانگ و پارشوکردن ،ئەوەمان بەدەرخات کە دانەری دەستوری قورئان کەسێکی سایکۆس داینایە. چاودێریکردنی مانگ پەیوەندی بە نەریتی مانگپەرستییەوە هەیە.وە کاهینەکانی ئیسلام لەسەر ئەو جارە پەرستنە ماونەتەوە بەشێوەیەکی ژەمزی،لە بابەتی ژووداوەک دەبینین سەرەتاو کۆتایی ژەمزان بە بینینی مانگ دیاری دەکرێت.
ئەو بابەتە، هیچ پەیوەندی بەزانستەوەنیە، وەبەهیچ شتێکەوە،جگەلە

مانەوەی کاریگەری وەسانی"وثنیە"لەسەر عەقڵی شاراوە-نەست-ی دانەری قورئان.کە درکی بە هەندکان نەکردووە بەهەی ئەوەی کە شەخسیەتکی زەهانی"ذهان-ی بووە. لەگەڵ یاساو دەستورکانی مەسیحی ویەهودی و وەسانی"الوثنیە" و "الحنفیە" تکەڵی کردون، بە گوترەی ئەوەی پەششتر بیستویەتی لە بحیری و وورقە و خەکیتر. بەیە ئەم بابەتە هیچ حیکمەتکی لەژیکی و ئەقڵانی تێدانیە.
هیچ حیکمەتکی ئەقڵانی نابیندرێ،لەژوی ئیسلامیدا.وە سودی تێندروستی نییە، بەکو زیانکی زەری هەیە..ئاونەخواردنەوە بەماویەکی زەر زیانی زەری هەیە و یارمەتی بەردی گورچیلەدەدات،ئەگەر ئامارێک وەربگری لەو وڵاتانەی ژودەگرن ،لەگەڵ وڵاتانی تر،بەنمونە سعودیەو ئێران لەگەڵ ژاپۆن و ئایسلەند جیاوازیەکەت بەونی بەدەردەکەوێت… وە بگشتی پەسەی دیاریکردنی سەرتای دەورەی مانگ بە شێوازێ ئیسلامیەکە هەیە،وە ئەستەم متابق بێت لەگەڵ دەرکەوتنی مانگی نوێ.

سەرچاوە:(Quran debate)

و.مەحمود عەبدوڵا

زیانەکانی ژەهری لەوانگەی زانستی پزیشکییەوە/3.. و لە فارسیەوە: مەحمود عەبدوڵا

بەشی سێیەم

وانگەی پ.د.ویلیام جارڤیس-William T. Jarvis , Ph.D

ژەهرەکانی خواردن وخواردنەوە ، بەشێوەیکی ئارەزوومەندانە، یان تەنها دەستهەڵگرتن لەخواردن بەماوەیکی دیاریکراو .
ژەهرە پێشینەیکی مێژوویی دورو درێژی هەیە ، بەهۆکاری جیاوازی مەزهەبی و سیاسی ئەنجام دەدرێ.هەندێ لەپزیشکانی مەزهەبی بە

پاساودانی و داتاشینی سودی زانستی دژ بە ژوو بە پاکسازی و درمانی هەردەک بسودە! لەوانە دتوانین ئاماژە بە هربرت شلتون-بکەین ، نوسەری fit for life -کە لە سالی ۱۹۸۱ باوکرایەوە، پەبو لە زانیاری هەی زانستی.
بە پچەوانەی پەوپاگندەی لایەنگرانی ژووگرتن،ژوو لەش پاکسازی ناکات و ناشبەتە هەی حسانەوەی جگر، بەام دبەتە هەی کبونی ژهر لەناوجستە و نخشیکانی جگر. چونکە فشارخستنە سر گورچیلەکان دبەتە هەی کبونی یوریا(urea).
ژوو دتوانت بسلامتی مترسیداربت، بتایبت کاتک بهکاری سیاسی و مزهبی بە سرنجدان بە باتی زانستی وپزیشکی دگیرت. بنمونە لە ژیمی ژوگرتنی شلتون – (وەک لەپشەوە ئاماژمان پدا پە لەهەی زانستییەِ). شوو ماوەی ژوو گرتن بتاکەکان بپەی تمن وهلو مرجی جیاوازی جستە دگەت، بەام ژووی مزهبی و سیاسیی ئم باتە لەبرچاونگرت.
لایەنگرانی ژوو ،دژ بهەی ژووەوە لەش لەماددە ژهراویکان زگاردبت، بەام دبت بزانیت لەبرامبردا معرضی بە هپاتیت "هوکردنی جگر" ،نخشیکانی خون، کشکانی کورچیلە، نخشی دە،هوکردنی جومگکان و نخشی اعصاب و درونیکان ،تنانت سرتان -پیوست بە هلومرجی ویراسی یان خای لاوازی پکهاتی لەش.
گانکاری کیمیایی لەخوندا بە درژایی ماوەی ژوو گرتن دتوانت کاریگری مترسیداری هبت لسر جستت. بنمونە ژهراوی بونی استامینوفنی کە هاواکات لگە هندە درماندا ودەدات.
تکچونی هاوسنگی گرمی لەش،تینوتی زر، کمی نوقسانی مادخراکیکان کەلەش پویستی پن ،بشکن لە زیانکانی ژوو.دروستبونی حاتی عصبی سرئشە وبە خوی و هستکردن بماندوبونی زر لە درنجامکانی ژون .کاتک لەش هوبەوی کمبونەوەی وزە دبتەوە،دوای پرسیەک بناوی کاتابلیزم دست دکات بە پوکاندنەوەو ی شان-کان و و پکهاتکانیتری پتینی و گینیان بە وزە،ئمە جرک لەخخریە لەحاتی ژووگرتندا.کە لەگە بەرهم هنانی یوریاو امونیاک دبتە هەی زیادبونی اسیدیتەی خون.ئنجامی اسیدیتەی خون ،لاوازی،ماننووبونی زر،خماژیی وخمکی،کمبونی میلی جنیسی،وداهزان و هتد…
سرەای ئوەی دبتە هەی ژهراوی بونی خون بە ترشکان لەهمانکاتدا دبتە هەی ژگرتن ی ئومادانە لەلەشدا بچندروە!ژو هکاری خرالدستدانی ئاو وپتاسیم

سەدیەم، کەم بونی ئاو لەلەشدا دەبێتەهۆی کەمبونی حەجمی خوێن لەنەتیجە کەمبونەوەی فشاری خوێن ،کە بە سەرگێژە هەستکردن بە بێ تاقەتی و بورانەوە کۆتایی دێت.کەمبونەوەی زۆری پێتاسیەم دەبێتە هۆی نائاکی لەدانی دڵ،هەندجار دەبێتە هۆی مردنیش.کەسانێک کەژوو دەگەرن لەوانەیە دوچاری کەمخوێنی،کەمی بڕگری لەش،زیانگەیشتن بە گورچیلە و جگەر ببن. هەروەها زیانگەیشتن بە معدە و ڕیخۆڵە و تەکچونی میتابۆلیزم لەوانەیە تاچەند مانگ بخایەنێت.

ژووبەتایبەت بەمندان مەترسیدارە، لەدەستدانی ئاوی زۆری لەش دەبێتە هۆی کەمبونەوەی ئاستی ئاگایی و قەبزی ، وبەردی گورچیلە.

کاریگەری جەستەیی ژووە:

جگە لەمشک کە زیارتر لەهەرئەندامێک پێویستی بە گلوکۆزە و کەمبونی دەبێتەهۆی زیان پگەیشتنی،دابەزینی شەکری خوێن لەنەتیجەی ژووەدا دەبێتەهۆی ئاوەی جەستە بە دابینکردنی کالوری پێویست دەستبکات بە کاتابولیزم کە بریتیە لە تەکچونی شانە و پرۆتینەکانیتر و گۆشینیان بە وزە،ئەمە جارێک لەخەڕیەیە لەحاڵەتی ژووگرتندا.کە لەگەڵ بارهەم هێنانی یوریاو امونیاک دەبێتەهۆی زیادبونی اسیدیتەی خوێن.ئەنجامی اسیدیتەی خوێن ،لاوازی،مانووبونی زۆر،خەماڵینی وخەمۆکی،کەمبونی مەیلی جنیسی،وداهەزان و هتد…

دەرونزانی ژووە:
ژووی مەزهەبی پێوەندیەکی زۆری بە خۆئازاردانەوە هەیە،چڵەکۆش-ان باوەڕیان،وایە گەورەترین گۆشەو چەژی ژیانی لەخۆئازاردانداید،ئەم بابەتە بە زۆرورەت پێوەندیەکی بنەڕەتی بە متمانە بەخۆنەبونەوە،ئەوانە چێژ لە زجرو نەخۆشی دەبینن،تاکی توند بۆز هەب و چڵەکۆش ،کاتێک ژوداوەکی خۆش وباش دەتەپشێوە هەستەکی خراپیان هەیە چونکە خەیان بەلایق نازانن و هەست بەبە ئەرزشی دەکەن.
یەکێک لەو کەسانە دەڵێت:وەختێک نەخۆش و ناڕحاتم بیردەکەمەوە.لەکاتی شادیدا تەنها غەفڵەت هەیە،بەیەمن شادیم ناوە،من تەنها دەردو ئازارم دەوە.
لەکۆتایدا هۆشداریدەدەم کە لەژوو خۆبپارێزن،بەتایبەت کە ژووکەتان ئاوخواردنەوەی تێدا نەبێت،لەشش سەعات زیاتر درێژی پێ مەدەن،یان چاوەڕوانی ئاکامەکانی بە لەسەر تەندروستیت

سەرچاوە – گرانوم
وەرگێڕانی لە فارسیەوە
.م.حمود عەبدوڵا

ئەمەش لینکی ئینگلیزیەکە

لینکی ئینگلیزی :
/https://quackwatch.org/ncahf/articles/e-i/fasting

زیانەکانی ڕووگرتن لە وانگەی زانستی پزیشکییەوە- بەشی دووەم- و.م.حمود عەبدوڵا

کەمبونی ئاو وشک"هەدمە"

کەمخواردنەوەی ئاو:

دەزانین کە بەشی زۆری لەشی مرۆڤ لەئاو پێکهاتووە.ئاوی پاک و خاوێن هەکاری چالاکیە کیمیاییەکانی جەستەیە.گواستنەوەی ماددەکان بۆ خانەکان و هەروەها بەپێچەوانەوەش لە ڕێگەی ئاوەوە شوودەگرێت. ئەستا دەپرسم ئێگەر کەسێک لەناونیشانی پزیشکی سوئیستیفاددەکات ، بۆ چ لەژیک و چ ئاگاییەکی پشینە بانگەشەی ئووەدکات کەڕۆژی یەک مانگە بۆ تەسفیەی جەستە سودبەخشە؟
لەشی مرۆڤ ڕۆژانە پێویستی بەدوو لیترونیو ئاو هەیە،هەبەتە ئەو ڕێژەیە بەبێ لەبەرچاوگرتنی "تا"و ئەندازەی ئارەق کردنەوە،لەبەرچاوگیراوە.
بەداخەوە!لەشی ئادەمیزاد بۆ شوێنک نیە کە ئەم ڕێژەیەی ئاو بەیەکجار بخواتەوە بۆ تەواوی ڕۆژەکە زۆرێک لەخەڵکی بکات"مرۆق حوشترنیە"
دوو ئەندامی بچوک و پەیایخ هەیە بەناوی گورچیلە،کە جگە لە دەفعی هەندێ ژەهری جەستە،ڕۆژی ئاوی لەشیش ڕێکدەخەن.ئەو تەنزیماتە هەروەک ئەوەی لەبارەی میتابولیزمەوە وتم، پشت بە سیستەمێکی

دەقیقی " دەماری غددی – نیوروهۆرمۆنال دەبەستەت. ئەستا بۆنە بەرچاوی خەت تاکەک لەناوەڕاستی هاویندا ،ئینجا لەناوچەیەکی گەرمیش خە لەئاوخواردنەوەلابەدات. جیا لە پارشۆو و بەربانگ، تینووەتیە دورودرێژکانیتر سیستەمی نوروهورمۆنال بەحاڵەتی سەرلەشوان دەگەیەنن ،سادەترین حاڵەت ئەوەیە کە گورچیلە ڕۆژێکی کەمتری ئاو دەپاڵێون، بەڵام گورچیلە تاسنورێکی دیاریکراو دەتوانن قەرەبوی ئاوی لەدەستچوی لەش بکەنوە.
پاش ئەوە چی ڕوەدات؟
ڕۆژی ئاو لەدەمارەکاندا کەم دەبە ،دەبێتە هۆی حاڵەتێک بەناوی" شۆکی هیپو ولمی"یان کەمبونی حەجمی خوێن"hypovolemia" ئەگەر چارەسەرنەکرێت دەبێتە هۆی مەترسی بۆ جەستە،لەکۆتایدا دەبێتە هۆی مردن.مەسەلەن ئەوانەی کە بەهۆی قایرەس دەمرن بەهۆی کەمبونەوەی ئاو و شۆکەوەیە .
ئەستا با چاوێک بخشێنین بەکارەساتەکانی ئاو نەخواردنەوە

١-گورچیلەیەک بۆ کارکردنی سنوردار
هاوشێوەی ئەوەی سەبارەت بۆ ئەنسەلین گوتم"لەبەشی یەکەمدا" لەرشدا هەر ڕاستە.هەکاری جیاواز هەن دەبنەهۆی ئەوەی کە هەندێ کەس گورچیلەیان هەستیاربێت.ئەو کەسانە لەدەخی ئاسایدا هیچ گرفتی پاڵاوتنی خوێنیان نییە ،بەڵام سیستەمی ڕێکخستنی گورچیلەیی ئەوکەسانە توانای بەرگەگرتنی هەڵبەزو دابەزی زەریان نییە، لە کاتی ڕوبەڕوبونەوەی ئەو حاڵەتانە مومکینە گورچیلەیان ڕابوەستێت. پێویستە ئەوەش بڵێم ناتواندرێت میزی بیستوچوار کاتژمێری ملیارێک موسڵمان بنەری بۆتاقیگە ئاخە گورچیلەی مولتی کیستیک-یان هەیە یان نا"مولتی کیستیک نەخۆشیەکی زگماکییە و لەئەنجامی گۆڕی ناسروشتی جینەکان دروستبێت"

٢نارسایی کلیە، یان نارسایی حاد کلیە ((acute tubular necrosi ATN"، نەخۆشیەکە بەچەند شێوەیەک وەک نەگەیشتنی خوێنی تەواو بەگورچیلەکان، بەرد و هتد،کاتێک مرۆڤ بەهەرهەکارێک شلە یان ئاوی لەش لەدەستبدات ،دوچاری شۆک دەبێت،ئەگەر بەخێرایی چارەسەرنەکرێت ئەوخانانەی کە لە جەگەرە باریکەکان ناوگورچیلە میز کەدەکەنەوە دەمرن،ئەو خانە مردوانە دەڕژێنە ناو ئەو بەریچکە باریکانە و دەبێتە هۆی گیرانیان.ئەگەر ئاو نەگاتە ئەو ڕێگانە گورچیلە لەدەست ئەدەیت.

سەرچاوە سایت گرانوم
و.مەحمود عەبدوڵا

زیانەکانی ژوو لەوانگەی زانستی پزیشکییەوە/1..
وەرگێڕانی مەحمود عەبدوڵا

بەشی یەکەم

زیانگەیاندن بەمشک و شکر

کاتێک جەستە بڕسی دەبێت،سەرەتا جەستەدەست دەبات بۆ پلی ساکاریدێک "Polysaccharides" ، بەناوی گلیکوژن "گلوکۆز"و بەکاریدێنێت، کە لە جگەرداهەیە، بەڵام ژمارەی گلیکوژن ئەوەندە نییە، کە وەامی برسێتی چەن سەعاتی بداتەوە.
پاشان جەستەی مرۆڤ چەوری کەبووەوە بەکاردێنێت ،ئەو چەوریيە کەکراوەیش دەگوترێت بەجۆرێک لە "ceton"بۆنی ناخۆشی دەمی ژاوگر ئەو "ceton"یە.
زۆربەی خانەکان وەک مادەی خۆراکی ئەو "ceton"بەکاردێنن، جگە لەمشک !
مشک تەنها.. گلوکز.. بەکار دەهێنێت بۆ بەدەستهێنانی وزە زۆر کات اسلامگەراکان باسی مردنی خانەکانی مشک دەکەن ،لە ئەنجامی خواردنەوە کحولیەکان ،بەڵام ئایا تا ئێستا لێکۆڵینەوەیان کردووە لەو خانانەی کە لەماوەی مانگێکی ژەمزاندا مشکی مسلمانان لەدەستی دەدات!!

دەستگای هەزمکردن چەندین هۆرمۆنی تایبەتی هەیە، کە بەشەوەی سیستەمێکی ئاڵۆزو ورد کاردەکات،کاتێک جەستە برسی دەبێت فۆرمانی پەویست دەنێرێت،کە هەموو خانەکانی لەش ماددەی خۆراکی کەمتر سۆرف بکەن، بەم شێوەیە گواستنەوەی ماددەی خۆراکی بۆخانەکان کەم دەبێتەوە.
واتا میتابۆلیزم خاودەبێتەوە.ئێستا بۆنە بۆرچاو کە معدەی کەسێک بۆ خواردنی لەپارشوودا تا قوقوڵاگە پڕبێت،دەستوری هۆرمۆنەکان لەسەر میتابۆلیزم چ دەبێت؟پاشان شانزە سەعات ئەو جەستە بەدبەختە برسی بێت،و جارێکیتر لە کاتی بۆربانگ تا سورێنچک

پەیکرەت.لەگەڵ ئەستیدا هەموو مرۆڤێک بەحاڵەتێکی وەک دەروونیی دەگرێن،لەکاتێدا دوای چەند هەفتە میتابولیزم فاڵەج دەبێت.لە پزیشکیدا باشترین نموونەی خواردن، کەم خۆری دایمخۆر،یان "خواردنی کەم و لەماوەی کەمدا"یە،هەرکەس پەچەوانەی ئەمە بێت،یان ئاگای لە میتابولیزم نییە،یان ئەنگزەی دیکەی هەیە.
تەسفیەی خوێن و پاکسازی بەدەن و هتد..قسەگەلێکی نادروستن کە پایەی زانستیان نییە،لەلایەن پزیشکانی نابەرپرسیاردەگوترێت کە" حەقیقەت بە مەسەلەحەت دەفرۆشن". لەپەراوێزی ئەوەدا ، ئەمە پەویستمان بە هندە هاددەهایە بە کارکردنی دروستی بەدەن، بۆنمونە ترشە چۆریەکان ،هەندە کالیسترۆل ،ترشە ئەمینیەکان،وڤیتامینەکان ،ومینرالەکان کە وەک کاتالیزۆر" کاتالیزەر؛ ماددەیەك كه خۆرایی کاردانەوە شیمیاییەکان دەباتە سەرێ و خێی دوای ئەو پێسەیە بە نەگۆڕی دەمێنێتەوە" بە دواهاتی میتابولیزم بەکاردێن.
لەبەرئەوەیە کە مرۆڤ پەویستی بەخواردنی جۆراو جۆر،تابتوانێت ئەوماددانەی کە جگەر توانای ئامادەکردنی نیە،ئامادەبکات.ئێستا چاوەک لە لیستی پارشووبەربانگی میللەت بکە، گەرچی هەندەک لوتف دەکەن و حەزیان لەپارشو نیە !

نەتیجە:
بونەوەری باکرد و و هەڵاوساو،جێستەی وەک لەکە بەشکە و زەعیف.
بریەنی معیدەو دوازدەگرێ(اثنی العشر):
باسی هەمەنەکانەنمکرد،یەکێک لەکارەکانی بەشە لەو هەمەنانە ،ئەکخستنی میزانی تێشوح و ی ترشی معدەیە،هەروەها کردنەوەو داخستنی دەریچەی دەرچونی معیدەیە.ئەگەر ئەوهەمەنانەمان دەوانەکرد، چی ڕوودەدات؟میزانی تێشوحی معیدە لەکەنتێڵ دەردەچێت پەردەی لینجی ی دوازدەگرێ هەستیاردەبێت دەروازەی دەرچونی معدە پەکهاتەی اسیدی دەژێتە ناو دوازدەگرێ.
نەتیجە:هەفتەی یەکەم ی هەمزان ڕشانەوە ئاژیەکسی کەمە، بەڵام هەفتەکانی دواتر استفراغی خۆرای خۆنی دیوارێ سپیەکانی اورژانس ڕەنگین دەکات.
ئایا کەس لە ئاماری دەقیقی ئەوەی کێیوەتەوە؟
نەخێر.ئەمە دەبینین بە اندازەی هەر قەترەیەک لەو استفراغانە خوێن دەخێین.

سەرەتای شکڕ"دایابت"
یەکێک لە هەمەنەکان،کە ستونی فەقەراتی تەنزیمی میتابولیزمە ،ئینسولینە. ئینسین میزانی قەندی خوێن ڕێک دەکخات. ئەگەر ئاژەی

شکر لەخوێندا زیادبێت ئەنسەلین دەژێتە ناوخوێن میزانی بەکارهێنانی شکر لەلایەن،خانەکانەوە زیاد دەکات.لەلایەکیتر بە جگەر فەرمان دەکات کە شکر وەربگرێت و بیگۆڕێت بۆچوری.بۆپێچوانەی ئەمە ئودەدات لەکاتی برسیەتی ،ئەستا کە سی دڕژ یەک لەدوای یەک بەماوەی چەندین سەعات معیدە پێبێت و پاشان برسی بکرێت،چ بڕایەک بەسەر تەنزیمی ئەنسەلیندا دێت؟
هەندەک کەس پێنکریاسیان لە دروستکردن ئەنسەلین تەنبێن" بەهەکاری جێنەتیکی بە یان شتەکیتر.
تا ئێستا بەشەوەی نەخۆش ،میزانی ئەنسەلینی بەدەن دابیندەکەن.
بڕام لەو هەورازو نشێوە لەناکاوەی ئەمزاندا نابوت دەبن.ئایا کەس دەزانێت یەک ئەمزان چەند نەخۆشی شکرە پشکۆشی کەمگەدەکات؟ئایا ئاکامکانی شکرە دەزانیت؟ کوێری،لەدەستدانی گورچیلەکان،هەندە جار بەینەوەی ئەندامکانی لەش و هتد..ئایا دەزانیت خەرجی یەک نەخۆشی شکرە چەندە؟خەبرسی کردنی موسەمانان بە وشەوازە هەکارە بەشکرە.

بەردی کیسەی زراو ؟-صفرا:
صفرا ماددەیەکە کە بە هەزمکردنی خەراک لەلایەن جگەر بەرهەم دێت،لەکیسەیەکدا بەهەماناو زەخیرە دەکرێت.کاتێک خەراکی چەور بەسەریەکەوە دەخەین،دەستور دەدرێت بە کیسەی زراو،کە صفرا بەڕێتە ناو دوازدەگرێ.هەبێت زەربەی کات صفرا لەناو کیسەکەدا دەمێنێتەوە تەسفیەی بەردی وردو گەورەدەکات،ئەستا بەنەبەرچاوی خێت کە بەربانگ ئەڕوەوان دوای ماوەی چەند سەعاتێک برسیەتی خواردنی چەورو شیرین بخوات،ئەوبەردانەی ناوکیسەی زراو دەن وچونکە لە ئەستورایی کانەکانی زراو گەورەترن لەناوەاستدا گیردەخەن،سەرەنجام دەبێتە هەی پەیودابونی بەردی زراوو پەویستی بەنەشتەرگەری دەبێت.تەنها بۆتاقیکردنەوە بۆ سەیرکیی لیستی نەشتەرگەری گشتی بکە لەکۆتایی ئەمزاندا.بەردی زراو یەکێک لەخراپترین نەخۆشیەکانی جیهانە.مەترسیدارترین کە ئەڕو هەکارە بە ی.

ئیلتیهابی پێنکریاس
لەش بە هەزمی پڕۆتینەکان لە کەمەکێک ئەنزیمی بەهەز سودوەردەگرێت،ئەوئەنزیمانە بەشەویەکن کە لەدەرەوەیدوازدەگرێ بە کاریگەرین بڕام کاتێک لەگەڵ صفرا تێکەڵ دەبن، صفرا وەک باروت کاردەکات هەزیان پێدەبەخشێت.بەگشتی جگەکانی ئەنزیممەکانی پێنکریاس ،لەگەڵ صفرا لەک جودان،بڕام کاتێک لە دوازدەگرێ نزیک

دەبنەوە پێکەوە پەیوەند دەبن. ئەو کاناڵانەی گواستنەوەی ئەزیمەکان یەکجار بچوکن. ئەستا بەنە بەرچاوی خۆت ئەگەر پەردەی دوازدەگرە ئیلتهاب بکات، یان بەردەک لەکیسەی زراوەوبەت و لەو دوایانە گیربەت، ئەوکاتە بەدەن دەستدەکات بەهەزمکردنی خۆی! سەرەتای پشکەوتنی پزیشکیش بەتام مردن بەهەی ئەم نەخشیەوە تۆژیەکی زەرە. ئایا کەسێک جورئەتی هەیە ، ئاماری ئەونەخشیەمان پێ بێت لەمانگی تەمەزاندا؟ هەکاری ئەو نەخشیە تۆزوو خواردنەوەی کحولی زەرە .

سەرچاوە سایتی- گرانوم

وەرگێڕانی مەحمود عەبدوڵا

تاجی کێلایەتی.. مەحمود عەبدوڵا

ئەوانەی دەتوانن ئافرەتی سفور بە تەوشتە" ئەوانن هەردوبەشی مشکیان لەتورەکەی گونیاندا "
یەکگرتوی ئیسلامی جارێکیتر لەژێرناوی تاجی زێرین ڤیستیفاڵێکی بە کچانی باپاپش تێکخست. هەبەت ئەو کچانە لەتەمەنێکی کەمەوە مشکیان دەشێردرێتەوە و ئامادە دەکرێن بۆ ئەم جۆرە ڤیستیفاڵانە. کەمێگای ئەمە بۆخۆیندەوارو نەخوێندەوارەوە کەی ئەخلاق لەناوگەدا دەبینێتەوە، هەربۆیە هەندێ خوێندەوارەکانیشمان دەکەونە ئەو هەڵەیەوە کە یەکگرتو گەنجی بەتەوشت پەروەردەکات، نەک خائین. دەبێت ئەوگەنجە تەوشتی لەکوبەت کە حەزدەکات عەفرین داگیربکرێت! کەشکە ئەوەیە ئەمە خراپ لە ئەخلاق حاڵین. دەبێت ئەوە چ اخلاقێک بێت کە تەوایەتی بەداگیرکاری ئاکەپە بدەیت؟
لەوەی کەمایەتیەوە گرفتێک نییە بە وادابنێین ئەمانە بەتەوشتن، بەتام ئەگەر پەمان وابێت ئەخلاق تەنها لەناوگەدایە. ئەمە هەمومان دەزانین لە هەرەمی کوردستان هەرشەکی گەورە لەسەر ناسنامەی ژن هەیە، بانگخوازەکان ، مەلاکان شەوو ڕۆژ فەکەسیان لەسەر ژن و جەستەی ژنە ، ئەوجەستەی کە گوایە هەندە پیاو دەباتە دەرخ و

هەندە دەبات جەهەننەم. ئەمە ناتوانین بەبەگەی لەژیکی ئەو وەهمە لەمشکی ئەوکەسانە فەبدەین ، بەڵام ئاخە ئەمەی یەکگرتو ناوینا وە تاج تاجی کەیلایەتیە یان تاجی زەیەن. یەکگرتو حیزبەکی ئایدیەلەژیە،مەنهەجیان ئیخوانە و کار لەسەر گەینی بیرکردنەوەی تاکیکورد دەکەن و هەوەدەدەن پەیوەستی بکەن ، بە ئومەتی ئیسلامەوە، واتا تەعریبی و تەتریکی زیهنی دەکەن ،دەڵەم تەتریک چونکە ئەو مەدەلەی باباپشی مەدەلی ئیسلامی تورکیە کە ئاکەپە هابرایەتی دەکات.

لە تەوانینی نەرسالارانەی ئاکەپەدا ژن کابایەوەک خانو ،چوکلەت و هەرشتەکیتر .یەکە لەبەر پرسانی ئاکەپە دەڵەت "ژنی سفور وەک خانویە یان بەکرێیە یان بە ئیجارە! ئەمە ستەمکی ئایدیەلەجییە لەژن دەکرەت، هەمیشە هەوەدەدرەت وەک بونکی ناسەن بەمنەتەوە و خاوانی دونیابینی و بیرکردنەوەی خەی نەبەت. ئەم ئایدیەلەژیایە کە خەزان بەبەنەمادەگرەت و هەوەدەدات لەبەگەی خەزانەوە سەرلەبەری کەمەگە بگەڵەت و بینای بکاتەوە و یەککەنگی بکات تا لەو ڵەگەیەوە دونیا بگەنەوە بەسەردەمی سوەتانەکان و سیستەمی خەلافەت دابمەزرەننەوە ،واتا ستراتیژی اخوان ئەویە کە کەمەگاکان یەکەنگ بکات بەدامەزراندنە وەی خەلافەت.بەڵام بەکورد بارودەخەکە جیاوازە ،و لقە کوردیەکەی ئیخوان ڵەی جاشی فیکری دەبینەت و هەوەدەدات سیماو ەوخسار و کولتوری کوردی بگەڵەت. ئەم ئیدیەلەجیایە ژنی باباپش وەک نمونە پشانی کەمەگا دەدات و لەم ڵەیەوە کولتوری کوردی دگەڵەت.ژنانەک پەروەردە دەکەن کە جل و بەرگی ئایدیەلەجی اخوان دەپشن ،ئەمکارەش لەژەرناوی ئاینەوە دەکرەت هەربەیە بەئاسانی بەیان دەکرەت.

ئەم ئایدیەلەجیایە دوەو و درەزنانەیە بە دوشەوە کار لەسەر ژن دەکات ،لەلایەک ئەوژنانە هەەدەدات بەوەی کە ئەوان ژنی پاک و بەەوشتن ،لەلایەکیتر وادەکات ژنانەک کەلەدەرەوەی ئەو ئایدیەلەژیایەن بەرەو ئەم نمونەیە بەەن.لەلایەک غرورەکی ئایدیەلەجی بەوژنانە دەبەخشەت،لەلایەک فشار لەوانە دەکات کەسفورن .دواجار ئەوەش لە زیهنیەتی پیاواندا دەچەسپەنن،کەژن باباپش نەبەت وەک چوکلەت وایە و مەشو مەگەزی لە نیشتوە!بەڵام ژن بەهەی فشاری خەزان و کەمەگاو نەبونی پەروەردەیەکی هاوچەرخ ناتوانەت ببەتە بونکی ەسەن،لەم بەکەیلەوکاباکردنە دا خەی بەشداریدەکات .وە یەکگرتو جیالەوەی هەژاری خەەک دەقەزەتەوەو لەەگەی دەزگا بەناوخەرخوازیەکانەوە دزە دەکەنە ناو ئەوخەزانانەوە دەیانکەنە لایەنگرو ئەندامی خەیان. پاشان یەکگرتو کە بەتە جاشی فیکری ئاکەپەو ئیخوان لەەگەی خولی زمان و جەرەها شەوازیتر لە قەناغی

سەرتاییەوە ئەو مناڵانەی لەسەر ئەو مەڵبەندە پەروەردەدەکرێن،لەژێرناوی هۆشت ئەقیان لە دەستن و وادەکرێن مرۆڤ سەرنجی تەنها لەسەر جەستە بۆت بۆتایبەت ناوگۆڕێ .
لە مەنهەج و دونیا بینی ئاکەپەدا شوێنی ژن ماڵەوەیە و بۆیە دەبێت وردە وردە کاری بۆبکرێت،ئەمڕۆ دونیا کراوەیە و دەبێت بۆشنەیی و لێهاتگەی پەروەردەو زیهنیەتی کەمڕۆگا بگۆڕێت و ئامادە بکرێت بۆ سیستەمی خەلافەت،ئەمڕۆ ناکرێت هەزێک بۆت ڕاستەوخۆ بۆ شوێنی ژن ماڵەوەیە،بۆیە ئەو توانایەی ژ ن هەیەتی کەکی لەوەردەگرن ،بۆتایبەت لەسەرەتاوە تا دەگاتە دەسەڵات لە هەڵبژاردندا پۆیستیان بەدەنگی ژنە،چونکە دەنگی ژن و پیاو یەکسانە لە سندوقی دەنگدان،بۆیە لەسنوقی سەری اخواندا چوار ژن یەکسانە بۆپیاوێک!دوژنی کەم ئاقڵ یەکسانن بۆ پیاوێک بۆ شایەتی دان!ئاکەپە لەتورکیا کاری زێری لەسەر بنیادنانەوەی خەزانکردوە،ئەو انەی تازە هاوسەرگیری دەکەن نامیلکەیەکیان دەدرێتە کە پەروەردەی ئایدیالجیە تا ئەوخەزانانە لەسەر شێوازێک کە ئاکەپە دەیەوێت منداڵ پەروەردەبکەن،بۆنمونە لەو نامیلکەیەدا هاتوە کچ دەتوانێت لەنەساییدا شوبکات! یەکگرتو لەسەر ئەم مەڵبەندی ئاکەپە دەیەوێت سەرلەبەری کەمەگا بکاتە ئیخوانی و لەگەڵی پەروەردەو،بەتەواوەتی دەبێت یەکەم توخمی خەزانی ئامادەبکەن.ژنەکی ئایدیالجی پەروەردەدەکەن کە لەسەر هەمان مەڵبەندی منداڵ بخەنەو،منداڵی باپشە!بەرلەوەی بچێتە قوتابخانەی ئایدیالژیایەکی سیاسی بەسەر ئەو مناڵە دەسەپێندرێت .
دیارە لەوسەردەمدا بەئاسانی ناتوانن کەمەگا بخەنەو ژێر هەژمۆنی خوافڵ،بەتەواوی بەشەکی بەرچاوی کەمەگا دەگۆڕێن،دونیابینی ئیخوانی دەسەپێنن،بەتەواوی لەدەستیدا ئەم نمونەیە تەنها خزمەت بە ئیسلامیی تورکی و اخوانیزمی جیهانی دەکات.لەئێستادا ئەم ئایدیالژیا ئیخوانیەی یەکگرتو هەڵگری خراپ دەبینێت،چ وەک نەتەوە کە تاکی اخوانی لایەنگری سیاسەتی ئاکەپەیە!چ وەک زهنیەت و دونیابینی هەڵگری مەترسیدار دەبینن و دژی ئاقڵ و ئاقڵانیەت ،لەگەڵ دونیابینیەو کەمەگا بەرەو دواوە دەبەن ،کە لەداهاتوشدا دەبنە هەگر لەبەردەم گەشەی هەزری و پەشکەوتن.بۆیە ئەمە نابێت چاومان هەر ڕوکەش ببینێت،چاومان لەسەر تاجکە بێت،بەڵکو دەبێت ئەوەی لەژێر تاجکەدایە بیبینین،ژنەک بەعەینەکی اخوان دەڕوانێتە دونیا.بە ئاقڵی ئاکەپە سەیری ژنی ئازاد دەکات. زێر جار ئایدیالژیاکان هەزی خۆیان لەهەڵدان وەردەگرن،کاتێک ئەو نمونەیە بەرز دەکرێتەو،ئیتر ژنی ناهۆشیار دەکەوێتە ئەو وەهمەی ئەو هەڵز لەگیراوە،نازانێت اخوان ئەوکاتایە ،ئەوژنە نمایش دەکات.

ناسنامەی مرۆڤ هزرو بیرکردنەوەیەتی نەک جلوبەرگ، ئۆقرە نەک جەستە. ئەو جۆرژنانە دەبێت ئەوەبزانن کە لە چاوی ئیخواندا هەر حیسابی جەستەیان بەدەکرێت، جەستەیەک کە پیاو خاوەنیەتی نەک ژن خۆی. بابەتی ڕوتی و پشتەیی جەستە نییە، بەڵکو ئەو ستایلە لۆژیکەوەیە، ئایدیۆلۆژیای اخوان .مرۆڤ لە پشین و خواردن و ئازادە، بەڵام ئەوە ئازادیی نییە ستەمکی ئایدیۆلۆجییە. ژنی ئازاد ئەوەیە لەدەرەوەی دونیابینی نەرسالاری ناسنامەی خۆی ببینێت، ببەتەوە بونکە ڕەسەن.وەک خۆی وەک مرۆڤ بیربکاتەوە. چونکە ئەوژنەی دەبەتە ئیخوان وەک کەسکی ئایدیۆلۆجی بیردەکاتەوە وەک سەید قوطب و حەسەن بەننا و ئەردەگان. کەشی سەرکی ئایدیۆلۆجی بون نییە، پەوەی کەشیە ئەم ئایدیۆلۆجیایە یەکەم فاشیستییە،دووەم میتافیزیکییە .
دونیابینی اخوان هەمان دونیابینی داعش، تەنانەت دەوترێ داعش باڵی سەربازی ئیخوانە.ئەوەی هەیە ئیخوان دووویە، شێوازی تەکەشانی لەداعش جیاوازە و دیهەوێت سەرتا زەمینەی زیهنی سازبکات پاشان خەلافەتەکەی دروستبکات. ئیسلامیەکان بەردەوام باسی پاراستنی دابو نەریت وکولتور دەکەن، بەڵام بە مرۆڤی بێئاگا ڕوونە کە ئەوان دووون،خەریکی ئاسیمیلاسیۆنن،ئەوان بونە هەی ئەوەی وەک گوڕەکە چەقی جێللادەکانمان بلەسینەوە و وەک ئەردەگان دژی ئازادی خاکی کوردستان بن. ئەوان نەک هەر دژی جلو بەرگن،دژی بیرکردنەوەی کوردیشن،ئەوەتا ژمارەی کتێبە کانی خالید ئەرتوغرول و ژمارە چاپکانی دیسلمنت کە ئیخوان لە پەروەردەیاندا هانی گەنجان دەدەن بە خوەندنەوەی کتێبکانی ئەونوسەرە ئایدیۆلۆجیە ئیخوانیە ،کە پەمان دەڵێت شێخ سەعید هەڵگڕاویە! بەڵام سەعید نورسی برامانە! بەیە وەرگڕو خوەنداری ئایدیۆلۆجیش دروست دەکەن،ئایدیۆلۆجیای ئیسلامی -تورکی،ئەوش خیانەتکە لەهەشیاری تاکی کورد دەکرێت،لۆژیک ناوی ئیسلامدا نەکرێتی سیاسی و فیکری بە ئاکەپو ئەردەگان دەکرێت.

مەحمود عەبدوڵا

تاجی تەپین.. مەحمود عەبدوڵا

گوایە ئەوی لەسەرتنا
تاجی زێڕینە
هی عایشەو حەفسەو
ئەوی دینە
بڕۆم ئەی کیژان
ئەوە سەزی بیری کەن
تاج نیە باجە باجی تەن
ئەوەی ئەمڕۆ لەسەرتنا
تەختی پیاوبو
بیری قەتیسماوی بەننا
تاجی زەواجی نیکاح بو
ئەوە ڤیستیڤاڵی ئیمتیناعی
یضربهن
یا ن باوەو بیری گون بو
دەپەم بڕۆن ئا ئەم تاجە
بڕۆی فەرمانی مثنی و ثلاث رباع بو
بە تەختی خەوی پیاو
یان ماملکت ایمانکم
دەپەمبڕۆن، ئەوە خەشی بیری کەیلەو کەنیزەک بوو
یان ئەفسانەی خلق ازواجکم
دەپەم بڕۆن خەشی چیتانە
بە فەرمانی استمتعتم
یان لەخەشی نساءکم حرث لکم
دە پەم بڕۆن ئائەم تاجە
هی کام سەردەمی ئیسلامە
هی راشیدین و ئومەوی
یان قەرتاجە
بەناخوەنی شیعرو پەخشان
خە لەسایەی بیری بیابان
جارە لەبنی دەزەخن
جارە فیتنەی ئاخرزەمان
دەپەم بڕۆن ئەمە سەزبو یا رقو بوغض
یا لەخەشی بعضکم علی بعض
شاگەشکەی کوتەک لەدان و قانیتات بو

یا قانونی الرجالوا قوامون علی نیساء
دەپەم بەن خەشیچیتانە
چونکە فەربون ببنە مەی گوگر
بەقالە قال
یان حەزدەکەن بتان ژمەرن
وەک و ئەسپ مەە لەیزی مال
ناکیژەە ئەمە شوکری بیری کەە
هەزار ساەە بیری گونی والەکەە
دەمە دەبن بە ئامەری مناەخستنەوە
دەمە وەک گوەرەکە چەقەی قە ساب ئەلەسنەوە
نا کەژەە
ئەوەی دەرت بەی سەز نەبو
ەق بو
ەقی فاشیزمی ئیخوان
دوژمنی گەریلاو کوردستان
بەەام دەوەوون دەەەن هی خوان
ئەی کیژەە ئەوە کرابونە لەشکر
لەشکری دووەمی ەەژ
لەژەرناوی ەەوشتبەرزی
کراون بە دوژمنی دوندی چیاو
گەریلای سەربەرزی
ئەوە لەوە لەهەەبجە
دەی سوەتانتان ئەدایەوە
کەدوبارە لوتی سوەتانی لەشکایەوە
دەتگوت گوایە تاجەکەتان
تاجی بەرزی و ئەوینە
نەت دەزانی ئائەم تاجە
تاجی نزمی و تەپینە
بەنازانی چواردەسەدە
شوەنی ژن ، مەبەق و ماە بو
بەرامبەر پیاو وەکو مناەبو
ناکیژەە ئەمە تاجی پیەز نەبو
تاجی نەفرەتی مەژوو بوو
کرایە سەرتان
فشاری هەزاران ساەی ئایدیەلەژیای نەرسالاری
بەخواستی خە کرایە سەرتان
کیژەەکانی کوردستان پەتان وابو

ئەو لەو کانین
چونکە وت نین
نەتانزانی ئەو مەبو
برای ئیخوان
جای دابوو
ئامریکا باشترین کای کوردستان!
لەژێر قوماشی داهێنراوی
زلترین خودای عەرەبستان
ناکیژێک ئەو تاجی تەپین بو
نک ئەوین
بۆئەوێ هەتاماوین سەرنکەوین
ئەو تاجی ناقس ئەقڵی بو
لەسەرتنا
تاجی قوطب و ئوسامو حسێن بۆننا

مەحمود عەبدوڵا

زەمینەسازی ئەنجامدانی تاوان، نەریتی فاشیزم لە(محمد)وە تا ئەردۆغان.. مەحمود عەبدوڵا

هەموو ئایدیۆلۆژیا فاشیستییەکان ،سەرتا بە ئەنجامدانی تاوان پەوپاگەندە یەک بۆ دەکەنەوە ،کە دواتر پاساودەری تاوانەکەبت ،لانیکەم لای زۆرینەی ساویلکە و نەزان .
بۆئەوەی ڕەوایەتی بۆتاوان بدرێت ،دەبێت پیلانێک هەبێت کە وابکات قوربانیەکان وەک جێلاد دابنرێن، نک هەر ئەوە ،بەڵکو وادابنرێت کە خودا تۆڵەیان لەدەکاتەوە،لەبەرئەوەی ئەوان پشتر کارەکیان کردوە کە خودای نیگەرانکردوە، یان دەندایەتییەکیان ئەنجامداوە.وەک زەمینەسازیش لەسەی تەمەتکەوە، یان گەورەکردنی ڕەفتارێکی

قوربانیەکان لەادەدەر .ئەم نەریتە بەدرێژایی مێژووی فاشیەکان تەکتیکەکی بەهێزبوو بەسەرخستنی فاشیزم .
چونکە بەدرێژایی مێژوو،تێنەگەیشتن، هاندەرێکی باشی فاشیزم بووە. کەسانێک کە ئەقڵێکی سەرتاپیان هەیە ،باوەڕیان بەخوا،افیات هەیە بە ئاسانی دەبنە ئامرازی دەست فاشیستەکان.
زۆر جار تەماتی دواکەوتویی گروپێک ،نەتەوەیەک دەکرێتە پاساوی ئەنجامدانی تاوان و جینۆسایەد و کوشتار! وەک ئەوەی کوشتاری بەکۆمەڵ خەڵیدا لوتکەیی دواکەوتوویی و دڕندەیی و بەربەریەت نەبێت.هەروەک لەسەردەمی پێغەمبەری عەرەب کە لەڕگەی ئەو تەکتیکەیان نەریتە فاشیستیە ،ئەو وەهمەی خستە سەری عەرەبی ساویلکە ،کە خودا ڕگەی بە کوشتاری ئەوانەدات کە نایناسن،یان ئەوانەی کە نەفامن بە قەولی ئەڵای محمەد،یان ئەوانەی کە پەیمانەکیان شکاندووە،لەکاتێکدا ئەونەفامانە داهێنەری زۆرێک لەنەریتەکانی ئیسلامن ، لەکاتێکدا ئەوجوانەی پەیمانیان شکاند،هەمان ئەوانەبون محمدیان سەرخست.بەڵام محمد بەهێزبوبو ئیدی لەبوردنی نەما،هێز لەبوردن ناناسێت. یان وەک دەڵێن حیزب تابەهێزتربێت لەبوردنی کەمدەبێت. دزینی بەها گەلێکی سەردەمی نەفامی دەرخەری ئەواستیین، کە ئیسلام وەک هەر ئایدیەلۆژیایەکی تری فاشیسی هەوێداوە قوربانی بکاتە جەللاد.
تەمێت و ناوزاندنی قوربانیەکان بەر لەوەی ببنە قوربانی، بەرلەوەی کردەی فاشیستی ئەنجامبدرێت،ئامادەکردنی زیهنیەتی عەوام بۆئەوەی کاردانەوەی نەبێت نەریتێکی فاشیستکانە.
تەکتیکێکی هەمیشەیی دەسەڵاتە زۆردارو فراوانخوازەکانە،زۆر جار قوربانی دەکەوێتە داوی جەللاد و بەدەستی خۆی ڕگەگە خۆش دەکات بۆ تەماتبارکردنی . ئەگەر چی هیچ کات ئەوتاوانەی ئەنجام دەدرێت،"تاوانی قوربانیەکە"وەک زەمینەسازی، ئەوەندە قەبارەی گەورە نییە، یان بۆفاشیستەکان بەرگری لەقوربانیەکە ئامانج نیە،بەڵکو ئامرازە . خودی جەلادەکان، ڕۆژانە تاوانی لەوشۆوێە ئەنجامدەدەن،نەک ئەوە ئەوانەی شیوەن بۆ قوربانیەکە دەکەن خەیان لەشوێنی دیکە ،بەرامبەر خەڵکیتر هەمان کار ئەنجام دادەن. گرفتەکە لەوەدایە کە میدیا ئەوەندە قوربانیەکە گەورەدەکات بەڕادەیەک کاردەکاتە سەرهەست و سازی خەڵک کە ئیدی عەقڵ و بیرکردنەوە لەئارادا نامێنێت ،بەشێوەیەک کار لەسەر سایکەلۆژیای خەڵک دەکرێت کە دواجار پیلانی دواتر ،ئەوتاوانەی جەلاد ئەنجامی دەدات هاوتا دەکرێت لەگەڵ هەمان تاوان کە خودی قوربانیەکانی دووەم جار ئەنجامیداوە .
یەک کۆشەی کەمایەتی گەورە دەکرێت بەڕادەیەک کە تەواوی گروپێک

تاوانبار دەکرێت،کۆشەی بیر کردنەوەی مەگەلی ئەویە کە باوەی بە سزادانی بکەمە هەیە ،ئەمەش ەگەڵ خەشکەرە بە جینەسایدو کوشتار. لەسەردەمی محمدی پەیامبەری عەرەب،لەسەردەمی هیتلەر ، لەسەردەمی "داعش ئاکەپە پارتی، ئەوز ەمینەسازیە بە جینەساید و کەمەکوژی گروپە بچوکترەکان کراوە .تاوانبارکردنی گروپەکی ئێتنی،دینی ..وتاد.هەموکات ئەوتەکتیکە هەبوە،تەمەتبارکردنی جولەکە و ئێزیدی هەروەها لەسەردەمی دەوەتی عوسمانی بەرامبەر ئەرمەنیەکان ئەم پیلانە ئەنجامدراوە و.

وەک چەن کاتیخەی بەگەنامەیەکی ساختە ،نیشانیدا کە جولەکەکان ،،دەیانەوێت دەست بەسەر مرۆقایەتیدا بگرن،کەدواجار ئەم بەگە نامە ساختە بکەمەکوژی جولەکەکان کەتایهات!

لێرەدا دەمەوێت خوێنەر بگەنمەوە بە ،ابردویەکی نزیک، بۆلای کەیسی دوعا، بگومان دوعا قوربانیە،غەدرکی گەورەی لەکرا، بە دەندانەترین شێوە کوژرا.بەڵام پرسیارەکە ئەویە ئاخە کوشتنی دوعا ەوداوەکی عەفەوی بو،یان کوشتنی دوعا بەرنامە بەداەڕاوبو،ئاخە دزگا هەواگریەکان چ ەگەڵکیان هەبوو ؟ئاخە گروپەکی دواکەوتو بەنهەنی ژن دەکوژن،یاخود بەبەرچاوی خەڵکەوە ؟بەچی دوعا وەنەی گیرا و ڤیدیەی کوشتنەکەی تەمارکرا؟

کوشتنی دوعا ،پیلانەک بو ،کە دەبوو ەویدابوایە،ەگەڵوت نەبو،دەستی هەواگری تورکیاو پارتی تەدابو،بەڵام خەڵکی ساویلکە ناپرسێت ،گەڵە ئەی ئاسایش چی دەکات،چەن بنەماەیەک،عەشیرەتەک بەبەرچاوی دەسەاتەوە تاوانەکی ئاوا ئەنجامدەدات؟ بەچی وەنەی دەگیرێت و بەاو دەکرێتەوە؟ بەچی دوعا تەسلیمی ئێزیدیەکان کرایەوە؟

بەیە دەبوایە ئەوە بزانرێت کە پارتی لەکەستی دوعادا هەمان خیانەتی ئەنجامدا ،کە لە ۳ی ئاب ئەنجام درا. یەکەم جار خیانەت لە ئێزیدیەکانکرا،لەکەیسی دوعادا،کوشتنی دوعا زەمینەسازیبو،بە کەمەکوژی.هەر چەنەک بێت،کوەکی موسەمان دەچێت ،گوایە ئاشقی کچەک دەبێت ،کە ئێزیدیە،ئەستا بە گومان نەکەین،ئەمە ئەشقەکی هەواگریە.

قوربانیە کانی پیلانگەیەکی ئاکە پە ،پارتی ،لەوانیە دەزگای هەواگری عیراقیش بەشداربێت ، هەرچەنەک بێت، ەوداوەکی بەمشوەیە ەگەڵکدەخرێت ،زەمینەسازی ئەنجامدەدرێت.تا دوعا بەبەرچاوی خەڵکەوە بکوژرێت. چونکە ئەم بابەتانە لای کەسانی خەڵکی دەشاردرێتەوە ،نەک بەبەرچاوی خەڵکەوە.بەڵام بەئەوەی موسەمانی ساویلکە بتەقنن، خەیان لەجەگەی دوعا دابنن،بەئەوەی پەیانبوترێت ئەو یەزیدیانە دەسەاتیان هەبێت،هەمان شت بەسەر بەسەر تەی موسەمان دەنن کە بەسەر دوعایان هەنا.

ئەم بینیمان کە ئایگشتی لەسەر کارساتی شەنگال ،لەئاستێکی نزم دابوو. ئەو جینۆسایدە بەسانایی تێپەڕی،ویژدانی موسڵمانانی نەجوڵاند،بەڵکو فرمێسکی تیمساحیان بەدوعا دەشت.لەوکاتەدا جاشفیکریەکانی ئیسلام ،ئاماژیان بە کوشتنی دوعادەکرد،تاسەرنج لەسەر تاوان و جینۆسایدی شەنگال لابدەن.بانگخوازەکان ئاماژیان بە کوشتنی دوعا دەکرد،بەڵام موسڵمانی گەلحە ،نەیپرسی ئەم چ ویژدان و اخلاقێک،،بۆچی کوشتنی دوعامان بیردەخەنەوە،بەمەگەر هەزاران هەر کورد نییە،ژن دەکوژێ،کەوایە دەبێت ئەمش وبەوی کارساتە و جینۆسایدێک ببینەوە.بەڵام ئەگەر هەزت هەبێت ،کوا خودا تێتە لەدەکاتەوە. سەدانسالە تورک کەمالکوژی میللەتان دەکات،بەڵام خوایەک نییە تێیان لێبکاتەوەو هەربەهەز دەبن.فرمێسکی موسڵمانان بە دوعا نەبو،بەخەیان بو،بە ئایدیۆلۆژیاکەیان بو،بە ئەو فاشیزمە کپکراوەیە کە لەسەریاندا.

ئەولۆژیکەی عوسمانیەکان لەمشکی موسڵمانان جەکرایەوە"ئەوەی دەیانەوێت بەسەرت بێنن،بەسەریان بێنێ"ئەم بەرگریە لەئاقڵ و حەقیقەت، نەک شتیتر،من دەمەوێت بڵێم ،گریمان کەیسی دوعا بەم شێوەیە نییە،،بەڵام ئەوەی هەیە و ئاستییە،ئامادەیی ئەو زیهنیەتە فاشیستییەکە لەسەری موسڵمانداە،ئەو هەڵچونگەمژانەیە کە لەدەرونیاندا قوڕپ دەدات.ئەویش ئەویە خودا دەت بەدەستی پیسترین و چڕپڕترین هەز،تەنەی خەی لە ئەزیدی دەکاتەوە.ئای چ گەلحەیەک! چڕکردنی شەنگال و بەرگری نەکردن لە خەکی شەنگال،پشتر زەمینەسازی بەکراوە. سەرەتا دەزگای هەواگری میت نەخشە و پیلانی زەمینەسازی ئەنجامدانی تاوان دەداتە پارتی ا،پارتیش جێبەجێی دەکات.

دوعا بەشێوازێکی دەندانە دەکوژرێت، بەڵام لەرشدا جەللادی سەرکی هەر ئاکەپە و پارتین .بەڵام لەگەڵی ئەو هەڵفتارە ناشیرینە سەزی خەک دەجوڵێت بە دوعا،لەهەمانکاتدا هەقک بەرامبەر ئەزیدیەکان سەرهەڵدەدات،جارێک وەک ئەوەی کەدوعا موسڵمانە و موسڵمانان خەلجەگەی ئەودادەنێن،هەست دەکەن ئەمستەمە لەوان کراوە،هەتا دورتر دەڕۆن وهەمی ئەویان دەچێتە مشکەوە کە ئەوگروپە هەقی خەیان لەکەستی دوعادا بەموسڵمانان دەدەژن!

کاتێک تاوانی نامرۆڤانەی شەنگال ئەنجامدرا، ئاستەوخە لەجیاتی ورژانی هەستی سەزداری بە ئەزیدیەکان،دوعا وەک قوربانی دەتەوەیاد.یان وەبیر دەخرێتەوە. ئەوایەتی دانی ناڕاستەوخە بە و تاوانە لەلایەن هەندە بانگخواز،ئەوە ڕون دەکاتەوە کە کوشتنی تراژیدیانەی دوعا،وەداوەکی ئەکەوت نەبو،نەخشەسازی بەکرابو.هەربۆیە ئەکتەرەکان ،ئەوانەی بەرگریان لەدوعا دەکرد

بەناڕاستەوخۆ لایەنگری بۆ تاوانی کۆمەڵکوژی ئێزیدیەکان دەردەبڕن. بۆنمونە عەبدالواحید یەکێک بوو لەوانەی بڵاوکردنەوەی تاوانی ئەنفال پارتی داعش، وەنەی کوشتنی تراژیدیانەی دوعای دەهنایەوە یاد، فرمێسکی تیمساحی دەڕشت. بڵاوکردنەوەی تراژیدیایەکی نوێ، تراژیدیایەکی کۆنی دنیایەو یادی عەوام، عەوامێک کەسەر لەهیچ ڕەوداوێک درناکات جگە لەواقیعەت هیچ نابینێت.
ئەم پاساوە نییە بۆ کوشتنی دوعا، بەڵکو بەرگریکردنە لەدوعا، ئاشکراکردنی ئەکتەرە ئاستەقینەکانی کوشتنی دوعایە. بەڵام هەشتا تراژیدیای دوعا بڵاوکردنەوەی تاوان و خیانەتی ئاکۆ پەپارتی، بەرامبەر ئێزیدیەکانی نادەکرد، دەبوایە تەماتی تریش بدرێتە پاڵیان. لەوکاتەدا کە ئێزیدیەکان ئۆو کارەساتیان بەسەردێت، هەر هەمایەک بەهەر تایبەتمەندیەکی ئۆوگروپە پاساو هەناوێنەوە بۆتاوانەکە! بۆتایبەت لەسەرزاری موسەمانەکان ڕەوایەتی ئەدرا بۆ و تاوانە لەڕگای بیرخستنەوەی تایبەتمەندیە جیاوازەکانی ئۆوگروپە ئاینییە. داخراون، خەیان ناشێن، پیسن، شەیتان پەرستن یان ڕەز لەشەیتان دەگرن، هەموو ئەم شتانە هەندەکیان وەک تەمەت و هەندەکیش تەنها جیاوازی کلتوریە، بەڵام لەوکاتەدا ئاماژەیان پێدەکرا بۆچی؟ بۆ کەمکردنەوەی قورسایی تاوانەکە، بۆ بەلادابردن و سەرنج خستنە سەرشتەکیتر، و گومانەاویکردن و ..تا هیچ کاردانەوەیەک نەبێت بۆرامبەر پارتی. واتا بیرخستنەوەی دوعا ،کەرکردن بوو، کەرکردن واتا لادانی سەرنجی خەڵک لەسەرشتەک کە پەویستە، بەشتەک کە پەویست نییە. هەمو ئۆوەی بۆرامبەر ئێزیدیەکان دەوترا بۆ شاردنەوە و لادانی سەرنجبو لەسەر کارەساتی شەنگال .

کەمەڵگای خەڵکی و دواکەوتو، خوافی باوەڕی بۆ بۆرپرسیاریەتی کەسی نیە، باوەڕی بۆ بۆرپرسیاریەتی گروپ هەیە، چونکە ئەقڵیەتی ئۆوکەمەڵگایانە مەگەلیە. بۆنمونە بنەماڵەیەک تاوانێک ئەنجام دەدات ،دەبێت تەواوی گروپەک سزابدرێن کە سەر بۆ یەک ئایدیەلۆژیان. ئۆوش زهنیەتی خەڵکی محمد و ئاینی ئیسلامە کە باوەڕی بۆ سزادانی بەکۆمەڵ هەیە، بۆرپرسیاریەتی تاوانیش دەخاتە سەرکۆمەڵ، تەڕوپوش پەکۆو دەسوتێنێت .نەک بۆ گوڕکان بەڵکو لەو سزایانە ژن و منالیش بۆرپرس دەکرێت، بۆتایبەت منال کە بۆهیچ پوەرێکی اخلاقی و قانونی وئەقڵانی بۆرپرس نابێت لە و ڕەواوانی لە کۆمەڵکەیدا ڕەودەدەن. بەڵام زهنیەتی دینیەکان وهایە خوافیی و فاشیستانەیە و کراویە بۆ قبوڵکردنی کردەی فاشیستانە بۆرامبەر گروپە جیاوازەکانی دەرەوەی خۆی.

لەکاتێکدا بە پێوەری دونیای پێشکەوتو،کۆمەڵگا ئیسلامیەکان دواکەوتو،کۆنەپارست و داخراون،بە پێوەری خۆیان بۆت هەموو کۆمەڵکوژیەک ئەپەدراوە لەلایەن وڵاتانی پێشکەوتو،تا ئیتر کۆمەڵگای موسڵمانیش فەتحبکرێت و بێتە ناو دونیای ئۆقیانیەت و مۆدێرن بن!بەڵام بانگخوازە مێشک داعشیەکانی ئیسلامی ئاماژیان بۆ تایبەتمەندیانە دەکرد کە بەناڕاستەوخۆ بە لادانی سەرنج بو لەسەر ئۆتاوانە گەورەیە .بە گومان موسڵمانەکان چەندین جار تاوانی لەم شێوەیان ئەنجامداوە بەرامبەر ئێزیدیەکان و مێژوو ژمارەی فەرمانەکانی تەماردووە،٣٠ ئاب دواین فەرمان بو کە لەسەردەستی دوهەزی ئیسلامی داعش ئاکەپە بەهاوکاری پارتی بەکرێگیراوی تورک ئەنجامدرا .خودی مسعود بارزانیش لەناو پارتی بەرپرسی یەکەمە لەوتاوانە. چونکە بارزانی بە ئۆوەی پیلانەکە سەربگرێت بەڵێن دەدات پیانپارێزێت بە ئۆوەی هیچ هەوڵێکی هەڵاتن و بەرگریش نەدەن. بەیە پارتی و خودی بارزانی وەک چەن پیلانی کوشتنی دوعایان داشت و ڕێگایان بە ئەنجامدانی خۆشکرد،دواتر بەرامبەر تەواوی کۆمەڵگای ئێزیدی هەمان شتیانکرد..ئەگەر بەڵێزیکی موسڵمانان بێت،دەبێت موسڵمانان هەمویان فەتبدرێنە دەریاوە،چونکە دواکەوتون،وەک سارتەر وتبوی فەڕەنسا وەک مەیمونێکی پێشکەوتو مامەڵە لەگەڵ جەزائیریەکان کردووە.

داعش پەیوەندی لەگەڵ تورکیا هەبو.بەئاشکرا هاوکاری دەکردن،ڕۆژنامەکان باسیان لە کەبونەوی مسعود دەکرد لە ئەردەن،هەمو ئامانە پەمان دەڵێت :دەزگا هەواڵگریەکان سایکۆڵۆژیای موسڵمانیان خوێندەتەوە،،پارتی دەزانێت کوشتنی جینسایدی ئێزیدیەکان تەدەپەڕێت. بەیە ئەگەر ڕۆژێک دادگایەک هەبێت،دەبێ هەموو ئەوانە دادگایی بکرێن،کە هەویاندەدا سەرنجی خەڵک لەسەر کارەساتەکە لابدەن. ئەردەغان خۆی وەک خەلیفەی ئیسلامی ناساند وهەوڵی فەتحکردنی دەوروبەری ئەدا،لەڕەدا دەبو دواین سوڵتان و خەلیفەی ئیسلام بەناڕاستەوخۆ دواین فەرمان بەسەر ئێزیدیەکانی ئێزدان بدێت. ئەمە هەرکەس سەرچەک بکات تەدەگات ئەمە لەناو چ ئۆقیانوسێکی فاشیستی دادێزین،سەیری ئەو پەستانبکەن کە لەسەر ئێزیدیەکان دەکرێت،لەوەدا دەبینن،چ گەلحەیی و گەلیەک لەئارادایە. باوەداری نەزان و گەلحە،ناپرسێت تاوانی ئەوانە چیە کە لەسەردەمی دوعا هەشتا لەدایک نەبون؟! دەوترێت باوەداران بەچونەکانی خۆیان دەپەرستن،ئەوەش زەرواقیعیە،هەموو گەمژەو گەلحەکان وا ئێزانن خوداش وەک ئەوان بیردەکاتەوە،حاشا ئەم زبڵە،ئۆقیی خودا نیە.

مرۆڤی شارستانی لەوە تێدەگات ،لەووی یاسایی،کە بنەمای ئەقڵانی هەیە، گروپێک تاوانبار ناکرێت،ئیللا ئەوانەبێت لە ئەنجامدانی تاوانێکە بەشدارن.لەوە بترازێ ئەقڵی فاشیستی و خوافی و فەتحە.
ئەو موسڵمانانەی پاساو بە کوشتاری جولەکەکانی مەدینە دەنێنەوە،هەر ئەوانەن فرمێسک بە دوعا دەژەن،و پاساو بە داعش دەنێنەوە، چرپە چرپێک لە ژێر لەوەوە دێت و پێیان دەڵێت:داعش ئیسلامی ڕاستەقینەیە. بەڵام ئەمە ئەمە لاوازین،دەبێ بەدەنگ بین.ئەگەر داعش سەرکەوت ئەوا ئەمە چیمان دەوێت ، دەبین ۆ پلیسی ئەخلاق، وشەلاقچی و تاڵانچی.ئەمەیە دووەویی …
ئێم بانگخوازە گەلحیانە،ئەو مرۆڤە مێژوییانە،پەمان ناڵێن تاوانی هیندیە سورەکان چیبو،ئەرمەن،جولەکە، ،کوردەکانی دەرسیم، هەڵەبجەییەکان و…وادیارە پیاوانی خودا لەمێژودا دەبێت هەر لەسەر شێوەی ستالین و بەغدادی و هیتلەرو ئەردەغان دەرکەون.

مەحمود عەبدوڵا

زمانی قورئانەکەی کاک مەسعود.. مەحمود عەبدوڵا

درەکردن لاسایی سەزی دەرونە. افلاتون

مەسعود عبدالخالق یەکێکە لەنمونە دیارەکانی چەواشەکاری لەبواری فەلسەفەو مێژودا، ئەو پیاوە پێوایە دەبێت بەوانامە پاکانەی بەبکات، بۆیە بە گوڕەی سەزی دەرون لەکەینەوە دەکات و قسەدەکات، لەپەناو سەزی دەرون اخلاقی زانستی دەخاتە ژێر پێ. بەهەی پاشکشەی ڕەشنبیران و جدی نەبونیان لە مەسەلەی فیکردا، زەمینەی چەواشەکاری بیرمەندانی ئیسلامی فراوانە. ئەمەش خیانەتی ڕەشنبیرانە.
ڕەشنبیرانێک کە پێیان وایە نابە دەمەقاڵە لەگەڵ کەس بکەین"هەتا گەدەمان تێک نەچێت"، یاخود تەساموحمان هەبێت لەپلەی سفردا. بە جۆرێک لەجۆرەکان کولتوری پەست مەدرەنە زاڵبوە، ئیتر بە ئەوەی بەخەمان بزانین لەدنیایەکی خاڵی لەئەقڵ دەژین. ئەمەش بەهەی ئێم پاشکشەو تارمایی خوافیات گەڕاوەتەوە. وەک چۆن بەشایی سیاسی

مەترسیدارە، بەشایی فیکریش مەترسیدارە، لە ئێستادا بەشایی فیکری هەیە و نەزانی پەرەیسەندوە عەوام پەرەست سەریان دەرهێناوە بەاست و چەپەدا خوافیات بەاو دەکەنوە. زەریش دەخشن کە نەقیزەی ئەقانیەتیان لەسەر نیە و لە مەرگی خورافەدا هاتو چە دەکەن.

کاک مسعود تۆزەرەکی خراپە، بەجەرەک کە ئابەوی فەلسەفەشی بەردووە. ئەم پیاوە لە فەلسەفە و مەژودا بەدوای سەزەکانی خەی دەگەەت نەک بەدوای ەاستیدا شتانێک دەەەت کە خەیشی باوەەی پەنین،خەئەگەر باوەەی پەبن ئەوا جەگەی بەزەیە. ئەم پیاوە زەر بەچەونی نازانستی و خوەافی بەناوی زانست و ئەکادیمیبونوە بەاودەکاتوە. بەەام کاک مەسعود لای موریدەکانی کەسێکی خەشویستە و هەر ئەوخەشویستیی و پە سەرسامبونە وایان لەدەکات بەهەموو دوعایەکی بەەن ئامین! قسەکردن بە عەوام ، ئاسانە لەوانیە ئەوە بەسیاسیەک ئەوندە کەشە نەبەت،بەەام بە ئەکادیمییەک کارساتە . لەگەە ەەزم بە کاک مەسعود بەەام"دەریی زانستیش"هەر دەریە . ئەگەر دەریەکی ەاستیش بەت ،لای ئەفلاتون دەری ەاست ئەویە کەسەکە نازانەت ئەوشتەی دەیەەت ەاست نیە ،ەاستیش نزیکترین شتە لەزانستەوە .لەوانیە کەسێک شتێک بەەت و پەی وابەت ەاستە ،بەەام لای کەسەکیتر ئەوشتە دەریە. بەنمونە یەکێک دەەەت:"خودا لەقورئاندا دەفەرموەت هەرشتەکی فەرموبەت گرنگ نیە،بەەام هەر ئەوەی دەەەت خودا فەرمویەتی ئەوەدەریەکی ەاستە.هیچ پایەکی زانستی و لەجیکی نیە تەنیا باوەەە. ئەوە بە کاک مەسعودو کەسەکی ئاسایش هەروایە .کاتێک دەەەین هەرکەس ئازادە چ بیروباوەەێکی هەیە لە پەناو تەساموحە لەگەە مرۆف ،بەەام کارساتە تەساموح لەسەر حیسابی حەقیقەتو ئەقە بەت .ئەمە لەوەدا ئازاد نین بیروباوەەو سەزی دەرونمان تەکەە بە زانست و فەلسەفە و مەژوو بکەین . هەەەکانی ئەم پیاوە زەرن،هەرکەس خوەندەواربەت دەزانەت کاک مەسعود لەتوەژینەوە کانیدا بەلایەن نیە و بەدوای ئارەزوەکانی خەی دەگەەت. ئاشکرایە ئەمە چیمان دەوەت ئەوەمان دەستدەکەوەت ،بەەام حەقیقەت تەنها لەناوکتێبەکانیش دانیە،لەجیکی نوە تەنها لەناو کتێبەکان بەحەقیقەت ناگەەت. لەم ەەژانەدا کاک مەسعود بابەتێکی بەاوکردوە لەوبابەتەدا دەیوەت بیسەلمەنەت کە زمانی قورئان عەربی نیە،بەەام من پەی دەەم زمانی قورئان عەرەبییە و قوەیشیش! هەندە بەەگە دەنیتەوە بە بەپەی مەنتیقی فەەمی یان ئەرستەیی،کە ئەم مەنتیقەش مەنتیقی جەدەلە و بەکەکی ئەمە نایەت . چونکە ئەم لەژیکە ئەمە بەس لای باوەەداران کاری پەدەکرەت و سەرچاوەی دەگمابونە. پاساوی ئەویە عەرەب خەیان لەقورئان تەناگەن و قاموس بەکاردەنن بە تەگەیشتن وەک خەکەکی کەم

قسی پەدەکات . بەڕام کاک مسعود بە ئاگایە لەوەی کە زمانی دەق و زمانی ڕۆژانە جیاوازە . ئەمە زەرجار بەخوێندنەوەی کتێبێکی کوردی پەویستمان بە هەمبانە بۆرینە دەبێت و لەهەندە وشە تێناگەین بەڕام ئەوە واتای ئەوەنییە ئەم وشانە کوردی نەبن . هەندە وشە هەن دەمرن، تێنانێت لەنوسینیش دا بەکارنایێت بەڕام ئەوە واتای ئەوەنیە ئەم وشانە لەبونەوەری فەزایی داکەوتبن . ئاشکراشە لەهەموو زمانێکدا وشەی بیانی هەیە،لەقورئانیشدا هەروایە وشەی کوردی و سریانی و ....هەیە، بەڕام ئەوە بەم واتایە نیە کە ئەم زمانە زمانی میللەتێک نەبێت. زمان بەرهەمی بیری مرۆڤ ،یان وەک مەسعود مەحەمەد دەڵێت "زمان تەرجومانی هەشە".

من نامەوێ بیسەلمێنم کە کاک مەسعود هەڵەیە.چونکە هەربۆچۆنی قورئانێکی خێی هەڵەیە. لەقورئاندا هاتوە کە زمانی قورئان عەرەبییە!پاشان هەرلەقورئاندا هاتوە کە بەهەموو قەومێک پێغەمبارمان ناردووە بەزمانی خێی!پاشان بۆشکی زۆری قورئان مشتومڕە لەگەڵ عەرەب بگشتی و قوڕیش بەتایبەت کەواتا چۆن لە مشتومڕەکەی تێگەیشتن ئەگەر عەرەبی نییە .تێنانێت ئایێت هەیە ڕەک زمانی ئەبو جەهلە کاتێک عەرەبەکان شتێکیان وتوە بۆتە ئایێت و لەقورئاندا جێیکراوەتەوە.ئەوە عەرەب بو بەزمانی عەرەبی وتیان ئەوەی محمد دەیێت ئەفسانەی پێشینانە !پاشان وەک وتمان زمانی قورئان تەرجومانی هەشی عەرەبە . کاک مەسعود دەیەوێت ئەوەاستیە بشارێتەوە"کە خودا قەرزاری زمانی عەرەبییە"ئەم هەڵەیەی بە ئەوڕەیە. بەڵێ خودا قەرزاری زمانی عەرەبە،قەرزاری خودی عەرەبە ،عەرەب نەبوایە قورئان نەدەبوو! ئەمە کوردین بەڕام ئەگەر "مادە"ک زیندوبێتەوە لەمان تێناگات.ئەوەمانای ئەوە نییە کە زمانی ئەمە هیچ پەیوەندی بە مادەکانەوە نییە، بەڵکو مەسەلە ئەوەیە زمان گۆشە دەکات ،هەندە وشە دەمرن و وشەی نوە دێنەکایەوە. دەکرێ بەڵێن زمانی قورئان زمانێکی مردووە، بەو واتایە کە لە گفتوگۆی ڕۆژانە بەکارنایێت .پاشان قورئانی بەزمانێکی شیعری نوسراوە.جا ئەگەر بەقسەی کاک مەسعود بێت ،شیعری سەردەمی جاهیلیش عەرەبی نین.

زمان ناتوانێت سەردەمکان ببڕێت چونکە بەرهەمی هەشی گەلەکە لەکات و شوێنێکدا. بۆچی لەقورئاندا وشەی کەمپیوتەر نییە،چونکە عەرەب لەکات و شوێنێک دا ژیاوە لەسەردەمی قورئاندا، کە ئەوکاتە بە بیری ئەواندا نەهاتوە.ئەوکات تەنها ئەوشتانیان زانیوە کەبەرهەستن وەک حوشتر و ئەسپ و شمشێر ،یان ئەوشتانەی کە نابەرهەست و باوبون وەک جنۆکە . بەیە ئەگەر بمانەوێت ئەو

هەڵەیی کاک مسعود بەڕاست دەرخواردی خۆک بدەین،دەبێ بەڕێن قورئان دڕێ و دەستکاری کراوە. بەڕام موریدەکانی شێخ قەت بیرناکەنەوە ، ژیانی ئەوان بەگوێرەی بیرکردنەوەی شێخ بەڕاوەدەچێت،و بەعەینەکی شێخ دەبینن.

ئەم پیاوە لەبابەتەکانیتریشدا هەروایە،بەتایبەت لەمەژودا،مەژو بە پێی ئارەزو و تێگەیشتنی خۆی دەگێڕێتەوە! کاک مەسعود کارساتێکی گەورەیە بەسەر بیرکردنەوەی انسانی کوردەوە . لە کۆتایدا دەبێت بەڕەم خودی شەریعەتی ئیسلامی لەعەرەب وەرگیراوە . ئەوە عەرەب بو حەجی داهێنا و بەردە ڕەشکەی پیرۆز کرد،چوارمانگ جەنگی حەرامکرد ،بەڕام محمد هات هەندێ چاکسازی تێداکرد. خودی محمد تەواوی عەرەب لەخۆدەگرێت .سایکۆلۆژیای محمد سایکۆلۆژیای قەومەکێ بەچاکو خراپەکانیەوە . جاران دێیانگوت محمد نەخێندەواربوو عەرەبی نەزانیو،ئێستا ئێمەن نەخێر قورئان عەرەبی نییە . کاک مسعود دێیەوێت قورئان ڕزگاربکات لە لۆژیکی سەردەم،بەڕام ناتوانێت .

مەحمود عەبدوڵا

چۆن لیبڕاڵەکان بوونە لایەنگیری تیرۆری پیلانگێڕی؟-2- .. ن. جۆن گرێی- و. لە فارسیەوە مەحمود عەبدوڵا

بەشی دووەم

ئەو بەمتمانەیی بە زانیاری و هەواڵی گومڕاکەر،لە جەنگ عیراق dدەستی پێکردو، بەقەیرانی دارایی جیهانی زیادیکرد، وبە دوبارەبونەوەی بڕوودوا "پەژڕای ترس"لەجەنگی زانیاری سەبارەت بە ڕاپرسی دەرچونی بڕیتانیا لە یەکێتی ئەوروپا گەیشتە لوتکە . لە ئەوروپا پشتەوی بەردەوامی حیزبی پۆپۆلیستی ، لەوڵاتانی ئیتالیا و هەنگاریا ، کاردانەوەی بە متمانەیی بە نوخبەی لیبڕاڵ

.لەهەموو ئەم مەسەلانەدا ئەو نوخبەیە پشتگوخران ،چونکە لە کاتیهەنان بە قەیرانێک کەبە بەچونی خۆک دەستی خیانی تێدا بو ،بە توانابون. گەیشتنی نیزامی مالی بەسنوری پاشکشە کردنی تەواو ،کەشەی بەردەوامی کەچ ،هەموو ئەمانە پێکەوە ،بونە هۆی نەمانی متمانە لەناو خەوتی لیبراڵەکاندا. هیچ دەستوەردانێکی دەرەکی هەندەی ئەوەداوانە کاریگەری نەبو لەسەر بەمتمانەیی بە لیبراڵەکان و بەهەزبونی پۆپۆلیستەکان. وەلە دەتوانین بڵێین زۆرینەی لیبراڵەکان پێیان وایە پاشکشەو لاوازی ئەوسیستەمەسیاسیە دەستی دەرەکی لەپشت بو،کە بەباوەڕی خیان سیستەمێکی ئەبەدی بو.هیچ کەس ناتوانە قەناعەتیان پێبکات، کە بەدەستی خیان مەری پوچەڵیان لە
ناسنامەی خیاندا .. دیفید کامیەرۆن بەجۆرێ نیگەرانیەکی گەمژانە کە لەنا و ئەوجەماعەتە دەبیندرێت وتی:کە برکسیت بەرەنجامی پۆپۆلیزم بو. نیک کلیک شریکی ئەو لەحکومەتی(۱۰ ۲۰۱۵-۲۰) هاو دیدی ئەوبو، هیچ یەکێکیان گریمانی ئەوەی نەکرد ،کە کاردانەوەی پۆپۆلیستی ،کاردانەوە بو بەرامبەر سیاسەتەکانی خیان .
لەبەر هەمان هۆکار،کە تیەری پیلانگێڕی بە لیبراڵەکان سەرنج ڕاکێشە، تیەری پیلانگێڕی ئەوان لە بەرپرسیارێتی ئەو کەشانەی دروستبوون ڕزگاردەکات.
یەک دیە سیاسەتی ریزەتی، بەپشتیوانی تەواوی لیبراڵەکان، بوهەی دابەزینی ئاستی خزمەت گوزاری گشتی و ژێرخانەکان .کە زیانی لەبەشکی سەرەکی کەمەگەی بەریتانیادا. هەروەها لیبراڵەکان لەهەموو باڵەکان بڕوپەدەری کەچ بون، لەئاستێکی بەرزدا،هەرکەسکیش بیگوتبایە ئەم پێسیە زیانی هەیە بەتایبەت بەکرێکارانی فەقیر ،ئەوا یەکسەر سەرزەنشت دەکران و تەمەتی نەژادپەرستییان پێوەدەلکا. گەورەبونی حیزبی استقلالی بەریتانیاو پاشان حیزبی برکزیت ئەنجامی چاوەڕوانکراوی ئەو مەسەلەیبوو. پۆپۆلیزم دروستکراو و پێکهاتەی ئەو گروپە سیاسیە لیبراڵیە ،کە کەمتەرخەمی و فەشەلی خیان دەخەنەگەردنی حەماقەتی دەنگدەران .ئەگەر بە پەی پروپاگەندەی پەتین ئایدیای لیبراڵی مردوە ،ئەوە تەنیا بەهەی لیبراڵەکانەوە بو کە لە پەگەی بەردەستە بە فیکرەکانی ئەودابون. بەدەنیایەوە لیبراڵەکان هەربیرەکیەک ڕەتدەکەنەوە کە بانگەشەی ئەوبکات خیان بونە هەی شکستەکانی خیان .بە خیاڵی خیان ئەگەر کەموکوڕیەکیان هەبێت، ئەویە بە ئەندازەی پۆیست لیبراڵ نەبوون. بەدیدی ئەوان ئەوشتەی ناکامی لیبراڵیزم چارەسەردەکات لیبراڵیزمی زیاترە، یان زیاتر لیبراڵبوون.ئەگەر بیانوەت پێچەوانەی ئەوە ببیستن ،دەبێت قبوڵیبکەن کە دیدی

سیاسیان لەبنج و بنەوانەوە خۆشدارو خراپ بووە.مەگەردەکرێت زیرترین نوخبەی حاکم لە تەواوی مێژودا"ئەوە وەسفکە کە لیبراڵەکان هەیانە سەبارەت بەخەیان"دنیای دەوروبەریان درک نەکەن؟لیبراڵەکان بە هەمان شێوەی وەک پەرستان کە بونە ئامانجی لیبراڵەکان بەو باوەڕە دژنەوایی خەیاندەکەن کە هەزی دژەکی بونە هەی وەرانکردنی وەاتەکانیان .
هاودەمانی زەمانی" لیونز "باوەڕیان وابو هەرچی و پەرچی وخراپەکارانی دژە سەقیەت بون ،کە دەستکەوتە بەرچاوەکانی سەقیەتیان لەناودەبرد. بەهەمان شێوە لیبراڵەکانی ئەمە ئارەزودەکەن وابیربکەنەوە کە هەزە دژەکیە موداخالەکەرەکان و کەسانکی لوتبەرزی وەک "استیون بنون "ئاوێژکاری پێشوی ترەمپ" لە ووتەی پێشکەوتنی خەرئاوادا بونە بەربەست.ئەوان چاودەنوقنن،لەبەرامبەر کێشە قوڵەکانی سەرمایەداری بازاڕ سەنتەر،و ناڕەزایەتی خەڵک بە نەتیجەی ساختەچێتی و فەوفە دەزانن.
نەک پەیامی چاوەڕوانکراوی سیستەمکی ئابوری بکەڵک
ئەستاکە بەشکی زەری خەڵک گومان لە نوخبەی لیبراڵدەکە ن ، خودی لیبراڵەکان دیسان عەودالی بیرکردنەوەن لەپیلانکی ڕێش.ئەمە گەیشتوینە سەردەمکی نوێی بیرکردنەوەی تیەری پیلانگێڕی. زهنییەتی بەدبین تەنها بەکاری سیاسیی سنوردارنیە، جوانەوەی دژە ڤاکسین، نکۆلیکەرانی گۆڕانی کەش وهەوا ، نکۆلیکردنی نەزەریە زانستیە بناغەدارو مەحکەمەکان بە فریودانی گروپکی خاوەن بەرژەوەندی فێڵباز دەزانن. لەو جێگایەی کە پیلانگێڕیەک لەئارادانییە بیریان بە پیلانگێڕی دەچێت. ئەوەی کە سیاسەتمەدارانی بەرجەستە و هەڵکانی پۆلیس پەوپاگەندەیکی خەیاڵی، بونی حەقیەک لە سەرتاپای بەچەباز لە "ویست منستر"بە بەوا پەکراو دانا ، ئەداوەکی واتادار و موهیمی دەرخست ئەو ئیتیهامکردنە نەک ژیانی کەسانکی وەرانکرد کە بەهۆی تەمەتبارکرابون ،بەڵکو لە بەاوبونەوەی زیهنیەتەک دەدوێت کە وەک ڕەژانی سەدەکانی ناوەڕاست بەدوای دەزینەوە و گرتنی ساحیرەکان دەگەڕان.
.ئەوئەکادیمیانەی کە لەهەڵەی فیکری زەرینە لادەدەن، بەنمونە لەبوارەکانی جنسیەت و نەژاد و ئیمپریالیزم ،یەکسەر بە تەمەتی ئەوەی دژی ئازادی دەربەینن سەرزەنشت دەکرێن ،ئەزیەت وئازاردەدرێن. بەڵام لە ڕوانگەیکی گشتگیرترەوە ئەو ئەزیەت وئازاردانە، وەک هەوڵکە بە ریشەکشکردنی شێوەی: ئاگایی، بەداربونەوە، نەفرەتی ئەو تاوانانە لەپانتایی ئەندێشە ،کە گوماندەکرێت ببنە هەی پەکهاتنی دامەزراوەی سەرکوتکەر. بەشکی ئەو گالتە جاڕیە ئەویە کە بەزەری لیبراڵە تونڕەوەکان لەبەرایەتی

ئەو جۆرە لە پشکنینی بیروباوەڕە دەکەن.
سەختە بتوانین پێشبینی کۆتایهاتنی ئەو قۆناغەبکەین. بەدبینی و خانەگومانی و پێشەوی دەرونی ئەوانە نییە کە ئەقڵیان لەدەستداوە؛ بەڵکو ئەوبارودۆخە زیهنییە یەخێی ئەوانەیگرتوە کە جگەلە ئەقڵ هیچیان بەنەماوەتەوە. زەرجار خانەگومانی "سەظن" ناڕەزایەتیە بەرامبەر بە بە ئەهمیەتی خود،ئەگەر هەستبکەیت ئازارو ئەزیەت ئەدرێیت،باشترلەوەی کە هەست بکەی نادیدەت دەگرن .خانەگومانی یەکەکە لەمیکانیزمەکانی بەرگری دەرونی ، زیهنیەت کەیمان نیشاندەدات ،کە وادەکات خەیاڵاتی خواروخێچی خە بدەینە پاڵ دونیایەکی شاراوە کە نهێنیەکانی نازاندرێن.لەکاتی گەڕانکاریە سیاسیە گەورەکاندا گومانی بەدبینانە دەتوانێت بگەڕێت بە نەخشی درم .باشترین ڕاستی ئەوەش، پەرسەندنی ئەدەبیاتی پەتەکەکانە لای یەکە لە حیزبە مەژویەکانی بریتانیا.لەوانەیە بکرێت بڵێین کە "پەڕەی کوربین"ئێستا شکستی هێناوە، بەڵام ئەو حەقیقەتەی کە ئەو لە پگەی هەڵکشان بەرەو بەندترین لوتکەی سیاسی حزبی کرێکاران بو.نیشانەی ئەوەیکە کەمەگەی لیبڕاڵ دەتوانێت بە چ گەڕێک لە مەیدانی کاری سیاسی پشتئەستوربە نەفرەت و تەوهوم هەرس بهێنێت.
مەترسی ڕاستقینە ئەوەیە کە تەکنەلۆژیای نوێ دەتوانێت گومانی بەردەوام وەک شەوەیکی عەقڵانی لەژیاندا دەربخات . ڤیدیەکانی(دیپ فەیک)کە بەسودوەرگرتن لە هەشی دەستکرد وێنەگەلی کەسانی واقیعی لە بارودۆخ و جێگەی ساختەدا دروستدەکات .ژینگەی میدیایی لەوەی کەهەیە خیانەتبارتر دەکات .سود وەرگرتنی بەربڵاو لە تەکنەلۆژیا سنوری نێوان دونیای واقیعی و مەجازی وا ئاڵۆزدەکات کە ئیتر سنورێک لێنەوانیاندا نامێنێت.یەکێکیتر لە پارادەکسەکانی سەردەمی ئەمە ئەوەیە: پێشکەوتنی خێرا لە زانست وتەکنەلۆژیادابو کە فەرهەنگی پێست حەقیقەتی هێنایە کایەوە.
ئەگەریش چارسەرێک هەبێت بە ئەو گرفتاریە،لیبڕاڵەکان لەو بوارەدا بە توانان.ئەو جەماعەتە کە شۆنپێی پیلانگێڕان لە ئاڵۆزی کەمەگاکەیاندا دەبینن، موبتەلای هەمان نەخشین کە لەدژیان دە وروژێندرێت.لیبڕاڵەکان کە ئارەزوناکەن قبوڵی بکەن کە بەچی پێی پێشکەوتن دەشڵێت، بیر لەخراپترین جۆری سحروجادو دەکەنەوە. ئەو هەڵزە نادیارانەی کە بەگومانی لیبڕاڵەکان خەریکی پیلانگێڕی و دەسیسن لە دەوروبەری ئەوان، سەبەری یەکشتن: بەرگری لەبەرامبەر واقیعیەتێک کە لەوجودی خودی ئەولیبڕاڵەکانەدایە.

ن. جۆن گرێی
و.لەفارسیەوە مەحمود عەبدوڵا

چەن لیبراڵەکان بونە لایەنگیری تیاری پیلانگێڕی ؟-1-.. نوسینی: جەن گرای وارگاڵانی لە فارسیەوە: مەحمود عەبدوڵا

"لیبراڵەکان هەمیشە خەیان بە سیمبولی عەقڵانیەت زانیوە، بۆیەهەڵەکانی خەیان نابینن"

بەشی یەکەم

لیبراڵەکان ، چ چەپگرا کان، چ ڕاستگراکان ،هەمیشە باڵەسیاسیەکانیتریان بووە تەمەتبارکردوە ، کە لایەنگری تیاری پیلانگێڕین . واتا وابیردەکەنەوە کە دوژمنانی پیس و مەلعون دەستیان خستۆتە ناودەستی یەکتر ، تا هەل و مەرجی کەمڵایەتی تێکبدەن .
بەهام دوای هەڵبژاردنی ترەمپ و " برکزیت "چونەدەرەوەی بەریتانیا لەیەکێتی ئەورووپا" ، وادیارە کە خودی لیبراڵەکان خەیان کەوتونەتە باوەشی تیاری پیلانگێڕیەوە و ،دەڵێن پۆتین و کەپانیا کانی تەکنەلۆژی دەستیان خستۆتە ناو دەستی یەک ؛ تا ڕۆژئاوای ئازاد و پێشکەوتو ڕابکێشنە ناو زەلکاوی ئیستیبداد و پۆپۆلیزم .

ئەو وەرچەرخانە گەورەیە چەن ڕویدا ؟

تا ئەم دواییانە ، بەچونی لیبراڵەکان ئەوەبو ،کە هیچ پیلانگێڕیەک لە ئارادانییە ، هیچ پیلانێک بەهیچ پەورەک ، کە ئەهمیەتێکی مێژویی هەبێت، لەئارادانییە. مێژوو واتا قۆناغە دوورودرێژەکانی ئاژاوەو نەزانی ، بەجگە لە هەندە دەرفەتی بەیناباین ،کە کەسایەتی ئاقڵی وەک خەیان "لیبراڵەکان" دەسەاتداربوون.
بەتەپڵەینی کات عەقڵ پێشدەکەوێت و لەمپەرەکانی بەردەم هەزی لیبراڵ نامێنن . لیبراڵەکان لە سەرەکایەتی هەموو حیزبەکان ،باوەڕیان وابوو، کە مێژو :"واتا دواهاتی تەدریجی و پێشکەوتنی مەرحەلە بەمەرحەلە "، ئەوان باوەڕیان بەهاتنەکایەی جۆرێکی باشتری

سەرمایەداری ، یان سەیسال دیموکراسی هەبوو . لیبڕاڵەکان تامەزرۆی پشکۆوتنی بەردەوامی ئاقڵ بوون ، ئەبەت بە پشتنگایەتی خۆیان.
پێیان وابو ، ئەم پشکۆوتنە هەمو بڕبەستەکان دەبەت و هەڵە تاریکەکانیش ئەگەر بیانوەت بڕبە پشکۆوتن بگرن چارنوسیان هیچ نابەت جگە لە ناکامی .
بەڵام لە چەندساڵی ڕابردودا ، دیدگای لیبڕاڵەکان گۆڕانی بەسەردا هاتووە، دەرچونی "ترەمپ" لەهەڵبژاردنەکان و ، ڕاپرسی " برکسیت "و پشەوی پاپۆلیزم لەرزی خستەتە گیانی "ئیمان بە عەقڵ" .
دواجار لیبڕاڵەکان بە هونکردنەوەی ئۆگۆڕانکاریانە لەسیاستدا ، کە لەگەڵ تیەری مۆژویی خۆیان ناتەبان ، کەوتنە سەراغی هەڵەکی شاراوە .
زهنیەتی پیلانگێڕی ئەستا لەناو ئۆجماعەتە ڕەواجی هەیە. ئەوەی دوساڵ لەمەوبەر "پش هەڵبژاردنی ترەمپ" بە وەهم و خوافاتیان دادەنا
" واتا سیاسەت بەدەستی یاریکەرانی شاراوە بەڕەوەدەچێت" ئەمەش خۆیان باوەڕیان پێیەتی. لەم دونیابینیەی لیبڕاڵەکاندا ، نەک تەنها پشکۆوتن وەستاوە، بەڵکو بە شەوازی شاراوە و، ئەنقەست هەموشتێک تەکدەرێت و ، پێچەوانەی دەکرێتەوە. ئەوباوەڕەی کە هەزی شاراوە فەرمانڕەوای ڕوداوەکانن ، مەترسیدارترین ژەهرە لەگەڵ پانی سیاسیدا. "نورمن کوهن" لەکتێبی " مەڵەتی جینەساید" دا(١٩٦٧) توژینەوەیەکی سەنگینی سەبارەت بوودەقە ساختەیەی سایەی ١٩٠٣ – ئەنجامدا ، واتا پرۆتۆکۆلی گوورکانی صەهیۆنی .دەقێک کە بە ئەگەری زۆرەوە ساختەو دروستکراوی یەکێک لە ئەفسەرانی دەزگای نهێنی "تزار" بووە.
کوهن ، دەری خست ئەودەقە خراکی تیەری پیلانگێڕیەکی گورە بو، کە ماهیەتێکی دژە یەهودی هەبوو. لەدوای کەمەڵەک گۆڕانکاری سیاسی گورە بە هەڵەکەست گەیشت . لەژیکی ئۆجۆرە تیرانەی پیلانگێڕی لەواقیعدا قەتوعامە . بەوشەویە پرۆتۆکۆڵەکە بە پاساودانی پڕۆژەی لەناوبردن بەکارهات، کە لەمۆژودا وێنەی نییە.
بە وتەی -کوهن- ملیۆنان کەس لەسەربنەمای ئەو باوەڕەکوژران : "یەهودیەکان،هەمویان،لەهەرکوێی جیهانبن،ئەندامی یەک دەکخراوی پیلانگێڕن ،کەدیانەوێت بەشریەت وێران بکەن و پاشان دەستی بەسەردابگرن. " زیندوبونەوەی دیدگای نکۆلیکەری هۆڵەکەست ،نیشانەی دژکۆتنەوەی دوبارەی ، ئەو خۆیاڵە ژەهراویەیە. نەک هەر لای "ئاستی تونددرەو" کە هەرگیز بتەواوی ئۆوخۆیاڵیان نەخستەلاوە، بەڵکو لای کەسانکیش کە خۆیان بە پشکۆوتنخواز دەزانن.
بەڵام تیەری پیلانگێڕی نەتایبەتە بە "ئاستی تونددە"

نە تایبەتە بەو نەوە نوێیەی دژە یەهودی، کە لەناو بەشێک لەچەپەکان دەرکەوتوە . لیبراڵەکان لەکەنوە ، تانە لە ئاپرتکانی مردنی بکەمڵە دەدەن ، لە ژێمە پشکۆوتوەکاندا و دژەن ئەو جۆرە ئامارانە پەوپاگەندەن. یەک نمونە وەردەگرین،کەلە سەرەتای دەیەی ١٩٣٠ ڕویدا، ئۆرگانە موحتەکەمەکانی ئایگشتی لیبراڵەکان ، ئەو حەقیقەتیان پەسەند نەدەکرد، کە گرانیەکی گەورە لەیەکەتی سۆڤیەت ڕویداوە. ئەوگرانیە فاجیعەیەکی سروشتی نەبوو،بەڵکو دەستکردی مرۆڤ بو ،بەری سیاسەتەکانی ستالین بوو .لەدەستانی بەرهەم و ئاژەڵ لە پڕۆسەی هاوبەشیکردنی کشتوکاڵ،داواکردنی بەڵکی زۆر لەداهاتی جوتیاران ،ناردنەدەرەوەی خەڵو خەرمانەکی زۆر بۆ بەدەستهێنانی پارەی بیانی ،گرانی دەستکردی یەکەتی سۆڤیەتی لەکەوتوە. لەساڵانی(١٩٣٢ – ١٩٣٣ .)

"برسێتی ، یا مردن بەهەی برسێتیەوە لەئارادانیە، بەڵکو مەرگ ومیری فراوان ، لە نەتیجەی بەدخەراکی وهەڵەخەریە" ئەو قسە سایرو عەجیبەلە ئاپرتی ٣٠مارس ١٩٣٣ لە نیەرک تایمزدا باوبەتەوە،ەک لەوکاتەدا ملیەنان سۆڤیەتی لەبرسا دەمردن. چونکە گرانی تاساڵانەکی زۆر شاردرایەوە،ناکرێ بڵێین دەقیق چەند کەس مردن،بەڵام ئەوەی کە ئاماری مردوان گەیشتەملیەنان کەس بەهەندەک کەس ئاشکرابوو. لەوانە ڕۆژنامەنوسی ئەمریکایی "یوجین لیونز" کە ئەو لە کتێبی " پاسەوانیکردن لە یەتەپیا "لە فەصڵی "لەشکری چاپەمەنی گرانیەک دەشارنەوە"ئاماژە بەو ئاستیانەدەکات.

کتێبەکەی لیونز، لەبەر چەند هەکارەک جێگای سەرنجە.لەوکتێبەدا کەمەک دیمەنی ڕۆژانە ڕوندکاتەوە ،کە خەی و ڕۆژنامەنوسکانیتر، لەهەواڵ نەردراوەکانیاندا باسیان نەکردوە:

سەدەها ئاوارەی چەکن و گەمار، لەناوچە وەرانبوەکان لە دەوری ئەستگەی قیطار خەوتیان هەڵداوە، بە خەرایەکی وا کە پڵیس ناتوانە پاکسازیان بکات .سەربازانەک کە گوندیەکان لە شۆقامەکانی مسکۆ دەسوڕێننەوە " دیمەنەکی وا کە ئاسایی بە نیونیگا سەرنجی کەمەی پیادەڕۆ بەخەی ڕادەکێشێت. "هەزاران منداڵی بێ ماڵ و فڕۆدراو ، ،منالانەک کە لە پڕۆسەی هاوبەشیکردنی کشتوکاڵ دایکوباوکیان مردبون، هەتیوببون، پاسەوانانی دژگای ئاسایشی وەک حەیوانات لەوڵاواز مراقبیان دەکردن.

بەشەکی کتێبەکەی لیونز بەناونیشانی"دو کە دو دەکاتە پێنج"، دەستەواژەیەکی جۆرج اورویلە لە ڕۆمانی" ١٩٨٤"دا، ئەوبەشە نیشانیدەدات کە زهنیەتی لەکدژی سۆڤیەت چەند عەجیب و غەریب بو. لەنوان ئەوکتێبانەی میوانانی خاریجی لە سەر تەجروبەی سۆڤیەت نوسیویانن ،پاسەوانیکردن لەیەتەپیا ،لەهەمویان لەقاودەر

ترەبنامی گرنگترین بەشی کتێبەکە کە بەکێکی ئەدەبیات، ئەویش لەوبارەدا لیونز پیلانێک ئاشکرادەکات: ئەو لاگرانداماتیزی لەشکری ڕۆژنامەوانی دژەکی لە پیلانگێڕیکی سەرکەوتو دا، متمانەی ئەو ڕۆژنامەنوسیان نە هەشت، کە ئاپارتی لەسەر گرانیکی ساڵانی ١٩٣٠- باوکردبوو و زەمینەسازیان کردبو، بۆ دژکردنی ئەوڕۆژنامە نوسلە سڤیەت.
لیونز چەپگرابو،ڕەخنەکی چالاکی بینی لە بژگریکردن لە"ساکو و وینزتی" دوو ئانارشیست. ئەو بۆ ناونیشانی ڕۆژنامەنوسی ئامریکایی بۆ ئاژانسی خەبەری" تاس سڤیەتی "کاریدەکرد. ئەو لەساڵی ١٩٢٨- کە هەواڵنێری یونایتد پرەس بو، ئومێدی زۆری بەڕۆژهی شۆڕەوی هەبو، یەکەمین ڕۆژنامەنوسی ڕۆژئاوایی بو ، کە مۆڵەتی چاوپێکەوتنی تایبەتی لەگەڵ" جۆزەف ستالین" پێدرا ، کارگێشتە گرانی و تواوی ئومێدەکانی بون بەهەڵم. ئەوەی کە " لیونز "بەهاوکاری ڕۆژنامە نوسە بیانیەکانیتر هەوڵی شاردنەوەی گرانیان دا ،ئەمەش بۆ هیچ جۆرێک بەهەکاری هاودەی ئایدیاڵجی و یەتەپیای سڤیەت نەبو؛ بەڵکو دەترسا مۆڵەتی کار کردن لەدەستبدا ت و بگەڕێتەوە ڕۆژئاوا. کە لە وێش هەڵاوسانێکی گەورە و بێکاری ڕوبەڕوی دەبەوە.ڕەچاونەکردنی هەڵە سورەکانی شۆڕەوی و لەدەستدانی پیشە بۆئەو هەمان دژەنجامی هەبوو. بەدەر لە هاوڵایی سیاسی ، ژمارەیەکی کەم لەڕۆژنامە نوسان ئامادەبون ئەو مەترسیە بۆ نرخی گیانیان بکەن .
لیونز، ئەو پیلانەی بۆ ڕاشکاوی گەڕاوەتەوە، بۆ تێکەڕکردنی هیچ ئیحساسات و هەیجانێک. یەکەمین ڕاپارتی موعتەبەر دژبارەی برسیەتی لە سڤیەت، "گرت جونز" باویکردەوە لە "منچستر گاردیان"ئەو ڕۆژنامەنوسەکی خەڵکی وەڵز بو، سکرتێری پێشوی "لوید جۆرج "بوو. ئەوکاتەی لە سڤیەت نیشتجێبوو، بانهەنی سڤەریکردبو بۆ ئەکراین ، لەوێ تێبینیکانی خۆی تۆمارکردبو.جۆنز تاکو تێنیا لەناو گوندەکانو کەڵگە کشتوکاڵیە هەرەوزیەکان دەهات و دەچو،هاواری خەڵک دەبیستێت :"نان نییە؛دەمانەوێت بمرین"
لەیەکێک لە سڤەرکانیدا ، بەقیطار ،یەک سەمونی وشکی لە تفدانەکەی هەنایدەر وفڕێیدا، بەڵام یەکسەر کەسکیتر هات و هەڵیگرتەوەو خواردی، جۆنز لەڕاپارتەکەیدا ئەو ڕوداوانەی برسێتی باسکردبوو، پاداشتی جۆنز لە و ڕاپارتە دا ئەوبو بەهەمیشە لەسڤیەت دورخرایەوە و گەڕانەوەی بۆ سڤیەت لە قەدەغەکرا .بەهانەی دژکردنی ئەوبو ،کە پەیامنێرێکی ڕاستگۆنیە و ناتوانێت متمانەی پێبکرێت. لەڕاستیدا ئەوە پەیامێک بو کە لیونز و لەشکری چاپەمەنی شۆڕەوی لە دیدارێکدا لەگەڵ ئەفسەرێکی پلەبەرزی چاپەمەنیەکانی شۆڕەوی لە ژوری هەتەلێکدا وڕیانگرت. ئەو ئەفسەرە قناعەتی بۆ

لیونزو هاوڕێکانی کرد،کە لە بە ئیعتبار کردنی جونز دا خەمانە و برایانە ڕەفتاربکەن.لیونز دەڵێت : «لەماوەی ئەو هەموساڵە لەدەستکاریکردنی ڕاستییە بە خوشکان لەژێمە دیکتاتۆرییکان دەرکردنی جۆنز، بۆئەمە بە ڕەحمانەترین کاری نابدە بو کە بەمان پێشهات . بەڵام ئەوکارەمان کرد ، بەدەربینی ناون ودووانە ئەوکارچەپەڵەمانکرد.

لەدوای دەرکردنی لە یەکێتی سۆڤیەت ،جۆنز وەک پیامنێری مەحەلی لە کاردیف کاری دەکرد. پاشان بەڵکەوت چاوی دەکەوێت بە "ولیام رندالف هرست" کە یەکێک بولە کەسە خاوەن هەژمونەکان لەبواری چاپەمەنی دا،لە ئەنجامی ئەودیدارە دوبارە جۆن پیشێی ڕۆژنامەوانی بییانی گرتە ئەستۆ .ئەو چو بە چین تا لەبارەی مناقشەی چین و ژاپۆن ڕاپۆرت سازبکات ،بەڵام لەوسۆفەردا کە بەناوچەیەکی دور لە دەستی چین ئەنجامیدا لەلایەن چێتکانەوە دەگیرێت ودەکوژرێت.هەندێک دەڵێت سۆڤیەت دەستی لەکوشتنی داهەبو،بەڵام بەڵگەی ڕون لەبەردەست نییە کە بیسەلمێنێت.بەدرێژە چەندوچونی مردنی ،جۆنز قوربانی پیلانێک بووکە لیونیز لەکتێبەکەیدا تەماریکردووە. لیونزو هاوڕێکانی تاچەندین دەیە کەمەکیان کرد بە شاردنەوەی برسیەتی و گرانی لەیەکێتی سۆڤیەت .نەهەشتنی اعتباری جۆنز بەشێکی گرنگی ئەو چالاکیانەبوو ،بەڵام دیدی لیبڕاڵەکانی ئەو کاتە دیسان یارمەتیدەری ، ئەو فریودانە بوو.
لویی فیشر، ڕۆژنامەنوسی کاریگەری ئەمریکی کەلەساڵی ۱۹۳۲ دوبارە سەردانی سۆڤیەتیکرد ، دوبارە ئەو گەڕانەوەیە ڕەواجی پەیداکرد کە گریمانی دابین نەکردنی خەراک بەرەنجامی هەڵەگرتنەوەی خەڵکوخەرمانی پۆیست و هەرشە وڕانکاریکانی دژە سۆڤیەتی بوو. فیشر لەبەراوانە ئینکاری هەبونی برسیەتی و گرانی دەکرد لەروسیادا.ئەو هەرگیز ئەندامی حیزبی کەمۆنیست نەبو.بەڵکو پێویستبو بەکەمەڵەی چەپە لیبڕاڵەکان ،کەباوەڕیان وابو سۆڤیەت نمونەی بەرجەستەکاری پشکوتنی مرۆڤ و دەبەت دژی هەر ڕاپەرتک بن دژی یەکێتی سۆڤیەت. تەنیا کاتێک جەنگی سارد دەستەکەی کەشفکردن و ،و فەیلەقە هاوبیرەکانی پشویان ئیعترافیانکرد ،فیشر بایدایە وەو دانی بەشتێک دانا کەهەرلەسەرەتاوە دەیزانی. گوایە تا ئەوکاتە واتەسەویکردوە کە ژمارەی قوربانیەکانی تاجروبەی سۆڤیەتی بەرهەمدار دەبەت!

ئەو بەچونە باوەی هاوسەزانی یەکێتی سۆڤیەت ،لەگەڵ ئەو ئیدیەمەی جۆرج ئەروێل" سیاسەتی هەنگاوبەهەنگاوی کارەساتبارِ "

یەکدەگرتنەوە، کە لە وتارێکدا لەساڵی ١٩٤٥ نوسیبووی.
ئەو تیۆرە سیاسەتی هەنگاو بەهەنگاو دەبێت : پێشکەوتنی مرۆڤایەتی لەڕێگەی هێواوی گەورەدەبێت ، کە زەرجار دیکتاتۆریەت و کوشتاری جەماعیی دەبێت. هەندێک لە وانەی باوەڕیان بەو تیۆرە هەبوو سۆسیالیستەکانی وەک"سیدنی" و "بئاتریس" و "وب "بون لەدیدی ئەوانەوە ژیانی سۆفیەت لەبنچینەدا ژیانێکی پێشکەوتوو ، بەڵام هەنگاو بەهەنگاو پێشدەکەوێت .بەڵام دەبو بگوترایە هەنگاو بە هەنگاوی کارساتبار .لەڕاستیدا ئەم واتا پیادەکردنی هەمان دیدگای گۆشبینی لیبراڵەکان "میلیوریزم" سەبارەت بەپێشکەوتنی ڕاستەوەڕ ئاسای مرۆڤایەتی و ئەقڵ ، بەڵام دەربارەی ئەوبەشەی مرۆڤایەتی کەزەر دواکەوتوون.

هەمەتی شاردنەوەی برستی لە یەکێتی سۆفیەت ئەنجام بەخش بو ، چونکە ئەوشتەی کە ئەو لیبراڵانە نەیاندەویست بیبیستن پێی سەلماندن .گاتەجاری ئەو بەسەرهاتە لەوەدایە کە سەرکەوتنی تاڕادەیەک قەرزاری پیلانگێڕیەک بو، هەمان پیلانگێڕی لیونز و هاوکارانی کە لە مۆسکۆ ئامادەیانکرد . لەجەری هەمان پیلانگێڕی کە لیبراڵەکان پێداگریان دەکرد ونەدات .لە عەینی کاتدا ،کە ئەم جەماعەتە ڕاپەڕتکاری مردنی بەکۆمەڵ بەهەی برستیان بەناڕاست و دەسیسە و ساختەکاری ڕاستگۆرادەزانی و پێیانوابو دەبە نکۆیان لێبکەن. دەبە بزانین لەوکاتەدا لیبراڵەکان گومانی بونی پیلانگێڕیەکیان بەمەشکداهاتوە،لەدیدی ئەوان برسیەتی جەرەک هەوای ساختە بو.شەواز و تایبەتمەندی گومانکردن لە سیاسەتی ئەمریکایدا " لەکۆنگرێسی چەوپای ریچارد هافستاردە دەربارەی تیۆری پیلانگێڕی ١٩٤٢ "دا .لەو لەکۆنگرێسەوە دا دەریخستوە کە چۆن زیهنیەتێک کە بە هەی گومان و دودڵی بەدبینانە پێکهاتبێت نەک تەنها دەبێتە خەراکی هەوادارانی "بری گلدواتر""کاندیدی ڕاستگۆرای حزبی کۆماری خوازی بە سەرکۆماری " ،بەڵکو دەبێت بەسوتەمەنی بە ئاگرێک کە جوانەوە کانیتر ، لەناو توژی ڕاستی تونددەو هەڵیانکردووە. تەوانینەکانی گلدواتر ،تا ئەمەش لەشیکردنەوەکانی گەڵپانی سیاسی دا بەکاردەن .بەڵام ئەم بۆچون و تەوانینانە لەهەمانکاتدا سەبارەت بەلیبراڵەکانیش ڕاستن،چونکە لەناو ئەو جەماعەتشدا باوەبون بە ڕەکخراوی نهێنی و پیلانگێڕی پێڕیسەندەو و پێیان وایە لەگەڵ انکاریە سیاسیەکانی ئەم دواییانەی ئەمریکا و ئەوروپادا پیلانگێڕی هەبووە .سەرەک کۆماری پشو جیمی کارتەربە سەراحەت دەڵێت: ترامپ بە موداخەڵەی هۆسیە لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠١٤ براوەبوو.لەبەر یەتانیاش کەسانی وەک "بن بردشاو نمایندەی پارلەمان" و "کارل

کدوالار" پروپاگەندەیەکی هەمان شێوە دەکەن، دەربارەی ئاپرسی دەرچونی بەریتانیا "برکسیت"
زەدەیی نیە ئەگەر بەم ئەستا لیبڕالەکانیش سەبارەت بەگەڕانکاریسیاسیە بەرچاوکان باوەیان بە تیڕی پیلانگێڕی هەناوە .

هەبەت ئەو تیڕانە بەشێک لەاستیان تێدا.کەسێک کە تێزقاڵک روسیە و پۆتین بناسێت ،ناتوانێت گومان نەکات کە ڕوسیە هەوڵیداوە مۆداخڵە بکات لەسیاسەتی ئۆژئاوادا.بە پێی هەندە بەگەی یەکلاکەرەوە ڕوسیەو حیزبەکانی ئاستی تونددەو پیوەندیان هەیە،لەوانە بەشنی پشتیوانی دارایی بە ئاستی تونددەو .هەروەها بەکارهێنانی تەکنەلۆژیاتیەکان لەلایەن ڕوسیاوە و بە هێدفگرتنی دەنگدەران بەئاوەی دەنگ بە ترەمپ بدەن ،یان هاندانی دەنگدەران بە دەرچونی بریتانیا لەیەکێتی ئەورووپا
بەکارهێنانی تەکنەلۆژیاتیەکان لەلایەن ڕوسیاوە و بە هێدفگرتنی دەنگدەران بەئاوەی دەنگ بە ترەمپ بدەن ،یان هاندانی دەنگدەران بە دەرچونی بریتانیا لەیەکێتی ئەورووپا ئەوە قسەی لیبڕالەکانە لەئێستادا . ئاستە دووەتی ڕوسیا پشێنگ بوە لە پشکۆتنی جەنگی زانیاری و هەواگری.بەڵام ئەو مانای ئەوەنیە ڕوسیا ئەندازیاری گەڵانکاریە سیاسیەکانی ئەم دواییانەی ئۆژئاوابێت . و پڕاوەزخستن و بەمتمانەیی گشتی وبەردەوام، بە سەرتاسانی لیبڕاڵ و فەرمان ڕەوا بەسەرکەمەگادا ، واقیعەکە لەو ئاستیانە کاریگەرتروگەورەترە.

نوسینی: جەن گرێی
وەرگێڕانی لەفارسیەوە : مەحمود عەبدوڵا

سەرچاوەی ناکۆکیەکانمان چییە؟ .. مەحمود عەبدوڵا

"لەجیاتی بەزاری لەباوەیان،پەویستە زیاتر فەربیت لەبارەی سەرچاوەی باوەڕکانیان "

لەزەمەنکدا دەژین کە بەڕاستی زەمەنی زربەی و چەنبازیە.وەک

دڵنیان ئەقڵمان بەتەواوی ناودرک و کەناڵبەتەوە. بیروبۆچونەکان بەرامبەر یەک لەسەر دوورن کە هەندێک تێگەیشتنی ئاستەنگکردوە. حەزو ئارەزوو و خولیا و خونو ئاواتەکانمان بەرامبەر جیاوازن کە هەرکەسە یان هەرگروپە بەجیا و سەربەخۆ هەوڵدەدەن دونیایەک چێبکەن کە ئاویتر هەست دەکات بەئاو دڵبەتە جیهانەم.

بەهایەکی گشتی نییە کە لەکمان نزیک بکاتەوە ،دەمارگیری بەجۆرێک تەشەنەی کردووە، کە هەوڵی سینەوە و دژایەتی هەستی خۆشویستی و یەکتر قبوڵکردنی گرتەوە.لەکاتێکدا هەموان بانگەشەی کەمەک بەهادەکەن ،کە هاوبەشە لەناوانماندا، بەڵام دەبینین کەسانێک کە بانگەشەی ئازادیخوازی دەکەن، لەناو هەزێکی کەنە پارەزدا جەدگرن. هەموانیش پێیان وایە لەسەر حەقن!ئەک هەر ئەوە هەموان پاساویان هەیە بە دونیابینی و بیروباوەڕکانی خۆیان تەنانەت ئەگەر ئەو بیروباوەڕانە ئەفسانەیی و دەگما و سەرتاییترین بیروباوەڕبن،یاخود ئەگەر بیروباوەڕو بۆچون و دونیا بینی مەدەرن بن.

چۆن لەک تێبگەین بۆ لەناوبردنی جیاوازیکان جیاوازیەکان"کەمەحاڵ" و،بتوانین پێکڤە کاربکەین .
هەریەکەک لەئێمە ئەژانە کەمەک قسەو بیروبۆچونی بەرگوێ دەکەوێت،کە سەرمان دەسوڕمێت. چۆن دەکرێت کەسەک ئاوابیربکاتەوە؟چەندکرێت کەسەک تائەو ئاستە دەگمابێت؟ هەندجار لەو بیروبۆچونانە بەزار دەبین و هەندجار پێکەنینمان پێیان دێت ،هەندەک جاریش وامان لەدەکات هەستی مەزنتربون لە ئەوانیر وامان لێبکات لەدژایەتیدا بەرەحم بین. من بانگەشەی یەکسانی لەنێوان بیروبۆچونەکان داناکەم ،بەڵام بەوەم بەو هەیە کە دەبێت ئەوانەی زیرەکترن هاوکاری ئەوانیتر بکەن هەر وەک بریتا بولەر دەڵێت: کاتەک باوکم بردومی بۆ تاقیکردنەوەی زیرەکی ئاستم سەرو ئاستی زیرەکی ئاسایبو،بەڵام باوکم ئامۆژگاری کردم و فێریکردم وەک چۆن دەبێت ئەوانەی سامانیان زۆرترە دەبێت هاوکاری ئەوانیتربکەن،ئاواش دەبێت هاوکاری کەسانەک بکەین کە ئاستی زیرەکییان لەئێمە نزمترە،نەک بیانخەینە خزمەت خۆمانەوە.

بەر لەهەرشتەک دەبێت ئەوە بزانین کە هەرتاکەک بگرێت بیروبۆچونەکانی خۆی پەڕاستن،خوالفێبۆرستترین کەس گاڵتە ی بەبیرو بۆچونی هەشنگرترین کەس دێت بەپێچەوانەشەوە.لەبەردا ئێمە ئەو دو ئاستەیە هاوسەنگ ناکەین و هەوڵنادەین بەدوای هەژڕای حەقیقەت دابگەڕین،یان ئاستی لەژیکی بوون .بەڵکو ئەوەی ئاشکرایە کە زهنی هەریەکەک لەئێمە بەگوێرەی ئاست و شێوازی مەعریفەکەی حەقیقەت

بەرهەم دەنێت. منێک کە باکگراوندێکی مەعریفی دینیم هەبێت ناتوانم لەژیکیانە پاساوی بیروباوەڕەکانم بدەم. پەیوەرکانم لە جۆری مەعریفەکەمەوە سەرچاوە دەگرێت .ئەلبەتە کاملە لەوبارەیەوە دەڵێت: من تۆژگارێک پەم وابو زۆر ژیرم ،بەڵام بەڵامەوە گرنگ نەبو،چونکە دەمزانی گەمژەکانیش هەمان هەستیان هەیە! بەڵێ هەریەکەک لە ئەمە دەکرێت ئەو هەستەی هەبێت کە ژیرترینەو داوەری لەبارەی هەموشتێکەوە بکات .بەچاوپۆشین لەوەی کە بگومان دونیابینی پیاوەکی دینی و ئاینشتاین یەکسان نین.بەڵام چ پیاوەکی دینی هەیە ئاینشتاین و فرێید بە گومڕا نازانێت!

.کەواتا لێرەدا واز لەوە دەنین کە ڕاستە و کە هەڵە. هەتا ئێگەر سەرنج بدەینە ئاستی پەرەشی هەرتاکەک بە بیرو باوەڕکانی لەوانیە ئەوە بەدیبکەین هەرتاکەک ئێگەر گەمژەترین تاکیش بێت ،هەزی بدەیتە ویستی خۆی دەکاتە دەستوری وژات . بەڵام هەز گەرچی حەقیقەتی هەیە بەڵام حەقیقەت نیە .هەز کوێرە و نالەژیکیە.

چۆن لەک نزیک ببینەوە و بتوانین پەکەوە کاربکەین؟

ڕەنگە پەکەنیناتان بێوەبێت،کەبەڵێم بیرو باوەڕ کاریگەری لەسەر لەزەتیش هەیە! ئەمە دەبینین بیروباوەڕ هەستکانیشمان دەگۆڕێت کاریگەری هەیە لەسەر ئارەزوکردنی جۆری مۆسیقا ، خوێندنەوە ، فیلم و..تاد .
کەسێک کە گوێ لەقورئان دەگرێت لەوانیە فرمێسک لەچاوکانی بێت،کەسکیتر بە پێچەوانەوە. دەبێت ئەوەاستیە بزانین کاریگەریەکە لەناوەوەیە نەک لەدەرەوە،ئەوە وەامی دەرونی ئەمەیە بە ورژنەر دەرکیەکە،هەزە سیحریەکە لەدەرونی ئەمەدایە و پەیوەستە بە یادەوەری و ئاوات و حەزەکانمان ر هەربەیە تاکەکی بەوادار سەری دەسوەمێت کەسێک ئارەزوی گوێگرتن لەقورئان ناکات و دەی داناخورپە،ئەو درک بەوناکات کە ئەو هەستەی ئەو هەیەتی بە بابەتێک پەیوەستە بەبیروباوەڕی خۆی،بەیە هیچ پەویست ناکات خەمان تێک بدەین وبەڵێن فەرمان دەدەقەو خوا مەری لەدەداوە، بەڵکو لەڕاستیدا ئەوە مەعریفەو بیرو باوەڕی هەست و یادەوەری ئەمەیە وادەکات ئارەزوی چ ئاوازێک بکەین،هەر گیز زەحمەتە دوکەسمان هەمان هەستمان هەبێت بە ئاوازێک مێگەر ئەوکاتەی هاوفیکربین!

جان هایت دەروناسی ئەمریکایی لەکتێبی زهنی دروستکار بەچارەسەری ئەم دەڵێ دەڵێ شەواوی کەمێگا و پەکدادانی دونیابینیەکان پەشنیار دەکات کە لە جیاتی بەزاری و تووڕەیی لە بیروباوەڕی کەسانی

تر، بەدوای سەرچاوەی بیروباوەڕکانیاندا بچین، بۆ ئەوەی بتوانین گفتوگۆ بکەین. وەڵامی پرسیارچاوەی بیرو باوەڕکانی خۆشمان بکەینەوە! هایت پێی وایە شەش بەها هەیە کە هاوبەشە لەگەڵ دژەکانماندا، بەڵام چاوکردنی ئەم شەش بەهایە دەتوانین هاوکاری یەکتربکەین و لەکنزیک بینەوە و بتوانین گفوگۆ بکەین، لەجیاتی موجادەلە، چونکە ئاشکرایە بەنرزان دانان و کەمتر دانانی ئەوانیتر دەرگای گفتوگۆ دادەخرێت و مجادەلە ش ئامانجکەی سەرکەوتن و ژێرکەوتن بردنەوە و دۆڕانە! . ئەلبەتە کامەش لەمانەکەدا دەبێت: هەموکەس پاساوی هەیە بەهەر کاروبیرکردنەوەیەک بەیە مشتومە کەتایی نایەت پاساوهێنانەوە درێژە دەکێشێت ،لەوانەیە لەدەخی ئاوادا دواین قسە بەهێزبێت، بۆ ئەوەی هێز دواین قسەنەکات دەبێت چاوی ئەو شەش بەهایە بکەین ، بەبێ گۆڕینی بیروباوەڕیش دەکرێت پەکەوە بژین .چونکە وەک دەبینین هەندجار مرۆڤ لەنێوان مەرگ گۆڕینی و بیروباوەڕ مەرگ هەڵدەبژێرێت! جا ئەوبیروباوەڕە ڕاست بێت یان هەڵە! من دیسان لێرەدا جیاوازی دادەنێم لەنێوان هەڵبژاردنی دوبیروباوەڕی جیاواز ناکرێت ئەمە مردن لەپێناو داگیرکاری و مردن لەپێناو وئازادی یەکسان ببینین، هەموشتەکان وەک یەک نین، ئەوەی حوکمی وەکیەکی لەسەر هەموشتەک بدات دەبە کوێربێت!

شەش بەها کە پێویستە چاویان بکەین بە ژیان لەگەڵ ئەوانیتر ،شەش بەها کە دەروناس جان هایت پێشنیاریان دەکات بە تاکەکان و پێی وایە هەموان ئەم شەش بەهایەیان قبوڵن، لەبەرامبەر هەربەهایەکیش خاڵی بەرامبەرو دژ هەیە. بەڵای هایت ئاستی گرنگی دانی ئەمە بەیەکەک لەوبەهایانە جیاوازمان دیاریدەکات. بە گشتیش بۆ ئەوەی ئاخۆ ئەم بەهایانە فیترین یان جیهانین ،ئەوەی گرنگە لێرەدا بیزانین ئەوەیە ئەم بەهایانە چەفتاری مرۆڤ دیاری دەکەن، ئەمەش وادەکات ئەمە بزانین تاکەک چۆن و بیرلێچی دەکاتەوە ؟ بۆچی ئەوباوەڕەی هەیە. زانینی ئەم بەهایانە وادەکات هەستی لەسەرتریمان بەرامبەر ئەوانیتر نەبێت و بتوانین گفتوگۆ بکەین.

شەش بەهاکان و خاڵی بەرامبەر/ دژ

یەکەم : خەمخۆری / زیانگەیاندن :هەمومان یەک خۆزانین پێویستە تا ئەوجۆگایەی دەتوانین سەبارەت بە ئەوانی دی میهرەبان بین/ بۆپێی ئیمکان هەوڵبدەین چەنج لەناوببەین.
دووەم :ئینساف و فەڕەبازی: پێویستە کەمگۆ تێبکۆشێت بە ئینساف بێت و عەدالەت بەهەموان بدی بێنێت چونکە دەست خستنە ناودەستی یەک باشترە لەزوەم/وە پێویستە کەسانی فەڕەبازو ساختەکار و مفتەخۆر و

ئەوانەی شتەکان دەگۆڕن بە قازانجی خەیان سزابدرێن.
سێیەم :وەفاداری و خیانەت :وەفاداری بەخەزان،گروپ،کۆمەڵگا و میللەت …تاد ، بەهەرکەسێک شتێکی ژیانیە ،ئەو هەژیە کە دەگەڵیانەوە دواوە دەگرێت.
چوارەم:ئازادی و سوتە: پەویستە تاکەکان ئازادبن لە دەفتارو بیرکردنەوەدا /تا ئەوشوێنەی زیان بە کەسانیتر نەگەیەنن.
پێنجەم:دەزلێگرتن و سوکایەتی . پەویستە تاکەکان خەپارێز و نەرم و دڵقان پاکدامێن و میانەوبن،چونکە ئەمانە دونیای ئەمە پایەدار دەکەن/و پەویستە تاکەکان لەدەفتاری نا ئەخلاقی خەیان بپارێزن.

شەشەم :دەسەداتخوازی و ەوخانەدن:دەزگرتن لەیاسا و دامەزراوە کۆمەڵایەتیەکان پەویستە ؛چ ئەو یاسایەمان قبوبێت و چ قبوەمان نەبێت،چونکە کۆمەڵگا لە سەر دەکەوتنی تاکەکان پێک هاتوە و پایەدارە/دەبێت یاسا دەزی لەبگیرێت ئەگەر خراپ بو لەناوببرێت لەم شەش خاڵەدا ناکەکی بەرچاو دەکەوێت. هەریەکێک لەتاکەکان بەهای زیاتر دەدات بە یەکێک لەوخاڵانە.بەنموونە بەڵای کەنە پارێزانەوە پاکدامێنی،لەسەروی ئازادیەوە. بەڵای دەسەداتخوازەوە دەبێت دەز لەیاسا بگریت هەرچەنێک بێت!بەڵام بەڵای ئازادیخوازێکەوە یاسایێک کە دەبێتە هەی چەوساندنەوە دەبە لەناوببرێت. هەمومان لەوەدا هاوبەشین کە وەفاداری،دەز ،ئازادی ، دەزگرتن لەیاسا،خەمخەری پاکدامێنی و …بەهای باشن،بەڵام ئەوەی کە ئەمە لەناو ئەوانەدا کامیان دەخەینە پێش کامیان شەوازی دەفتارمان دیاریدەکات. خاڵی دژ لەڕدایە کە هەموان دەژەن حورمەت پەویستە،بەڵام بەڵای کەنەپارێزکانەوە هاوجنسبازی دژی حورمەت و دەزی ئەوانە. کەواتا ئەوان گرنگی زیاتر بە پاکدامێنی دەدەن تائازادی. هیچ یەک لەم بەهایانە بە تەوای هەژنیە.بەڵام هەندێک لەو بەهایانە باڵاترن لەوانی دیکە. بەبەوای هایت ئەمە گرنگی زیاتر بێچ بەهایێک دەدەین دیاریکەری ئینتیمای سیاسیمانە. بەنموونە ئەوەی کە پاکدامێنی بەڵایەوە بەرزترینە بەهایە ، ئینتیمای سیاسی بە کەنە پارێزکانە.ئەوەی ئازادی بە بەرزترین بەهادانەت ئینتیمای سیاسی بە هەزە ئازادیخوازەکانە .

مەحمود عەبدوڵا

بەنوسینی ئەم وتارە سودم لە وتارێکی- دیود بایرن وەرگرتوە،
بەناونیشانی نقطە اشتراک کە با دوشمن
خونی تان دارید

بایکۆتی ئۆقرە ... مەحمود عەبدوڵا

جارێکیتر دوای زیاتر لەچواردە سەدە ، ئۆقرەک سەردەبەدرێت. بەهەمان هەمان زهنیەت و ئیمان .چواردە سەدەلەمەبەو بەر محمدی کوڕی عەبدوڵا سەری" کەعب"ی بڕی لەبەر ئەوەی دژایەتی خوافیاتکانی محمدی دەکرد.دوای زیاتر لەچواردە سەدە یەک لایەنگرانی محمد سەری مامۆستایەک دەبێت لەسەر ئەوە ی کاریکاتێرکی نیشانداوە. بەنام دوای ئەوەوداوە موسڵمانان وەک هەمیشە قوربانیانکرد بەجێلاد،کار گەیشتە ئەوەی موسڵمانە کوردەکان بەیاری بایکۆتی کاڵای فەڕەنسی بکەن.بەنام لەڕاستیدا ئەمە بایکۆتی کاڵای تورکی نییە،بایکۆتی ئۆقرەی فەڕەنسیە،بایکۆتی مەدرەسە و هۆشنگریی لەژێر پەردەی بایکۆتکردنی کاڵای فەڕەنسادا.

مەلاکان هەموکاتێک دژی ئۆقرانیەت بوون،ئەوان هەمیشە دژی پەڕەی مەدرەسە و هۆشنگریبوون . هەموکاتێک فویان لە چرای ئۆقرانیەت و هۆشنگری ئەوروپاکردووە،تا ڕۆخساری نائۆقرانیانە و خوافیان لە تاریکستانی دژەهەزاتی ناوەڕاستدا دەرنەکەوێت. ئەوان هەمیشە ترساون لەوەی تیشکی هۆشنگری پەردەی ئەوتاریکیە بدەێت ،لەم پەناوەدا بەساتکیش شل نەبووە لەبانگەشەی دژە ئۆقرانیەت و مەدرەسە. لەڕاستیدا بایکۆتکردنی کاڵای فەڕەنسی جگە لە قەستنەوەی دەرفەتێک بۆ بایکۆتکردنی ئاشکرای ئۆقرانیەت و کلتوری هۆشنگری و مەدرەسە وشارستانیەتی دژەئاواشتکیتر نییە. ئەوا زیاد لەچواردە سەدەیە جێلادیەتیی ئیسلام وەک قوربانی خۆی نیشاندەدات.فاشیزمی ئیسلامی هەرلەسەردەمی محەمەدەوە، پاساو بۆ جێلادیەتی خۆی دەنێتەوە.لەکوشتن و سەربڕینی جولەکەکانی مەدینەوە تا سەربڕینی مامۆستاکەی فەڕەنسا. وەک قوربانی خۆی پیشاندەدات و بۆتە پاساوانی ئۆقرە و ناهەقیەت هۆشنایی ئۆقرانیەت و پەڕەی مەدرەسە بگاتە دژەهەزاتی تاریک،دژەهەزاتی مرد و ،دژەهەزاتی چەق بەستوو.

زیاد لەچواردە سەدەیە شمشێری ئیسلام لەسەر ملی ئۆقرانیەکانە،هەرسەرێک ئۆقڵی تەدابوبێت یان بەیویانە یان ئاوارەیانکردووە،زیاد لەچواردە سەدەیە بایکۆتی ئۆقرە دەکەن و بەناوی خوداوە سەری هۆشنگرەکان دەبڕن لەدژەهەزات و

ڕۆژئاوا.دەیان و سەدان هەشنبیری عەرەب و فارس و کوردیان تیرەرکرد و هەندەشیان ئاوارەکرد،هەشتا خەیان بەقوربانی دەزانن،هەشتا پەیان وایە ئەوان زۆمیان لەدەکرێت.شمشێری زۆمی ئیسلام گەلانی ئاسیاو ئەوروپای گرتەوە.خاکی ئەوروپایان داگیرکرد،کچانیانکردن بەکەیلەو کەنیزەک ،عوسمانیەکان سوپایەکی دەندەیان بەناوی ئینکیشاری دروستکرد لەمناڵە ڤەندراوە مەسیحیەکان هەشتا خەیان بەقوربانی دەکەن.هەستەکی نەخۆشی فاشیستیانە لەناخی موسەمانداینە کە لەڕابردەکەیانەوە بەمیرات ماوەتەوە،ئەوکاتەی محمد کە جولەکەکانی دەرکرد ،ئەوکاتەی پیاوانی بەنوقوەیزەی سەربڕی و ژنو منااڵکانی کردە کەیلە ،محمد وەک ئەستای موسەمانان قوربانی کرد بەجەللاد و بە یەک تەز ژیری و سەزی مرۆڤایەتیانە سەری بڕین.ئەوان لەپەناوخوا و بەدلخۆشی خوداکەیان سەری مرۆڤەبڕن!بەڵاستی لەژیک لەوەنزمتر نابێت،ئەمە هیچ شتەک نیە و هیچ ناوەکی نییە جگە لە سایکۆس.ئیسلام بگاتە ناو هەرسەرەک توشی سایکۆسی دەکات.
ناتوانن ئەوهەستی دژە ڤەنیەتە بشارنەوە، ئەوتا یەکە لەمەلاناسراوەکان دەڵێت:قەمە لێتان لەشارستانیەتتان،لەکلتورتان وەتاد.
ئەوکاتە ش کە ئەجالان گیرا ناودارترین و دەگماترین مەلاوتی:ئیدی کاتی ئەوەیە تەبگەین کە کاتی ئەوەیە دەستبەرداری بیردۆزە و میردۆزەو ڕەچکەو پەچکەکانیان بین"ئەو کات ئەوەڵا دەگماتیستە وتی :ئەوتا ببینن لە ئەوروپا جەگای ئەجالان نابێتەوە!بەڵام ئەو لەخەی ناپرسێت کە چواردە سەدەزیاترە میللەتەک لەناو دەگماتیزمی ئیسلامدا جەگای نابێتەوە،وەک نەکەر نەبێت.ئەو لەخەی ناپرسێت و بەخەڵک ناڵێت ئیمپراتەرە ئیسلامیەکان کوردیان وەک سورەی بەرلەشکر بەکاردەنا بە داگیرکردنی ئەوروپا،بەشەڵی ڕوس و فارس.ئەو پەمان ناڵێت دەوڵەتی عوسمانی هەزی ئازای هەمەوەندی ڕاگواست بە باکوری ئەفریقا،پەمان ناڵێت دەوڵەتی عوسمانی هەموو میرنشینە کوردەکانی لەناوبرد …
بەیە ئەم مەلایە فرەسکی تیمساحی دەڕشت بە ئەجالان،لەکاتەکدا ئەجالان پێش هەرکەس قوربانی دەگماتیزمی ئیسلامییە ،ئیسلامی سیاسی بەتایبەت اخوان گەورەترین لەمپەرن لەبەردەم پەڕۆکەی بە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و چارەسەری کێشەی کورد.ئەوە شتەکی ئاشکرایە و جاشایەتی اخوانیەکان بە ئەردگان و پەڕۆ سوتانیەکەی بەهەموکەسەک ئاشکرایە.
لەبەر ئەوە دەبێت بزانین کە موسەمانان لەنوستالژیادا دەژین،خەون بەڕۆژانەکەوە دەبینن کە حوکمی خوایان بەسەرخەڵکدا جە بەجێ دەکرد،جەدیان لەخەڵک دەدا،دەستی خەڵکیان دەبڕی ،بازاڕی کەیلەی

ژنیان هەبو لەئەستەمبول، بەڵام گەیشتنەوە بووژگارە تەنها بەدابڕان لەژئاواو هەشنگری دەبێت، پێیان وایە.هەربۆیە هەموو هەوڵێک ئەدەن بۆ هەگری کردن لە گەشەکردنی ئەقڵانیەت . ئەوان خۆن بەرژگاری خەلیفەکانی ئەسمانییەوە دەبینن، ئەوخەلیفانەی کە جگە لەجەنگ لەگەڵ هەموو دونیاو وێرانکردنی کوردستان و دابەشکردنی هیچیتری پێنەبو. خۆن بەوەوە دەبینن سوڵتانکانیان هەزاران ژنیان هەبێت ،و پێشی خێیان بدات بۆجەنگ لەپێناو خوا،ئەوان خۆن بۆ زیندوکردنەوەی خەلافەتەوە دەبینن.لە هەموو خۆنە پۆپوچەکانیان لەژێر پەردەی بایکەتی کاڵای فەرەنسیدا دەردەبڕن. بەڵام ئەمە موسڵمانان تێبگەن ئەبابیلیان نیین و کافرانیش تێبگەن ئەبابیلیان هەیە،کە پەلاماری ئەوروپابدەن ئەوا وەک پوش و کای خوراویان لەدەت،ئەفسانەکە دەبێتە واقیع و بۆچاوی سەر دەبینن.
بەڵاستی کاردانەوەی موسڵمانان لەبەرامبەر ئەوکاریکاتێرەو قسەکانی ماکرۆنەدا زۆر کەمیدی تراژیدییە،پەوان هەست دەکەن زوڵمیان لێکراوە،چونکە ناتوانن لەپێناوخوادا خۆیک بکوژن. موسڵمانە کوردەکان بەتایبەت ئابڕانی ئیخوان زۆر خەمبارن کەناتوانن وەک نەکڕێکی چاکی ئەردگان کوردستانی پشکش بکەن، ئاشکراترن و پیسترین خیانەت دەکەن،خیانەتی تازەو مەدرن تا بگەنەوە بە مەلا ئیدریس و سوڵتان لەپاداشتی ئونەکرایەتیدا پێیان بڵێت نەکڕە خشۆیستەکانم.بۆیە جارێکیتر ئیسلامیەکان شڵ بە تورکیا دەکەن و لەپێناو پارچەی سوڵتانیەکی ئەردگان شەت و هاربوون .

مەحمود عەبدوڵا

هەڵە مێژووییەکانی قورئان … وەرگێڕانی مەحمود عەبدوڵا

لەوەڵامی ئەواندا کەدەڵێن قورئان پەرجوو کەس ناتوانێت کتێبکی ئاوا بنوسێت، یا بڵێت.
زۆربەی موسڵمانان دیعایەی ئەودەکەن، کە ئەوقورئانەی ئێستا هەمان ئەو قورئانەیە کە لەسەرزمانی محمد خوێندراوەتەوە.
مەلاکان هەنگاوێک زیاتر دەڕۆن و دەڵێن:”هیچ کەس ناتوانێت تێنانێت

سورەتێکی وەک قورئان بنوسێت."

زۆربەی خەڵکی سادەش باوەڕیان بەو پڕوپاگەندەیەی مەلاکان کردووە.وە وا بیردەکەنەوە کە تەنانەت هیچ عەرەب زمانەکیش ناتوانێت دەقی وەک دەقی قورئان بنوسێت،تائێستا نەبینەراوە و نەبیستراوە کەسێک بتوانێت لە پێکهاتەی یەک زماندا شتێک بنوسێت کە کەس نەتوانێت تەنانەت هەستی هاوشێوەی ئەو بنوسێت.ئەو دیعایە غەریبە لە فەتە فەت و هەڵیت وپڵیت زیاتر نیە.زیاتر پشت ئەستورە بە نەبونی توانای زاڵبونی خەڵک بەسەر زمانی عەرەبیدا.
هەر عەرەب زمانێک"ئاگادار بە انصاف بێت و جورئەتیشی هەبێت"زۆر بەسادەیی دەتوانێت باشتر لەقورئان بنوسێت .بەڵام ئەوقورئانەی کە بە معجیزەی دەزانن، دەبێت لانیکەم لەووی گرامەر ونحو بە کەم کوێی و هەڵەبێت.خۆ ئاگادار لەقورئاندا هەڵەی نحو هەبێت ناچار دەبێت دوگریمان لەبەرچاوبگرین:
یانەوەتە ئەو هەڵانە لەلایەن خوداو پێغەمبەر کراون،کەئەوەش تەواوی ئیسلام دەخاتە ژێر پرسیارەوە.چونکە ئەوکات ئەوپرسیارە دێتە کایەوە کە ئەوە چ خودایەکە کە توانای زاڵبونی بەسەرزمانی عەرەبیدا نییە؟گریمانی دووەم ئەوەیە کە موسڵمانان قبوڵی بکەن کە نوسەرانی قورئان هەڵەیانکردووە و قورئان کتێبێکی تەحریفکراوە .ئاشکرایە کە موسڵمانان گریمانی دووەم لەبەرچاو دەگرن.بەڵام دیسان ئەوپرسیارە دێتە پێشەوە کە چۆن دەتوانرێت کتێبێکی پڕلەهەڵەی زمانی "هەبێت لەووی ناوەڕۆکی ئەدەبی و دەوڵەمەندی کارساتە تەنانەت لەزەرجەگا نازانرێ باسی چی دەکات" وەک معجیزە لەقەڵەم بدرێت و کەس نەتوانێت کتێبی ئاوابنێت.ئەودیعایەی مەلا و مسڵمانانی دەمارگیر بەجگە لە جەهل و نەزانی خەڵکی ساویلکە پشت ئەستور نیە بەهیچ شتێکیتر.خەڵکانێکی ساویلکە کە بە لەکەڵینەوە شت وەردەگرن .
با ئێستا ئاماژە بەهەڵەکانی قورئان بکەین

هەڵەی یەکەم

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالصَّابِؤُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وعَمِلَ صَالِحًا فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿ سوره 5 – آیه ٦٩ ﴾

لەو ئایەتەی سەرەوەدا هەڵەیەک هەیە وشەی " الصَّابِؤُونَ"هەڵەیە و لەدوو ئایەتی خوارەوەدا وشە ڕاستەکە نوسراوە.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ (سوره۲ – آیه ۶۲)

انَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ (سوره ۲۲- آیه ۱۷)

لەو دوحاڵەتەدا (وَالصَّابِئِينَ و وَالصَّابِؤُونَ) تەنها دەتوانرێت یەکێکیان هەڵبژێرێت. هەروەها دیقەت بدەن ناوەڕۆکی ئەو دوو ئایەتە کتو مت وەک یەک و دووبارەیە.

هەڵەی دووەم

لَكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ
إِلَيكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا (سورە ٤- آیه ١٦٢)

وشەی وَالْمُقِيمِينَ دەبێت بگۆڕێت بە والمقیمون وەک باقی وشەکانی تری ئەم ئایەتە وەک " الْمُؤْتُونَ و …" ئەو وشانە دروستن، بەڵام المقیمین هەڵەیە.

هەڵەی سیەم:

قَالُوا إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى (سوره ۲۰ – آیه ٤٣

کەلیمەی هذان هەڵەیە و دەبێت منصوب بێت.

هەڵەی چوارەم

لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ

وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُواْ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاء والضَّرَّاء وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (سوره ٢- آیه ١٧٧)

لەم ئایەتەی سەرەوەدا پێنج هەڵەی ڕێزمانی هەیە.. چوار لەفیعلەکان لەوەی زەمانیەوە هەڵەن، چونکە هەستەکە بە وشەی تُوَلُّواْ دەستپێدەکات،که لەوەی کاتەوە بە ئێستایە، بەڵام چوارەکەی تر بە ڕابردووە.
هەڵەی پێنجەم صابرین -که دەبێت صابرون - بێت

هەڵەی پێنجەم:

إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثِمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ (سورە٣- آیه ٥٩)
وشەی یکون دەبێت کان بێت، تا لەگەڵ حال- ی فیعلی ماضی بگونجێت.

هەڵەی شەشەم

لاَ هِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّواْ النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ هَلْ هَذَا إِلاَّ بَشَرٌ مِّثْلُكُمم أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ (سوره ٢١- آیه
٣
وشەی -وَأَسَرُّواْ – هەڵەیە چونکە فاعل هەستەکە "مذکر" لەبەرئەوە دەبێت ئەو" فعل-"ە بە کەسی سێمی تاک بێت. لەو ئایەتەدا فعل بەشەوەی جمع هاتوە.

هەڵە ی حەوتەم

هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُؤُوسِهِمُ الْحَمِيمُ (سوره ٢٢- آیه ١٩)

اخْتَصَمُوا هەڵەیە چونکە فاعل دو کەسن لە عربیدا فعل بە دوکەس لەگەڵ جمع جیاوازی هەیە.

هەڵەی هەشتەم

وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِن فَاءتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ.

وەک خاڵی حەوتەم ، وشەی اقْتَتَلُوا هەڵەیە

هەڵەی نۆیەم

وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ. (سوره ٤٣- آیه ١٠
)
وشەی" وَأَكُن " هەڵەیە و دەبێت وەک فعلی َأَصَّدَّقَ واتا وەک فعلی پێش صرف بێت.

هەڵەی دەیەم

وَالسَّمَاء وَمَا بَنَاهَا (سوره ٩١- آیه ٥
وشەی" وَمَا " هەڵەیە چونکە فاعل خدا یە و نە کەسیتر.

هەڵەی یازدەهەم:

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاء وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ (سوره ٤١- آیه ١١)

ئاسمان و زەوی لە زمانی عەرەبیدا مێینن،لەبەرئەوە فعل قَالَتَا هاستە بەکام وشەی طَائِعِينَ هەڵەیە چونکە مفرەد و" مذکر "ە
هەڵەی دوازدەهەم:

وَلَا تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ (سوره ٧- ایە ٥٦

رَحْمَتَ لە عربیدا مونث – ە و لەبەرئەوە وشەی قَرِيبٌ دەبێت شکەی مونث ی هەبێت واتا قریبه .

هەڵەی سەرزەنشتم

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا...(سورە ٧- ئایەت ١٦٠)

لەجێگای أَسْبَاطًا دەبێت سبطان بێت . دوازدە قبیلە، لە عەرەبیدا دەبێتە مفرد، چونکە ناوێک کە لەدەباتربێت بە بە شێوەی مفرد دێت. ئەو قاعیدەیە لەو ئایەتەی خوارەوە دەبیندرێت (ثَلَاثِينَ لَيلَة)

سەرچاوە سایت تریبون زمانە

وەرگێڕانی
مەحمود عەبدوڵا

ئیخوانەکان ستراتیژ و ئامانجەکانیان لەکوردستان … مەحمود عەبدوڵا

لە هەرەمی کوردستان هەموو کاتێک ئیسلامیەکان دەستاتبون لەناو دەستات،لەگەڵی پەروەردەکردنی تاکەکان لەسەر دونیابینی ئیسلامی کە لەواقیعدا دونیابینییەکی نادیموکراتی،نائەقڵانی، قەدەرگەرا، ،دژە کرانەوەو دژە ژنە. چونکە بەهەر کەسێک شارەزایی ئیسلامی سیاسی بێت ،بەتایبەتیش ئیخوانەکان ،دەزانێت،دیموکراسی باوەڕێکی دوفاقەیە ،لە ڕاستیدا ئەوان باوەڕیان بەدیموکراسی هەیە ،وەک ئامرازێک بۆ گەیشتنە دەستات،ئەوەش سیاسەتی پەپلیستیانەیە .ئەوان بەنا ڕاستەوخۆ ئیسڵامن بەویستی خۆیک دەگەینە دەستات و بەویستی خودا حوکم دەکەین،ئەوەش لەبەر ئەوەی لە ململانێی ئاشتیانەی دەستات دەبێت پشت بەخۆیک ببەستیت ،ئەوە حەقیقەتێکە کە تە نهالە ڕەی باوەڕی دوفاقە هەزمدەکرێت لەلایەن ئیسلامیەکان .چونکە خودا تەنها لەجەنگدا فریشتە دەنێرێت بۆ سەر کەوتن بەسەر بەباوەڕاندا! لە کتێبەکەی هەڵبژاردندا هەرچەندە شیتانیش بیت

دەبێت خەت بکێشێتە فریشتە، بەڵێ باوەڕبون بەدیموکراسی تەنها تەکتیکێ لای ئیسلامی سیاسی ،ئەوەش دانانێ بەواقیع و خۆگونجاندنکی زیرەکانەیە سازشی کاتییە لەسەر پرەنسیپ .
ئەمڕۆ لەهەرێمی کوردستان دەسەڵاتێک هەیە،کە بەباکترین دەسەڵاتە بەرامبەر داهاتوی کەمەگاکەمان؛کە بگومان ئەو بەباکیە لە پەروەردەنکردنی تاکەکان بە ئەوەی نێنە پارویەکی ئاسان بە گورگەکانی ئایدیۆلۆژیا بگانکان خۆی بیاندکات ،لێرەدا مەبەستم لە "ئایدیۆلۆژیای بگانە"هەموو ئەوئایدیۆلۆژیایانەیە کە تاکیکورد لە کۆشە ئاستەقینەکانی دوردەخاتەوە و بڕەو کۆشیتر ئایدکشت،ئەو ئایدیۆلۆژیایی کە هاوردەیە و هیچ پێوەندی بە کەمەگای ئەمە و کۆشکانیەوە نیە،بگرە سەرباری کۆشکانە و لەگەڵ خۆی کۆشە هاوردە دکات و وزەو هێزی کەمەگا بەفیەدەدات و کەمەگای خستەتە ناو جەدەلکی پوچەوە. ئەوان هەست بە مەزەومیەت ناکەن کە ئەجالا ن دەستگیردەکرێ،بەناو بە مورسی نوێژی مردو ئەکەن!ئەوان دەژن سیسی دیکتاتەر،بەناو ئەردەگان پیاوکی دەست بە دەستنوێژ!ئەوان بە عەفرین ناگرین،بەناو بە داعشکانی باغز هاواریان لە هەدەستێت. ئیخوانکانی کوردستان،کەلەقکن لە اخوانیزمی جیهانی و کاردکەن بە سەرخستنی ئەو پڕۆژە ئیخوانیە کە لە دوای ڕوخانی دەوڵەتی عوسمانی وەک هێزکی دژە ئازادی و دیموکراتی لەبەرامبەر کرانەوەی کەمەگا تەدکۆشێت، لەڕواڵەت دا ئەقڵانی،دیموکرات ن.بەناو ئەو سیاسەتکی چەواشکارانەیە و بەردەوام لەسەگەی پەروەردەکردنی تاکیکورد وەک تابوری پێنجەم کاردکەن ،ئەو تاکانەی کە ئینتیمای خۆیان نەماوە، دەبێت لەسەگای ئایدیۆلۆژیاوە بە داگیرکەرەوە گرێبدرێن.
ئیخوانکان لەگەڵ گەیشتنە دەسەڵاتی ئاکەپە ،کەوتنە پەوپاگەندە بە ئەردەگان، ئەو پەوپاگەندەکردنشیان بە ئەردەگان لەژێر ناوی دین و ئیخوانیەتدا نەدکرد،بەڵکو وەک لایەنگیری ئاشتی،دیموکراتخواز ،لایەنگری چارەسەری کۆشەی کورد،بەناو لەڕاستیدا ئەوە تەنها چەواشکردن و خەڵەتاندن بو،ئەوان باکگراوەندە دینیەکەی کەنە فەقێ"ئەردەگانیان دەزانی،ئەوان دەیانزانی ئەردەگانیش بەویستی خۆک دەگاتە دەسەڵات،بەناو بەویستی خۆی یان خوا کاردکات. بەناو ئەمە ی ئیخوانکانکردیان،لەڕاستیدا دژی ئەو هەڕە فیکریە ئازادی خواز ە بە کە ئەمڕۆ لە سەرانسەری کوردستان کاریگەری هەیە. واتا ئومەدکی درێنەبو بە پیاوکی درۆزنی وەک
ئەردەگان.ئیخوان لەسەرەتای سەرهەدانیەوە ،تاڕادەی ئەمڕۆ ،سود لەهەموو ئامرازک وەردەگرت بە گەیشتن بە ئامانج.هێزکی سیاسی پراگماتیکە لەسیاسەتی ڕۆژانەدا ،و لە ستراتیژدا دگماتیکە.

بەگوڕەی بارودۆخ خەیان دەگونجێنن ، ئەمش وادەکات ئەو هێزە بە ئاسانی ئامانجەکانی دەستنیشان نەکرێت بۆ هەموکەسێک. اخلاقێکی هۆکەشانە و سەرزارەکییان هەیە،واخەنیشان ئەدەن مەدەرن و دیموکراتن،وەلێ تەنها دەمامکی دیموکراسی و جلی مەدەرنیان لەبەردا، بەڵام مەنهەج و باوەڕیان لە هەزەکی وەک داعش نزیکە،هەتا دەوترێت داعش لە ڕەحمی فیکری اخوان هاتێتە دەر ،وەک ابوبکر بەغدادیش کەنە ئیخوان بو. خە ئاشکرایە هەردوکیان یەک ئامانجیان هەیە، ئەویش دەستگرتن بەسەرجیهان و زیندوکردنەوەی خەلافەت. هەر لەگەڵ سەرهەڵدانی داعش ،و کەوتنە جووڵەی ئەردەگان ئەم سێ هێزە، داعش،ئاکەپە، ئیخوان کەوتنە کارکردن ،و هەرسێکیان خزمەتی یەکتریان کرد کە تا ئێستاش لە ناو ئەو پێیوەندیە دان،تەنانەت میسری سەردەمی مورسیش ،چاوی بێبوە ئەردەغان و پشوازییەکی سوتانانەی لێکرا ،بەڵام لەبەختی ئەمە مورسی و دەسەڵاتی ئیخوانەکان کەتایی هات و پایەکی بەهێزی سوتان ئەردەغان شکا . ئاشکرایە کە ئەردەگان هەر لەسەرەتاوە پشتیوانی داعش بو"زهنیەتی ئەندامە باکانی ئاکەپە لەداعش نزیکترە تا اخوان" بەڵام ئیخوانەکانی کوردستان هەموو ئامرازێک بەکاوا دەزانن لە پێناو ئامانجەکەیاندا، خەیان لە ئەردەگانی بە دەمامک لائەدەن،ئەو ئەردەگانەی کە لە کوردستان ئیخوانەکان وەک فریادڕەسی ئیسلام و موسەمانانیان دەبینی و بەردەوام بەشان و باڵیان هەڵدەدا !ئێستا کە هۆخساری ئەردەغان بەجیهان دەرکەوتوە،ئەوان هۆی ڕەخنەکانیان کردۆتە هەدەپ! یەکێک لە مەلا ئیخوانیەکانیش بە باغەز دەگریا و بە ئەە ردەگانی دەوت پیاوە دەست بە دەستنوێژەکە هەمومان بیستمان و بینیمان. ئیخوانەکان بانگەشەی ئیسلامەکی میانەڕەو دەکەن ،واخەیان دەردەخەن کە جیاواز لە سەلەفیەکان بیردەکەنە وە سەبارەت بەژن، بەڵام لەڕاستیدا وانیە، پەویستە هەرکەس ئەوە بزانێت ئیخوانەکانی کوردستان،ئاکە پە دژی ئازادی ژنن و ئەوە پرەنسیپە بۆئەوان،چونکە کاتێک ئازادی کەمەگا بۆئازادی ژنەوە بەستراوەتەوە، بە مانەوەی کەمەگا دەبێت ئایدیەلۆژیای پیاو،براموسەمانەکان بەردەوام فشاری ئایدیەلۆژی لەسەر ژن پێیەڕەو بکات،بە ئەو مەبەستە خودی ژن بەکاردەنن،کادیری خوەندەواری ژن ،لەحیزبدا بانگەشە بە ئایدیەلۆژیای پیاو دەکات!ئەمە وەک ئەویە"گوەرەکە چەقۆی قەصاب بلەستێتەوە" ئەوان دەیانەوێت لە هەڵبژاردندا دەنگی ژنان بەخەیان ببەن،ئەگەرنا ئەوان باوەڕیان بەوەهەیە کە شوەنی ژن مەتبەخە. ژن کە حیجاب نەبێت وەک چوکلێتەکە کە دانەپشرابێت،ئەو مغاەتەیە وادەکات کەسێتی ژن لەژەر ناوی خەشویستی و ڕەز بکوژن،بەڵام بەدیوەکەیتردا ئەم مغاەتەیە پەمان

دۆخێت ژن کاڵایەو وەک چوکلێتێ خاوەنی خۆی نییە.لەبەرامبەردا ژنی ئازاد هەیە کە لەسەر ئاستی فیکری شێوەی زهنیەتی نەرانەی ئیخوان و ئاکەپە دەکات لە پێناو دروستکردنی دونیایەکی هاوسەنگ لەنێوان ژن و پیاودا،لەهەمانکاتدا لەگەڵ پانی جەنگیشدا لەبەرامبەر داعشدا کە ئامرازی ئاکەپەبو،تەکۆشان و بگرە لەسەردەستی ژنی ئازاد و شۆڕشگێڕان لوتی داعش شکێندرا. لەووی سایکۆلۆژیەوە، بەپیاوی کلاسیک و خۆکی و موسڵمان ئەوە هەزم ناکرێت،ژن لاواز نەبێت،چونکە بەڵای ئەوانەوە ژن نابێت جەگای هەبێت و کاریگەری هەبێت لەسەر بەیاری بردنی کەمەگا.پشیان وایە ئەو فەلسەفەیەی باوەڕی با ئازادی ژن و یەکسانی ئەرک و مافەکان هەبێت،ئەوە دەبێتە ئاینی چوارەم و وەک بەدیلی ئاینی سێیەم خۆی دەخاتە ڕوو. لەبەر ئەوە تەواوی هەوڵ ئایدیۆلۆژیە کۆنە پەرست و دەگما و پیاوسالارەکان لەوخاڵەدا کەکن کە دەبێت دژایەتی ژنی ئازاد بکرێت!
ئیخوانەکان لەکوردستان لە گەڵەکانی هەڵبژاردن سود لە ژنی کلاسیک وەردەگرن و دەنگی پێ کۆدەکەنەوە، بەیە لەڕووی سیاسیشەوە دژی فەلسەفەیەکن کە ئازادی ژن بکاتە بنەما بۆ ئازادی کەمەگا،چونکە کاتێک ژن ئازاد بێت،ئیتر ڕۆڵی ئۆپیاوانە ،ئەوا ڕۆڵ ئیسلامیانە هیچ نابێت و ئەقڵی کەمەگا لە ژێر کۆنترۆڵیان دەردەچێت.
پەیستە هەمو کوردێک ئەوە بزانێت،ئیخوانەکان لەئێستادا لەکەسێتی ئۆجالاندا هەرش دەکاتە سەر ئازادی ژن،بۆ واتایەی کە لەدان لە ئۆجالان لەدانە لەفەلسەفەکەی بۆ ئازادی ژن. چونکە ئاشکرایە بیرکردنەوەی ئیخوان بەستراوەتەوە بگون و پێیان وایە ژنی ئازاد پاکیزە نیە،ئەوە نهێنیەکەکە نادرکێنەرێت،دەبێت بخوێنەرێتەوە لەناو دەربەینەکانیان. وەک پزیشکێکی دەرونی دەڵێت:ئەو پیاوانەی پێیان وایە ئافرەتی سفور بەڕوشتە هەردو بەشی مشکیا ن لەتورەکەی گونیان دایە.
لەکۆتایدا دەبێت ئەوەبڵێم،بەدرێژایی مێژوی ئیسلامی سیاسی دژایەتی گەندەڵی و خراپی بەڕێوەبردنی دەسەڵاتیکوردیان قەستەوە و لە ڕەگەی دژایەتی دەسەڵاتی کوردی،فرمێسکی تیمساحی دەڕژن بە خۆک و کەمەگامان بەناو لەڕاستیدا ئەوان دەیانەوێت بەڕێن کورد بە بەڕێوەبردن نابێت!دەبێت لەلایەن خەلیفەیەکی موسلمانی ناکورد بەڕێوەبببرین.واتا دژایەتی ئەوان جاشایەتییە لە ژێرناوی خۆشویستی خۆکدا. لەکاتێکدا لەمێژودا خراپتر لە بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عوسمانی دەگمەنە.دیکتاتۆرتر لە ئەردەگانیش دەگمەنە. ئیخوانەکان لە ژێر ناوی ڕۆخنە و پاراستن لەهەڕەشەکەنە ئەردەگان کە وەک ئۆژدیهایەک خەریکە کەمەگای تورکیاش قوتدەدات. بەیە ئەمە تەنانەت مناڕەی ورتکەی ئیخوانیش ڕۆخنەی ئاپە و هادەپ و

…دەکەن. ئەگەرچی ئەوان جاشایەتی کلاسیک ناکەن،زۆر مەدرنانە دەیکەن و لایەنگری بە ئەردەگان دەشارنەوە و دەیانەوێت بڵێن ئەوە پەکەکەیە ،ئەوە هەدەپەیە سیاسەتی هەڵە دەکات و ئەردەگان لەکورد هاردەکات،بەڵام ئەردەگان بەڵاگەیاندنی میسالی وەامیان ئەداتەوە و ئەڵێت :درۆ ئەکەن.ئاخر بڕا درۆزنەکان، چۆن لەگەڵ زیهنیەتی ئاکەپەو ئەردەگان بگونجێین.کە سواری خەونی خەلافەت بوو.ئەم درۆ و دەلەسەیەتان لەچییە! ئەم جاشایەتی فیکریە بۆچی؟ بۆ ئەوەی عوسمانیە نوێکان بتان بنێوە بەجیهادو فتح و داگیرکاری وەاتان. یان بۆ ئەوەی وەک سوڵتان سەلیم پێتان بڵێت :نەکەرە خەشویستەکانم. فەلسەفەی ئەجالان تەنها پێوەندی نێوان گون و بیرکردنەوەتان دەبڵێت،واتان لەدەکات فڕبن کە ژنیش مرۆڤە،دەکرێ لەدڕەوەی حەقیەتی پیاو بیاربدات و بیربکاتەوە،دەکرێ باشترین جەنگاوەر بێت. دەکرێت ژنیش بۆ بە حیجابی سەپێندراوی پیاو هەبێت،پێتان ئەڵێت خەڵەکە لە ئەقڵی ئەوداێ نێک لەسەری ژندا.ئەقڵی ئەوە بگەن بوو و مەشولەی لێنیشتوە.
ئەوە ئامانجتان ئەوێ کەمەگا ئازاد نەبێت،چونکە کەمەگەی ئازاد خوافە پەرست و دژە ژن نیە،ستراتیژی ئەوش مانەوەی کەمەگایە لەو دەخەدا.

مەحمود عەبدوڵا

فاشیزمی پەروەردەی ئیسلامی لە ١٩٨٤-دا … مەحمود عەبدوڵا

ئەوەی ئابردوی لە دەستبڕت جێوی ئایندە دەکات،ئەوەی بەسەر ئستادا زاڵبێت جێوی ئابردوویکردووە.
جۆرج ئۆروێل

ڕەمانی ١٩٨٤ – ی "جۆرج ئۆروێل" ڕەمانکی بناو بانگە و بە زۆرزمان تەرجەمە کراوە.ئەم شاکاری ئۆروێل گۆرچی باسی جۆرێک لەپەروەردە دەکات لە سیستەمکی تاکحیزبی خاون دەسەڵات ،بەاڵم کاتێک لەی ورد دەبیتەوە شێوازی پەروەردە و پێکهناتی سیستەمی

هزری تاک لەو کەسگا تاک حیزبیدا زۆر لە شێوازی پەروەردە دەچێت لەسیستەمی پەروەردەی ئیسلامیدا هەیە، چ لە ئێستا و چ لەئابردودا. لەو سیستەمدا کە "ئەرۆل "باسی دەکات حیزب لەدوای گرتنە دەستی دەسەڵات دەیهەوێت هەموشتێک بگۆڕێت ،سیمای شارستانیەتێکی نوێ بە ژیان ببەخشێت ،بەڵام مرۆڤ نەتوانێت درک بەئابردو بکات، هەموو هەوداوەکان بگەڕێتەوە بۆ سەرەتای سەرهەڵدانی شارەش،دونیا دابەش بکات بە پێش شارەش و دوای شارەش .هەموو هەوڵەکی حیزب بۆ ئەوەیە کە هەموشتێک بگۆڕێت ،تەنانەت غەریزەش لەگەڵ حیزب بگونجێنێت،خۆ ئەگەر مرۆڤ بە هەی فشاری غەریزە کارەکی پێچەوانەی باوەڕی حیزبی کرد، دەبێ پێشیمان بکرێتەوە و دوبارە پەروەرە بکرێتەوە ،ئەشکەنجە بدرێت. لەو سیستەمدا پۆلیسی خەیاڵ هەیە لەهەموشوێنێک چاودێری دەکرێت لەحەمام یان لەسەر جێگا یان لەهەر شوێنێک بێت، وەک چۆن لە ئیسلامدا خودایەکی چاودێر هەیە ،ئەو مرۆڤە ناتوانێ هەست بەئازادی بکات و بیربکاتەوە.

حیزب چەند تەکنیکێکی تایبەت و وردی هەیە بۆ ئەوەی تاکەکان والێبکات بیر لە حەقیقەتێکی تر نەکەنەوە و واقیع بکەنە هەمیشەیی و نەگۆڕ، بۆئەمەش دەبێت بەردەوام لەئابردو لەژێر کۆنترۆڵی حیزبدابێت ،هەتا تاک هیچ پەوانەیەکی نەبێت پێی بپەوێت ،نەتوانێ ئێستا بهێنێتە بەرباوەڕ بکات ،بەئابردو، بۆ ئەمەش وەزارەتێک هەیە کە ناوی وەزارەتی ڕاستییە،کە ئیشی هەڵگەڕاندنەوەی واقیع و دەستکاری کردنی واقیع و هەوەدان بە گونجاندنی واقیع لەگەڵ باوەڕی حیزب، بۆ ئەمەش حیزب دەستی گرتووە بەسەر ئابردو هەموو بۆگەکان وندەکات. بۆگەکان یان نوسراون یان بیرەوەری،بەنام حیزب دەستی بەسەر هەشی تاکدا گرتوە لەلایەک،لەلایەکیتر هەوەدراوە هەموبۆگەنامە و نوسراوەکانی پێشو لەناو ببرێن. حیزب بە هەیە،لەبەری گەورەی حیزب بەهەڵە یە و خاوەن تواناو زانایە،خەڵک خەی بەقوربان دەکات. بە هەموو ئەم کارانە پەسەی پەروەردە لەمنالییەوە لە ژێر دەستی حیزب خەیدا، دایک و باوک دەسزانە بۆگۆڕەی حیزب مناڵ پەروەردە دەکەن. خەڵکی نازانن ئابردو چۆن بووە،شارەش ڕویداوە،سیستەمی سەرمایەداری هەڵتەکاوە ،بەنام هەموشوێنەوارەکی سەرمایەداری سەاوەتەوە،خەڵکی نازانن چۆن لەوە تێبگەن لەئابردو ژیان چۆن بووە،ئایا ئێستا باشترە،یان پێشتر و سەردەمی سەرمایەداری. ئابردو تەنیا خراپکاریەکانی سەرمایەداری ماوەتەوە. حیزب وای لەخەڵک گەیاندوە کە پێشتر لەسەردەمی سەرمایەداری ژیان ناخۆشتربو،خەڵک کەیلە سەرمایەداربون و هتد،هەرچی خراپییەک کەهەیە لەئابردودا باسدەکرا ،بەردەوام حیزب ژمارەو داتای نوێی بەاو دەکردەوە و پەوانەی دەکرد

بە ئابردوو، بەنمونە ئەمسال ئەوەندە بەرهەم هاتوە،ژیانی خەڵک ئەوەندە خەشتەرە بەبەراورد بە ساردەمی پێش شەڕش . هەتا داهەنانکانیش دگەڵانوە بەحیزب، بەنمونە یەکەک لە کارکتەرسازکیەکانی ئەمانکە پێیوایە بەیەکەم جار حیزبی"سەسینگ"فرکەی دروستکردووە. ئاشکرایە کە لەمژوی دەساتداریەتی ئایندا بەدرژایی مژوی ئودەساتدارێتیە بیروای جیاواز و گومانکردن لەاستی ئیسلام سزای بەدواوە بووە ،هەموو جارە سزایەک هەتا خستنە ناو ئاوی گەرم ،ئشکەنجە ،زیندانی کردن وەتاد.
تەکنیەکانی ئەم جارە پاروەردەیە بەجارێکن کە ئزگاربون لەیان ئستەمە،وە لە بەرئەوەی پرسەکە لەمنایینەوە دستپەدکات ئستەمە تاک دواجار هەشیاربێتەوە. تەکنیەکانی پاروەردایینە کان دەبێتە هەی پێکهێنانی سیستەمی بیرکردنەوە لە سیستەمی تاکحیزبی فاشیستیدا،ئەوتەکنیکانە بریتیین لە تەکنیکی "ئاگرتنی تاوان ، و لەژیکی "ئەش و سپی " ،بەغەریزە چاکبیر بیت، باوەڕی دوفاقە .
وەک ئاشکرایە ئیسلام هەر لەسەرەتاوە، هەوێداوە شارستانیەت بەخەی دەستپێبکات، ساردەمی پێش خەی بە ساردەمی جەهل پێناسەدکات،سەرەڕای لەوەرگرتنی چەندین نمونە لەهەمو بوارکانی ژیان ،وەلە ئیسلام ئەو دەستکەوتانە بەخەی دەبات. هەرلەسەرەتای ئیسلامەوە هەوەدراوە هەموو سیمایەکی شارستانیەتکانی تر بسڕێتەوە ،هەموئاینەکانیتر بە ناتەواو دەستکاریکراو دادەنێت. تەنانەت بە پەی سەرچاوە مژویەکان کاتەک قورئان کەکرایەوە فەماندرا ئیتر هەرشتەک مابەت دەبێت بسوتێندرێت ئەمەش لە پێناو ونکردنی بەگەکان ،بەئەوەی دواتر هیچ بەگەیەک دەست کەس نەکەوێت.
پاروەردەی ئیسلامی هەمان تەکنیکی "ئاگرتنی تاوان"بەکار دەنێت، واتا لە ناو بردنی هەموو ئەو بیرکانەی کە ڕەنگە ببنە هەی گومان، ئەمەش لە ڕەگەی دیسپلینی ناوکیەوە دەبێت ،و لەناو بردن یان ڕەگریکردن لە هەر بیرکەیەک کە گومان لە ئیسلام دروستبکات .واتا لە ئیسلامدا دەرگای گومان و پرسیارکردن لە خودی دین داخراوە ،بیرکردنەوە ئەگەر هەشبێت دەبێت لەخزمەت سەلماندنی خودی دین دابێت. بەڵام پاروەردکردنی هەش لەسەرەتای منداڵیەوە دەبێت،کاتەکیش ئەم منادە گەورەدەبێت ناتوانێ قوە ولەژیکی بیربکاتەوە،چونکە ئەو وا پاروەردکراوە کە بە غەریزە چاکبیر بێت،چاکبیریش واتا بیرکردنەوەیەک کە پێچەوانە نەبێت لە گەڵ بنەماکانی ئایدیەلەژیا. هەر ئەم پاروەردەیە وادەکات تاک بەزاربێت لە هەموو بیرەک کەدژی ئایدیەلەژیا بێت و ڕقی لەو کەسانە بێتەوە کە گومان لە ئایدیەلەژیا دەکەن و بە پەی لەژیکی ئەش و سپی هەمو

ئەوانەی ئایدیۆلۆژیا بنکەدەکەن لەگەڵی پرسیاری ئەقڵانی و گومانی فەلسەفی وەک دوژمنی ئایدیۆلۆژیا دەناسێت، ئەمەش وا دەکات تاک بەردەوام لەهەڵی بڕگری و بیرکردنەوەی کاردانەوەیی دابێت ، نەک ویستی تێگەیشتنی هەبێت بۆ پێچەوانەوە هەموەوەک بۆ تێگەیاندنی بەدوژمنایەتی بۆخۆی لەقەڵەم دەدات!
لەم شێوە سیستەمەدا هەشی تاک کۆنتڕۆڵ دەکرێت ،چوارچێوەی بیرکردنەوە دادەنرێت، ئەمەش ڕێگا خۆشدەکات بۆ چەواشەکردنی مێژوو. مێژوو بریتییە لە بیرەوەری و بەڵگەکان ، بەڵام کاتێک تاک دەست بەسەر هەشیدا دەگیرێت ،مێژوو لە هەشدا دەستکاری دەکرێت. ئەم مێژووەی کە تاکی موسەڵمان دەیزانێت مێژوویەکە دەستکاری کراوە، تەحریفکراوە و بە گوێرەی پێویستی ئایدیۆلۆژیای ئیسلام نوسراوە. ڕاستە لە ئێستادا ئیسلامیەکان دەسەڵاتیان نییە ئەو بەڵگانە قەدەغەبکەن کە پێچەوانەی مێژووی باون،کە بریتییە لە یەک جار تێگەیشتن بۆ مێژوو و مێژووی پیرۆز، بەڵام لەنا و هەشی تاکدا قەدەغەکراون، چونکە دەست بە سەر ئەقڵی داگیراوە، بەڵژیکی ڕەش و سپی بیر لەمێژوو دەکاتەوە،وە هەمیشە ئەوە وەرگرە ،مێژوییەک کە ڕابەرانی ئیدیۆلۆژی دەینوسنەوە جیاوازە لە مێژووی دژەکان، بۆیە وەک چۆن ئەمیان بەڵگەهایی وەردەگرێت ئەویتر بۆ ڕەهایی تەدەکاتەوە. بۆ ئەوەی مێژوو پیرۆزبێت دەبێت لەکات و شوێن دابڕێت، بۆ جۆرێک بنوسرێتەوە کە لە گەڵ سایکۆلۆژیای تاک لە ئێستادا بگونجێ. پاشان ڕاڤەکردنی دەقەکان بەدوای چەواشەکردنی مێژودا دێت. دەبێت بەردەوام دەقەکان وڕاڤە بکرێن کە لەگەڵ زانست و لۆژیکی سەردەم گونجاو بێت ،ئەگینا ئایدیۆلۆژیا هەرەس دێنێت. لە ڕێگەی یاریکردن بەوشەوە ،گەیەنی مەبەستی وشەکان ،تەفسیری جیاوازی دەقە شیعرییەکان سەر لە تاک دەشێوێندرێت و دەقەکانی دین تەکەڵە بە زانستەکان دەکرێت، بەجۆرێک تاکی بەوادار پێی وایە دەقەکان پێش زانستی سەردەم کەوتوون. حیزب و گروپە ئیسلامیەکان بە شێوەیەکی زیرەکانە واتای دەق و زانستەکان ئاوێتە دەکەن، بەڵام بەبێ ئەوەی بتوانن لەواقیعدا ئەوە بکەن، ئەوەشتەکە تەنها لەهەشدا دەکرێت،چونکە دەست بەسەر هەشداگیراوە. لەڕەوە تاکی بەوادار هەڵگری بیروباوەڕی دوفاقە دەبێت،واتا لەیەک کاتدا باوەڕی بەدوشت هەیە، یەکەم ئەو واقیعەی تێیدا دژی،دووەم ئەو واقیعەی لەهەشیدا دروستکراوە ، بۆیە تاک لەگەڵ هەردولادا خۆی دەگونجێنێت. بەڵام نیگەرانە بەردەوام مەترسی ڕوخانی کەشکی ئەم واقیعەی لەسەرە کە لەهەشیدا بیناکراوە تاکی بەوادار تووشی لەم واقیعەی کە لەگەڵ هەشی تێکناکۆکێتەوە بۆیە بەردەوام هەڕەشی دەکاتە سەر واقیع و، وەک واقیعی گەڕاو و ساختەو بە خوایی وەسفی دەکات.ئەمەش وایلێدەکات

بەردەوام لە دەرونیدا ئارەزوی فاشیزم دەکات لە نوستالجیادا دەژیت و خەون بەدونیایەکەوە دەبینێت کە لەگەڵ دونیای خەیاڵی و ساختەی هەشیدا گونجاو بێت. بەواتای خەی لەگەڵ واقیع گونجاندووە بەڵام لە دەرونیدا نیگەرانییەکی قوڵ هەیە بەرامبەر واقیع. بەیەموو کاتێک لەشکری موسڵمان ئامادەن کە ئەو فاشیزمە شاردراوە ئاشکرابکەن و ئەو واقیعە وێران بکەن کە لە گەڵ ئەوەی ناوەشیاندا ناکەکە .داعش نمونەی ئەم فاشیزمە پەنگخواردووەیە کە لە بارودۆخێکی گونجاودا زەر بەخەرایی هەرش دەکاتە سەر دونیای گەاو و وێرانی دەکات و دەیوێت بە خەرایی مەژوو بگەنێتەوە بەدواوە، بە ڕەژانی کتێب سوتاندن و جەد لەدان و کەیلە و کەنیزەک و دەستبەین و تەواوی حوکمەکانی ئیسلام. پەویستە ئەوە بزانین کە ئیسلام دوو قەناغ،قەناغی مەککە و قەناغی مەدینە، بەیە بەوادارانەتا دەساتیان زەرتربێت لەبوردەییان کەمتر دەبێت، بە پێچەوانەشەوە، ئەمەش تایبەتمەندی کەسایەتی ئایدیاڵیستەکیانە ،کە لەهەموو ئایدیاڵیاکاندا،تایبەتمەندی کەسایەتی ئابەر بەمیرات دەمێنێتەوە بە لایەنگران ،بانگەشەکردن بەزانست و تا ئەوپەڕ خوافی،بانگەشە بەاستگەیی و تا ئەوپەڕ درەو چەواشکاری، گونجان لەگەڵ واقیع تا کاتی دێت !
بەیە ئەمە درێیکەی گەورەیە کە ئیسلامیەکان باوەڕیان بە دیموکراسیێت و لەبوردەیی هەبێت،ئەوە تەنها قەناغێکە،هەرکات دەساتیان هەبێت دگەڵن بە ئیسلامی نادیموکرات و مەدینەیی،ئەوە ترسەکی بە بنەما نییە،بەکو خودی قوئان و دەقەکان لەکاتی پەویستدا ،کاتێک ئیسلامیەکان هەستبکەن هەزیان هەیە ،هەمان شت دەڵن کە سەرەتای ئیسلام ئەنجامدرا.

ئابەرانی ئایدیە لەژیای ئیسلام ،هەمیشە پەش باوەڕدارانی ساویلکەدەکەون،لە ڕەگەی مغاتەوە قەناعەتیان پەدەکەن کە ئیسلام پەرفەکتە و بە هەمو کاتێک دگونجێت. ئەوەی بە ئیسلامیەکان گرنگە خەڵکی ساویلکە بخەڵەتێنن. ئاشکرایە جیاوازی زەرە لەنێوان فیکرکردنەوە و لەبەرکردنی فیکر،باوەڕداران فیکر لەبەردەکەن،فیکری ئابەرانی ئایدیە لەژیا. تەگەیشتنی ساختە لەمەژوو ،زانستەکانی تر. ئەو ئابەرانە دەڵێن قورئان لەگەڵ زانست ناکەک نییە،باوەڕدارانی شونکەوتە دەڵێن قورئان لەگەڵ زانست ناکەک نییە.ئەمە لەبەرکردنی بەچونی ئابەرانە،نەک بیرکردنەوەی تاکەکان خەیان. تاکەکی موسڵمان تەگەیشتن و دونیابینییەکەی لەسەربنەمای باوەڕ،باوەڕ بە ئابەرانی ئایدیاڵیاە،ئەو گوێدگرێت و دەرخ دەکات.لە ساڵمانی 1984 نوسەر باس لەچەند دروشمەک دەکات،کە دروشمی حیزبە فاشیستیەکەن،وەک

کۆیلایەتی ئازادیە،جەنگ ئاشتیە. کاتێک موسڵمانێک دژبەت ئیسلام ئایینی ئاشتیە،مرۆڤ ببێک دروشمکانی حیزبی سۆسینگی بیردۆزەوتەوە،ئەگەر نا ئیسلام ئایینی جەنگ،شارتانیەتێکی بونیادنراوە لەسەر بنەمای جەنگ و خوێنڕشتن و داگیرکاری!ئیتر لەواقیعدا ئیسلام شتێکە و لەهەشی تاکەکاندا شتێکیتر.کاتێک لەگەڵی پەروەردەو دەستبەسەر هەشیتاکدا دەگیرێت،دەتوانرێت لەهەشی تاکدا دەستکاری مێژوو بکرێت.تاکی ئیسلامی تەگەیشتنی ساختەی بە مێژوی ئیسلام هەیە،مێژویەک فەرکراوە کە پوختە کراوە، پاک کراوەتەوە لە هەمو ئەو توخمانەی گومان لە پیرۆزی مێژوی ئیسلام دروستدەکەن. هیچ کات هەمو تاکەکان ناتوانن لەمێژو قوببنەوە،بەناچار گوێ لەئابران دەگرن ئەوانیش تەگەیشتنێکی ساختە،بەجۆرێک کە بگونجێت لەگەڵ بەهاکان دەرخواردی خەڵک دەدەن.واتا تاکی بەوادار ،ئاگاداری مێژوو نیە،بەڵکو ئەوەی دەیزانێت شێوەی مێژوویە.

بەکورتی هەموو ئەو تەکنیکانە بەکاردێن،کە لەسستەمێکی فاشیستیدا تاکیان پێ پەروەردە دەکرێت.
ئیسلام بە هەڵە،دونیای پێش ئیسلام سەراپاتاریکیە، سەکی قەدەغەیە،سەرێک پیرۆز و زانایە و داهێنەری هەمو بەها بەرزەکانە.ڕق یەکێکە لە تەکنیکە بەهێزە کانی هەمو ئایدیۆلۆژیاکان،کەوادەکات تاک هەموو بەدبەختیەکانی بگەڕێتەوە بۆ هەزو کەسانیتر،بۆیە ئەوبەرگەی هەموو سەختیەکانی ژیان دەگرێت،ولەئەنجامی خۆبەتاکردنەوە و ئاڕاستەکردنی ڕق بەرامبەر ئەوانیتری بەباوەڕومولحید و کافر. دەرفەتی تەگەیشتنیشی نیە،چونکە وەک لەسەرەتا وتمان تەکنیکی ڕاگرتنی تاوان و چاکبیری هەگای بیرکردنەوەی لەدەگرێت. هەموو بیرکەیەک لە هەگەی دیسپلینی ناوەکی دەکوژرێت.بۆیە تەنەگەیشتن لای ئەو تاکە پیرۆز دەبێت.نەک بیرکە ی کەسانیتر،بەڵکو دژایەتی ختورە و بیرکەکانی ناخی خۆیشی دەکات..لەبەر ئەوە تاکی موسڵمان ناتوانێت لە دونیا تێبگات،ئەو نکۆی و تەنەگەیشتنی لە دە بڕێ تەقوا و لەخواترسان.تەگەیشتن بە ئەو بەواتای کافربون دێت!لەهەگای دیسپلینی ناوەکی وای لەکراوە هەموو هەوڵێکی ئەوانیتر بۆ تەگەیاندنی بە پیلان و زیانگەیاندن بۆخۆی لەکبداتەوە.هەرچەندە هەوڵی واقیعێک دەبێتەوە پێچەوانەی هەشیەتی،بەڵام بەناچار دەبێتە هەگری باوەڕی دوفاقو بگوڕی پویستی ئایدیۆلۆژیا بیردۆزکاتەوە. تەگەیشتنکان دەگۆڕن ئەویش دەگۆڕێت. بۆنمونە تەفسیری ئایەتێک دەگۆڕێت ،بۆئەوەی بگونجێت لەگەڵ واقیع،ئەویش تەگەیشتنی پێشو هەتدەکاتەوە و نوێیەکە قبوڵدەکات.لەڕاستیشدا لەناخەوە هەوڵدەدات ناوەڕۆکی دەقەکان

بگونجێن، بەهەر فەو فێڵێک بێت.چونکە ئاسودەیی دەرونی لەوەدا دەبینێتەوە. تاکی موسڵمان بەزار لەهەر گفتوگۆیەک کە گومان لەئاستی ئایدیۆلۆژیا دەکات، بایە لەی دگۆڕێت بە ئابەران، دەبێت ئەوان وەام بدنەوە، ئەوانی زانا کە هەموشتێک دەزانن!

مەحمود عەبدوڵا

نیچەو محمـــد و ژن ... مەحمـــود عەبدوڵا

لەتەواوی قورئاندا ناوی یەک ژن هاتوە بەبێ پیاوەکەی، ئەمەش واتا خودا چەتە ژێر باری نەریتی عەرەب. ئەگەرچی مەلاکان پاساوی بۆلاغییان هەیە ، بەڵام لەڕاستیدا پاساوەکان لەهەڵپەتگەری زیاترنین ،. ناوهێنانی مریەمیش لەبەردوهەیە ئەویش پێش ئیسلام ناوبانگی هەبو مەشهوربو،دوەم ئەوەیە کە مریەم مەردی نەبو،چونکە لەفەلسەفەی ئیسلامدا ژن کەیلەی پیاوەکێتی و تەنانەت نابێت ناویشی بێت تەنها وەک موکی پیاوەکێی نەبێت. وەک چەن دەڵێی سیارەکەی احمد،ئاواش دەڵێیت ژنی فیرعەون و .

ئیسلامیەکان زەر دژی نیچەن لەبەر ئەوەی دژی میتافیزیکە، بەڵام لەڕاستیدا لەبابیژندا نیچە گەورەترین مەلای ئیسلامیە،محمدکی پێست مەدەرنە. نیچە زمانەکی پە سوکایەتی هەیە بەرامبەر ژن . نیچە دەڵێت،پیاو دەڵێت: من دەمەوێت ،ژن دەبە بێت ئەو"پیاو"دەیەوێت. وەک چەن لە ئیسلامدا ژن پردەکە کە لەیەوە مرۆقی موجاهید پەیدا دەپەیتەوە بەبەهەشت،ئەوا لە فەلسەفەی نیچەشدا ژن پردەکە بە پەینەوەی مرۆقی بەرز. جیاوازی نیچە و مەحەمەد لەوەدایە کەنیچە ئاگایانە وادەڵێت و واقیعیەتی ژنی نەکردەتە حەقیقەت،چونکە نیچە دەزانێت کە ئەوە پیاوە ژنی دروستکردوە وەک لەپەراسوی خۆی،وەلە محمد تێگەیشتنی هەزاران ساڵەی پیاوی وەک حەقیقەت و سروشت و دەستکردی خودایی ناساندووە.

محمد لەپەناو ئامانجەک وایکردوە ئەویش داگیرکردنی دونیا یە وەک بابەتەکی لەزێت پەشکەشی موجاهیدەکانی کردووە،محمد لەوەدا جیاوازە

لەنیچە کە داوای بەزەیی دەکات بۆژن، بەڵام نیچە چونکە پەی وایە بەزەیی دەبەتە هەڵدەست دانی هەز و وەسکەرە بۆیە خۆی لەوبەدور دەگرێت کە پیاوی باڵا توشی شتی سوک و چروکی وەک بەزەیی بکات. ئەڕە شوێنی ئەوە نیە دەڵێدی پاساوی مەلاکان بدەموە کە گوایە بەهۆی سروشتی زمانی عەرەبیەوە ژن لەدەرەوەی زمانی خودایە، بەڵام حەقیقەت ئەوەیە کە دژە ژن بون پێش ئەوەی نەریتی ئیسلامبێت نەریتی خۆی سامیەکانە، پێش ئەوەی نەریتی ئیسلام بێت نەریتی "سەردەمی جاهیلیە" بەڵام بەشێوە فەلسەفیەکەی نەریتەکەی تەواو ئەرستەییە، بەجۆرێک کە ئیسلام شتێکی ئەوتەی زیاد نەکردووە، بە "فەلسەفەی ژن"ی ئەرستە. ئەگەر ئەمە سەرنج بدەین دەبینین خودا هەزی خۆی لەزمانەدا نیشانداوە،لەزمانیشدا جگای ژن نەبەتەوە،ژنکراوەتە دەرەوەی زمان، بەم شێوەیە زمانیشی لە سەندراوەتەوە. زمانیش گرەدراوی هزرە.مسعود محمد دەڵێت:زمان تەرجومانی هۆشە.

بەم شێوەیە دەبینین ژن ڕەگەزی پەندراوە گوزارشت لەخۆی بکات و لە ڕەگەزی زمانەوە گوزارشت لەهۆشی خۆی بکات،هەربۆیە دەبینین وەک چۆن بەزمانە،ئاواش بە ئەقڵە. بەڵام بەتەپڵەینی کات و لەگەڵ ڕەخساندنی دەرفەت بۆژن و کرانەوەی زمانی مەشکیشی کرایەوە، بەجۆرێک کە تەنانەت هۆشی لە پیاو زیاتر نەبێت کەمتر نییە. نیچە لەیەک شت دا خزمەتی ژن دەکات ئەویش "هەڵوەشاندنەوەی دوالیزمی دژەکانە" چونکە بە پێی ئەو دونیابینییە ژن و پیاو دوشتی دژ نین بەڵکو دوشتی جیاوازن،دوشتی جیاواز لەگەڵ دوشتی دژ جیاوازی هەیە.
لە ئەنجامی ئەونکەیکردنە هەزاران ساڵەیی ژن ،هەندە لە فەمینیستەکان کەوتونە دەخەکی واوە کە نکۆی لەژن بکەن ،بەڵام ئەوە تەنها زیان لە ژن دەدات و وای لەدەکات داوای شتێکی جگە لەئازادی و یەکسانی بکات،و تایبەتمەندیە ژنانەیەکانی لەدەست بدات،ئەمەش خەکوشتنە .ژن دەبێت خۆی بێت بەوشەویەی خۆی دەیەوێت خاوەن کلتورەکی ژنانە بێت،ئەوەش کاتێک دەبێت کە پیاو لە بارەی ژنەوە زەرتر مەشکی بەکار بەنێت و کەمتر زمانی.

مەحمود عەبدوڵا

من بومایە لەجیاتی خودا مەحمود عەبدوللا...

"بە ئەو عالمە ئیسلامیانەی دەڵێن خودا ناچاربو خوێن بڕژێت"
بیرکارەوە ئەی مرۆڤ
هەزارو چوارسەدساڵ لەمەوبەر، ئەمفەڵەکسم دروستدەکرد،و بە ئیزرائیلدا دەمنارد بۆ محمد،کاتێک محمد لە ئەشکەوت دەگەڕایەوە و دەچێ ناو قوڕیش چەند گوللەیەکی ئەتۆقاند دەیگوت :ئەمە لەخوداوەیە. قورئانەکیشی ناردوە هەرکەس باوەڕ نە هێنێت بۆو ئەمفەڵە لەگەردنی ئەدەم. بەم شێوەیە نەک خۆی قوڕیش هەموو ئیمپراتۆرکانیش تەسلیم دەبون،ئەوکاتە پێویستی نەدەکرد ئەم هەموسەرە بە شمشێر بپەڕێندرێن. سەسەد هەزار ئیرا نی نەکرێنە کێنیزەک لەماوەی سیساڵدا.

یاخود مەبەستیلەکی بەناردبایە و تەنها دوو وشەی لەسەر تەماركردبایە. "من خودام محمدم ناردوە تا ڕێنمونیتان بکات"بەم شێوەیە لەو هەمو جەدەلە لەگەڵ قوڕیش ڕزگاری دەبوو،ئەوسا لەجیاتی مشتومڕ ،زانستکانی خەی دەخستە ووڕ،ئا دەیتوانی وێنەیکی ملوانی بەهەشتیش بگرێت و بۆ محمد بێیان لەبدە. مرۆڤ زۆر ئەحمەق پەی وایە خودا هیچ ڕێگایەکی شک نەبردوە،ئیللا جەنگ و شمشێر نەبێت بۆخناساندنی بەبەشەر.ئاخر خودایەک قسە لەگەڵ موسابکات بە دوقسەش بە هەموو بەنی ئادەم نەکات.

ئەستابۆ بە عەلیباپیر بۆ خودا بەوای نەکرد،ڕێک ئەڕێت لەبەر ئەوەی ئەبوجەهل دەیکردە مناقەشە و دەیگوت :ئەودەنگە دەستکاری کراوە. لەجیکی ئیسلامیەکان بەم شێوەیە کەمیدیە..ئە تەبعەن ئەوە پاساو نیە،چونکە ئەبوجەهل مەبەستیلی دیبایە میزی ئەکرد بۆخیدا...مرۆڤ کەبیربکاتەوە خودا زۆر ڕێگای ئاسانتری هەبوو بۆ ئەو پەیامە جوانەی ناردویەتی. ئە چی دەبوو خوداش تاقیکردنەوەیەکی فەری محمد کردبا تا هەم خۆک باوەڕی هێنابوایە و هام خوداش داهێنانێکی هەبوایە تاهەتایە بەنی ئادەم بیزانیبایە ئەوە داهێنانی خودایە و تا هەمیشە خۆک یادیکردبا...ئاخر مەعنای نیە خودا هیچ لە عیلمی تجروبی نەزانێت.

چی دەبو ڕێزک محمد بە ماتۆرک هاتبایەوە تاهەمو خۆک بە پیریەوە بچێت و پەی نەبین درەزن. ئە ها چی دەبوو کە دو سە مەترواڕو

هەندێ بەنزین و مایلێدێکیی پێدابات تا شۆک کارەبا هەبکات،کەقوڕیش پێیان وت: ئەمە چیرۆ وتبای لەخوداوێ. دەی بۆ بە مسعود عبدلخالق بۆ خودا بێ ئاوای نەکرد لەژیکیەن ئەوە لەبەر ئۆوی هەرکات ماتەوەکە کوژابایەوە خەڵکی کافر دەبونەوەهاها .وە ئیمانم شتێ کە لەخەڵک ئاڵوزکراوە"قسێیک هەیە ئەوە ئاگەر ویستت شتێک گۆرێ بکەی ئاڵوزیبکە" خۆ هەر ئۆوێ دونا ئەم هەمو هەرایە بۆچی؟ ئاخر چۆن دەبێت مۆنتیقی خودا هەندێ نزم بێت نەتوانێ ئەبوجەهل سەرسام بکات.عەجایب.پیاوانی دینی وا ئەزانن مەشکی خودا دەبێت هەمان مەشکی ئۆوانبێت.

ئەمە ئۆوە لەوسەردەمدا بەکەسکی زیرەک سەرسام دەبین،خەڵک خەڵک دەساڵ گاڵتەی بە محمد کرد تاناچار شمشێری هەڵکەشا… بۆ جەنابی موسەننا کاک عەلی قەراخی خودا بۆچی پێادەیکی نەنارد لەو پێادەیی یەکێتی مامۆستایان کە بە مامۆستایان دەبینی کردوە،ئەوە خۆی تا ئێستا مامۆستایان لەوسەردەمدا بەوایان بە پێادەکە نیە ئینجا چۆن عەرەبێی بەدەوی بەوای پێبکاتهاهاها هاها…دەی ئاگەر شەریکەیکی ئەتەمبەڵی هەبوایە خودای تعالا ئێستا کاک عەلی بەوەوبەری کەمپانیاکە دەبوی زەر لەو جاشایەتیە باشتربو بە ئەردەگان.

هیچ من خوداباوەم ،بەڵام دەمەوێ بەم مەشکی خودا لە ئەوە گەورەترە،هەزار جگا هەبوو بە بەاوکردنەوەی دینەکەی ئەوە محمەد بچارە لەشمشێرو جەدەل و کەکردنەوەی زانیاری میللەتانی تر شتێکی شک نەبردوە. محمد هەرچی کردبێت بە ئەوسەردەم زەر بوە، بەڵام ئەوە نەدەبو هەشتا بە مەشکی محمەدێک بیربکەنەوە کە ویستوێتی بە پەمەی ئەسپ خودا بەعەرەب بناسێنێت.واتا ئەوە محمدە دیهەوێت خودای خۆی بناسێنێت.نەک بە پێچەوانەوە.
تەی مسەمان کەم لەو جگایانەی سەرەوە بباش دەزانی جگە لە ئیسلام.

ئایا کتێبی پیرۆزکان دەستکاریکراون؟ ... مەحمود عەبدوڵا

کاتێک باسخنە گران دەبن لەتەوەات یان ئینجیلدا ،چیرۆکانی ناو قورئان هەیە و بەشوێکی جیاواز باسکراوە ،یان کاتێک دەبن قورئان چیرۆکانی وەرگرتوە،یان کاتێک دەبین خودا بۆچی یەکجار ئایتی نانێردوە و بەردەوام ئایەتیی ئایتکانکراوە؟ لەوەامدا "زانایانی ئایینی ئەمەمان"یەکسەر دەبن لەبەر ئاوی مرۆڤ دوای ماوەیەک ئایتکیان لەیاد کردوە و ڕویانکردەتە کوفر،بەیە خودا پێغەمبەرکیتری ناردووە تا خەڵک بگەڕێتەوە سەر ڕێگای ڕاست.لەڕاستیدا ئاوە موغەتیە و هیچ پەیوەندی بە لەژیکاوە نیە، ئاو پەڕی نیشانەزایشە لە مێژووی گێشکردنی مرۆڤایەتی و پێشکەوتنی پلە بە پلەی مێشکی مرۆڤ ،چونکە ئاگەر ئەمە هیچ حیسابێک لەسەر مێژو ،کەمەناسی و سروشتناسی و...تاد، بکەین،دەبینین هیچ خودایێک ئایتکانی نانێردوە بە مرۆڤ.بەکو ئاوە مرۆڤکانن ئایتیان داهێناوە.

چونکە ئاگەر ئەمە سەیری ناوەڕۆکی ئایتکان بکەین دە بینین گیرۆدەی کات و شوێنن، کەنترینیان سادەترینە و تازەترینیان ئاماژ ترینە،بەڵام وەنەبێت لەناو تازەترین ئایندا هیچ هەمایێک لە کەنترین ئایتکان نەمابێت،نەخێر بەکو زۆر لە دروشم و ناوەڕۆسمکان لەناو ئایتە تازەکانیش داهێن. لەگەڵ گێشکردنی مێشک و زمانی مرۆڤ دا سیستەمە ئایتیەکانیش ئاماژ دەبن،ئاوکاتەی کەمرۆڤ بایی ئاوەندە هێشی نیە، یان ئاوەندە زمانی گێشەی نەکردوە کە درک بێشتە ئەبستراکتەکان بکات ،دەبنین دیاردە سروشتیەکان دەپەرستە ، لەهەر شوێن و کاتێکیش دیاردەی جیاواز دەپەرستە،لەترسان یان لەبەر پەویستی،وەک ترس لە بومەلەرزەو بورکان،خێشەویستی خەر و ژن و... تاد .ئاوەی کە لەناو ئایتکان تا ئێستاش ماوەتاوە ترسە لەدیاردە سروشتیەکان و وەک سزایێکی خودایی دەبیندرێن،ئاوەش واتا مانەوەی هەندە تێگەیشتنی نائاقڵانی مرۆڤی دەرین لەناو زیهنیەتی مرۆڤی مەدەرن دا.چونکە تا ئێستا هزری زانستی بەتەواوی زاڵنەبوە، بەسەر هزری ئایینی و خورافیدا.

ئاوەی ئاشکرایە مرۆڤ لەگەڵ پەیدابونی لەسەر زەوی خێی بە تەنها و

بە چارە دیتوە، سەری سوماوە کە لەکوێوە فێدراوەتە سەرزەوی؟ ئیتر بە پێی تێگەیشتنی خۆی کاتێک ئاسمانێکی بینیوە لەسەر سەری واتێگەیشتوە کە لەوە وە فێدراوە، ئەمەش لەئاینەکاندا ڕەنگی داوەتەوە، مرۆڤ لەوە تێنەگەیشتووە کە سەرزەوی دایکی مرۆڤ، لەبەر لە توخمەکانی ئەم زەویە پێک هاتووە و پەرەی سەندووە و پێشکەوتوە، لەگەڵ پێشکەوتن و بەدەست هێنانی ئەزمونەکانی ژیان ڕۆژ بەڕۆژ لە دیاردەکان تێگەیشتوە و ناسیونی تا دەگاتە ڕۆژگاری ئەمڕۆ. یەکێک لە پاساوەکانی زانایانی ئاینی بونی حەقیقەتی ئاینە لە کۆنترین چاخە مێژوییەکان وەک بەگژیەک لەسەر ڕاستی و پەویستی ئاین. بەڵام ئەوە تێگەیشتنێکی نا دروست و نالۆجیکی و نازانستییە، چونکە بەهیچ شێوەیەک کۆنی ئاین نابێتە هۆی حەقیقەتی ئاین، ئەمە وەک ئەوە وایە بڵێین کەیلایەتی حەقیقەتە چونکە لەسەرەتای شارستانیەت کەیلایەتی هەبووە. کاتێک مرۆڤ بیری لە ئاین و پەرستش کردەتەوە ئەقڵی پێشکەوتو نەبوە، واتا ئاین گوزارشتێکی ناعەقڵانی مەشکی مرۆڤ بوە، ئەوەش تایبەتمەندییەکە تائێستاش بە مرۆڤایەتی ماوەتەوە و بە ڕازیبون بەئاین نابێت عەقڵ بەتەواوی بخرێتە کار دەنا تەلاری ئاین بەسەر یەکدا دەمێت.

لەئەفسانەکاندا چیرۆک و بەسەرهات و ڕووداوەکان هەن، لە کتێبە ئاینیە کۆنەکانیشدا هەن، بەڵام لەتازەترین ئاین کە ئیسلامە هەمان بیرو بۆچون و ڕووداو بەسەرهاتی ڕابردو هەن کە بەدرێژایی هەزاران ساڵ گێڕیشتونەتەوە و تەتوانین بڵێین: هەموو بۆچونە ئاینیەکان تا دەگاتە قورئان بەرهەمی تەواوی ڕامان و تێکۆشان و زانستی بەشەریەتە. بەڵام کاتێک دەوترێ بیرکەکانی بەهەشت و دۆزەخ و ڕۆح و خەڵقەت و... پێش ئیسلام، بگرە پێش پێدابونی ئاینە ئیبراهیمیەکانیش، دیسان زانایانی ئاینی بێ بە حیساب کردن بە هیچ زانستێک بە تێگەیشتنێکی ڕووت دەڵێن: ئەو شتانەی لەڕابردوو باسکراون هەمویان خودا بەمرۆڤی نیشانداون، تەنها ئەوێ گەڕاون و دەستکاریان کراوە، دەنا بیرکەکان بەنمونە دروستکردنی ئادەم، دەرکردن لەبەهەشت زانینێکە خودا بەمرۆڤی بەخشیوە. لەئەوە تەنها وەحێنێکی دینیە. دڵنیاین سەمەریەکان و تەورات و دەستکاری نەکراون لەهیچ شوێنێک جگە لەناو قورئاندا نەبێت.

ئەوە پەغەمبەری ئیسلامە دێت بەتێگەیشتنی خۆی وبە پێی لۆژیکی سەردەمەکەی خۆی وەردەگرێت و دایدەڕێژێتەوە. ئەو بەشانەی کە لەگەڵ زیهنیەتی خۆی ناگونجێ یان لەگەڵ گەیانەکانی کەمەڵگا و زیهنیەتەکەی ناگونجێ لای دەبات، وە بە ئیمکانیاتی زانستی

سەردەمەکەی ئامانەکانی خەی دەخاتە ڕوو. بەنمونە دەقە سەمەریەکان دەستکاری نەکراون، یان تەورات و ئینجیل ، بەڵکو ئەمانە لەسەردەمێک دانوسراون کە پێش ئیسلامە بەتەپەبونی کات هەندێک بابەت لەگەڵ لۆجیک ناگونجێن ،چونکە مرۆڤ بەردەوام دەگۆڕێت و پێشدەکەوێت.

لەبەرئەوە ئەگەر بەنمونە بڵێن تەورات دەستکاریکراوە ئاست نییە،چونکە تەورات هی سەردەمێکە و قورئان هی سەردەمێکیتر، بۆیە تەورات بەبەراورد بەقورئان دەستکاریکراوە، بەڵام لەکوێ؟ لەناو قورئاندا. ئەوە خودا نییە بێت ئاین ئاستبکاتەوە، بەڵکو پێشکەوتن و تێگەیشتنی مرۆڤ گۆڕاوە. بەڵام ئیسلام سیستەمی هزری و لۆجیکی ئاینەکانی وەک خەی هەشتەوە،واتا هەمان تێگەیشتنی نازانستی بە خوداو بوون هەرماوە .مەسەلەی دەستکاریکردن ئەوەیە . لەوەی کەمایەتییەوە سەردەمی قورئان پێشکەوتوترە لەسەردەمی تەورات بۆیە پەکهاتەی زیهنییەت ڕێگە دەدات هەندێ گۆڕانکاری بکرێت، بەڵام تێگەیشتنە کانی حەزرەتی محمد"د.خ" سەبارەت بەخەڵر و مانگ پێشکەوتو تر نیە ئەوەش لەبەر نەبونی هەکاری زانستی کەواتا دوبارەکردنەوەی هەڵەزانستیەکانی پێش،ئەوقسەیە پوچەڵ دەکاتەوە کە گەیا ئاینەکانی تر دەستکاریکراون، نەخەڵر ئەوان لە سەردەمێک نوسراون کە پەکهاتەی هزرو زیهنییەت بایی ئەوەندە بووە.

بەڵام ئیسلام گەورەترین و بەهێزترین دەگماتیزمی خوقاندوە، بەجۆرێک پەرەسەندنی بە کەتا گەیاندووە، یان بڵێین کەتایی مێژووی ئاگەیاندووە. هەواڵی ئوخانی دونیاو کەتایی زەمانی ئاگەیاندووە، بە ئاگا لەوەی لەدوای خەی گۆڕان ئودەدات،هەر ئاینەکەی خەی دەبەتە هەی گۆڕان و ئەو گۆڕانەش ناوەستێ، بەجۆرێک کە لەدنیای ئەمڕۆدا هزرو ئامانەکانی حەزرەتی محمد جێگای نابێتەوە، تەنها لە مەشکی ئەواندا نەبێت کە بەچونەکانی محمدیان بڵێهایە قبوڵە و خەیان لەئاست گۆڕانکان کوێرکردوە. دڵێن ئیسلام تاکە چارەسەرە بە کێشکانی ئەمڕۆمانن!بڵێام چۆن؟ بە گۆڕانەوە بەدواوە. دەبێت کەمڕۆگا بگۆڕینەوە بە سەردەمی محمد و جارێکیتر دونیا فەتح بکەین و بەچونەکانی محمد بەسەر جیهاندا فەرزبکەین،ئەوەش لەتوندوتیژی زیاتر هیچ ئاکامێکی نابێت.

ئیسلام کاڵای باڵای کەمڕۆگای خۆکی یان فیوداڵییە،لە کەمڕۆگای پێشکەوتو ودیموکراتدا جێگای نابێتەوە. کاتێک دڵێن ئیسلام چارەسەرە بەکێشکانی ئەمڕۆمان،مەبەستیانە کە ئەمە واز لەهەموو دەستکەوتە فەلسەفی و سیاسی و زانستیەکان بێنین . کێشکانی ئەمڕۆ کێشەی شارستانیەتن،کێشکانی سەردەمی محمد کێشەی کەمڕۆگای

خەڵکین، بەچارەسەری کێشەی شارستانیەت بە زهنیەتی کەمەڵگای خەڵکی چار نیە دەبەت شارستانیەت بەوخنین و کەمەڵگایکی خەڵکی دروستبکەینەوە ، ئەمەش واتا کوشتنی نەخش لەجیاتی چارەسەر. پەیوەندیە کەمەڵایەتیەکان،گرفت و ئارەشکان،مەسەلە ئابوریەکان گەڵاون ،ئیتر ئیسلام عیلاجکی هەیە ئەگەر بخرێتە گەدەی شارستانیەت دەیکوژێت. بەکو ئەمە پەویستمان بە چارەسەری نوە هەیە بە کەشە نوێیکان.دەبەت پەیوندیکان لەکبخرێنەوە بگورێ پەویستی سەردەمکەمان.

نەک گەانەوی کەمەڵگا بە چواردە سەدە لەمەوبەر.تەنیا زهنیەتک ئیسلام وەک چارە سەردبینێت،کە هەشتا زیهنیەتی خەی وەک مرۆقی چەواردە سەدە لەمەو بەر. بەداخەوە لە کەمەڵگەی نەخوێندەواردا،قسەی نازانستی و گونجاو لەگەڵ پەوەرە بچوکەکان لەواجی هەیە و خەڵکی حزیان لە سادەکردنەوەی پەوانەو پەوەرکانە کە لەگەڵ زیهنیەتی خیان دەگونجێت ئەوەش بەتە هەی ئەوەی دەنگی مەلاکان بەند تربێت و خەڵکی ئاوازی دینی پە خەشتر بێت لە ئاوازی زانست. دونیا گەڵاوە و هزری مرۆقی ئەم سەردەمە قبوڵی کەیلەو کەنیزک و لەدان لەژن ناکات، بەڵام بە چارەسەری ئەمە،زانایانی دینی دەن لەناو کەوانیک دەڵێن ئەمە بە کاتی خەیبو، بەم شێوەیە فە لەخەڵک داکەن.هەزارو چوارسەد ساڵە هزریان خستەتە خزمەت جوانکردنی دەقەکان هەشتاش نەیان توانیوە قورئان ڕزگاربکەن،چونکە ئەوە کارەکی نەکردەیە و شتایەتیە.چونکە نازانن کە دیسان کەمەڵگا دەگۆڕێت و بەچونکانی خەشیان دەکەوێتەوە ژێر پرسار.

مەحمود عەبدوڵا

پەڵاوی شنگالییەکان … مەولود ئیبراهیم حەسەن

پشکێشە بە پەڵاوە مەزوویەکانی کورد

پەڵاو..

لە تەک زمان وقسەکردندا ، پەناویش تایبەتمەندییەکە مرۆڤ لە ئاژەڵ لیک جیا دەکاتەوە .
پەنــاو هەی پەشکۆتنــی مــرۆڤ و دروســتبوونی نەتەوەو گۆڕە کردنــی شارستانییەتە .
مرۆڤ بە گشتی و کورد بە تایبەت مێژووەکی دوورو درێژیان هە یە لەگەڵ پەناودا .
قانیعی شاعیردەفەرموو : خودا ئەو پەیانەی بە یە داوەتە من ، بە ئەوەی بەو پەیانە بە دوای نانداغاربدەم و لە دەست دوژمن هە ڵبڕم !
بەڵێ ؛ زۆر پەناوی کورد لە هەگای نان پەیداکردن و لە دەست دوژمن هە ڵاتندا دەاوە .
پەناو ئەو کارەستە پیرۆزەیە کە مرۆڤ بە خاک دەبە ستەتەوە .
لە کارەساتی ئەم دوایینە ی برا کوردە ئیزدییەکان، پەناو یەکەمین قوربــانی وبڕچــاوترین زیــان بــوولە یەکە یەکەی ئیزدییەکــان دەکەوت...منــداڵ ، گەنــج ،ژن ، پیــاو ، پیــر ، نە خۆش ..ســاغ پەناوەکانیــان ، پەنــاوە قایش ولاستیک وکەــاشە دێزووەکانیــان بە نرختریـن و پۆیسترین کەرەستەکانیان بوون ، کە لەم هەژهەژەشەدا تا ڕادەیەک لە مەرگیان دوور دەخستنەوەو ژیانیان بە مسۆگەر دەکردن .
ئازاری ئەم دوایینەی پەناوی خوشک و برا ئیزدییەکان ..بەشێک بوولە ئازاری بەردەوامی میللەتی کورد . بریـنی پەناوەکان بریـنێکی قوولی مێژوویی بوو..بریـنی هە موو پەناوەکانی مێژووی کوردی کولاندەوە وبەم شێعــری (پەنــاوی شنگالییەکــان)گەرم ..گەرم ئەو بــریـنەم پەچایەوە .

کەتایی ئابی /٢٠١٤- هە ولێر

پێشکێکی تایبەت بە چاپکردنی ئەم دیوانە :-

نووسینی : دکتەر مایکل لێزانبەرگ

١٧/٨/٢٠١٥

دوای یەک ساڵ لە هێرشی هێکخراویتیرۆرستی داعش( ) بە سەر شنگال هیــچ وشەیەک نــاتوانێت تراژیــدییای ئیزدیەکــان پێناســە بکــات ، نواندنی ئەو وێنەیەی کە ئاوارەکانی شنگال لە سەر چیایە سەخت و ترسناکەکانی شنگال بە دوای پەناگەیەک دا دەگەڕان بەدوورکەوتنەوە لە هێرشەکانی (داعش) هە میشە لە یادەوەریەکانمان دەمێنێتەوە .
دوای یەک ساڵ بە سەر تێپەڕبوونی ئەو کارەساتە پرسیارەکە ئەوەیە ، کە چۆن وشەکان دەتوانن بەیار لە سەر گەورەیی ئەو کارەساتە بدەن ، هە روەها بە شێوەیەکی هێشایی چۆن دە توانرێت ئەو زنجیرە ڕووداوە ترسناکە بگوازێتەوە بە ناو ئەدەب ؟ شاعیری کورد (د.مەحمود ئیبراهیم حەسەن) هە وڵدەدات کە ئەم تراژیدیایە بگوازێتەوە بە

ناو شەعر ، بیرکەو ناوە کی شیعرکە پەاوە ! هە بژاردنی ئەو بیرکەیە خوێنەر توشە سەر سوڕمان دەکات . بەام ، (د. مەولود)هە وەدەدات شەعرکە ی بە شەویەکی ئەدەبی بێت ، بەام ، لە هە مان کاتدا ئەدەبی نەبێت ! لە لای خوێنەر کە لەی تێنەگات ، پەشنیار دەکات وشەی پەاو ئەو وشەیە کە ئەمە پەیوەست دەکات بە نیشتمان و شوێنکی ئارام بە ژیان ، بە پەچەوانەوە لە دەستدانی تاکەک پەاو (میتافەرکلی)- یەکسانە بە لە دەست دانی ژیان ، (د.مەولود) سورە لە سەر شاردنەوەی ئەو مانا سمبلیە چاوەوان نەکراوە و زرینگەی پارچە هەنراوەکە کە دراوەتە پاڵ ئەو وشەیە (پەاو)شەعری کوردی بەدگمان ئەو بەها جوەه ریەی هە یە بە ئیلهامکردنی هەنراوەیەکی بگەرد . زیاتر توندوتیژی وناخەشی تەدا بەرجەستە بووە ، هە روەکو ئەو شەعرانەی لە بارەی ئەنفالی ۱۹۸۸ وە هەرشی داعش ۲۰۱٤ کە تەنها بە بەدەست هەنانی ەەژەی جینەسایدە و لە ئەستاوە بە گەیە کە بە دەربڕینی ئەش وئازاری خەی و بەگەیەکە لە نەوان ئەزموونی تاک وداوای یارمەتی کردنە لە جیهاندا .شەوازی دەربڕینەکە زیاتر سیاسییە ،نەک جوانی ، بە درەژی ئەم هەنراوەیە شەعرکانی (د.مەولود) وا لە خوێنەر دەکات کە خەی بەاربدات ، بەام ، ئەم چەند پارچە هەنراوانەی (پەاوی شنگالییەکان) تەنیا بە پەناسە کردن نیە . بەام ، بە زاڵبوون بە سەر کاری تیرەرستییە لە سەر چیای شنگال . شەعرکە لەوەدایە هەما لە تەنیایی مردن ناکات ، بەلکو هەمایەکە بە هیواو لە دایک بوون.

شنگال لە ەەژی ۳/۸/۲۰۱٤ دا
ەەکخراوی تیرەرستی داعش(دەوڵەتی ئیسلامی لە عەراق و شام) پاش ئەوەی بەشەک لە خاکی سوریاو عەراقی داگیرکرد، لە ەەژی ۳/۸/۲۰۱٤ دا هەرشی کردە سەر شارچکەی (شنگال) لە کوردستان ، دانیشتوانی شنگال هە گری ئایینی (ئیزەدی) ین وبە هەی دەسبەردار نەبوونیان لەم ئایینە کۆنەی خیان زەرجار لە مەژوودا (فەرمان) یان بە دەرچوو ، فەرمانی کوشتنی بەکەمە !! هە ربەیە ئەستاش گەرانی لاوک و چیرەک وپەندو گۆتیان ، بەشکی گرنگی باسی ەەشکوژی ئەو فەرمانە زەرانەیە .کە ئیزەدیەکان دەەن : ژمارەی فەرمانکان بەمەی داعشەوە دەکاتە (۷٤) فەرمان .
لەم هەشە داعشی تیرەرست شنگال و گوندکانی دەوروبەری بە تەواوی داگیرکراو خەکەکەی بەشکی زەریان کەوتنەدەست داعش و زەربەی پیاوو گەنج و ژن ومندالەکان کوژران و زیاتر لە ۳۰۰ کچ وژن

کوتنە دەست ئەم ھەکخراوە تیرەرشتە و وەک(سبایە) کوتنە کەن و فرەشتنیان و ئەستاش بەشکی زەریان ھەژانە لەم شارو ئەو شار بە ھە رزانترین نرخ دەفرەشرەن و دەفرەشرەنەوە .
ئەوانەش کە ماڵ و حاڵی خەیان بە جەھەشت و بە پەیان ژن ومنداڵ و پیر ھەویان لە (چەای شنگال) کردوو لە ژێر ھە ھەشەی ترس و بە پەیان و بەبە نان و ئاو ھەوەو ەزگاری وئازادی کەچ وەویانکردوو کوتنە بەر زوومی کامیراو دەزگاکانی ڕاگەیاندن..دیمەنی زەر دەھاژەن ودەتەزەنیان لە بەدنیادا بەاو بووەو . ئەستا ئەو ئیزدیە کوردە ھە ڕاتوانە لە کەمپەکانی سەرچیای شنگال وشارەکانی ڕۆژئاوای کوردستان و ھە ڕەمی کوردستان و شارەکانی ترکیا بە بریندارە وبە لەکدابەاوی دوور لە ماڵ و شاری خەیان لە نەو خەم و ئازار شەووەژلەک گرە دەدەن و ھە ندەکیشیان بە ھەگای مەرگ ھەوەو ھە ندەران سەری خەیان ھە ھگرتووە ، دەستەیەکیش لە کەچ و کوە ئازاکانی ئیزدیەکان لە ھەزەکانی پەشمەرگەو شەھقانان چەکی بەرگرییان کردووتە شان وخەریکی ئازادکردنی خاک و پاراستنی پیرەزیەکانی کوردستان.

مەولود
دیوانی پەاوی شنگالییەکان
تۆیی پیر
-ھە ی دنیا
تە ئاگاداری ،
لە ھە موو جیهاندا
ھیچ ژیانەک
لە ژیانی نەو(کوردستان)
پە (باج)تر نییە!؟
ھە ی جیهان
تە دەزانی ،
لە ھە موو مەژوودا
تاجی سەری
ھیچ پادشایەک
لە تتاجی پەی پەتی
منداڵە شنگالییەک
پە (تاج)تر نییە ؟!

مەر

پەناوەکی پیرۆز
لەگەڵ پیرەکی نوورانی
خەیان نەدایە دەست ،
بەرەو چیای شنگال
بەڕێ کەوتن
هەورازو لێژ .
لە پڕ بە جووتە
درانە بەر
تۆڕنەی دەستڕێژ .
نوورانی.. بریندار بوو
پەناو..کونی تێکەوت.
خوێن ڕێچکەی بەست
شنگال سوور بوو
شنگال ئاگر بوو
بە یەکەمینجار
چیای شنگال
بەرەو سەردەمێکی تازە
مەری خوێناویی
ژیانێکی نوێی پێکەوت .

داهێنان
لە هەناتندا
هەناتنی دەست تاریکی
لە پێناو ڕۆیشتن
لە پێناو ڕووناکی و
بەردەوامی ژیان .
منداڵێ شنگالییەک
پەناوکانی
گیان لەدەست دەدەن.
منداڵ..
لە پارچەی لبادو بەن
نوێترین پەناوی
داهێنا.
پەناوکی
پڕ لە پەیامی ژیان .

بریندار
پیرەک..
لە چیای شنگال
تاکەکی پەناوەکەی
بریندار بوو.
بە جێی نە هێشت
هەردوو تاکی پەکەوە
خستە باخەلی
بە پای پەتی
بە پەناوی بریندارەوە
بەردەوام بوو
تا ڕزگار بوو.

بەرد
پەناوی قایش
دەا
پەناوی لاستیک
پچەا

- پەناوی بەرد
  لە پێ دەکەم.
  پەناوەک
  هیچ پاڵەوانێک
  بەدەستی نەهێنابێ
  پەناوەک
  هیچ پادشایەک
  بێی نەکەابێ!

هاوڕێ
کچەلەیەک
لە گەڵ تاکە پەناوەکەی
گەیشتە
کەمپی نەورۆز.

کچ پاوکی
گرتبوو باوش
وک خوشکی
دس ز.
لو ژوو
خشی دو
ماچی دکا
ل ووی خی
هه دسو
شو بیکو
دخون
بیانیان
لگی دددو.

پاوک ل گو
پاوکان
زر منا بوون
برگی کچ ویان
نگرت.
پیکان بچوک
بچوک
ناسک ناسک
یشتن
یالویال
باسکو باسک
پیکان برر بر
غونچیان کرد
غونچی (گر)و(کو)
غونچ پشکووتن
بوون ب
پاوک ل گو.

میرات
منا ک

لە چای شنگال
دایکە پیرو نەخۆشەکەی
بەرگەی کێچ و ڕەوی
نەگرت..مرد.
منداڵەکەش
بە سەبووریو
هاودەنگیی
پڕاوکانی دایکی
ماچ کردو
لەگەڵ خۆی برد.

نەوە
باوکەک
لە شنگال
کوڕەکانی هە مووی
کوژرابوون.
کچەکانی هە مووی
بردرابوون.
ئەوەئ بەدەستیەوە مابوو
وێنەی منداڵەکان و
جووتەک پڕاوی
دەابوون.

مارێیی
کچ و کوڕەکی شنگال
یەکتریان خۆشدەویشت
خۆشەویستیەکی
پیرۆزو حەلال
لە کێچ و ڕەو
زۆر بەدە وداو
ڕەکەوتن و بەهاریان دا
ببن بە یەک ماڵ .
مارێیان بە یەکتر
جووتەک پڕاوبەت

پ□ا و.

ها وس□ر
دوو تا ک□ پ□ا و
ی□ک□کیان
پ□ا وی ژن
ئ□و□ی تریان
ه ی پیا و
ل□ س□ر (بیری ب□ه ار)
ل□ چیای شنگال
گ□یشتن□ ی□ک و
□□کک□و تن
س□ر پ□ک□و□ن□ن
ب□ □□یشتن
ب□ ب□ر د□وا می ژیان
ببن□و□ ب□ خا و□ن ما□.

کارگ□
کا ت□ شنگالیی□کان
ه مو و پ□ک□و□
ل□ پ□نا و ما ن□و□
پ□ا وی خ□با تیان د□ی
شنگال
ب□ر د□کا نی خ□ی
ه □و□را ند
و□ک دا یک□کی د□س□ز
ب□ ب□ر پ□ی
پ□خوا س□کان
کردی ب□ خ□□□کی
ن□رم و پیر□ز
ه ر ب□د□ستی خ□شی
شریتی ش□□ش□کی نو□ی
پ□ا وی تا ز□ی ب□ی.

حەج
تا ئێستا ئیزدیەکان
کە دەچوونە حەج
لە بەر دەرگای
لالشی نوورانی ،
پەناوکانیان
دادەکەند.
لە مەودوا هەر لە شنگالەوە
پێتان خواس کەن
حەجتان قبووڵ
بە چەن وچەند.

فەرمان
لە کێچ و ژنوی
شنگالییەکان
پەناویکی
مێژوونووس
خەریک بوو
دەی پەناوەکی
گەنجی دەدایەوە.
وردە وردە
پە بە پە
فەرمان بە فەرمان
ڕابردووی
دوور دووری
بە دەگمەنایەوە.
گەنجی پەناو
سەرسام بوو
تووڕەو تووندهە ڕسایەوە.
ئەوە چیە ؟باسی چە دەکەی ،
پەناوی پیر؟
ئەوەی تە دەیەی،
هەر رهە مان بەسەر هاتە
ووڕیانداوەو

ەوەیاندایەوە !

تۆشە
منداڵکی شنگال
تاکەکی نەعلەت لاستیکەکەی
پەما بوو.
توند
توند
گرتبوویە مشت.
کە برسی دەبوو
پەناوەکەی دەجوی
کە تینوو دەبوو
پەناوەکەی دەمشت.

سەرکەوتن
لە چیای شنگال
فەکەیەک نیشتەوە
منداڵک
منداڵکی تەنیا باڵ
فرستی بەرکەوت
زوو سەرکەوت
لەوکاتەدا
تاکەکی پەناوەکەی
بە جەما!
منداڵ.. بە دوودڵی
زەر بە سەربەرزی
بە دوای تاکە پەناوەکەی دا
دابەزی .

نەفرەشتن
ڕۆژنامەنووسێک
وێستی
پەناوی دەاوی

(پیر)ە بکەی!
پیرە..نایفرەشم،
نایفرەشم.
تەزی نیشتانی پەویە.
ئەمە پەناو نیە!
ئەمە چیای شنگالە
لە سایەی ئەو پەناویە
میللەتەک
بەسەر پەویە

دیاری
ەەژنامەنووسەک
ویستی وێنەی
منداەەکی شنگال بگرە!
منداەەکە زوو
پەناوەکانی داکەنی و
لە سەر سینەی خەی دانا
دانانەکی زەر پە لە مانا!
ەەژنامەنووس
وێنەی خەی گرت
دواجار بەم وێنەیە
گەورەترین
خەاتی وەرگرت.

نوێنەر
چە لە نەتەوە یەکگرتووەکان
دەخوازن،
چیتان بە بکەن؟
ئەستا ئامادەن
یارمەتیتان بدەن،
گوەتان لە بگرن .
پیر: پەیان بەە
با لە مەودوا
ەەز لە پەناوی بە پە بگرن .

کەچکی تر
لە ژێر پردەکەی دهک
منداڵکی شنگال
سەری بە جووتە پێاوەکەی
کردبوو.
خەوی لە کەوتبوو
خەوکی خۆش
کە دەنگی هاتنی
ماشێنەکە
زیندووەکانی ئاجلەکاند
ئەو کەچکی تری
کردبوو
دەمک بوو مردبوو!

کومپ
پیاو
جەماوەکانی
چیای شنگال
پێاوی
پیرو
گەنج
ژن و منداڵ
کەبوونەوە
تووشو توند
بە هاوارو ناڵەناڵ
بە کەسێ
ئاگای لە ئەمە نیە؟
بە کەسێ
ئاوێ لە ئەمە نادا تەوە؟
بە هاکخراوە
شارە
حکومەتە
کەمپکمان بە ناکاتەوە ؟

کەمپی نەورۆز
منداڵە شنگالییەکە
لە کەمپی نەورۆز
دەستکی پیرۆز
پڕاوە لاستیکە
نوێ کەی لێ پێ کرد.
بەهەشت دەرگای
کرایەوە.
ژیان لە نوێوە
دەستی پێکرد.

ڕۆبۆسکی
دایکێک
لە شنگال
بە منداڵ بوو
بە پیاو بوو.
ئێوەی لە دوا فڕمان
بۆی ڕزگارکراو
پێی مابوو
تاکێک پڕاو بوو.
پڕاولێ باوەش
لە ڕۆبۆسکی
سەرەی نانی گرتبوو
نەفڕەکیان پێدا
گوتی:
بەمان بکەن بەدوو.

پاکبوونەوە
دوو پاکیزە
لە دوای (پیسکردن!)
لە دەست داعش
ڕزگاریان بوو.

گەیشتنە چەای شنگال
هاواریان کرد:
ئیزیدنە..
کوردنە..
وەرن مە بکوژن!
داعش مە پیس کرن!!
خەک و چیاکەوتنە گریان
پاکیزە
بە رەزەوە
پەلاوەکانیان داکەند
گوتیان..پەلاو
بەیان بگەنەوە
ئەمە چیمان بەسەر هات!
ئەمەیان گوت و
بە جووتە
خەیان هەڵدرا
بەرەو بەرزی
بەرەو(لوتکەی ئاوات)
پاکیزە
بوون بە کەتر
جووتە کەتری
هەوو لە هۆز هەبات .

هە میشەیی
خەریکم
پەلاوی
جەماوی
شنگالییەکان
کە دەکەموە.
وەنەی
یەک بەیەکیاندەگرم
چیرەکی
یەک بە یەکیان
دەنووسمەوە
لە پەشانگایەکی

هه میشەیی
زۆر بە پیشەیی
وەنەی
یەک بە یەکیان
پیشانی دنیا
دەدەم.
چیۆکی
یەک بە ئەکیان
بە هه موو جیهان
دەگۆمەوە
تا ئەوۆژی
پەم دۆن:هه ڤا
دنیا
هه مووی تەتگەیی !

فەرهه نگی چەند وشەیەک.:
پیر:چین و پلەیەکی ئایینیە لە ئایینی ئیزدیەکان .
کەمپی نەورز:کەمپەکی تایبەتە بە ئاوارە ئیزدییەکان لە ۆژئاوای کوردستان
بیری بەهار:بیرە بە هارەیەکە، برهاران ئاودارە لە چیای شنگال.
یرکپ:ژن، ئافرەت ، شۆژن.
توشە: ئەو خواردنەی کە ۆبوار بە ۆگای دوور لە دەستبوخچەیەکدا هه لیدەگرە .
رەبەسکی :گوندەکی سەرسنوورە لە کوردستانی باکوور، لەم سالانەی دوایی فرەکەی ترک ٣٦ کەلبەری سەرسنووری شەهیدکردن. ئەم ئاوییە هه موویان پەکەوە نانیان بە ئاوارە شنگالیەکان ئامادە دەکردو سە ژمە یەک بە یەک پەشکەشیان دەکردن .
تەبینی : ئەم دیوانە شەعرە وەرگۆو ۆژنامە نووس ۆحمەتی مامحستا خالید بەکرئەیوب کردوویە بە عەرەبی و ئوستاد جەلال زەنگابادی پەیدا هاتووتەوە ،دکتەر حەمید عەبدوەلا کردوویەتە ئینگلیزی ، بۆز عوسام حەسرەتی و مامەستای ۆمانوس و وەرگۆ ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل کردوویانە بە ترکی ،دکتەر ۆحیمی سورخیش کردوویەتیە فارسی ، برای هونەرمەند محەمەد فەتاح مەتیفەکانی بە کەشاوە و لە دەزگای بەدرخان سالی ٢٠١٥ چاپکراوە .

مەولود ئیبراهیم حەسەن – هه ولێر

پاسەوانی مەشک ... مەحمود عەبدوڵا

هەرگیز گومان مەکە دین ڕاست نەبێت. ئەوە گوناهە و تەوبە بکە. ئەوە چواردە ساڵە زیاترە ئەو قفڵە دراوە لە مەشکی خەڵک. و پاسەوانی دەکات لەمەشک و ناهێڵێت بیرکەیەکی نوێ بچێتە ناو بیرکە کۆنەکان .

ئەوە لەووی زیهنیەتەوە، دەکرێت باوەڕدارێک زانای فیزیک بێت، بەڵام لە ڕوی زیهنیەتەوە وەک کەسێکە کە ئەلیف و بێ نازانێت، چونکە لەم ڕووەوە ئەویش پاسەوانی مەشکی هەیە، بەڵێ نابێت زانست و زیهنیەت تێکەڵ بکرێت... لایەنی ڕەوشتی مرۆڤ بەستراوەتەوە بەدین، بەڵێ هەرکەس لە و دەگماتیزمە دەرچێت پێیان وایە بەڕەوشتە. دەرونزانێک دەڵێت: ئەمانە هەردو بڕشی مەشکیان لەگونیاندایە" لەو لایەنەوە بەگون بیر دەکەنەوە.

لەزەر دەگمام بیستوە کە ئەوەی دینی نابێت هەموشتێک دەکات، هەتا باوەڕدارێکی عەیار بیست و چوار پڕی وتم: ئەگەر دین نابێت هەموشتێک دەکەم! چاک دەزانم زەرینەی بەوادارن بە بەڕەوشت لەکەسێک دەڵێن کە ڕەخنە لەدین دەگرێت،چونکە خەیان ناتوانن بەعەقڵ بژین، ئەمەش بە خەڵک گریمان دەکەن. من بەباوەڕم، بەڵام هەرگیز مەشکم هەندە بچوک ناکەمەوە کەخودا لە سێکس زیاتر شتێک نابێت پێشکەشی لایەنگرانی بکات. ئەگەر پاشایەک ئەوەت بەبکات تە ئەڵێی بەڕەوشتە.

بەختیار عەلی دەڵێت: گەورەترین هەڵەی مرۆڤ ئەوەیە پەیوەندی خەی بەجیهانەوە وەک تاکە جۆری پەیوەندی ببینێت. تە پەیوەندیخێت ،لەڕەگەی گونتەوە بەجیهانەوە گرێداوە، خەڵک وانیە، ئیتر بۆچی وابیر دەکەیەوە، تە تەنانەت پەیوەندیت بەقیامەتیشە وە هەروایە. باوەڕدار دێت دەڵێت: نابێت کۆشەی ڕەوشتت هەبێت کە باوەڕت نیە، ئەکەی هەبێت ڕەوشتیش لە سێکسدا کورت دەکەنەوە، جاکەوابێت ئاژەڵێک کە وەرزانە یان ساڵانە یەک جار سێکس دەکات زەر بەڕەوشترە لەوەی کە دوازدە ژن دەنێت. ڕاستە دەبێت مرۆڤ پەیوەندی سێکسی هەک بخات بەڕام ناکرێت شەوازی خێت پە لەهەموشەوازێک ڕاستتر

بێت. کارەساتە مرۆڤ نەتوانێت لە سەربنەمایەکی عەقڵانی ژیانی خۆی ڕێکبخات، پێش ئەو دینە باپیرانی تە اخلاقیان هەبوو وەتیش نەبون خەموو کلتورەکان شێوازێکی جلو بەرگیان هەبووە .وەک ئەلبەرت ئەنیشتاین دەڵێت :شتێکی زۆر قەزەونە ڕەوشتی مرۆڤ لە سەر ترس بنەد بێت.ئە من بەدبەخت تەگەیشتنی خەم ملکەچی دەگماتیزمی تێبکەم.

لەو دا تە ئازادی کە لەسەر بنەمای دینی ژیانی خێت ڕێک دەخەیت،بەڵام کاتێک واگومان دەبەی نادینی بەڕەوشتە ئەو بینینی وێنەی خێتە لەکەسانیترداا.تە بەوزیهنیەتە زۆر ئابەوبەری. ئەگەر نەتوانی بەعەقڵ خێت کەنتڕۆکەی نەکەی بەدین بیت.دەزانی چەند شتێکی قەزەونە تە خودا چەندین هەزار پیاوی دابینکردبێت تا نەچیتە دەخی ئاژەیەو.هەستناکەیت بەستراویتەو؟ئەو شەرم نیەیە؟لە کتێبی پیرۆز قسەیەکی جوان هەیەدەڵێت:مرۆڤ بە خواردن پیس نابێت ،بەڵکو بەبیرکردنەوەی خراپ پیس دەبێت،ئاخر کەسێک گۆشتی بەراز بخوات پیس نابێت،ئەو تەی بە بیرکردنەوەی پیس ،پیس دەبیت.ئەو بەڕەوشتییە تە پێت وابێت سەربەین لە پێناو خوداو سێکس نەکردن لەپێناو خودا وەک یەک ئامرازن بە چونە بەهەشت. خەڵکان بە بە دین زۆر توندبون لەسەر ئافرەت ،خەیش هەبوە کراوەتر.

ئەگەر بگەیتەو بە فەلسەفەکان اخلاقێکی جوانتریان بەرهەم هێناوە تەنانێت شتە جوانەکانی دینیش وە رگیراون.کەنفەسیەس لە چین نێک لەژەهاتی ناوینی هەلانە پێغەمبەر وتویەتی " اخلاق هەس و کەوتە لەگەڵ خەڵک بەوجۆرەی خێت ئەتەوێت" دوایی بوو بە چیت بەخێت پێ خۆش بەخەڵکیش پێت خۆش بێت.بەشەوەی دزی ئەدەبی برایە ئاسمان .تە پاسەوانی مشکت هەیە ناهەێت بیربکەیتەو!

مەحمود عەبدوڵا

گۆبگرە ژنی بچوک -2- …مەحمود عەبدوڵا

بەشی دووەم

ئەبەت ئەوەت پەبەم جوانترین ەەوشت بەمرەف ئازادبونیەتی ، ئەخلاق دەبەت لەسەر بنەمای ئازادی پەکبەت،دەبەت لەسەربنەمای تەگەیشتنی خەت پەک بەت نەک کەسانیتر،ئەگەرنا دەبەتە شتەکی ەواەتی، جەندە ەوکەش و ەازاوەبەت لە دەدەرەوە، لەناخەوە هەندە داەزاوە ،چەندە لە ەوناکیدا خەی نمایشبکات هەندە لەتاریکیدا ون دەبەت. تە نابەت لەسەربنەمای بیرکردنەوەی پیاو بنەمای اخلاقی خەت دابەەژیت ،ئەگەر مرەف لەسەر بنەمای تەگەیشتنی کەسانیتر بەوانەتە دونیا دەبەتە ەەبەت، بیربکەوە ەنگە ئەوەی لەدیدی پیاوکەوە ەەوشتە لەدیدی تەوە پەچەوانەبەەت .بەەەام تە بیەر ناکەیتەوە،لەبەرئەوەنەا کەناتوانیت،لەبەر ئەوەی کە ەەگەت نادەن ،پەشت ئەکەون ئەترسەنن ، تە دەبەت بزانیت بیرکەی ەاست پەویستی بەترساندن نیەە بە ئەوەی قبوەبکرەت ،ئەوە بیرکردنەوەی ئەفسانەیەە کە تەکەەە بەترس هەر فیکرەیەک ترسی لەگەەبو ،ئەوە بیرکەی سەردەمی ئەفسانەیە …

ئەەەن ئەبە باەا پەشبیت، چونکە پیاوی بچوک تە وەک بابەتەکی سەکسی دەبینەت، هەندە گەوجن پەیان وایە جوانی دەشاردرەتەوە ! نا ژنی بچوک ئەمە تەنها ئایدیەلەژیای پیاوە کە تە باەا پەشی پە دەکەیت. ئەمەت وەک ئازادی پە ئەفرەشن، بەەەام لە ەاستیدا کەیلایەتییەکی ئارەزومەندانەیە، ئارەزومەندانە!لە ژەر فشاری ئایدیەلەژیای پیاودا .ئەرە ئایدیەلەژیای پیاوی بچوک ئەوانەی کە بەبینینی تە تەنیا ناوچەی سەکس لەمەشکیاندا دەوروژەت. ئەوانەی کە ئیمانیان لەچاویاندایە . حیجاب جوانی ناشارەتەوە،ئەوانەی کەپتن ئافرەت بەەوتی دەبینن،هەموکەپتەک دەتوانە ئافرەت بەەوتی ببینەت سەد حیجابیش بکات. لەگەرە با ئەوان چاویان داپەشن …

ژنی بچوک حیجابیش کولتورو نەریتەکە دەشەت ئازادبەت تە لەوەدا ئازادی ،بەەام بە مەرجەک حیجابی ئایدیەلەژی نەبەت،حیجابی عەقە نەبەت !کاتەک تە ئەو حیجابە دەکەیت تەنیا جوانیت ناشاریتەوە بەەکو هەوەکە بە شاردنەوەر عەقیشت. ئەرە ئەزیزم ئەو حیجابی اسلامی سیاسی پروپاگەندەی بەدکات تەنها ئیمانی ەوکەش نیەە، بەەکو باوەە بونە بەوەی کە تە فیتنەی و دەبەت بشاردرەیتەوە تا پیاوی بچوک زیا ن بە ئیمای نەگات،حیجاب واتا باوەەبون بەوەی کە تە: شونەت
مەتبەخ و ئیشت مناە خستنەوەو گوەەایەەیە بە مەرد !گوبگرە ئەوە ستراتیژەکە بە خواندنی کەمەەگە بە مەرگ دەستی،ژنی بچوک ئایندە ی ئازادی کەمەەگە بەندا بە ەوانین و دونیا بینی تەوە،گەرتە نەکرەیتە کەیلەی هزری سیستەمی خەلافەت دروستنابەتەوە.

هەمیشە پیاوی بچوک لەژێر فشاری ئایدیۆلۆژیای نەرانە نیوەی کۆمەڵگای کردەتە دیلی خۆی و نیوەکەیتریش لەوەڵگایەوە .
ئەوانەی ناتوانن لەتەدا جوانی ببینن،ناتوانن لەگەڵ بینینت بیر لەجوانی بکەنەوە داوای باڵا پۆشیت لێدەکەن،باڵا پۆشی حیزبی ئەمە هەم بازرگانیی کاڵای ئیسلامییە هەم بازرگانی سیاسی . ببورە تە بچوک نیت،تە بچوک دەکرێیتەوە پیاوە بچوکەکانی مژوو هەمویان ژنیان تەنها وەک ئامرازێکی دەخەشکردنی خۆیان بینیوە،هەمویان وەک پارە ژنیشیان کەکردەتەوە. من دەمەوێ ئازادبیت جوانیەکەت نەشاریتەوە .گوێ لە کۆپتەکان نەگریت .چیتر سوکایەتیت پێنەکرێت تە چوکڵەت نیت!ئەوە هزرێکی بەگژن هزرێک کە هەر هێندەی هزری مشولە فراوانە وتی: ئافرەت وەک چوکڵەت و سۆو دەبەت داپۆشراوبەت ئەگینا مش و مگەزی لە دنیشەت، ئەرە تە ئاوا بچوک دەکەنەوە.

گوبگرە" بیرەکەی ەاست خۆی بەاو دەبەتەوە" پەویستی بەنمایشی حیزبی نییە. لەگەڵن با ژن ئازادبەت با ژن وەک پیاو بیر نەکاتەوە پیاوی بچوک دونیای تەک داوە دیهەوەت تەش تەک بەدات بتکاتە پیاو!دیهەوەت تەش وەک ئەو بیربکەیتەوە! خودا ژن و پیاوی وەک دیاردەیەکی دیالەکتیکی دروستکردوە تا وەک دوبیرەکەی دژ ژیا ن بخوەقنن جوانی بخوەقنن،بەام پیاوی بچوک ئەوە ی تەکدا دونیایەکی پیاوانەی دروستکرد،لەنگەڵا بیرەکەی ژن شان بەشانی بیرەکەکانی خۆی بەشداربەت لە ژیان و تەشی لە ەەگەی فشاری ئایدیۆلۆژی کردەتە پیاو. ئەرە ئەم پیاوە بچوکە،ەەگەز پەرستە لەوەتەی هەیە خەریکی سینەوەی تایە لە ناگەڵت تەش دونیا بینی خەت هەبەت،ئەو بچوکە زندەقی لە هزری ئازادی تە چووە،هەر کە ئەەیەن باژن ئازادبەت چاوەکانی ئەبەق دەبەت و هەناسەی سواردەبەت.ئەزانی بە چونکە ناتوانەت ژنەکەم ەازیبکات بە ئەوەی دووەم بهێنەت و دووهە م بەسەهەم و چوارەم و...ئەرە ئەزیزم هەموو پیاوە ئایدیۆلۆژیە بچوکەکان حەزدەکەن دونیا و سیستەمی ژیان بکەنە بەشەک لەغەریزەکانی خۆیان کۆپتەکان دەیانەوەت بە ناوی خوداوە غەریزەکانی خۆیان بگشتێنن.

پیاوی بچوک کۆمەڵگەیەک دەکاتە پەوەر بەجیهان ئەوێیە کەشەی پیاوی بچوک کە دونیای بەسەر خۆیدا داخستووە . ئەو بەناوی تەوە ئەدوەت و گوایە دیفاعت لێدەکات بەنام ئەوە پیاوی بچوکە ناهەەەت یاسا دیفاعت لێبکات پەویست بەوەێنەی پیاوی بچوک ناکات تەش وەک پیاو دەتوانی بیربکەیتەوە و بەرگری لەخەت بکەیت پیاو هەر ئەوەندە بەی هەیە بەە دەبە ئازادبیت،هیچ پیاوەک بەی نییە چوارچەوەت بەدابنەت

چونکە تەش خاوەنی نیعمەتی عەقڵیت. گوبگرە پیاوی بچوک ئەوەندە گەورە نییە لای خودا، ئەوە ئەتائی خەیاتی! ئەوە پیاویبچوکە نەخشە نەخشی خەپاسندی و خەیکردەتە سەنتاری ژیان، ئەگینا ئەگەر تە ئازادبیت ئەوگرگنە لە پشبەکی فیکرو زانست ناگاتەوەتە ، ئەمە تە و ئەو دونیا سەیرکە لە پیاوی بچوک فراوانتر بیربکەرەوە.

گوبگرە! ترسنەکێک بەر پرسکی ئاکەپە وتی:ژن بە پشینی دوکلتە پیاوان ئازاردەدەن! یەکێکیتر لە بەرپرسانی ئاکەپە وتی: ئافرەتی صفور وەک خانووە یان بەفرشتنە یان بە کرێیە! سەیرکە ئیمانی ئەوانە لەسەر گونیان بەندە.سەیرکە چەند ترسنەکن پیاوەکانی خودا، ئەرە قەت لەخەت پرسیوە دەبەت پەیوەندی ئەمانە بەخوداوە چیبەت؟! بەڵاستی سەرم سوماوە بەناوی خوداوە دەتکەن بە بونەوەرەکی حیزبی و هیچیتر… ئەوان دەیانەوەت تا هەتایە ئاغای ژن بن، بەئەوەش دەبەت لە پشدا هەزری داگیربکەن ، تەماشاکە چ تراژیدیایەکە وەهای بچوک کردویتەوە کەنەک هزری ئاغایانەی پیاو قبوڵدەکەیت، بەڵکو بانگشەشی بەدەکەیت.

کردویانیت بەکاڵایەک بە یکلامی سیاسی بە بانگشەکردن بە زیهنیەتی پیاو. تە دەبەت لەقوڵاییەکانی مەژودا بەخەت بگەیت،دەبە بزانی مەژووش مەژویی پیاوە ، بەیە مەژووی عامە پسند ئەفسانەیە ، ئەوانە نوسیویانە کە بەخوداو پاشا نوسیویانە تە دەبەت لەو مەژوو نوسانە بگەیت کە بەخوداو پاشایان نەنوسیوە بە مەژوو حەقیقەتیان نوسیوە.ئەمانە ئەدەزیتەوە کاتێک سەربەخۆ بیردەکەیتەوە و لەگەڵ حەقیقەتی ژیان بەراوردی دەکەیت.

مەحمود عەبدوڵا

وەها یگوت سەردەشت … مەحمود عەبدوڵا

سەردەشت وتی: من چاوەڕێی بکوژەکانی خەم دەکەم ،چونکە مردن باشترە لەژیان لە سەبەری پیاوە بچوکەکان. لەو شونەی ترسنەکەکان حوکمدەکەن یان دەبە نەترسی، یان دەبەت بمریت،ئەگینا دەبیتە

شتێکیکەمتر لەمرۆڤ،لەم پێناسەی بۆئاژەڵکردنی مرۆڤدا ،مردن هەندەبژێرم نەک پاروی سەرشێوی ئاژەڵ.ئاو وتی: بەرلەوەی هیچ بڵێنەکمان پێبدەن، بەرلەوەی هیچ درێکمان بەکەن ،مژووتان ئایندەی بەدیاریکردوین دەزانین ئاو گیانەی وزە لە پاروی ئاژەڵ وەربگرێت دەمرێت مردنەکی فەلسەفی .

ئاژەڵ هەموو بیانییەک جنێوی کورداێتیمان پێ ئەدەن و پێمان دەڵێن یەکێیزی بەنام خۆتان هەرهەموتان لەێیزی خیانەت وەستاون و پشبەگۆتانە ئاخ کامۆتان شیرینترن لای سوۆتان. ئاژەڵ خەڵی درێ لەسەر کورسی و مێزی بارگا حیزەکانتان خوێنی هاونیشتیمانیان دەڕژن بەنام کە
دوژمن دەگاتە سەردەی خاک ئاژەڵ وەک هەموجار بە دەستنوێژن ، هەندێ تەی کورداێتیتان کەندووە .
ئاژەڵ گیانی بەرگریتان نەماوە ،دەستنوێژی بەرگریتان شکاوە،هەتاماون دەبێ سورەی بەر لەشکربن بە تورک و حەجەم.

سەردەشت وتی:ئاژەڵ ئەی پیاوە بچوکەکان وەسەکانی مەیخانەکان بەسەر ئاژەڵدا ساغ دەبێتەوە، بەنام لە پێشمەرگەیەکی دەرین ،لە مامۆستا و خانەنشین داوای سک هەڵگوشین دەکەن،بە بوتڵەک غاز داوای بوتڵەک خوێنمان لێدەکەن .
سەردەشت وتی:هێ پیاوە بچوکەکانی شاخ ،ئاژەڵ لە ڕۆگای گەڵانەوە بە شار ئاوشتەتان ونکرد، کە پیاوەکانی مژووی پڕدەناسرێتەوە ،ئاژەڵ بەوتی هاتنەوە ڕوتبونەوە لەهەموو پرەنسیپێک. ئاژەڵ ئەی ئاوانەی منەتی خەباتمان بەسەردا ئەکەن، خەریکی تێکدنەوەن ئاژەڵ بونەوەری لاوازو پێشیمانن ،ئاخر مرۆڤ کە لەپرەنسیپەکانی پێشیمانبەوە دەبێتە دەندە.

سەردەشت هاواریکرد :
ژیانێک لە ژێر ڕەحمەتی بیری کەڵەی ئاژەڵدا کەڵەی و بەدبەختییە،وەرن بمکوژن کە ئاژەڵ لە سیاسەتدا جگەلە کوشتن هیچیتر فێرنەبون.ئەی خەڵی درێ ،وانیو سەدیە خەنجەری ژەهراوی خەڵی خیانەت ئەدەن لەدەڵ و مێشکی هەرکەسێک بیربکاتەوە. ئەی خەڵی دواکەوتو ئاژەڵ پێشبەکەتانە بە دواوە ئاوەی پێشتان بکەوێتەوە دەیکوژن.
ئاژەڵ نیوسەدیە لەسەر کەلەسەر دەژین،کەللە سەری زیندوو مردوو.
سەردەشت هاواریکرد ووتی: لەبەر ڕەوە کەیلەی ئاژەڵ کەس دەنگی من نابیستێت،هیچ گوێیەک و هیچ زمانێک و هیچ چاوەکی پاکتان نەهەشتووە، بەیە هیچ گوێیەک و هیچ چاوێک من نابینێت لەبەر نەڵەی کەیلەی مێشک بەتاڵی ئاژەڵ . سەردەشت وتی:ئاژەڵ ئەی خەڵی درێ

تەماشای دۆروبەری خۆتان بکەن بزانن چ مەخلوقێکتان لەدۆر کۆبۆتەوە ، ئەمە لەدۆروبەرەکەتانە وە دەزانین ئێوە کێن. ئێوە وەک باوکتان بەردەوام لەشکرێک فوتکەرتان پێویستە ، ئاخر کە مرۆڤ بۆتان نەبێت پێویستی بە فوتکەر نییە .هۆ پیاوگرگنەکان لەهۆگبەی ئەمەدا ئازادی هەیە،لەهۆگبەی داهاتوی ئێوەشدا دنیایەک سەر شۆڕی، مەزەخانەیەک لە ئاسەواری خیانەت.

سەردەشت دەنگەکەی تازە و نامەی ئەم هەرەمبوو،کە گوێیەکانی بەرپرسانی کوردی ئازاردەدا،ئەوان تەنیا بەدەنگی کێلە هاتبون،بۆیە بەئێوەی بە ئارامی بخۆن دەبو دەنگی کپ بکەن. لەناو ئارامی ساختەی شاردا بەئارمبو ،لەهۆلەری تورکیای بچوک ،چاوی لەبوو کە بەرپرسەکانی میت لەمالی سەرۆک دەخۆن ئیتر سەردەشت چۆن ئارامبێت! ڕۆحی سەردەشت چۆن ئارامبێت کە لەوتەی بەبیری دێت کوردە خۆشویستەکەی ئەردەگان سەرۆکی حکومەتە.
بەڵام دەنگی سەردەشت نامەبو، ئاوازەکبوو هەرتەنەکی حەسرەتێک بو ، هەروشێیەکی بیرخستنەوەی خیانەت و جەهلی مێژوی پە شەرمەزاری پیاوە شاخاویەکان بو.

سەردەشت بەتەنیا هاواری دەکرد و بەبێ ترس،ئەودێزانی کەدەشی کوژن، چونکە پیاوەسیاسیە ترسنۆکەکان جگە لەکوشتن و گولە هیچ وەڵامێکیان پێ نییە بە ژیرو دەسەزەکانی ئەم هەرەمە. بەڵام سەردەشت نەترسانە و ئازایانە و زیرەکانە دەستیکرد بەوتکردنەوەی سیاسیە بچوکەکان و پێی وتن بمکوژن باشترە لەوەی ناچاربم لە ژێر حوکمی ناشەریفانە و خائینانەی ئێوەدا بژیم،کە دەستی هەموو شایەک ماچ دەکەن تا ببن بەشای ئەم وەاتە ،ئێوە کە کورسی لەهەشی خستون.
سەردەشت وەهایگوت : ئەمە هەڕەشەک دەبین بەرەو باڵەخانەکانی ئێوە و لەگەڵ زەوی تەختی دەکەین،ئەمە مەحکومین بەیاخیبون و ئازادی، ئێوەش مەحکومن بە مردن و سەرشۆڕی.

ئەو وتی،من یەکەم شەهید نیم و دواشەهیدیش نابم ،تائێوەڵەڕەی دەبین و لە باڵەخانەکانی ئێوەدا فایلی خیانەت ئەدەزینەوە،ئەمە بەڵێنماندەوە نابەت برابچوکەکانمان وەک ئەمە بڕێن بۆیە من سەرتایەکم دەستپێکردوە و دوای منیش هاوڕێکانم بەردەوامدەبن.
ئەو زەردەشتی لاو بو لەناو خۆی کوردایەتی هاواری دەکرد: ئەی خۆی بەزیو وەرن "چەقەکانی غەدری ئێوە" تەمەنکە لەدەی هەرچی ئازادیخوازە تینوەتی دەشکەت ،وەرن بەکرگیراوانی سوتان وەرن ئەم نیشتیمانە هەشتا خوێنی دەوەت بە ئازادی. سەردەشت وتی: ئێوە بەسەگی ئیسرائیلی پاسەوانیتان ئەکرەت و سەگەکانی خۆی خەشتان

بەرداوەتە گیانی ئەمە ئەی ئەوانەی دەستپاک بەشەرەف تێگەیشتون پێتان وایە شەرەفتان کورسیەکی"ساردوسێی بن مردوە"

مەحمود عەبدوللا

ناسیۆنالیزم و نەتەوە خۆ ... مەحمود عەبدوللا

لەمژووی کوردا داگیرکەرانی کوردستان هەمیشە سودیان لە خۆ و سەرخەڵکان وەرگرتووە بۆ ئاوەژوی دژایەتی ، یان ڕێگری پێبکەن لە گەشەکردنی هەستە نەتەوەییەکان و کلتوری هاوبەش . ئەو خەیانەتە بەر لە داگیرکەرانی کوردستان بونە هۆی سەرکوتکردن و ڕەگریکردن لە گەشەکردنە هەستە نەتەوەییەکان . بەبۆای من بانگەشەی نەتەوە پەروەری لایەن هەزە کوردییەکان درێژە و تەنها بە هەشتنەوەی پێگەی کەمایەتی خیانەتە . دەکرێت هەردوو بنەماڵە وەک سەرەک و ڕیشسپی گشت خەڵکان ببینین .

مەشکی ناسیۆنالیزمی کوردی خۆ و سەرەک خۆن ، بۆیە بۆ سەدان ڕێگەدا بەرەو خەڵگرایی دەچن و بۆیەک ڕێگەشدا ناڕۆن ، کە ببێتە هۆی گەشەکردنی هەستە نەتەوەییەکان ، لەدوایانی مەدەنیەت و بەربەریەتی خۆیدا وەستاون . زۆر لەشارزایان پێیان وایە کە ناسیۆنالیزم دیاردەیەکی نوێیە واتا شتێک نییە بەناوی نەتەوەی سەروشتی" نەتەوە دیاردەیەکی مەدەرن نێک ئەزەلی " نەتەوە تێپەڕاندنی خۆ و ، بەڵکوت یان زەرورەت یاخود بۆ هۆی باردو دۆخێکی تایبەتی کەمایەتی یان بەبیارەکی سیاسی پێک دێت وەک گلنیر دەڵێت.

بۆیە ئەگەر مەسەلە بۆ عەقڵی نەبێت ، هیچ هۆیەک نییە بۆ پاراستنی پێکهاتە و ڕەکخراوە خەڵکیەکان ، ئەگەر بتوەت نەتەوە دروست بکەیت. ئەوە ئابەوو چونێکی گەورەیە بۆ ئەوانەی بانگەشەی نەتەوەپەروەری دەکەن لە کاتێکدا بۆفەڕکە وێنەی ئاهەنگ و ڤیستیڤاڵی خەڵکان دەگرن . ئابەوچونیشە بۆ ئەوانەی بانگەشەی دابڕان و دیموکراتی دەکەن و لەبەرامبەر فیستیڤاڵی خۆ و

عەشیرەتدا بە دەنگن و پارێزشی بە تەرخان دەکەن، یان بە کەسانێک کە لە ئەوروپا ژیاون و خەیان بە هەڵگری بەهاکانی ئازئاوا دادەنێن و لەهەمانکاتدا ئامادەی قیستیقالی خۆیان دەبن.گلنیر وا پێناسەی ناسیۆنالیزم دەکات "بریتیە لە کلتورێکی یەکسان" بەڵام ئەم کلتورە چەن پێک دێت ، بێگومان بە هەی گەشکردنی هەستە نەتەوەییەکان .

بەڵام لەکاتێکدا احزابە خۆکیەکان پارێزەری کلتورە خۆکیەکەن ،ناکرێت گەشبین بین بە پێکهێنانی نەتەوە و دەوڵەت و دیموکراتی و...لەلایەکیتر کلتوری دیموکراتی گەشناکات و پێکنایەت ئەگەر هێکخراوی کۆمەڵایەتی دیموکراتی نەبێت.وەک گلنیر دەڵێت کلتور و هێکخراو دوو تۆخمی بنەماین لەژیاندا و یەکتر بەخۆو دەکەن، هێکخراوی کۆمەڵایەتی خۆ هەڵگری چەند تایبەتمەندییەکە کە هەگرێ لە گەشکردنی کلتوری دیموکراتی ، یان وەرگرتنی.بەیە ئەوەی کە ئەمە لە دیموکراتی نزیک دەکاتەوە،هێکخراوەی نوێ و یەکسانیخوازێ نەک خۆ و حیزبی خۆکی یان ئەو حیزبانەی دەستبەرداری مەنتالێتی خۆ نابن.درێیکی سەر سوهێنەرو نەزانانێیە سەرەک خۆ و حیزبی خۆکی بانگەشەی ناسیۆنالیستی بکەن،لەوە عەجیبتر ئەوێیە بانگەشەی دەوڵەتی قانون و دیموکراتی بکەن . یان لەنەزانییە یان چەواشەکارییە و هیچیتر. پێکهاتەی خۆ بەسروشت دژی دیموکراتییە، پاپشتی خۆ و بانگەشەی دیموکراتی مەینەتی عەقڵی حیزبە بەناو ناسیۆنالیستیەکانی کوردییە .

مەحمود عەبدوڵا

دەق و لێجیک ، لێجیکی دەق … مەحمود عەبدوڵا

هه موو دەقێک تەمەنێکی دیاریکراوی هەیە و گیردەی کات و شوێنێ ، ئەوەی دەق لە زەمەنێک دە گوازێتەوە بە زەمەنێکیتر تەفسیرێ ، نێک خودی دەق · بە یە دەبینین تەفسیرەکان کە بە تێپەڕینی زەمەن پێشدە کەون وێنەی راستە قینەی دەق دەشارنەوە ·
هەموو مرۆڤێک خاوەنی دو عەقڵە ، عەقڵی سروشتی و عەقڵی وەرگیراو

لەکەمەگە . ئەگەر مرۆڤ عەقڵی سروشتی بەهێزتربێت "خەراکی باش لە منایێدا هەکارە بە گۆشکردنی ئەوعەقڵە" ئەوا عەقڵی سروشتی پەوانەو پەوڕەکانی بە هەستنگاندنی دیاردەکان لەسڕبنەمایەکی زانستی دەبن . ناچێتە ژێر باری سزەکان ، بون وەک خەی قبوڵ دەکات. دیارە بون تراژیدییە ، چونکە بون سڕەتایەکە بنەبوون . تراجیدیای بون هەمیشە فشاردەخاتە سەرمرۆڤ بە باوەڕ ، چونکە بەمرۆڤ گرانە قبوڵکردنی حەتمیەتی لەناوچون .

عەقڵی سروشتی سڕبڕخێیە و دور لە پەوڕە باو گشتیەکانە پەوڕەکانی لە سڕ بنەمای مژوویی و پیرزی نین و سڕبڕخێیە . هەرچی عەقڵی وەرگیراوە لە ئابردودا گیری خواردووە و بە عەینەکی کەمەگا و گشت سەیری دونیا دەکات . عەقڵەکی لادڕە لەیاسا سروشتیەکان و تەسلیم بە سز و عاتیفە بووە ، کونجکاوی نیی ە، خەازیکڕە. عەقڵی سروشتی عەقڵەکە لەسڕوی نڕیتی باو تەماشای بون دەکات ، ئەنجامەکانی کە لە لەکدانەوەی دیاردەکان بەدەستی دێنێت ، بنەمای مژوویی و کەمەایەتی نییە ەاستە و خە لە سروشتی دیاردەکانەوە ئەنجامەکان قبوڵدەکات . گرەدراوی دەقە پیرزەکان نییە ، بەەام عەقڵی وەرگیراو نا سڕبڕخێ ، ناتوانێت لەبڕامبە ر حەقیقەتدا بوەستێت . حەقیقەتێکی ساختە دروستدەکات ر کەک لەگەە هەستەکان . بەبەوای من ئەوە جیاوازی نەوان مرۆڤی بڕز و نزمە لە هەزری نیچەدا . عەقڵەکە کە واقیعی و دور لەیاسای زڕینە و سڕبڕخێیە ، عەقڵەکیش کە لە کەمەگا وەردەگیرێت و نیوە حەقیقەتی پێیە ، کە بارگاویە بە بەچونی هەزاران سالی ابردوو ، بە خەازیکردنیش پەنا دەباتە بەر پیرزکردنی مژوو ، چونکە بە بە پیرزکردن ناتوانێت لەگەە ەاستی ساختەدا بڕی ، ئەو عەقڵە هەمیشە ەو لەەابردویە ئەوە یەکەکە لەزیانەکانی مژوو بە عەقڵ !

ئەگەر چی هەموو دەقێک تەمانێکی دیاریکراوی هەیە و لەناو بارودۆخێکدا لەدایک دەبێت ، وەامە بەدۆخێکی ئابوری و کەمەایەتی و… ، بەەام دەقی پیرز گەان کاری تەناکات ، ئەویش لەبەر شتێک کە هیچ پێوەندی بە بەهەزوو لاوازی دەقەکەوەنییە ؛ بەەکو پێوەندی بە پیرزی و باوەەوە هەیە . باوەڕ گەورترین مەینەتی عەقڵ و زانینە . کاتێک باوەەدار ێک بانگەشەی نەمری دەقڵ پیرزەکان دەکات لەبەر هەیەکی سادەیە ، ئەویش نەگەانی ئەقڵیەتی خەیەتی و مانەوەیەتی لەزەمانی لەدایکبونی دەقەکەدا . ئەوە باوەەڕ وادەکات دەق نەمرێت . زەر جار دەبینین باوەەدار ، نکەیدەکات لە بەسڕچونی زەمانی دەقێک و پاساویشی بەدەنێتەوە ! لەبەر ئەوەی لەجیکی باوەەدار

لەجیکەکی وەرگیراوە لە خودی دەق ،لەزەمەنی لەدایکبوونی دەق گیری خواردووە خوێن و تێگەیشتنەکانی هی دونیای ئابردون ،لەجیکەکی سروشتییەیە بە گوێرەی یاسا سروشتیەکان ،تا بە ئەقڵەکی کراوە بەوانیتە دەوروبەر و هەست بە جیاوازی گیان و کەنبون ، یان نەگونجانی دەقەکە بکات.لالایەکیتر باوەڕبونی بەدەق و پیرۆزبونەکەی وادەکات هیچ جیاوازی نەکات لەنێوان ئاستی و خیاڵدا. بەتایبەت لەبارەی تێگەیشتنەکان ، مرۆڤ تێگەیشتنەکی هەبێت بە"بون" ناتوانرێت پێی بسەلمێندرێت کەهەیە ، چونکە تێگەیشتنەکان کەسین و لەکەسێکەوە بە کەسێک دەگۆڕێن ، جۆری مەعریفە جۆری دونیا بینی دیاری دەکات . بەڵام لەبواری بابەتە مادییەکان یان زانستەکان جیاوازن .

ئەوشتانەی کاریگەرییان لە سەر ژیانی کرداری ئەژانیی نییە وەک تاک هیچ کاریگەری دانانێن .
عەقڵی سروشتی و دور لەدەگما دینی و ئایدیۆلۆژیەکان لەسەربنەمای زانیاری لەکدانەوە بۆشتەکان دەکات . بە بێ زانیاری ناتوانێت لەکدانەوە بکات بە پێی یاسا سروشتیەکان دەرئەنجام قبوڵدەکات . دورە لەدەردی هەست و نەست ، عەقڵەکە کە پێنا ناباتە بەر پاساوی دەرونی و ئەنجامەکان قبوڵدەکات و نانوشتەوە لەبەرامبەر"تراژیدیای بون"
بەڵام عەقڵەک کە بەر مەبنای باوەڕشتەکان لەکدەداتەوە ، پێویستی بەزانیاری نییە .

بەدوو ڕێگا شیکردنەوە دەکات با نمونەیەکی مۆژوویی وەربگرین
یەکەم:ئاگەر شیکردنەوەیەک هەبێت و لەگەڵ باوەڕەکەی بەتەوە قبوڵی دەکات بێ لەکدانەوە
دووەم: لەکدانەوەیەکی خەرای نەستی دەکات بێ زانیاری.
بەیێ عەقڵی باوەڕدار، بەدوای پاساو دا دەگەڕێت بێ ئازیکردنی خێ ،ئەو لەجیکەی کە ناویدەنێم لەجیکی ئازیکردنی خود ،لەجیگەکە لەکات دابەزاوە، لە ئابردو ئێستادا دەژیت ، واتا هیچ پێشبینی گیان ناکات لە بەهاو یاسا کەمەایەتییەکان .حەقیقەتی ئێستا دەکاتێ پەیوەری هەم داهاتوو و هەم ئابردوو ،واتا ئەو حەقیقەتی کە ئێستا ئەو دەیبینێت پێی وایە لەئابردوشدا وابوە و لە ئێستاشدا ئاستەم لەبەر ئەوە وەک شتەکی سروشتی بەگەڕ نەویست وەریدەگرێت.
بەڵام عەقڵی سروشتی بەدوای وەامدا دەگەڕێت بێ ئازیکردنی ئەقڵ نەک هەست و نەستەکان .

مەحمود عەبدوڵا

قیستیقای ڕەنگەکان لەکوێوە دژایەتیدەکرێت؟ ... مەحمود عەبدوڵا

مرۆڤ بەی نییە ببێتە پارێزەری اخلاقی ئەوانیتر؛ بەکو ئەرکی هۆشیار کردنەوەیە ئەرکی بەرگری کردنە لەئازادی ئەوانیتر . دەشێت خودی قیستیقاڵەکە وەک ئازادی کەسی ببیندرێت، بەڵام مەبەستەکە دژی ئازادی بێت. سیاسیەکان لەدوو ڕەگەوە ئازایەتی لەمرۆڤدا دەکوژن تەرکە دنیایی و گوێ پێنەدان ، یان نغرۆبون لە چێژ پەرستی و بێ ئاگایی. زۆر لە بیرمەندان پێیان وایە کە هاوسەبازی دەبێتە هۆی کوشتنی ئازایەتی و گوێنەدان بە کێشەکانی ژیان و گەلێتی. بەهەمان شێوە دەشێت بڵێین ئاین پەیوەندی بە ئازادیەوە هەیە ، بەڵام ڕەنگە مەبەستی سیاسیەکان خوێندنی کەمەڵگابێت ، کاتێک تەبەنی شکۆیەک لە ئاین دەکەن. ئەوەی ئاشکرایە چ چێژ بە حیکمەت لە ژیاندا، چ دینداری ڕەنگە ببنە هۆی بێ باکی و خوێندنی کەمەڵگاو کوشتنی گیانی یاخیبون . کەواتا کێشە قیستیقاڵە کە نییە ،کە کەمەڵێک کەس دەچن کەدەبنەوە و خۆشی خەیان دەردەبڕن ، کێشە ئەوەیە کە کەیان دەکاتەوە و بۆچی ؟ ئایا بەکرانەوە و چێژ بینین لەژیان و زیندویی ، یان بە مەبەستێکی پێچەوانە. ئە گەرتە لەو ڕوانگەیەوە تەماشای دەکەی کە دژە دین و دژە خواستی تەیە ئەوە دەبێت لەگەڵیت ، ئەگەر لەو ڕوانگەیشەوە کە پێت وایە دە بێتە هۆی بەباکی بەرامبەر ستەمکاری ئەوە سەلەفیەتیش هەمان ڕەنگ دەبینێت . لەگەڵ ئەوشدا تە ناتوانی بە مانە بڵێی بەڕەوشت .
لەوشدا هاوڕا نیم کە لاساییکردنەوە بۆتنیا ببێتە هۆی پشکەوتن، بە بە بونی ئینتیمایەکی تایبەت و فەلسەفیەکی تایبەتی پەروەردەیی، لاسایی کردنەوە دەبێتە لەهەردو دینان بوون، لەدولا مەست و حەیران دەبی.
تاکەک پەروەردە نەکرا بێت هۆشیارو زیرەک نەبێت حەتمەن بەوجۆرە دەبێتە خاوەن عەقڵێکی مگەڵی سەرلێشواو . ڕەنگە لە ئستادا ڕەفتاری ئاوا بە کوشتنی گیانی یاخیبون و بەرەنگاری بێت و کارەکی بەمەبەست بێت، ڕەنگە ستراتیژی خوێندنی کەمەڵایەتی دەسەپات بێت.

درێژکراوەی ئەم هەموو دراماو هونەرە نزمە بێت کە پێشکەش دەکرێت ودەبینین .
من دەزانم زۆرینەی دینیەکان لە و ڕووە وە سەیری دەکەن کە نابێت هەردو ڕەگەز تەکنۆ بەن و دەستی یەکبگرن ، ئەوە ئۆگەر کلتووری کوردیش بێت وەک ڕەش بەڵەک پاساوی خۆیان هەیە. هەندێکیش لە نارەزایەتیەکەیاندا بۆغالەتیان شاراوەیە ئەمە هەیەکی دەرونی لە پشتە.
هەندێک لە و ڕوانگەیەوە دژایەتی دەکەن کە ناکرێت مرۆڤی چەپەندراو ڕوبەڕوی ئەو ئازادیە ببێتەوە ، چونکە سەردەکەشێت بە بەرەایی.
هەندێکیش لەو ڕوانگەیەوە سەیری دەکەن کە ئەوە تەنیا هەوڵێکە بۆ نغرۆکردن و هەستبزواندن و دروستکردنی مرۆڤی سەزاوی و بۆباک و ، ستراتیژگەل بۆ دروستکردنی مۆگەل و عەقڵی مۆگڵی ، نەک دژایەتی خودی ڤیستیڤاڵ و تەکنۆ بونی هەردو ڕەگەزبن. لە هەموو حاڵەتێکدا ئەوەی باشی لاوانی دەوڵەت دەبێت بزانێت لە پێش ئەم شتانەدا گەنجان پەویستیان بەپەروەردە و هەشیاری هەیە. دەسەڵاتی کوردی دەسەڵاتێکی بۆباکە و هەموو کات هەوڵی بۆ ئاگاکردنی تاکیکورد بووە و متمانەی نییە ، هیچ کات متمانەی پێناکرێت کە کردەیەک ئەنجام بدات بۆ مەبەستێکی باش. پاشان لەوڵاتێکی دیموکرات و سیستەمێکی سیاسی جۆگیر کە دەسەڵات خزمەتکار و پارێزەری ئازادیە کانە دەکرێت خۆک بیر لە ژیان بکەنەوە و سەرگەرمی چێژبنین بن لە ژیان .بەڵام لەهەرەمی کوردستان سەرگەرمکردنی خۆک ئەمرازێکە بۆ ئامانجێک ئەویش بۆ ئاگابون لە سیاسەت لە پێناو چەسپاندنی سیستەمێکی بنەماڵەیی و دیکتاتۆری.دەسەڵاتێک سیستمی پەروەردە وەران بکات لەکۆە بەختەوەری و کرانەوەی کۆمەڵگای دەوڵەت !

مەحمود عەبدوڵا

ئایەتۆکانی سروشت … مەحمود

عبدوڵا

ئایەتەکانی سروشت شتێکن کە ئەمە دەتوانین بە بە ئایینیش بیانبینین و بیانخوێنینەوە . هیچ معجیزەیەک گەورەترنییە لەسروشت ، بەڵام ئەو معجیزانەی سروشت کاتێک تەرجەمەی ناو دەقەکان دەکرێن هانی بیرکردنەوە نادەن . دەبن بە وشە و دەنگ وشک وبەتام و تەکنە بە مەرگ دەستی دەکرێن .
سروشت تاکە پێغەمبەری مرۆڤە کە دەشێت خودا لە ڕێگەیەوە پەیوەندی بەمرۆڤەوە بکات . سروشت تاکە کتێبی خودا و تاکە نامەی پەروەردنە بگشت مەخلوقی سەرزەوی . ساکارترین ئاینی سەرجەم مرۆڤایەتییە . خودا تەنیا بەزمانی سروشت لەگەڵ مرۆڤ دەدوێت . زمانی خودا نە عیبریییە ، نە عەرەبی نەهیندی و نیونانی . تاکە ئامرازێکە کە چەواشەکارنییە و هیچ لە پێش تەفسیری درزنانە ناکاتەوە . بەڵام زمانی ئاینەکان زمانی قەومەکانە ، بەڵام زمانی خودا زمانی سروشتە . تاکە زمانێکە کە سەر جەم مرۆڤایەتی لەی تەدگات . دەبێت بە پەیوەندی کردن بەخالقەوە لە ڕێگەی نامرۆڤەوە پەیوەندی پەوە بکەین ، خودا لەسروشدایە بەڕێگەی ئاشکرای خودا تەنیا سروشتە ئەگەر ئەمە لەسروشتدا خودا نە دەزینەوە لەهیچ کوە نایدەزینەوە . لەجیاتی کەنیسە و مزگەوت بەڵە بەناو سروشت ، ئەمە هەم بە ئیمان و هەم بە تەندروستیش باشترە . خودا لەناو سروشتا لە ئەمە نزیکترە تا مزگەوت .

لەوتای مرۆڤ ڕێگای چون بەرەو خودای گەیوە بەمزگەوت خودای لەونبووە . لەبەر ئەوە خودا مشکی لەسەری هەموماندناوە تا هەمومان ئایەتەکانی سروشت لەبەر بکەین و بخوێنینەوە .ئایەتەکانی خودا بەوشە نانوسرێنەوە . زمانی خودا لەسەروی زمانی مرۆڤەوە . سیفەتەکانی سیفەتی سروشتن نەک مرۆڤ . ئایەتەکانی سروشت تەفسیری جیاواز هەڵناگرن ناچنە بەرژەوەندی هیچ کەسێک . بەڵام ئازیم هەرگیز خودا ئامرازێک بەمرۆڤ نانرێت کە بە دوو مەبەستی دژ بەیەک بەکاربێت . بەئاشتی و جەنگ بەچاکە و خراپە و لە کەتایشدا زیاتر بەخراپە بەکاربێت و لەدستی خەی دەربچێت .
دواجار ئەو هەستە پەلەژیانەی سروشت دە ماندات ئاینەکان ناماندنە . ئەمە ناچارین بە بەسەربردنی کاتێکی خەش بچینەوە لای سروشت ، دوای نوێژکردن و دەرچون لەمزگەوت و کەنیسە ! چونکە لەناو سروشت لەخودا نزیکترین . نابێت مرۆڤ لەسروشت دوربێت خودا مرۆڤی بەناو سروشت خوەقاندووە نەک بەناو مزگەوت وکەنیسە .

دەبێت بگەڕێنەوە بۆ ناوسروشت . پێغەمبەرایەتی هیچ نێ جگە لە تەرجەمە کردنی سروشت بۆ کەسانێک کە بیرناکەنەوە . لەهەموو سەردەمێکدا مرۆڤانێک هەن کە تەنها شتەکان دەبینن هەستیان پێناکەن . بۆ ئەو سروشت پڕە لە نیشانەکانی خودا . لەسروشتدا تەنها جەدەستی خودا دەبینین هیچ داوایەکیان لەمان نییە ، جگە لە بەرهەمی و جوانی و چێژ و عەشق . بۆیە خودا تەنها داوای بۆ بەرهەمی و جوانیمان لێدەکات . داوامان لێدەکات لاسایی سروشت بکەینەوە و کەدەکانی بکەینەوە. سروشت لەزەکە هەتا دونیا هەبێت لەخوێندنەوە و کشانەوەی تەرنابین . بەهەشت هیچ نییە جگە لە کشانەوە ی وێنەکانی سروشت .

مەحمود عەبدوڵا

مەرۆڤ بە چی ئایینی حەق نابیستێت؟ … مەحمود عەبدوڵا

ئەگەرچی بە پێی بانگەشەی ئاین خۆی ، بەڵزگاری بەشەریەت لەگومڕایی،هاتووە. بەڵام خودی ئاین کە بریتییە لە گەشبینیەکی ساویلکانە سەبارەت بەچارەنوسی مرۆڤ، و لەهەماکتدا خراپترین جۆری گومڕایی لێدەکەوێتەوە، کەبریتییە لە دەگمایی. بانگەشەی ئاین بۆ حەقیقەت چەندە گەورەبێت هەندەش ساویلکانەو نەزانانەیە. وەک نیچە دەڵێت: بناغەی تەلارە بەرزەکانی فەلسەفە گەشبینەکان بریتییە لە خوافیاتی میللی.ئەو نەریتە میتافیزیکیەی محمد دایهێنا هیچ نییە لە جە ختکردنەوەیەکی هەها ی لەژیکی ئەرستەیی. هەروەها حەزرەتی محمد نەیتوانیوە سەردەمێکی تەپەبکات و ناسینی مرۆڤ لای ئەو بریتییە لەخوێندنەوەی نیازو ویستی کەمێکی خێکی، بەڵام لەڕادا ناچمە سەر ئەوبابەتەی کە ئاین چۆن کەمێگای خێکی دەکاتە بنچینە بۆ لێکدانەوەی سایکۆلۆژیای مرۆڤ لەهەموو سەردەمەکان ،کە ئەگەر بەهەی هەکردنەوەی ئاین نەبێت لە پێش وشکە باوەی ،ئەوا بەمان دەردەکەوێت کە ئاین ،بۆ تایبەت لەڕادا مەبەستم ئاینی ئیسلامە هەندە کورتبین بووە کەتەنانەت لەسەردەمی خەیشیدا لێکدانەوەی کانی بۆ خێکی ساویلکە و نەخوێندەوار نەبێت

جێگای گاڵتە پێکردن بوو ، پێ دەچێت زۆربەی فەلسەفاکانیش وەک ئاین هەر هاوڕێک بوبن بۆ ژیاندنەوەی کلتوری پێشینان، نەک دژیندۆیەکی نوێ،لە خوانیێە کە محمد "د.خ" هۆبەوی ئەو ئایەتە دەبێتەوە، کە پێی دەڵێن ئەوەی تۆ دەیبینیت ئەفسانەی پێشینانە.

هەر لاوازی و ناواقیعی بونی فیکروفەلسەفەکانیشە کە بۆ سەلماندنیان ناچار دەبن پەنا ببەنە بەر هەزو کوشتار! ئەوەی ئەمڕۆ دەروناسان و کۆمەڵناسان دەیزانن ئەوەیە کە بیروباوەڕ و هەست و نەستی تاکەکانی کۆمەڵگا بەرهەمی ژینگەیە، ئەوە ویستی شیطان نییە کەوادەکات مرۆڤێک بەردبپەرست، بەڵکو ژینگەی کۆمەڵایەتییە ! ئەوە شتێکە کە ئەمڕۆ هەرێکەک لە ئێمە بەراوردی کلتورە جیاوازەکان بکات ئەو ڕاستییەی بۆ دەردەکەوێت، ئەوە شەیطان نییە کەوادەکات کەسێکی هیندی ڕەزی مانگا بگرێت، بەڵکو ئەوە کاریگەری ژینگەیە. هەر ئەوزانینەشە کە ئەمڕۆ بۆتە هۆی ئەوەی بانگەشەی میانڕەوی و لێبوردەی وەڕێیی بونی حەقیقەت دەکات، چیتر بگەیشتن بەحەقیقەت"پۆیستناکات فیلسوف وخساری تەقنەرو ناشیرین بێت".

ئەوەی کە دەبێت نیشانەی پرسیار لەسەر خودایبونی ئاین دابنێت ئەوەیە، چۆن خودایەک ئەم ڕاستییە نازانێت کە مرۆڤ خونەریتی کۆمەڵگا وەردەگرێت و لەوەدا گوناهکی نییە لەو سەردەمشدا کە تاکەکان توانا و دەرفەتی ئەویان نییە بەراوردی کلتورەکان بکەن"لەڕگەی گەشت یان خوێندنەوە و هەر هەکارێکیتر…" .ئەوە ئاشکرایە کە تەنانەت مرۆڤ بەهەی کاریگەری ژینگەکەی ئامادەی مردنە، نەک گیان. دەبێت تاوانی خەڵک چی بێت کە پەکهاتەی هزریان ڕەگیان پێنادات دەستبەرداری بیرو بۆچونەکانیان بن!تەنانەت ئەوترێ پەکهاتەی هزر لە ڕەی بەهەوە دەگوازرێتەوە.

ئەوە خودانییە کەوڵایکردون تاڕگەی ڕاست نەدەزنەوە، بەڵکو ژینگە یان خواندنی کۆمەڵایەیە!ئەمانە نەک گوناهکارنین، بەڵکو ڕەنگە لەبەرخەپارەزی لەگوناح نەتوانن دەستبەرداری بەهاکانی خەیان بن! چونکە ئەوەی بە گەورەی کلتورێک گوناحە لە کلتورێکیتردا چاکەیە، بۆیە ،ڕەنگە حەزرەتی محمد هەستی بەو کاریگەریە کردبێت ودوای دنیابون لەوەی ناتوانێ بە ئامۆژگاری بەرەو حەقیقەتکیان بەرێت کە بنچینەکەی هەستکانی خەیاتی بەیاری کوشتنیان بدات.

خودا بەو سیفەتانەی کە ئیسلام پێیداوە،حەتمەن ئەوە دەزانێت ئەی چۆن ئەمڕۆیدا؟چۆن خوێنی ئەوانەی حەڵاکرد کە بەوا بە حەزرەتی محمد ناهێنن! لە کاتێکدا ئەمڕۆ ئێمە دەزانین بەهەی کاریگەری

ژینگە و هەست و نەستەکان کەسانێک نکۆلی لە ئاستیە زانستیەکان دەکەن، نەک لە بەرئەوەی ئەمان ئەو ئاستیە زانستیەیان پێ هەڵنابێت، بەڵکو لە بەر ئەوەی لەگەڵ حەزو باوەڕیان ناگونجێت، بۆ ئەمەش پەنا دەبەنە بەر لۆژیک کە پێ دەچێت" هەکارێک بێت بۆ فەسادی فیکری و خەڵەتاندن " بە یەک نمونە ئەو خەڵەتاندنەی وندەکەموە ،کاتێک تۆ بە باوەڕدارێک بڵێیت لە ئاینەکەی تەدا ئەم شتە هەیە، ئەو دەڵێت لۆژیکی نیە چونکە ناکرێت زانستی مرۆڤ زیاتربێت لە زانستی خودا، بازانست هەر بۆ ئەمە بۆوا بۆخوادەکەین و تەواو !لۆژیکی باوەڕداران دو پرەنسیپی هەیە: یەکەم: باوەڕ بەشتێک بکە.دووەم: باوەڕ بە پێچەوانەکەی مەکە. کەواتا لەرەوە بۆ ئەوەی هەستبکات چالاکی عەقڵی کەتایی هاتووە تەنانەت خوێندن و خوێندنەوە و توژینەوەکانی باوەڕدار بۆ سەلماندنی یەقینەکان و هەست و نەستکانیەتی.عەلی وەردی ئەڵێت" مرۆڤ دوربینێکی لەسەروی عەقڵەوە هەیە"مەبەست لە و عەقڵیە کە لەکەمەڵگە وەردەگیرێت"بۆ دوربینە سەیری دنیا دەکات ئەوی دوربینەکە نەیبینێت بە هەڵەو ناتەواوی دادەنێت.

بە یە بۆتەگەیشتن لە دنیا دەبێت دوربینەکە دابنێیت،ئەگینا لۆژیک کاری لە چەنەبازیەکی بێتام زیاتر نابێت.
حەزرەتی محمد نزیکەی دەسا بانگەشە کردن بۆ باوەڕەکەی ژمارەی شوێنکەوتوانی نەگەیشتە سەد کەس، بەڵام دوای بەکار هێنانی تونددوتیژی دونیای فتحکرد! ئەمە خەی بەگەیە لەسەر ئەوەی کە بەهێزی شمشێر نەبوایە"وەک تەریقەتێکی بچوک دەمایەوە" ئەمە ئازادی ئاین یەکەکە لە بنچینەکانی مافی مرۆڤ،مرۆڤ لە ئەنجامی ئەزمون و پشکوتنی لە ناسینی مرۆڤ پشێلکردنی ئەو مافە"ئازادی ئاین"بۆ تاوان دادەنێت. هەر چەندە پێغەمبەری ئیسلامیش لەکەتایدا بە هەندە چاوسەری مامناوەندی ازی دەبێت ،و هەندێک نەریتی جاهیلی دەهێنتەوە! بەم جۆرە دەگاتە چاوسەرێکی مام ناوەندی و سەنتەزێک پێکدەنێت.

دیارە لە ئەنجامی وردبونەوەی زیاترو ئەزمونی دەسا بانگەوازی بە وەهامکی پەویست، تەگەیشتوە کەناچارە لەهەندە شتدا تەنیا گوزارشت لە چینێک نەکات و سازش بکات یان ڕەنگە لەبنەڕەتەوە هەندە نەریتەکانی سەردەمی جاهیلی پەباشبوبێت و ئەوانەی گونجاندبێت، دواجار کاتێک دەبێتە کەسکی کاریگەرو بەرچاو، تەنانەت خەیشی ئەو جەش و خرۆشەی بە زوهدو دوربون لەشهوەت نامێنێت!
مەحمود عەبدوڵا

محمد پێغەمبەری خۆ ... مەحمود عەبدوڵا

زۆرینەی ئاینەکان لەناو خۆکان سەریان هەڵداوە،خۆکانیش کانگای ئەفسانەکانن،هەربۆیە ئاینەکان وەک هاوڕێیەکی پەیستیی ڕەحیمکانی کۆمەڵگای خۆکین،چەندە کۆمەڵگایەک خۆکی بێت هێندە لەئاین نزیک دەبێتەوە و بە پێچەوانەشەوە. بۆتاکیش هەروایە.لەبەئەوە تا زیاتر ئاین وەک پەیستە دەرونیەکانی تەبێت تۆش هێندە لەخۆ و مێنتالێتەکەی نزیکیت و بە پێچەوانەشەوە.
چەندە کۆمەڵگا لەشارستانی نزیک بێت هێندە لەئاین دوردەکەوێت و بە پێچەوانەشەوە ...تۆش هەر وەهای..
ئەوە گاتەجاییە،کەدەڵێن مرۆڤ بە بە ئاین ناژیت...مرۆڤێک کە بێواوی مانا ڕەشنبیر بێت بەبە خودا دەژیت،و لەگەڵ پرەنسیپە اخلاقیەکانی ئاینیش هەڵدەکات ، بەناو مرۆڤ ناکاتە قوربانی ئاین ئاین بەمرۆڤ نەک بەپێچەوانەوە.

ئاینی ئیسلامیش لەناو خۆ سەرهەڵدەدات و وەک کشتکانی کۆمەڵگەیەکی خۆکی دەداتەوە.
محمد و بەچون و لێکدانەوەکانی ئەودیوی سنوروکات نەبوون،محمدیش پیاوی سەردەمی خۆی بووە،لەزەر ووەوە نەیتوانیوە سەردەم وکلتورەکەی تێپەڕبکات،بەڵکو زەر لە نەریتە کانی ئەوکات، کە لای خۆی پەسندبوون ، بە ناوی خوداوە جگیری کردوون و هێندێک نەریتیشی هەربەناوی خوداوە ڕەتکردونەتەوە.محمد چاکسازێکی کۆمەڵایەتیبووە.
ئەوە محمد نییە کە بەچون و بیرکەکانی بەهەموو سەردەمێک گونجاون،ئەوە تەی مسلمانیت کە پەوەرکانت تەواینینکانت ناگەڕێن،ئەوە ئیسلام نییە کە پشکوتووە ،ئەوەتەی کە دواکەوتویت و یەک ملیم پشناکەویت و هەموو شتێک بەمتری ئیسلام پەواندەکەیت.

ئیسلام ئاینەکە لەناو خۆ سەری هەڵداوە، بەزەرێک لە خۆک لەوکاتەدا ئیسلام بیروباوەڕکی پشکوتووە بووە ،وە زەر گونجاویش بووە لە گەڵ هەست و نەستی عەرەبکی دشتەکی،لەهەمانکاتەدا تەنانەت لەسەردەمی محمد خۆیشدا ئیسلام چ نییە جگە لە گەڵانەوی ئەفسانەی پشینان، بۆتایبەت لای کەسانێک کەخوێندەواربوون، بەناو لە کاتێکدا

محمد پەیامەکەی هاوگەیەنەت لەمەککەدا چەند کەسێکی کەم خوێندەواربون ،کە ژمارەیان هەر هەندەی پەنجەکانی دەست دەبەت، ئەمەش هەیەکە بە سەرکەوتنی ئاینی پێغەمبەرەکەی بەحیساب نەخوێندەوار.هەنگێ نەخوێندەواری محمد هەکارێک بوبەت بە ئاوەی نەخوێندەوارەکان شوێنیبکەون و خەشیان بوەت کەدەبینن محمد نەخوێندەوارەکە وەک خەیان،جائگەر محمد نەخوێندەواریەکەی پەوپاگەندەش بوبەت! بە ئاشکرا دیارە کە نەخوێندەوار بونی محمد پاساوەکە بە هەوایەتیدان بەوەی کە لەلایەن خوداوە هاتووە،ئەمەش خەی لەخەیدا بەهگەیە لەسەر ئەوەی کە پەیامەکەی محمد بایە گرینگێ کە نەخوێندەوارە،ئەگینا ئەگەر خوێندەوارێک بوایە بیروو باوەو زانینەکانی هێندە سەرسامکەر نەدەبون،بەواتایەکیتر،ئەوەی محمد دەیەەت دەشە کەسێکی خوێندەواریش بیزانەت،بەەام ناشە کەسێکی نەخوێندەوار بیزانەت!

ئیسلام ئاینێک نییە بە هەمو سەردەم کەمەگایەک بگونجەت،بەکو دگونجێندرەت، ئەویش بەدوو هەگا:یەکەم سیستەمی پەروەردە ئیسلامی بەت نەوە لەدوای نەوە ئەم بیرو باوەە نەقە ببەت و ، کەستیەکی ئیسلامی بەرهەم بهنیتەوە،کە دیارە مرۆقیش بەرهەمی سیستەمە،وە لەەگای پەروەردەوە کەمەگا لەدەخی خەیدادەهەیتەوە کاتێکیش کەمەگا پەشناکەوەت ئەوە لەگەە ئاینەکە هاوشان دەبەت ،ئاخر مەنتیق نییە حەزو ئارەزوو ویستی کەمەگایەک پەشکەوتو تربەت لە ئاینەێک کە بەتە پەکهاتەی هەزری ئەو کەمەگایە.دووەم-تەفسیر،لەەاستیدا موفەسیرەکان چ نین جگە کەسانێک کە معجیزە دادەتاشن،لەبەر ئەوەی قورئانیش زمانی شیعرە لاستیکییە و چەنت بوەت ئاوا لەکیدەدیتەوە و بەفیزیاوکیمیاش ترش و خوێی دەکەن،بەنمو نە-الطیر-ئەکەن بە فەکە ،ئاخر پەم ناەن کە" مرۆقی کافر"فەکەی دروستنەکردبایە ئەوە چەن دەتانزانی ئەو طیرەی محمد مەبەستی هەمان طیارەیە. محمد باسی باڵندە دەکات کە خوا ئاسمانی بە مسخر کردووە،دەی فەکە حەفتاجار ئاسمانی بە مسخربکەی ،سوتەمەنی ببەت حەفتاجار دەکەوەتەخوار بەحەفتاقورئانە.

بەکورتی دەموەت بەەم ئەوەتەی کە خەەکی و ئاین و پێغەمبەری خەە پەبەپەستی تەن،نەک ئیسلام بەهەموسەردەمەک گونجاوبەت،ئەوەتەی لەم هەویری ئیسلام دروستکراویت .تا تەش پەشنەکەویت ممکین نییە ئاینەکەت دواکەوتوبەت ،تە لەئاینەکەیت و ئەویش لەتە.

خەمانندنکی هەی خودا و هاوابونی لگەل عمر ... محمود عەبدوللا

قورئان وی لە کەمی عەربی بدویە،لەناو عەربیشدا وی لە پیاوانە ،کاتک خوای محمد دەت :"ئەی باوەدارانوی لەپیاوانە نک لەهردو گەز،چونکە کاتک مژدەی پاداشت دەدات بەباوەدارانک کە بانگی کردون پاداشتکە بریتیە لە ژن و ئسپ و تاد...

بەام لرەدا ناچمە ناو ئم باتە، بەکو باس لە دووئایەتی دژ بە یەک دەکەین لە سوەتی تانی یان دستکوتدا،کە لەو دوئایەتدا بە ئاشکرا دەردەکوت محمد خەمانندنکی هەی کردووە ،و دوای ئوەی کە لجەنگدا بەی وونبتوە کە خەمانندنکی هەیە بە پاساوک ئایەتکیتر دنت و بناوی خوداوە جگیری دکات.

لە ئایەتی شست و پنجدا ،بیست کسی باوەدار دادنت،لەبرامبر دو سدکسی بەباوەدا،واتا یەک بدە،بەام دوای ئوەی بەی دەردەکوت کە ئمە هم قوسە و هم لتوانادا نییە کە تاکە کسک شەی دەکسبکات"بگشتی،ئگینا هندکجار ئمە ودەدات،کسک برامبر دەکس بجەنگت بەام ئمە حاتی شازە" بەیە دواتر لە ئایەتی شست و شش ئم حیساباتە دگەت بە یەک بە دوو،واتا یەک کسی باوەدار برامبرە بدوکس،سد برامبردوسد،و هزار برامبر بە دوو هزار.

لرەدا یان دبەت بەین خودا حیساباتکەی هەبووە ودوای تاقیکردنوە هەکەی بدرکوتووە،کئمەش پچەوانەی تایبتمندیەکانی خودایە لە قورئاندا،یان محمد ئو خەمانندنەی بخەیکردوە و بەاوژ لگەل هاوەانیدا.
پاشان محمد اوژ بە ابوبکرو عمر دکات سبارت بە چارنوسی دیلکان،ابوبکر دەت :مەیانکوژە.
عمر دەت: بیانکوژە.

تەماشابکە دواتر ئایەتێک دێتە خوارەوە بە محمد کە بڕچونی عومەر، ئەو ئایەتەی کەدەڵێت:"بە هیچ پێغەمبەرێک نییە کە دیلی هەبێت لە بەباوەڕان تا کوشتارێکی زۆریان لێنەکات"بە پێی گێڕانەوەی بوخاری محمد بە عمری وتوە کە خەریک بو توشی سزایەک ببین، بەهۆی هاوڕانبونمان لەگەڵ تۆدا!ئێستا پێویستە بیربکەینەوە ،چونکە بەگومان خودای محمد ناتوانێت بەسەر ژیریدا زاڵبێت،خودای محمد تەنیا بەسەر هەست و نەستدا زاڵە ،خودای محمد دەڵێت:"ان اللە یحول بین المرء وقلبِہ"واتا ویستی خودا دە بێتە بڕبڕست لەنێوان مرۆڤ و دڵیدا،واتا خودا ئەوپەڕی دەسەڵاتی هەیە بەسەر دڵی بەندەکانیدا، نەک بەسەر عەقڵیانیدا!ئاشکرا یە دین،هەموو ئاینەکان، بڕجەرەک دوچاری هەستو نەستی بڕوادارانە بوون.بە یە بە ستەکی باوەڕ کاتێک دەکەوێتە بەر تیشکی عەقڵ دەتوێتەوە .

گۆبگرێ ژنی بچوک – بەشی یەکەم … مەحمود عەبدوڵا

نزیکەی هەشت هەزارساڵ پیاوی بچوک خەریکی بچوکردنەوەی تایە، لەم ماوەیە دا وەک ئایدیۆلۆگێک خەریکی تیژریز کردنی بچوککردنەوەی تایە، هەموشتێکی کردۆتە نەر تەنانەت بیرکردنەوەش"هەردەمی هەردو بەشی مەشکی لەتورەکەی گونیدایە" ، ئەڕۆ ژنی بچوک،تەنانەت بیرکردنەوەش نەرانیە،هەر لەبەر ئەوەیە کە بەزەحمەت یەکێک ئەدەزیتەوە وەک مرۆڤ لە بارەی تەوە بدوێت ،نازانن کە"پیاوبون ئەوە نییە کلکت هەبێت". بەڵام لەڕاستیدا داهاتوت بەندە بە بیرو بڕچونکانی تە ،تەش باوەڕت بە پیاوی گەورەی بچوک کردووە.ڕۆژگارێکیش هەبوو هەموشتێک مێنەبو،وەک چۆن ئێستا هەموشتێک نەرە.ژنی بچوک "تەخت سەروەری کەیلەیی خەتی"چونکە تە لەابردوت نانەیت،بیرناکەیتەوە بڕچی ناسنامەی سەکسیان داوە بەتە،ناسنامەی پارەش بە پیاو،ئەڕۆ بە تەناگەیت هەی چییە تە هەمیشە فرەشیارو پیاوی بچوکیش هەمیشە کەیار.تەناگەیت ،ئەدی ئەتە بە پێکهەنانی ژیانی هاوبەش نرخێک بەخت دانانێیت!

"تە خت سەروەری کەیلەیی خەتی "چونکە بە پارە پەیوەندی بەسوکردنی

خەت ئەزانی،ەک بە پێچەوانەوە بیردەکەیتەوە. تە دەتەوێت پیاو سەروەربێت .ئەها تە بەمن دەڵێیت:گەر کاریش بکەم خەرجیم لەسەر پیاوە ،چونکە خەمی بەدەستەوە ئەدەم،ئەە گرگن،گرگنە تە ئاوا بیردەکەیتەوە بەیە ناسنامەیەکی سەکسی نەبێت بە تە ەوانابینن.تە گازندە ی ئەوە دەکەیت کە ناتوانی پیاوەک بەدەزیتەوە خۆشی بوەیت،بەرلەوەی بیر لە سەکس بکاتەوە،گرگن تە تەنیا لایەنی سەکس و جوانی لەخەتدا نیشاندەدیت بەیەوایە،هەمو شتەک پێیوەندی بە بەچوەکانی تەوە،من دەمەوێت لە گەێت بدوەم ،دەمەوە فەلسەفە لەبدەیت،دەمەوێت بەەین پیاسە بکەین بەەام تە باوەناکەیت ،ئاخر تە خەت پێت وایە تە تەنیا ناسنامەیەکت هەیە ئەویش سەکسە.تە نابێتە ژنی گەورە لەەاستیدا نابێتە هەڤاڵ.
گرگن من دەزانم گەمژەیی بەجوانی دەشاریتەوەو پیاوی بچوکیش بە پارە،ئاخر ئەو وادەزانێت کەیارە،بەیە هەر هەندەی پارەی هەبو لەەادەبەدەر دەکەێت لە جوانترین کاەا دەخوازەکانی خەی.
تە پێت وایە کە خەرجکردنی پارە بە پیاوی بچوک لە ێستەرانتەک ،لەپاسەکدا لەهەمو شوێنەک لەخواردنە ،گرگن بزانە بە پیاو ازیی نییە کەتە پارەکە بدەیت لە هیچ شوێنەک !ئایا پێی وانییە کە دەبێت شتەک قەرزاری بیت جگە لە پارە،یان لە بەر ئەوەنییە کەپێی وایە ناسنامەی ئەو پارەیە و هی تەش جوانی و سەکس. ژنی بچوک لەخەمە وە وانا،ەم ، دەیان توەژینەوە ئەوە دوپات دەکەنەوە کە ژنی بچوک خەی بەفرەشیاردەزانێت و پیاو کەیان.

ژنی بچوک،کاتەک پیاوەک داخوازیت دەکات خەزانەکەیان پرسیاری چی لە ئەکەن دەپرسن ئاخە پارەی هەیە،ئیشی باشە،ئەی خەزانی پیاوی بچوک دەبێت بەدوای چی تەدا بگەەن بگومان دەپرسن جوانە یانا!! پاشان کەمەک پرسیاری ەوشتیش ئەکەن،بەەام هەرچەنەک بێت ناسنامەی تە جوانییە! ژنی بچوک ەنگە تە باش بزانیت بەچی ژنی بچوک تەنیا لەگەە پیاوی بچوکی پارەدار پێیوەندی دروست دەکات، دەگمەنە، بەەاستی دەگمەنە ژنەک جوانبێت و بیر لە پێیوەندی دروستکردن بکاتەوە لەگەە پیاوەک کە پارەدار نەبە! ئەم بیرکردنەوانەی تەیە کە هەموان لەتەدا یەک شت دەبینن سەکس، ئەمە لە ەژ هەێات بێت یان ەژ ئاوا جیاوازی نییە، تەنیا ژنو پیاوی گەورە لە دەرەوەی کەین و فرەشتن بیر لە پێیوەندی خۆشویستی دەکەنەوە و پێیان ئاسایییە کامیان ماە بەەەوە بەرێت.
لەکەینەوەکان و اپرسیەکان لەوەاتەکی وەک ئەمریکا جەختیان لەو استیانە کردەتەوە،کە پیاو ی بچوک و ژنی بچوک ئاوا بیردەکەنەوە!
ژنەکی گرگن کە لەکەنەدا ئەژی و بەتەمایە ئەدەبیات بخوێنێت

وتی:"دەبێت مەردەکەم خەرجی خوێندنەکەم بدات"لە کاتێکدا کچی پیاوێکی دەوڵەمەندە، خەیشی کاردەکات، دەزانێ بە وادەیت، بەشەرمنییەوە وتی: چونکە خەمی بەدەستەوە ئەدەم. گرگن بارودۆخت پێیوەندی بە بچونکانی خێتەوە هەیە .
تە چارنوسی ژیانت بە پیاو سپاردووە جەنگ و سیاست و ئاشتی وپەروەردە تەنانەت چارنوسی خۆشت.
تە نابیتە هۆقاڵی من،ژنیبچوک بەداخەوە!ئای چەند حەزدەکەم لەدەرەوەی پێیوەندی سێکسی لەگەڵ من گفتوگۆی کێشەکانی ژیان و ژینگە و سیاسەت بکەیت،بەڵام تە نابیتە هۆقاڵ و کۆی بویت لەهاوڕێیەتی . تە پێت وانییە پیاوێک هەبێت لەدەرەوەی سێکس بیر لەپێیوەندی بکاتەوە لەگەڵتە چونکە تە پێت وایە سێکس ناسنامەی تێیە .
تە خێت زنجیرەی کێلێیی دەکێیتە دەست و پێت،کاتێک گوێ لە عەبدولڵکان دەگریت،لە جیاتی تەسلیمە ونەوال سەعداوی، ئەوانیش جگە لەسوکایەتیکردن بەتە بەسەلماندنی پیاوەتی خێیان هیچیترت پێناڵێن.
نایان هەوێت ببیتە سەروەری چارنوسی خێت ،چونکە ئامۆژگاریکاران ئەترسن بێکاربین کاتێک نەتوانن ئامۆژگاریت بکەن .ژنی بچوک پاشان پێت ئەڵێم ژنی گەورە کێیە.

بە نوسینی ئەم بەشە سود لەم سەر چاوێیە وەرگیراوە:
ئافرێت لەکاروانی مەژودا لەفریشتەکانی ئاسمانەوە بۆ کێڵگەی ماڵەوە